

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПОЗНЯКОВА ОЛЕНА ІГОРІВНА

УДК 330.111.62:330.34:330.5

ДИСЕРТАЦІЯ
ЕКОНОМІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ТА ДЕРЖАВНЕ ПЛАНУВАННЯ
ТРАНСФОРМАЦІЙ ВЛАСНОСТІ

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством
08 – Економічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Ідентичність усіх примірників дисертації

ЗАСВІДЧУЮ:

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

Завербний А. С.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ / О.І. Познякова/

Науковий керівник Алексєєв Ігор Валентинович, доктор економічних наук,
професор

Львів – 2021

АНОТАЦІЯ

Познякова О.І. Економічне оцінювання та державне планування трансформацій власності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2021.

У дисертаційній роботі розвинуто засади трактування трансформацій власності в умовах циклічності, удосконалено підхід до визначення даного процесу і як результат, запропоновано матричну модель оцінювання трансформацій власності, яка враховує не лише ознаку власності щодо володіння, але й користування та розпорядження; удосконалено систему оцінювання наслідків трансформацій власності та систему індикаторів попередження та планування трансформацій власності. Метою дослідження є встановлення особливостей трансформації власності і розробка на цій основі теоретичних положень і практичних рекомендацій.

Трансформації власності стали основою всіх реформ та передумов для економічного розвитку. Однак, зміна власника не завжди супроводжувалася ефективною діяльністю підприємства, позитивними соціально-економічними наслідками, модернізацією та інноваційними технологіями. Частина підприємств були ліквідовані, інші - приватизовані на не завжди вигідних для суспільства умовах. Тому важливо враховувати недоліки трансформування власності минулих періодів у формуванні стратегії розвитку країни. нові виклики, які з'являються перед суспільством, свідчать про те, що макроекономічне регулювання потребує вдосконалення в частині економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності. Актуальність теми обумовлюється не лише важливістю кількісного, але й якісного оцінювання трансформацій власності, а також державне планування такого виду трансформацій як в площині зміни форми власності від

державної до приватної чи навпаки, так і в площині трансформацій власності без зміни її форми.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі дисертаційної роботи «Особливості та передумови трансформацій власності» представлено сутність поняття власності, трансформації власності та її значення для національної економіки.

Відносини володіння, користування та розпорядження власністю відокремлено не створюють економічного ефекту, однак, він виникає в процесі трансформацій власності: при зміні форм власності об'єднуються її юридичний та економічний зміст.

У дослідженні показано, як змінюються акценти для суспільства у відносинах власності. Наприклад, в період індустріального розвитку ключовим елементом у структурі власності були засоби виробництва. Перехід до постіндустріального чи інформаційного суспільства додав у структурі власності більше нематеріальних активів (знання, навички, інформацію), які також є об'єктами власності.

Трансформації власності представлено як систему складних безперервних відносин з приводу зміни виду (вид господарського утворення чи предмету, який виступає самою власністю), форми (державної, приватної чи колективної), ознак (володіння, користування, розпорядження) та будь-яких властивостей самої власності.

У другому розділі «Оцінювання та аналізування форм власності на засадах трансформаційного циклу» розглянуто стан на соціально-економічні наслідки зміни власності в Україні. Проаналізовано соціально-економічні наслідки трансформування власності. з точки зору держави для розроблення інструментарію оцінювання і формування трансформацій власності на державному рівні.

Також розглянуто роль концентрації власності для планування в майбутньому трансформаційних змін власності, а також розглянуто стан концентрації власності в Україні.

Виявлено, що вітчизняне конкурентне законодавство передбачає лише попередню форму контролю за економічною концентрацією суб'єктів господарювання.

Негативні наслідки трансформацій власності ми бачимо не тільки з точки зору полярності інтересів власників та соціуму, але й з позиції концентрації самої власності внаслідок трансформацій. Проведений аналіз дає підстави вважати, що в Україні за період приватизації сформувалося концентроване володіння власністю, що призводить до утворення прихованих монополій. Серед наслідків трансформацій власності виділено проблеми пов'язані з неефективним управлінням державними підприємствами та відсутністю вчасної їх санації, моніторингу фінансового стану, контролю за приватизованими раніше об'єктами. Також з позиції неконтрольованої концентрації можна виділити проблему нагромадження власності не лише в частині володіння, але й розпорядження, пов'язаного з поширеною практикою довірчого управління та труднощами виявлення кінцевих бенефіціарів. У роботі було проаналізовано діючу методичку оцінювання концентрації капіталу, яка використовується Антимонопольним Комітетом України, в якій виявлено ряд недоліків. Зокрема враховується частка суб'єктів господарювання на ринку та обсягу товарів чи послуг, які виготовляє чи надає учасник ринку без аналізування трансформацій власності з точки зору розпорядження.

Розвинуто засади трактування трансформацій власності, згідно яких трансформаційні процеси власності відбуваються циклічно. Зокрема, визначено таке поняття як «цикл трансформацій власності», під яким слід розуміти низку змін форм власності, що мають історичну тенденцію до повторювання під впливом політичного фактору у зв'язку з постійною безперервною діалектикою між політичними змінами та зміною власників, а також впливом нових технологій на розвиток виробничих засобів.

У третьому розділі «Інструментарій оцінювання і планування трансформацій власності» розглядається інструментарій оцінювання та планування трансформацій власності з точки зору врахування попередніх соціально-економічних наслідків таких трансформацій.

Удосконалено систему оцінювання стану власності та результатів її трансформацій, яка включає пропозицію щодо створення Єдиного реєстру власності України, який базується на основі матричного підходу. Виявлено, що важливим аспектом у діяльності державних органів влади, що здійснюють управління у сфері державних корпоративних прав, є створення передумов для прозорого оцінювання власності, що вимагає формування єдиної бази оцінювання, задля чого пропонується створення Єдиного реєстру власності.

Узагальнено, що однією з проблем нагромадження власності не лише в частині володіння, але й розпорядження, є проблема, пов'язана з поширеною практикою довірчого управління. Внаслідок цього формуються приховані монополії. Це підтверджує необхідність розглядати власність та її трансформацію з позиції трьох складових права власності.

Запропоновано модель оцінювання трансформацій власності через виділення матриць ознак права власності: володіння, користування та розпорядження.

Матричний підхід корисний, в першу чергу, з точки зору відслідковування динаміки структури кожного елемента права власності відокремлено: володіння, користування, розпорядження. Матриця як система не може дати нам єдиного значення. Можна знати загальне значення кожного з елементів, що характеризують власність для будь-якого суб'єкта господарювання. Однак, цінність такого матричного підходу у реєстрах в тому, що він дозволяє подивитися на власність та її трансформації комплексно. Запропоновано, що матричний підхід оцінювання трансформацій власності буде використовуватись Загальним реєстром власності, що дасть можливість прослідкувати додаткові можливості щодо трансформацій власності, що надає інститут довірчого управління, який ускладнює інформаційну базу про кінцевих бенефіціарних власників діючих реєстрів власності.

Для удосконалення системи індикаторів попередження та оцінювання трансформацій власності пропонується запровадження фондового індексу UPA (Ukrainian Public Assets), сформованого на основі біржового списку з підприємств з істотною частотою участі держави, акції яких перебувають у вільному обігу на фондових біржах. Використання даного індексу призначене, перш за все, для Фонду державного майна, інвестиційних радників, призначених Фондом державного майна для об'єктів великої приватизації в момент прийняття рішення щодо доцільності приватизації державних підприємств при оцінюванні їхньої вартості, зокрема, визначенні динаміки цін акцій підприємств з державною часткою та порівнянні темпів росту індексу UPA з темпами росту вартості підприємств, що готуються до приватизації. Адже однією з основних причин негативних соціально-економічних наслідків приватизації минулих періодів є недооцінена власність.

Використання даного індексу призначене перш за все для Фонду державного майна, інвестиційних радників, призначених в момент прийняття рішення щодо доцільності приватизації державних підприємств при оцінюванні їхньої вартості, зокрема визначенні динаміки цін акцій підприємств з державною часткою та порівнянні темпів росту індексу UPA з темпами росту вартості підприємств, що готуються до приватизації. Адже однією з основних причин негативних соціально-економічних наслідків приватизації минулих періодів є недооцінена власність.

Запропонована послідовність планування трансформацій власності на державному рівні з використанням результатів попереднього та проміжного оцінювання доцільності трансформацій. Загальний реєстр власності передбачає подання інформації про майнові відносини у їх динаміці не лише з врахуванням права володіння, але й користування та розпорядження, що дозволяє охопити інформацію про кінцевих бенефіціарів, яка раніше не завжди була доступною.

Запропоновано, що планування трансформацій власності повинно здійснюватися Фондом держмайна України, Антимонопольним комітетом України, Міністерством розвитку, торгівлі та сільського господарства України та Державною службою фінансового моніторингу, кожен з яких, відповідно до

стратегії розвитку країни та використовуючи акумульовані дані Єдиного реєстру власності, сформовані матричним методом, здійснює комплексне оцінювання та державне планування трансформацій власності.

Зміна власності оцінюється також з точки зору міграції капіталу. Для цього проведено дослідження розподілу капіталу за регіонами України з використанням індексу промислового виробництва (ІПВ). ІПВ відображає динаміку фізичного обсягу (в цінах базового року) продукції промисловості. Індекс промислового виробництва відображає зміни в динаміці кон'юнктури в цінах базового року. Він дає можливість оцінити зміни в обсязі виробництва як всієї промисловості, так і окремих галузей та регіонів. Оцінювання трансформацій власності на основі індексу промислового виробництва (ІПВ) надає можливість оцінювати міграцію капіталу, тобто отримується оцінка у просторовому вимірі. Таке оцінювання має певне значення для регіональних органів управління, оскільки відображає тенденції зростання чи зменшення потенціалу власності відносно потенціалу розвитку громад. На підставі такого оцінювання пропонується вивчати процеси переміщення капіталу, що є актуальним у зв'язку з процесами міграції населення в періоди економічних та політичних криз.

Ключові слова: трансформації власності, приватизація, концентрація, реєстр власності, публічно-приватне співробітництво, володіння, користування, розпорядження.

ANNOTATION

Pozniakova O.I. Economic Evaluation and State Planning of Property Transformations. – Qualification scientific work on the rights of a manuscript for the degree of Candidate of Economic Sciences in the specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy – Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2021.

In the thesis the principles of interpretation of property transformations in the conditions of cyclicity have been developed, the approach to the definition of this process

has been improved and as a result, the matrix model of property transformations evaluation has been developed, the system of evaluation of consequences of property transformations and the system of indicators of prevention and planning of property transformations have been improved. The aim of the study is to establish the features of property transformations and to develop on this basis theoretical provisions and practical recommendations for improving the process of evaluation and planning of transformational changes.

Ownership transformations have become the basis of all reforms and preconditions for economic development. However, the change of ownership was not always accompanied by efficient operation of the enterprise, positive socio-economic consequences, modernization, and innovative technologies. Some enterprises were liquidated, others were privatized on not always favorable terms for society. Therefore, it is important to take into account the shortcomings of the transformation of past ownership in the formation of the country's development strategy. The new challenges facing society suggest that macroeconomic regulation needs to be improved in terms of economic evaluation and state planning of property transformations. The topicality of the topic is due not only to the importance of quantitative but also qualitative evaluation of property transformations, as well as state planning of this type of transformation in the context of change of ownership from public to private or vice versa, and in the context of ownership transformations without changing its form.

The paper consists of an introduction, three chapters, conclusions, references, and appendices.

The first chapter of the thesis «Peculiarities and Prerequisites of Property Transformations» presents the sense of the concept of property, the transformation of the property, and its significance for the national economy.

The relationship of ownership, use, and disposal of the property alone does not create an economic effect; however, it arises in the process of transformation of property, when changing forms of ownership combine its legal and economic content.

The study shows how the emphasis on society in property relations is changing. For example, in the period of industrial development, the key element in the ownership

structure was the means of production. The transition to a post-industrial or information society has added more intangible assets (knowledge, skills, information) to the ownership structure, which is also the object of ownership.

Transformation of property is presented as a system of complex continuous relations regarding the change of type (type of economic entity or object that is the property itself), form (public, private or collective), features (ownership, use, and disposal), and any properties of the property itself.

The second chapter «Evaluation and Analysis of Forms of Ownership Based on Transformation Cycle» considers the state of the socio-economic consequences of property change in Ukraine. It analyses the socio-economic consequences of property transformation from the point of view of the state for the development of tools of evaluation and formation of transformations of property at the state level.

The role of ownership concentration for planning future transformational changes of ownership has also been investigated, as well as the state of ownership concentration in Ukraine has been studied.

It has been discovered that the domestic competition legislation provides only a preliminary form of control over the economic concentration of economic entities.

We consider the negative consequences of property transformations not only from the point of view of the polarity of the interests of owners and society but also from the standpoint of the concentration of property itself as a result of transformations. The analysis gives grounds to believe that in Ukraine during the privatization period concentrated ownership of property has been formed, which leads to the formation of hidden monopolies. Among the consequences of property transformations, there are problems related to inefficient management of state-owned enterprises and the lack of timely rehabilitation, monitoring of the financial condition, and control over previously privatized facilities. Also, from the point of view of uncontrolled concentration, one can single out the problem of accumulation of property not only in terms of ownership but also the disposal related to the common practice of trust management and the difficulty of identifying the final beneficiaries. The paper analyzes the current methodology for evaluation of the concentration of capital used by the Antimonopoly Committee of

Ukraine, which has identified several shortcomings. In particular, the share of economic entities in the market and the volume of goods or services produced or provided by a market participant without analyzing the transformation of ownership in terms of disposal has been taken into account.

The principles of interpretation of property transformations have been developed, according to which transformation processes of property occur cyclically. In particular, the concept of ‘ownership transformation cycle’ has been defined as a series of changes in ownership that have a historical tendency to recur under the influence of political factors due to the constant dialectic between political change and change of ownership, as well as the influence of new technologies for the development of means of production.

The third chapter «Tools for Evaluating and Planning of Property Transformations» studies tools for evaluation and planning of property transformations in terms of taking into account the previous socio-economic consequences of such transformations.

The evaluation system of the state of the property and the results of its transformations has been improved, which includes a proposal to create the Unified Property Register of Ukraine, which is based on a matrix approach. It has been found that an important aspect in the activities of state authorities managing state corporate rights is the creation of preconditions for transparent property valuation, which requires the formation of a single valuation base, for which it is proposed to create the Unified Property Register.

In general, one of the problems of property accumulation, not only in terms of ownership but also in terms of disposal, is a problem associated with the common practice of trust management. As a result, hidden monopolies have been formed. This confirms the need to consider property and its transformation from the standpoint of three components of property rights.

The evaluation model of property transformations through the allocation of matrices of property right signs has been developed: ownership, use, and disposal.

The matrix approach is useful, first of all, from the perspective of tracking dynamics of the structure of each element of the property right separately: ownership,

use, disposal. The matrix as a system cannot give us a single meaning. You can know the general meaning of each of the elements that characterize property for any business entity. However, the value of such a matrix approach in registers is that it allows you to look at the property and its transformation comprehensively. It is suggested that the matrix approach to the evaluation of property transformations will be used by the General Property Register, which will allow tracking additional opportunities for property transformations provided by the institution of trust management, which complicates the information base on ultimate beneficial owners of existing property registers.

To improve the system of indicators to prevent and evaluate ownership transformations, it is proposed to introduce the UPA stock index (Ukrainian Public Assets), formed based on an exchange list of companies with a significant frequency of state participation, shares of which are freely traded on stock exchanges.

The use of this index is intended primarily for the State Property Fund, investment advisers appointed by the State Property Fund for large-scale privatization at the time of the decision on the feasibility of privatization of state-owned enterprises in assessing their value, in particular, determining the dynamics of shares of state-owned enterprises and comparison of the growth rate of the UPA index with the growth rate of the value of enterprises preparing for privatization. After all, one of the main reasons for the negative socio-economic consequences of privatization in previous periods is underestimated property.

The developed sequence of property transformations planning at the state level implies the use of preliminary and intermediate evaluation results of transformations expediency. The General Property Register provides for the submission of information on property relations in their dynamics, not only taking into account the right of ownership, but also the use and disposal, which allows covering information on final beneficiaries, which has not always been available.

It has been proposed that the planning of property transformations should be carried out by the State Property Fund of Ukraine, the Antimonopoly Committee of Ukraine, the Ministry of Development, Trade and Agriculture of Ukraine, and the State Financial Monitoring Service, each of which, following the country's development

strategy and using the accumulated data of the Unified Property Register, formed by the matrix method, carries out a comprehensive evaluation and state planning of property transformations.

The change of ownership is also evaluated in terms of capital migration. In this context, the study of the distribution of capital by regions of Ukraine has been conducted using the Industrial Production Index (IPI). The IPI reflects the dynamics of the physical volume (in base-year prices) of industrial production. The Industrial Production Index reflects changes in market dynamics in base-year prices. It makes it possible to evaluate changes in production as a whole industry, as well as individual industries and regions. Evaluation of property transformations based on the Industrial Production Index (IPI) provides an opportunity to evaluate capital migration that is an evaluation obtained in the spatial dimension. Such an evaluation is of some importance to regional governments, as it reflects trends in the growth or decline of property potential relative to community development potential. Based on this evaluation, it is suggested to study the processes of capital movement, which is relevant in connection with the processes of migration during economic and political crises.

Key words: property transformation, privatization, concentration, property register, public-private cooperation, ownership, use, disposal.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

1.1. Монографії

1. O. Pozniakova & P. Horyslavets, 2020. Alternative ways of forming of financial resources of stateowned enterprises. *Modern technologies in the development of economy and human well-being*: Katowice, Poland: Publishing House of University of Technology, p. 92-100. (Особистий внесок автора: запропоновано використовувати особливий вид місцевих зборів як альтернативного джерела формування фінансових ресурсів державних підприємств).

2. Pozniakova, O. i Kosovska, Y., 2016. Оцінювання вартості підприємств нафтопереробної галузі в умовах антикризового управління. (Wyceny przedsiębiorstw przemysłu naftowego w zakresie zarządzania kryzysowego). *Rahunkowość i finansowanie MŚP a wyzwania wspólczesnej gospodarki*. P. 244-251. (Особистий внесок автора: запропоновано використовувати метод мультиплікаторів для визначення вартості підприємств нафтопереробної галузі).
 3. Познякова, О. І., та Алексеєв, І. В., 2010. Трансформування власності: основні процеси та категорії. В: В.С. Пономаренко, ред. *Социально-экономическое развитие Украины и ее регионов: проблемы науки и практики*: ИД «ИНЖЕК», с. 9-29. (Особистий внесок автора: запропоновано типологію видів трансформацій власності).
- 1.2. Наукові праці, опубліковані у наукових фахових виданнях України та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз**
4. Pozniakova*, O., 2020. Improvement of the methodology for the property registry formation as a tool preventing the development of hidden monopolies. *Technology audit and production reserves*, 3(4 (53)), с. 45-48. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*).
 5. Познякова*, О., Добош, Н. та Кльоба, Л., 2020. Інституційні інновації в регулюванні фінансового ринку в Україні в контексті покращення захисту прав споживачів фінансових послуг. *Інтернаука*, 6, с. 127-136. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: запропоновано діджиталізовану систему державного регулювання спірних відносин споживачів та надавачів фінансових послуг різних форм власності).
 6. Познякова*, О. І. та Бонецький, О. О., 2019. Концентрація страхового ринку non-life України. *Інтернаука. Серія «Економічні науки»*, 7, с. 117-121. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: досліджено схильність страхового ринку до формування прихованих монополій через визначення концентрації страхового ринку України).
 7. Познякова*, О. та Добош, Н., 2020. Development of digitalization mechanism of Institute of financial ombudsman on the example of Ukraine. *Technology audit*

* Видання одночасно належить до наукових видань, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

- and production reserves*, 6 (4 (56)), с. 54-59. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: розроблено механізм діджиталізації інституту фінансового омбудсмена в питанні врегулювання та попередження спорів, в тому числі майнових відносин споживачів та надавачів фінансових послуг різних форм власності.)
8. Познякова*, О. І., Чубка, О. М. та Ярошевич, Н. Б., 2018. Проблеми використання ринкового підходу до оцінки вартості підприємства в Україні. *Інфраструктура ринку*, 24, с. 380-384. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: запропоновано використання ринкового підходу до оцінювання вартості підприємства в Україні в умовах підготування підприємств до приватизації).
 9. Познякова, О. І. та Алексеев, І. В., 2014. Формування системи показників доцільності приватизації (реприватизації) як соціально-економічного проекту. *Економіка Криму*, 3, с. 37-43. (Особистий внесок автора: запропоновано систему показників доцільності приватизації (реприватизації) підприємств).
 10. Познякова, О. І. та Алексеев, І. В., 2010. Циклические закономерности в трансформации собственности. *Бизнес Информ*, 5 (1), с. 8-11. (Особистий внесок автора: виявлення циклічності зміни форм власності та пливу трансформування власності на тривалість економічного циклу).
 11. Познякова, О. І., 2010. Кластери як результат трансформації власності в системі інноваційних структур. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 668: Проблеми економіки та управління, с. 135-142.
 12. Познякова, О. І., 2008. Недружні поглинання в системі перерозподілу власності. *Науковий вісник НЛТУ України*, 18 (5), с.175-181.
 13. Познякова, О. І. та Алексеев, І. В., 2006. Співвідношення «приватного» і «публічного» у відносинах власності. *Вісник Львівської державної фінансової академії*, 9, с. 337-345. (Особистий внесок автора: розглянуто державну власність з точки зору публічного володіння, користування та розпорядження).

14. Познякова, О., 2006. Форма власності як фактор маркетингу суб'єктів господарювання. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Серія «Логістика»*, 552, с. 121-126.
15. Познякова, О. та Алексеєв, І., 2006. Трансформація власності: історичний аспект. *Регіональна економіка*, 2, с. 5-25. (Особистий внесок автора: розглянуто трансформування власності в історичній динаміці та виявлено циклічну закономірність зміни частки державної та приватної власності в залежності від стадії економічного циклу).
16. Познякова, О. І. та Алексеєв, І. В., 2006. Банківська система і процес трансформації власності. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Євроінтеграційний курс України: фінансовий вимір*, 3 (1), с. 79-85. (Особистий внесок автора: розглянуто вплив банківської системи на процес трансформацій власності).
17. Познякова, О. І. та Алексеєв, І. В., 2005. Категорії і процеси трансформації власності в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 533: *Проблеми економіки та управління*, с. 12 - 17. (Особистий внесок автора: розглянуто основні категорії та виділено процеси трансформацій власності).
18. Познякова, О. І. та Алексеєв, І. В., 2004. Необхідність державного управління інвестиційним процесом в Україні. *Вісник Дніпропетровського національного університету*, том IV, с.1216-1223. (Особистий внесок автора: розглянуто роль держави в період криз та економічного спаду та державне регулювання трансформацій власності як інструменту впливу на тривалість економічного циклу).

1.3. Публікація у науковому фаховому виданні України, індексованому у накометричній базі Web of Science

19. Синютка, Н. Г., Побурко, О. Я. та Познякова, О. І., 2020. Дивергенція фіскального простору України: ризики боргового виснаження. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*, 4 (35), с. 335-346. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Web of Science, Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: виявлено ризики зростання державного боргу,

який при значній концентрації та схильності до державних монополій може призвести до боргового виснаження).

1.4. Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав

- 20.** Pozniakova*, O., Kondrat, I. & Chervinska, O., 2019. The Impact of Public Debt on Economic Growth in Ukraine. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio H–Oeconomia*, 53 (4), s. 91-100. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: виявлено негативний вплив концентрації банківського сектора України та формування державної монополії у банківському секторі на економічний розвиток країни).
- 21.** Pozniakova, O. & Alyeksyeyev, I., 2018. Transformation of ownership of the banking system in Poland and Ukraine: problems and prospects. *Financial Sciences. Nauki o Finansach*, 23 (1), s. 33–48. (Особистий внесок автора: розглянуто методи концентрація банківського сектору України за рядом показників як превентивний спосіб виявлення прихованих монополій).

1.5. Публікація у іншому науковому виданні України, що входить до міжнародних наукометричних баз

- 22.** Познякова, О. І. та Вільгард, М. Р., 2016. Проблеми та перспективи розміщення цінних паперів українських компаній на Варшавській фондовій біржі. *Молодий вчений*, 4 (31), с. 160-164. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: запропоновано залучення проміжного етапу проведення первинного розміщення акцій українських підприємств, зокрема державної власності до виходу на міжнародні фондові ринки).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

- 23.** Познякова, О. та Мацьків, О., 2020. Удосконалення бізнес-процесів підприємств в умовах діджиталізації. *Тези доповідей VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Управління інноваційним процесом в Україні: розвиток співпраці»*. Львів, Україна, 18-20 Червень 2020. Львів: Видавництво Львівської політехніки. (Особистий внесок автора: розглянуто на

* Видання одночасно належить до наукових видань, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

прикладі системи «Prozorro» ефективність діджиталізації при управлінні трансформацій власності в епоху економіки спільного користування).

24. Pozniakova, O. & Kondrat, I., 2020. Wpływ długu publicznego Ukrainy na potencjał wzrostu gospodarczego. *Інноваційні технології у розвитку сучасного суспільства: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, Україна, 8 Жовтень 2020. (Особистий внесок автора: виявлено ефект витіснення кредитних можливостей Господарських структур на користь державних потреб, пов'язаних з видатковою частиною бюджету у зв'язку з надмірною концентрацією державної власності у банківському секторі України).
25. Pozniakova, O. I. & Chubka, O. M., 2019. Real estate investment trust as a mechanism of collective property investment. *Information and Innovation Technologies in the XXI Century : Proceedings of the 2 International Scientific Conference*. Katowice, Poland, 23-24 Вересень 2019. Katowice: Katowice WST. (Особистий внесок автора: розглянуто інвестиційні фонди нерухомості як інструмент зміни форм власності, зокрема при відчуженні державної власності).
26. Познякова, О. І. та Митка, Ю. І., 2019. Особливості розвитку ОВДП в Україні. *Інноваційні технології у розвитку сучасного суспільства: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, Україна, 18–19 Квітень 2019. (Особистий внесок автора: розглянуто негативну тенденцію заміни корпоратизації українських підприємств на фондовому ринку забезпеченням виконання фіскальних зобов'язань держави).
27. Познякова, О., Шимла, В. та Колегович, К., 2019. Ефект витіснення в контексті політики внутрішніх запозичень України. *Фінансово-кредитні системи в умовах зміни ділових циклів: тези доповідей міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Київ, Україна, 15 Травень 2019. (Особистий внесок автора: розглянуто негативну тенденцію зменшення кредитування реального сектора економіки через монопольне становище держави у банківському секторі економіки).
28. Pozniakova, O. I., 2018. Endowment funds as a source of funding for higher education. *Information and Innovation Technologies in the XXI Century:*

Proceedings of the 2 International Scientific Conference. Katowice, Poland, 20-22 September 2018. Katowice: KatowiceWST.

29. Познякова, О. та Пістун, Х., 2017. Фондові індекси як індикатори економічних трансформацій в Україні. *Економіка, фінанси, облік, маркетинг та менеджмент в Україні та за кордоном: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Полтава, Україна, 20 Жовтень 2017. (Особистий внесок автора: розглянуто роль фондових індексів в системі оцінювання структурних зрушень в економіці країни).
30. Познякова, О. І., 2017. Проблеми розвитку торгівлі ф'ючерсними угодами в Україні. *Вісімнадцяті економіко-правові дискусії (економічне спрямування): матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Львів, Україна, 30 Травень 2017.
31. Познякова, О. І., 2016. Роль фондових індексів України в системі оцінювання та державного управління власністю. *Фінанси, банківництво, страхування: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених*. Львів, Україна, 22–23 Вересень 2016. Львів: Видавництво Львівської політехніки.
32. Познякова, О. І., 2015. Вплив концентрації капіталу на конкурентоздатність країни. *Актуальні питання економічних наук: збірник матеріалів VIII міжнародної науково-практичної конференції*. Запоріжжя, Україна, 9-10 Жовтень 2015. Запоріжжя: ГО «СІЕУ».
33. Познякова, О. І., 2014. Види та методи недружніх поглинань в системі трансформування власності України та шляхи їх попередження. *Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення: Матеріали Міжнародної інтернет-конференції молодих вчених*. Львів, Україна, 11-12 Квітень 2014. Львів: НУ«ЛП».
34. Познякова, О. І., 2013. Особливості оцінки вартості підприємства при зміні форм власності. *Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні: Матеріали ІХ*

- науково-практичної конференції. Львів, Україна, 15-20 Квітень 2013. Львів: ЗУКЦ.
35. Pozniakova, O. & Dubyk, K., 2013. Social Enterprise in Ukraine. *Economics & Management: Proceedings of the 3rd International Conference of Young Scientists EM-2013*. Lviv, Ukraine, 21-23 November 2013. Lviv: Lviv Polytechnic Public House. (Особистий внесок автора: розглянуто соціальне підприємництво як особливий вид поєднання різних форм власності з наголосом на спільне користування).
36. Познякова, О. І., 2013. Рейдерство як різновид процесу поглинань у системі перерозподілу власності. *Актуальні проблеми кібернетики та економічної безпеки: Матеріали Міжнародної конференції*. Харків, Україна, 22-24 Квітень 2013. Харків: ХНУРЕ.
37. Познякова, О. І., 2012. Концесії як альтернатива приватизації. *Маркетинг та логістика в системі менеджменту: Тези доповідей ІХ Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, Україна, 8-10 Листопад 2012. Львів: Видавництво Львівської політехніки.
38. Познякова, О. І., 2010. Принципи управління державною власністю в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні: V Міжвузівська науково-технічна конференція науково-педагогічних працівників*. Львів, Україна, Березень 2010.
39. Познякова, О. І. та Алексєєв, І. В., 2010. Взаємозалежність відносин власності і стану розвитку продуктивних сил. *Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції*. Харків, Україна, 27-28 Травень 2010. Х.: ВД «ІНЖЕК». (Особистий внесок автора: виявлення взаємного впливу відносин власності та інноваційної складової трансформації засобів виробництва).
40. Познякова, О. І. та Алексєєв, І. В., 2007. Етапи приватизація та її наслідки для машинобудування України. *Управління у сфері фінансів, страхування та кредиту: Всеукраїнська науково-практична конференція*. Львів, Україна, 8-10 Листопад 2007. (Особистий внесок автора: визначення основних етапів приватизації в Україні та її наслідків для машинобудування).

41. Познякова, О. І., 2006. Місце банків у процесі трансформування власності. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 45 річниці Полтавського університету споживчої кооперації України*. Полтава, Україна, 10-12 Травень 2006.
42. Pozniakova, O., 2006. The state government of investment process in Ukraine. *Rozwój miast I regionów w procesie integracji europejskiej*. Łódź, Poland, October 2006.
43. Познякова, О., 2005. Проблема трансформації власності в Україні. *Проблеми впливу фінансової системи на інноваційний розвиток економіки: Збірник тез доповідей за матеріалами наукового семінару кафедри фінансів НУ «Львівська політехніка»*. Львів, Україна, Жовтень 2005.
44. Познякова, О. І. та Алексєєв, І. В., 2005. Власність в Україні: форми та шляхи взаємодії. *Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави: Міжнародна науково-практична конференція*. Дніпропетровськ, Україна, 26-27 Жовтень 2005. (Особистий внесок автора: розглянуто способи взаємодії різних форм власності).
45. Познякова, О. та Алексєєв, І., 2004. Управління інвестиційним процесом: світовий досвід, проблеми в Україні та їх вирішення. *Інвестиційні стратегії сталого розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Дніпропетровськ, Україна, 27-28 Лютий 2004. Дніпропетровськ: Наука і освіта. (Особистий внесок автора: досліджено вплив трансформацій власності на інвестиційний процес).
46. Познякова, О. І. та Алексєєв, І. В., 2004. Роль і значення приватизації в Україні та етапи її проведення. *Динаміка наукових досліджень: III Міжнародна науково-практична конференція*. Дніпропетровськ, Україна, 21-30 Червень 2004. (Особистий внесок автора: виокремлено основні етапи приватизації в Україні).
47. Познякова, О. І., 2004. Економічні, політичні та соціальні наслідки процесу зміни форм власності в Україні. *Маркетинг та логістика в системі*

менеджменту: П'ята міжнародна науково-практична конференція. Львів, Україна, 7-9 Жовтень 2004.

- 48.** Познякова, О. І., 2004. Особенности и принципы управления государственным имуществом в Украине. *Перспективи розробки науки і техніки: Науково-практична конференція. Бел город, Російська Федерація, 22 Жовтень 2004.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	23
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ТРАНСФОРМАЦІЙ	
ВЛАСНОСТІ.....	31
1.1 Генезис власності у соціально-економічній системі.....	31
1.2 Категорії та процеси трансформацій власності.....	40
1.3 Цикл трансформацій власності	55
Висновки до розділу 1.....	73
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ ТА АНАЛІЗУВАННЯ ФОРМ ВЛАСНОСТІ НА	
ЗАСАДАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ЦИКЛУ.....	
75	
2.1 Аналізування етапів і суб'єктів процесів трансформацій власності	75
2.2. Оцінювання та аналізування концентрації власності в Україні.....	95
2.3. Аналізування державної системи управління процесами трансформацій	
власності.....	113
Висновки до розділу 2.....	133
РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ І ПЛАНУВАННЯ	
ТРАНСФОРМАЦІЙ ВЛАСНОСТІ.....	
136	
3.1 Удосконалення методології формування єдиного реєстру власності за	
допомогою матричного підходу.....	136
3.2 Формування системи показників визначення доцільності проведення	
трансформацій власності.....	152
3.3 Розроблення механізму планування трансформацій власності.....	164
Висновки до розділу 3.....	182
ВИСНОВКИ.....	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	190
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах ринкових перетворень в Україні, які тривають і досі, трансформації власності стали основою всіх реформ та передумов для економічного розвитку. Однак, зміна власника не завжди супроводжувалася ефективною діяльністю підприємства, позитивними соціально-економічними наслідками, модернізацією та інноваційними технологіями. Частина підприємств були ліквідовані, інші - приватизовані на не завжди вигідних для суспільства умовах. Тому важливо враховувати недоліки трансформування власності минулих періодів у формуванні стратегії розвитку країни. Чинне законодавство трансформації власності регулює швидше з точки зору привласнення та відчуження, розділяє велику та малу приватизацію за обсягом активів, кількістю учасників та інструментів такої трансформації власності. Проте, нові виклики, які з'являються перед суспільством, свідчать про те, що макроекономічне регулювання потребує вдосконалення в частині економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності. Саме тому надзвичайно важливим є не тільки кількісне, але й якісне оцінювання трансформацій власності, а також державне планування такого виду трансформацій як в площині зміни форми власності від державної до приватної чи навпаки, так і в площині трансформацій власності без зміни її форми.

Питання власності вивчали й продовжують вивчати нині багато вчених-економістів. Змінюються лише акценти, аспекти і точки зору відповідно до конкретної історичної доби, досвіду дослідників, громади, суспільства, людства. Зокрема, шляхи підвищення економічної ефективності внаслідок різних форм трансформації власності, в тому числі злиття та інших видів інтеграції капіталу і тенденцій розвитку власності у провідних моделях державного регулювання економіки досліджували такі вчені, як Кузьмін О., Алексєєв І., Аніловська Г., Бондарчук М., Брановицький, В., Дмитрук В., Носов О., Рябченко О., Шуляр Р., Шкільняк М. Нові підходи до оцінювання власності, поєднання різних її форм для позитивних соціально-економічних наслідків запропонували у своїх наукових

працях Лапішко М., Мельник О., Пирог О., Карий О., Хома І., Яремко І., Яворська Т. Проблеми власності розглядали з позицій її змісту та історичного розвитку Вербова О., Геєць В., Григорян Г., Корнеєва Ю., Ларцев В., Мамутов В., Побурко Я. Світовий досвід і динаміку різних форм власності на сучасному етапі розвитку української економіки досліджували Долішній М., Залога З., Крупка М., Михасюк І., Шкварчук Л., Юринець З.

Незважаючи на велику кількість наукових праць і значні досягнення у вивченні питання змісту та розвитку власності, недостатньо дослідженим залишається напрямок самої трансформації власності, її зв'язок з соціально-економічними процесами, створення нових форм взаємодії різних форм власності, роль управління в підвищенні ефективності власності, створення індикативної системи попередження створення прихованих монополій.

Пошук можливостей розв'язання вище наведених проблем, зумовив вибір теми дисертаційної роботи, яка націлена на дослідження всіх можливих видів трансформацій власності, формування методології оцінювання динаміки трансформацій та їх впливу на структуру власності, а також визначив мету та завдання дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» за темами: «Проблеми оподаткування і страхового захисту діяльності виробничо-господарських структур в машинобудуванні та приладобудуванні», державний реєстраційний номер 0107U010249 (акт впровадження від 15.02.2021 р.); «Проблеми балансування засобів фінансового і кредитного впливу на стабілізацію стану виробничо-господарських структур в машинобудуванні та приладобудуванні», державний реєстраційний номер 0108U010402 (акт впровадження від 15.02.2021 р.); «Проблеми управління процесами капіталізації в умовах інноваційного розвитку підприємств», державний реєстраційний номер 0112U000799 (акт впровадження від 15.02.2021 р.); «Проблеми фінансово-кредитного забезпечення сталого розвитку економіки в процесі науково-технічної

підготовки виробництва», державний реєстраційний номер 0117U004018 (акт впровадження від 15.02.2021 р.)

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є визначення особливостей трансформацій власності і розроблення на цій основі теоретичних положень і практичних рекомендацій з вдосконалення процесу оцінювання та планування трансформаційних змін.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- удосконалити типологію видів трансформацій власності;
- удосконалити підхід до визначення процесу трансформації власності з метою його якісного оцінювання та планування;
- розробити модель оцінювання трансформацій власності;
- розвинути засади трактування трансформацій власності в умовах циклічності;
- удосконалити систему оцінювання наслідків трансформацій власності з метою подальшого планування;
- удосконалити системи індикаторів для прийняття управлінських рішень на державному рівні.

Об'єктом дослідження є процеси економічного оцінювання і державного планування трансформацій власності.

Предметом дослідження є теоретичні положення і методологічні рекомендації щодо оцінювання та державного планування трансформацій власності.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною базою дисертаційної роботи стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів щодо змісту, історичного розвитку та трансформацій власності в системі інституціональних змін.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань у дисертаційній роботі використано такі загальнонаукові методи досліджень: порівняльного аналізу, систематизування та узагальнення – для конкретизації основного змісту, сутності понять «власність», «публічна власність» (підр. 1.1), «трансформації власності» (підр. 1.2); групування – для типології власності за ознаками (підр. 1.2),

а також для виокремлення основних категорій процесів трансформацій власності (підр. 1.2); емпіричного дослідження – для підтвердження історичної динаміки трансформацій власності та циклу трансформацій власності (підр. 1.2) та для характеристики хвиль технологічної еволюції в контексті трансформацій власності (підр. 1.3); статистичного аналізу – для оцінювання особливостей етапів приватизації, виявлення чинників впливу на динаміку надходжень до державного бюджету від приватизації (підр. 2.1), для визначення рівня концентрації капіталу та схильності до формування монопольних утворень в Україні (підр. 2.2); математичного аналізу – для Індексу промислового виробництва в оцінюванні наслідків міграції капіталу (підр. 3.3).

Також у роботі використовувалися такі спеціальні методи дослідження, як матричний метод – для формування матричного підходу групування інформації для Єдиного реєстру власності (підр. 3.1); індексний метод – для Індексу УРА (підр. 3.2).

Інформаційною базою дисертації є законодавчі акти України, матеріали Державного комітету статистики України, інформаційно-аналітичні матеріали органів державної влади та управління.

У дисертації використано такі загальні методи наукового пізнання: порівняльного аналізу, якісного аналізу та синтезу (при дослідженні різновидів трансформації власності та їх класифікації), статистичного аналізу, логічного узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у методологічному та методико-прикладному вирішенні питань економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності. Наукова новизна дисертації полягає у наступному:

Вперше:

- запропоновано ввести ознаки володіння, користування та розпорядження власністю у матричну модель оцінювання трансформацій власності, що базується на парадигмі, яка враховує не лише зміну власника, але й ознаки як володіння, так і користування та розпорядження власністю.

Удосконалено:

- засади трактування трансформацій власності, що відбуваються в умовах циклічності; зокрема визначено таке поняття як «цикл трансформацій власності», під яким слід розуміти низку змін форм власності, що мають історичну тенденцію до повторювання, на що впливає як політичний фактор у зв'язку з постійною безперервною діалектикою між політичними змінами та зміною власників, а також впливу нових технологій на циклічний розвиток продуктивних сил;

- систему оцінювання наслідків попередніх трансформацій власності, яка включає Єдиний реєстр власності, що передбачає збір даних щодо майнових трансформацій і, на відміну від існуючих реєстрів, враховує у трансформаційних змінах не лише зміну власника, але й ознаки як володіння, так і користування та розпорядження майном на основі матричного підходу оцінювання трансформацій власності;

- систему індикаторів попередження та планування трансформацій власності, що, на відміну від існуючих, доповнена запропонованим Індексом фондового ринку UPA, що може використовуватися для оцінювання доцільності відчуження державного майна, контролю за його управлінням, та базується на визначенні динаміки вартості державних корпоративних прав.

Набули подальшого розвитку:

- якісний підхід до визначення процесу трансформування власності з метою його оцінювання та планування, який, на відміну від існуючих, розглядає трансформації власності як систему складних безперервних відносин з приводу зміни виду (вид господарського утворення чи предмету, який виступає самою власністю), форми (державної, приватної чи колективної), ознак (володіння, користування, розпорядження) та будь-яких властивостей самої власності;

- класифікація видів трансформації власності, яка, на відміну від відомих, враховує такі ознаки: методи зміни форми власності, що мають на меті досягнення вищої ефективності її використання; методи зміни форми власності, що мають на меті виправлення юридичних помилок або незаконних дій.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення результатів виконаного дисертаційного дослідження полягає у формуванні інструментальної основи ефективної системи оцінювання і планування трансформаційних змін власності в умовах циклічності та сучасних інституційних змін.

Результати дисертаційної роботи використовуються у практичній діяльності Департаменту економічного розвитку Львівської міської ради (довідка № 23-103632 від 30.12.2020 р.) для формування Програми підвищення конкурентоспроможності Львівської області шляхом використання інноваційних механізмів в управлінні муніципальною власністю та при формуванні Стратегії розвитку Львова на період до 2020 року; АТ «Львівгаз» (довідка № 14-43 від 11.01.2021 р.) при плануванні стратегії розвитку підприємства; відділу оцінки майна та майнових прав регіонального відділення ФДМУ по Львівській, Закарпатській та Волинській областях (довідка № 16 від 25.01.2021 р.) при підготовці пропозицій щодо політики та стратегії реформування власності Фондом Державного майна України; Львівської обласної ради (довідка № 01-20 від 19.02.2021 р.) для оцінювання та планування трансформацій спільної власності територіальних громад Львівської області, при формуванні Стратегії розвитку Львівської області за період 2021-2027 років.

Положення, сформульовані в дисертації, використовуються в навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» при викладанні дисциплін «Фінансовий аналіз у публічних фінансах» (оцінювання вартості публічних підприємств та визначення доцільності трансформацій їх власності відповідно до динаміки фондових індексів), «Фінансові інновації» (вплив нових технологій на циклічний розвиток продуктивних сил), «Фінансова інфраструктура» (вплив нових технологій на циклічний розвиток продуктивних сил) для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (довідка № 67-01-277 від 11.02.2021 р.).

Зокрема, у навчальному процесі впроваджено запропоновані методико-прикладні положення щодо: оцінювання вартості публічних підприємств та визначення доцільності трансформацій їх власності відповідно до динаміки фондових індексів; впливу нових технологій на циклічний розвиток продуктивних сил; концентрації капіталу серед банківських та небанківських фінансових установ.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї, положення і розрахунки, які є результатом особистої роботи дисертанта і становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення і результати наукового дослідження, що викладені в дисертації, розглянуто та схвалено на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науковій конференції «Функціонування місцевих виробничих систем в умовах економічної кризи» (м. Жешув, Польща, 2014 р.), Міжнародній науковій конференції за темою: «Інститут фінансового омбудсмена: польський досвід та шляхи його імплементації в Україні» (м. Краків, Польща, 2018 р.), Міжнародній конференції «Інформаційні та інноваційні технології у XXI столітті» (м. Катовіце, Польща, 2018 р.), 23-тій Міжнародній конференції «Управління реструктуризацією. Розвиток та ефективність в час змін» (м. Криніца-Здруй, Польща, 2018 р.), Міжнародній конференції «Економічний контекст соціальної та екологічної справедливості» (м. Лодзь, Польща, 2019 р.), Міжнародної наукової конференції «Виклики для страхових ринків східної Європи» (м. Краків, Польща, 2019 р.), 18-й Міжнародній науковій конференції «Financial Market institutions and instruments» (м. Люблін, Польща, 2019 р.), 24-тій Міжнародній науковій конференції «Управління реструктуризацією. Інноваційність та конкурентоспроможність в умовах змін» із доповіддю (м. Криніца-Здруй, Польща, 2019 р.), Міжнародній науковій конференції «Інноваційні технології у розвитку сучасного суспільства» (м. Львів,

Україна, 2019 р.), Другій Міжнародній науковій конференції «Information and innovation technologies in the XXI century» (м. Катовіце, Польща, 2019 р.), Міжнародній науковій конференції «Фінансово-кредитні системи в умовах зміни ділових циклів» (Київ, Україна, 2019 р.), Міжнародній науковій конференції «Управління ризиками у фінансовому секторі» (м. Львів, Україна, 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні технології у розвитку сучасного суспільства» (Львів, Україна, 2019 р.), Міжнародній науковій конференції «Інноваційні фінансові інструменти у розвитку ринку житла в Польщі» (м. Краків, Польща, 2020 р.), Міжнародній науковій конференції «Виклики перед фінансовим сектором в добу четвертої промислової революції» (м. Краків, Польща, 2020 р.), а також на наукових семінарах кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка».

Публікації. За результатами виконаного дослідження опубліковано 48 наукових праць (18 з яких одноосібні), з них: 3 праці у колективних монографіях у співавторстві, 16 статей у наукових фахових виданнях України (з них 6 у виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах, в тому числі 1 у виданні з індексацією Web of Science), 1 стаття у іншому виданні України, індексованому у міжнародних наукометричних базах, 2 статті у періодичних виданнях інших держав, індексованих у міжнародних наукометричних базах, та 26 тез доповідей міжнародних науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 12,5 друк. арк., з яких особисто автору належить 8,3 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 167 сторінках. Робота містить 26 таблиць, 18 рисунків, список використаних джерел із 326 найменувань та 4 додатки.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ТРАНСФОРМАЦІЙ ВЛАСНОСТІ

1.1 Генезис власності у соціально-економічній системі

Історичний аналіз розвитку інституту власності дає змогу зробити висновок, що він був і є фундаментом, основою розбудови будь-якої держави та її правової та економічної системи. Відносини власності виникли ще в сивій давнині, на ранніх етапах розвитку суспільства. Пріоритет розвитку категорії права власності, безперечно, належить давньоримським юристам, які розуміли право власності як найбільш повне і широке право на річ, якою власник має право розпоряджатися.

Власність згадувалась римськими юристами з точки зору правомочності власника. Це - право володіння, право користування, право розпорядження, право отримання доходів, право на стягнення речі. Два останніх повноваження власника згодом перестали вживатися, а повноваження володіння, користування та розпорядження одержали назву класичної тріади і були сприйняті більшістю сучасних правових систем як традиційне і найбільш абстрактне визначення змісту права власності.

Проблема формування власності складна через велике розмаїття суб'єктів, об'єктів, варіацій взаємовідносин. Досить важко скласти об'єктивну глибоко аргументовану структуру відносин щодо власності, адже не завжди можна виміряти економічний ефект не лише від володіння, але і й від користування та розпорядження. Тому у нашому дослідженні велика увага приділяється формам власності, зокрема досліджуються приватна, публічна та змішана форми. Проводиться класифікація власності за запропонованими ознаками. А також обов'язковою умовою для оцінювання та планування трансформацій власності є аналізування не лише факту володіння, але й користування та розпорядження.

Проблеми власності досліджували у своїх працях як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед них слід виділити таких, як І. Алексєєв, В. Афанасьєф,

В. Беленцов, І. Булеев, В. Геєць, О. Кузьмін, В. Мамутов, О. Пирог, М. Шкільняк, Й. Шумпетер, В. Фесечко, А. Гальчинський, В. Саєнко, І. Скворцов, В. Семиноженко, М. Туган-Барановський, Й. Шумпетер, Н. Шпак, О та інші, які внесли значний вклад у дослідженні провідних моделей державного регулювання економіки. Світовий досвід і динаміку різних форм власності на сучасному етапі розвитку української економіки досліджували Долішній М., Залого З., Крупка М., Михасюк І., Шкварчук Л., Юринець З.

Власність – це не просто матеріальні чи нематеріальні активи або відношення власників до них, це в першу чергу відносини між людьми, які можуть бути пов'язані з предметами власності. Ці відносини носять не речовий, а соціально-економічний зміст і форми. Відносини власності – це об'єктивно-суб'єктивні відносини, де об'єктом є матеріальні аспекти виробництва, а суб'єктами – людина, об'єднання людей, трудові колективи, представники держави, працівники державного апарату (Фесечко, В. 2003). Форми власності змінювалися в ході історії. Людству відомі найрізноманітніші форми власності, найважливішими з яких залишилися державна та приватна власність. Першою була общинна форма власності у первісній общині, де не існувало поділу праці. І тільки з розвитком суспільства як наслідок суспільного поділу праці утворилася приватна власність, яка у свою чергу спричинила майнову нерівність, розшарування населення на класи. Поняття „приватний” походить від латинського слова *private*, що означає приватний, особистий. Однак в сучасному суспільстві розуміння приватного дещо ширше. Існує ряд економістів (Фесечко В., 2003; Булеев І, 2006) , які відносять до приватної власності все те, що не є власністю держави.

Ідею відокремлення від державної власності розвивають у своїх працях вчені В. Беленцов (2008), та В. Василькова (1999), вважаючи, що при широкому діапазоні форм власності, недержавною є така власність, яка належить тільки окремим громадянам, а також кооперативам, окремим підприємствам та асоціаціям. У економічній теорії і практиці західних країн затвердилось уявлення, відповідно до якого під приватною власністю розуміється усяка недержавна форма

власності”. Названі автори також вважають, що „приватна власність в ході функціонування набуває окремих рис суспільного характеру”. Приватна власність означає присутність суб'єкта, особистості, індивіда, який має право володіння, користування та розпорядження своєю власністю. Але процес нагромадження дозволяє йому об'єднатися з іншими приватними власниками і увійти у сферу колективної приватної власності. У такій ситуації колективізм не порушує приватного характеру власності, оскільки не заперечує приватного способу володіння певною часткою майна і отримання належної частки результату від його використання. Змінюються лише масштаби власності у зв'язку з її об'єднанням, а також засади користування та розпорядження, які погоджуються між власниками при укладанні відповідної угоди.

Що стосується державної форми власності, то вона існує паралельно поряд з приватною. Найзаможніші верстви населення завжди прагнули використати державу як інструмент реалізації своїх інтересів. Це вимагало створення державної власності. Таким чином, державна власність історично витікає з приватної (О. Мочерний, 2000). Однак існує й інша точка зору, коли державна власність є не наслідком приватної, а її елементом (В. Фесечко, 2003)

З іншого боку, справедливо буде відзначити, що державна власність – це частина власності усього суспільства. І доказом цього є стаття 13 Конституції України, в якій говориться, що як земля та її надра, водні та інші природні ресурси, атмосферне повітря на території України, всі природні ресурси є об'єктами права власності Українського народу. Управління ними здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Нині згідно з Господарським кодексом України існує такий поділ підприємств за формами власності: державної власності (державні та комунальні підприємства), колективної власності, приватної власності. Проте, згідно з Господарським кодексом не зовсім зрозумілим є те, куди відносяться Господарські Товариства (АТ, ТзОВ,): до приватної чи до колективної власності, оскільки у Кодексі наводиться чіткий перелік підприємств колективної власності (виробничі

кооперативи, підприємства споживчої кооперації, підприємства громадських та інших організацій, інші підприємства, передбачені законом).

У науковій літературі поняття колективної власності є досить спірним, адже ситуація, коли усе належало усім (під усіма розуміли народ в цілому, а колектив підприємства як представника цього народу), характеризувалася загальною відповідальністю, яка ставала в кінцевому підсумку нічиєю. В умовах глобалізації ринкових відносин подібне тлумачення колективної власності трансформується. Саме у роки незалежності склалися нові вимоги з боку бізнесу до економічного законодавства. Зокрема, щодо поділу власності, її класифікації, необхідно зробити кроки для удосконалення законодавства, прийнятні для нових ринкових умов. Для цього варто дослідити класифікації, які існують в інших країнах світу, де власність поділяють на приватну і публічну.

Генетичне коріння публічної власності, як і приватної криються у розвитку суспільних відносин. Публічна власність охоплює різні сфери: суспільство, державу, місцеві органи самоврядування, громадські організації, окремого громадянина. Публічна власність – це частина власності усього суспільства. (Кирнос А. 1999). Безумовно, общинна (первіснообщинна), приватна та державна форми власності історично відомі та важливі. І це беззаперечний факт. Однак, з нашої точки зору, сьогодні ми виходимо на якісно новий рівень суспільних відносин, відносин держави із своїми громадянами. Сьогодні питання соціальної захищеності, відповідальності у світовій спільноті стоїть як ніколи гостро. Змінилися акценти. Державні програми стають більш відкритими та максимально „публічними”. Цьому сприяють діджиталізація всіх сфер, поступова трансформація власності від концепції повного володіння (*plena in re potestas*) до більш загального спільного доступу (*sharing economy*). В центрі уваги постає вже не держава, а люди, а також їхня сукупність – суспільство, міжнародна спільнота. Саме тому змінюються пріоритети і у відносинах власності.

Отже, поряд з приватною, враховуючи зміни сучасного життя, повинна існувати вже не тільки державна, але й суспільна (публічна) форма власності. (Плакіда В., 2010) А держава, можливо, має виступати у ролі одного із суб'єктів

користування та розпорядження. Інакше кажучи, в сучасних умовах державна власність мала би трансформуватися у публічну, сприйняття якої є не інакшим як усупільненої частки національного багатства. Приватна власність може бути власністю окремих фізичних осіб або приватних юридичних осіб. Публічна власність може бути державною, комунальною (муніципальною), власністю об'єднань громадян, громад. Класифікувати різновиди власності пропонується у спосіб, представлений у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Типологія власності за пропонованими ознаками

Групи ознак типології різновидів власності	Ознаки типології різновидів власності	Різновиди власності
1	2	3
За приналежністю	Державі	Публічна
	Громаді	Публічна
	Групі осіб	Публічна
	Окремому громадянину з правом успадковування	Приватна
За кількістю співвласників	Один власник	Одноосібна
	Декілька власників	Групова
За формою юридичного оформлення права власності	На засадах емісії цінних паперів	Акціонерна
	На засадах реєстрації частки у колективній власності	Пайова
	На засадах реєстрації особистого володіння	Особиста
За складом співвласників	Моновласницька структура	Публічна або приватна
	Полівласницька структура	Публічно-приватна (публічної власності більше ніж 50%) або приватно-публічна (приватної власності більше ніж 50%)
За правом управління (розпорядження і користування) від імені	Уряду	Державна
	Органу місцевого самоврядування громади; ОТГ	Комунальна/громади
	Представницького органу групи громадян	Громадська (власність об'єднань громадян)
	Окремої особи	Приватну

Закінчення таблиці 1.1

За складом учасників управління власністю	Моноуправлінська власність	Державна, або комунальна, або громадська, або приватна
	Поліуправлінська власність	Змішана
За характером використання	Комерційне	Юридичних осіб
	Особисте	Фізичних осіб
За місцем реєстрації	Знаходження уряду	Власність України, власність інших держав
	Знаходження юридичної адреси, розташування головного офісу (штаб-квартири)	Власність вітчизняних, власність міжнародних організацій
	Знаходження юридичної адреси, розташування головного офісу	Власність вітчизняних, власність іноземних підприємств, організацій
	Місця проживання	Власність громадян України, власність іноземних громадян
За характером відкритості	Відкрита для громадського контролю	Власність громадських об'єднань, держави, комунальна (муніципальна), юридичних осіб
	Обмежено відкрита для громадського контролю	Засекречена власність держави, юридичних осіб (військова, оборонного чи розвідувального характеру, комерційного характеру)
	Частково закрита для громадського контролю	Власність фізичних осіб, що передається у спадок
	Закрита для громадського контролю власність нелегітимного користування	Латентна власність фізичних осіб та юридичних осіб кримінального походження
За суб'єктами та об'єктами власності	Суб'єкти	Окремі громадяни, об'єднання громадян, держава, громада (зокрема ОТГ)
	Об'єкти	Земля, природні ресурси, продукти виробництва, нерухоме майно, грошові кошти, цінні папери, інформаційні технології, інтелектуальна власність

Примітка: запропоновано автором

На перший погляд здається, що зручніше оперувати вже звичними поняттями “державної”, “приватної” та “колективної” форм власності. Проте, як дає змогу побачити запропонований підхід, “зручні” і на перший погляд знайомі

категорії виглядають різнорідними за своїм змістом. Справа навіть не в тому, що нібито “штучно” розведені названі категорії у різні типологічні групи.

Важливим є неупереджений підхід до ознак типології і відповідне визначення місця того чи іншого різновиду власності (рис. 1.1).

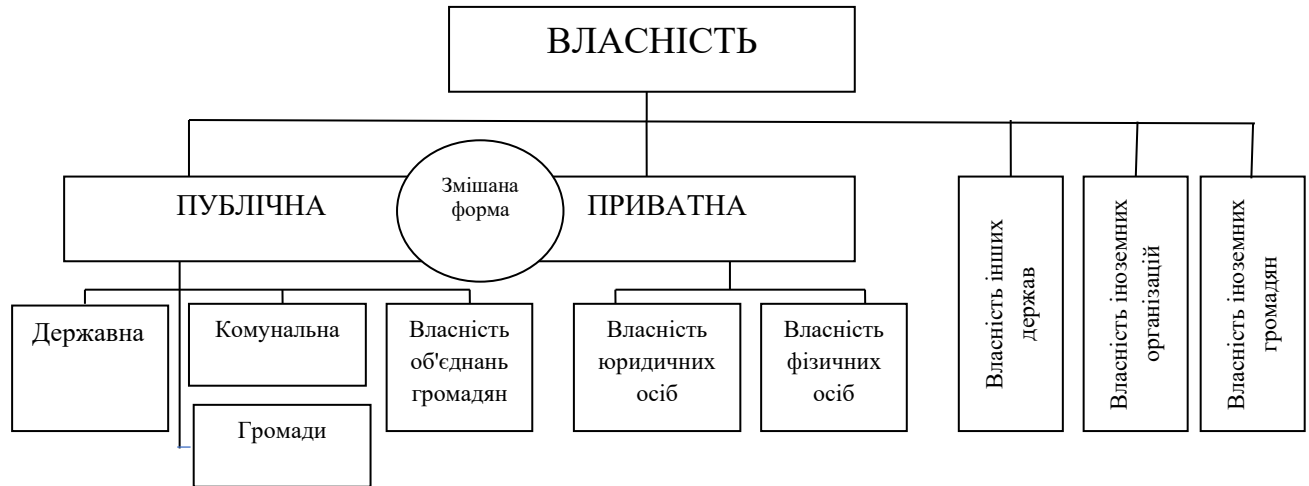

Рис. 1.1. Співвідношення приватної та публічної власності

Примітка: запропоновано автором

Якщо ми погоджуємося з тим, що за приналежністю слід розглядати таких потенційних власників, якими є держава, громада, група осіб та окремі громадяни, тоді слід визнавати, що власність є приватною у випадку одноосібного володіння нею окремою особою з правом передачі у спадок, і навпаки, власність має визнаватися публічною у випадку володіння нею деякого представника групи осіб, що може мати масштаби громади, або держави (Письмак, В., 2003). Саме тому не слід пропонувати назву “державна власність”, оскільки держава є лише окремим випадком серед власників “публічної власності”, а радше суб’єктом розпорядження і користування нею від імені усього суспільства. З цієї ж причини необхідно знайти правильне застосування для категорії “державна власність”. Такий аспект застосування названої категорії вбачається при введенні ознаки “за правом управління від імені конкретного власника”, яким може бути й держава в особі уряду.

Не слід також при типологізації забувати про власність інших держав. Міжнародна практика свідчить про можливість існування іноземної власності на

території держави, прикладом чого є будівлі посольств і земельні ділянки, на яких вони розташовані. Вільне ввезення капіталу означає не лише перетин кордону фінансовими чи кредитними ресурсами, але й будівництво об'єктів економічного характеру, ввезення і монтаж технологічного устаткування тощо. Класифікатором, який затверджено та введено в дію наказом Держстандарту України від 22 листопада 1994 року № 288, передбачені такі види власності, як власність іноземних держав, власність міжнародних організацій.

Відкритим залишається питання, куди ж віднести Господарські товариства: до публічної власності (як власність об'єднань громадян - колишню колективну власність) чи до приватної власності. З одного боку, власність господарського товариства може бути сумою приватних власностей окремих суб'єктів, з іншого - змішаною, під якою прийнято розуміти власність за участю держави, коли до акціонерів належить держава. Присутність держави серед власників в особі будь-якого державного органу (наприклад, Фонду державного майна) навряд чи дозволяє назвати таке акціонерне товариство приватним. Крім того, є державні господарські товариства, коли держава володіє 50%+1 частка об'єкта (дана частка ніде в законодавстві не визначена). Практика Західних країн показує, що держава то входить у володіння власністю, то продає свою частку за певних обставин, а тому вважати господарські товариства стабільними представниками приватної власності недоречно. Більше того, публічна власність певною мірою робить господарське товариство відкритим для суспільного контролю. Навіть об'єднавши приватних власників, публічна власність робить їх діяльність прозорою, оскільки кожен з учасників такого об'єднання зацікавлений у контролі за своїми співвласниками. Виходячи із запропонованої вище класифікації різновидів власності, слід розглядати власність відкритого акціонерного товариства як: публічну, групову, публічно-приватну (при наявності держави серед власників за умови приналежності їй понад 50% акцій) і водночас змішану (за складом керуючих) власність юридичної особи.

Слід також зупинитись на категорії "змішаної" власності та її видах. Змішану форму власності важко охарактеризувати, оскільки такої категорії в юриспруденції

немає і в законодавстві цей аспект не визначається. Вказано тільки, що в Україні існує вид підприємства, яке базується на змішаній формі власності (усіх форм власності).

Якщо ми вважаємо об'єкт приватним тільки тоді, коли він на 100 % належить приватним суб'єктам, то варто привернути увагу до ситуацій, де співвласником виступає держава. У складі форм власності, в їх класифікації можна запропонувати підвиди державно-приватної та приватно-державної власності. Кількісно різницю між названими підвидами форм власності можна встановити у такий спосіб: державно-приватна власність – це така, у якій 50% плюс одна акція (або більше) належать державі, приватно-державна власність – коли менше 50% акцій належать державі.

Нами пропонується такий погляд на категорію змішаної власності, коли ключовою є ознака “права управління від імені конкретного власника” або групи співвласників. Отож, під “змішаною” пропонується розуміти таку власність, якою керують представники декількох власників, серед яких можуть бути представники держави, муніципальних органів влади (органів влади місцевого самоврядування, громади), громадян, як окремих фізичних осіб, так і об'єднаних у певній групі. Недоліком сучасного тлумачення змісту “змішаної власності” є те, що з позицій запропонованої типології відбувається некоректне змішування понять. Неприйнятність цього “змішування” полягає у тому, що об'єднуються юридично різнорідні поняття акціонерної, пайової та особистої власності. Інакше важко тлумачити досліджувану категорію, відносно якої допускається стверджувати, що вона перебуває одночасно і у державній, і в колективній, і в особистій власності. Якщо мова йде лише в межах акціонерної форми оформлення права власності, то з таким твердженням можна погодитися. Однак, якщо чинне законодавство припускає поряд з акціонерною пайову та особисту форми оформлення права власності, тоді важко уявити “конгломерат” власності різних суб'єктів господарювання, що юридично є неузгодженими. Отже, бачимо, що питання власності, її форм є досить суперечливим. Дослідження показує, що основними формами власності слід вважати публічну та приватну. Важливо також логічно

проводити типологізацію власності, враховуючи широкий спектр ознак. Однак досі не визначено чіткої різниці між такими поняттями, як форма, вид, тип, через що виникає плутанина, не визначено місце змішаної власності. Ускладнює процес дослідження і неузгодженість у вітчизняному законодавстві в розрізі відносин власності.

1.2 Категорії та процеси трансформацій власності

Трансформації власності – багатогранні безперервні процеси, пов’язані не лише зі зміною форми власності, але й такі, що мають відношення до всіх сторін суспільного життя. І мова йде не тільки про приватизацію та роздержавлення. В умовах четвертої промислової революції, трансформації власності варто розглядати не просто з точки зору зміни власника, а як сукупність методів підвищення економічної ефективності користування власністю.

Зміна форм власності – явище безперервне. І хоч ідея лібералізму не рекомендує участі держави в економічних процесах, питання зміни форм власності є, мабуть, винятком. Існують два різні випадки трансформаційних змін в Україні:

1. Як наслідок конкуренції, здійснення переходу власності від менш ефективних власників до більш ефективних. Такий процес відбувається в умовах ринкової конкуренції. Він є тим інтенсивнішим, чим більшим є захист від тенденцій монополізації і недобросовісної конкуренції. Держава в такому перерозподілі відіграє швидше роль гаранта, що відповідає за забезпечення конкурентного середовища. Основними методами здійснення трансформації форм власності у даному випадку виступають реприватизація та денационалізація.

2. Організовані державою політико-економічні та правові заходи щодо перерозподілу власності. Пряме втручання держави у формування власності може супроводжуватися певними методами: націоналізацією, реприватизацією та іншими.

Питання категорій і процесів змін форм власності вивчають як вітчизняні економісти, так і зарубіжні, а саме Кузьмін О., Алексєєв І., Аніловська Г., Бондарчук М., Брановицький, В., Носов О., Рябченко О., Шуляр Р., Шкільняк М. Нові підходи до оцінювання власності, поєднання різних її форм для позитивних соціально-економічних наслідків запропонували у своїх наукових працях Лапішко М., Мельник О., Пирог О., Карий О., Рубаник В., Хома І., Яремко І., Яворська Т. Однак, у тлумаченні певних категорій, знаходимо розбіжності між деякими авторами. Винятком є поняття приватизації. У цьому випадку автори були одностайними у своєму розумінні такого поняття. Певні розбіжності вже бачимо при аналізі категорії роздержавлення. Дехто з авторів (Рябченко, О., Калініченко, І., Михайленко, О., 2000) бачить приватизацію і роздержавлення як паралельні процеси. Дехто розглядає приватизацію як різновид роздержавлення. (Рибалкін, В., 2000). Суперечливим є розуміння реприватизації як категорії. Вона виділяється далеко не всіма економістами. Так, наприклад, деякі з них вважають, що цей термін може бути замінений поняттям денационалізації (Прутська О., 2003). У деякій літературі, денационалізація і реприватизація визначені як синоніми, у іншій – розрізняються. У будь-якому випадку бачимо певну невідповідність у тлумаченні вітчизняними економістами основних категорій процесів трансформації власності.

Важливою складовою частиною реформування економіки України є перебудова системи власності на основі трансформації як державної, так і приватної власності, забезпечення рівноправного функціонування і конкурентного розвитку різних її форм. Продовження процесу зміни власності і сучасна державна економічна політика повинні бути спрямованими не на подальше руйнування економічного потенціалу, а на його відновлення і забезпечення результативного та ефективного функціонування. Історичний досвід показує, що примусове нав'язування державою якоїсь однієї з форм власності або законодавче надання їй певних переваг закінчуються на певному етапі розвитку держави економічною та соціальною кризами. (Вербова, О., 2010). Тому сьогодні і в майбутньому надзвичайно важливим є правильний вибір методу трансформаційних змін,

враховуючи економічну, соціальну та політичну ситуації в Україні. На сучасному етапі розвитку економіки вже не варто говорити тільки про масову приватизацію, або суцільну націоналізацію, оскільки крайності в процесах управління власністю можуть знизити довіру до держави та спровокувати негативні наслідки в економічному середовищі. Важливо шукати нові підходи і вдало застосовувати попередній досвід. Нині, коли ми говоримо про зміни форм власності, надзвичайно важливим стає чітко розмежування самих понять, які визначають і складають даний процес. Крім двох протилежних форм трансформації державної власності, які формують діапазон змін (приватизації та націоналізації), є ще інші форми, до яких належить роздержавлення, реприватизація, денационалізація, деприватизація тощо. Кожна з них має своє значення і відіграє важливу роль для творення трансформаційних процесів в Україні. (додаток А)

Важливо виділити основні категорії процесів трансформації власності в Україні, чітко їх розмежувати, охарактеризувати та уточнити.

Серед всіх можливих трансформаційних змін, найбільш масовою і популярною стала приватизація. З розпадом Радянського Союзу, Україна вибрала свій шлях розвитку, який базувався на впровадженні принципів приватної власності. Приватизація масово охопила Україну та інші країни Східної Європи впродовж 90-х років, проте в Україні триває до нині. Приватизація – це передача державної (в тому числі муніципальної) власності окремими особами у приватну, максимум – сімейну власність. За результатами проведеного аналізу варто було б уточнити наведене визначення приватизації з огляду на те, що передача державної або муніципальної власності відбувається до приватних осіб від конкретних юридичних осіб, які до того моменту виступали від імені відповідних державних (муніципальних) органів влади як користувачі і розпорядники цієї власності.

Для постсоціалістичних країн приватизація є засобом вирішення соціально-економічних завдань, підвищення ефективності виробництва, формування ринкового середовища, стимулів економічної діяльності, стабілізації державних фінансів. Перша форма приватизації здійснювалася у Великобританії під час продажу понад 50% акцій колишніх державних компаній зв'язку, водопостачання

і енергопостачання. Із поняттям приватизації тісно пов'язане поняття роздержавлення. Роздержавлення економіки – процес приватизації частини державної власності, передання ряду повноважень державних органів підприємствам, розвитку приватного підприємництва, заміни вертикальних зв'язків горизонтальними. Мета роздержавлення – збереження державної власності як домінуючої, але не в монопольних формах володіння, а шляхом передачі права власності на комерційних засадах різноманітним суб'єктам господарювання для одержання прибутку.

С.В. Мочерний (2010) визначає роздержавлення як перехід державної власності в акціонерну, корпоративну та інші форми і вважає, що воно повинно органічно поєднуватися з приватизацією. Отже, приватизація і роздержавлення паралельні процеси. О.Д. Рябченко (2010) розглядає приватизацію як один з можливих різновидів роздержавлення. Відмінність між цими категоріями полягає у тому, що поняття роздержавлення ширше і включає в себе більшу різноманітність майнових відносин, ніж приватизація. Ще однією відмінністю, на його погляд, є те, що внаслідок приватизації повністю змінюється власник об'єкта, в той час як при роздержавленні може відбуватися часткова передача прав власності. При цьому кожний власник зберігає бажану для нього частку власності.

Спільним для цих двох понять обидва автори (Василькова, В. 1999; Горкіна, Л., 2010) вважають те, що у будь-якому випадку змінюються майнові відносини, а суб'єкти господарювання орієнтуються більше на ринкові відносини, здорову конкуренцію і прибуток.

Порівнюючи точки зору названих дослідників, можна погодитися з ними у тому, що роздержавлення і приватизація є, по-перше, пов'язаними процесами; по-друге, один з процесів є ширшим, а другий частиною його; по-третє, що в процесі як приватизації, так і роздержавлення відбувається певна зміна відносин власності. Залишаються відкритими лише питання щодо уточнення співвідношення досліджуваних категорій та наслідків тих процесів, які вони позначають. Ми схильні приєднатися до точки зору О.Д. Рябченка (2000) у тлумаченні співвідношення між приватизацією та роздержавленням, приймаючи першу

категорію за частковий випадок другої. При цьому можна погодитись з його позицією, що приватизація є процесом із стопроцентною зміною власності на певний об'єкт. В той же час варто уточнити поняття “роздержавлення” і доповнити його. Зокрема, роздержавлення не слід тлумачити як форму зміни власності, коли власник “не обов’язково змінюється”. На наш погляд, роздержавлення можна розглядати як процес такої зміни форми власності, коли змінюється частка держави у власності, при чому держава залишає за собою бажану величину цієї частки.

Абсолютно протилежним приватизації є поняття націоналізації. Це вилучення державною владою підприємств, банків, страхових компаній або майна з приватної власності і передача їх у власність держави. В окремих випадках даний процес є необхідним. Так в другій половині XIX ст. швидкий розвиток продуктивних сил призвів до того, що окремі сфери і галузі економіки за своїми масштабами стали переростати межі приватної власності. Це спонукало ряд країн до націоналізації шляхів сполучення і засобів зв'язку в інтересах розвитку економіки або в політичних і фінансових цілях. За своїм характером націоналізація може носити як прогресивний, так і реакційний характер. Націоналізація XIX ст. була прогресивною, оскільки вона була викликана потребами розвитку продуктивних сил (більш прогресивних засобів виробництва). Реакційною була Націоналізація в колишньому Радянському Союзі, коли, відбулася націоналізація власності громадян.

Одним з найбільш суперечливих є поняття реприватизації. Реприватизація – це повернення у приватну власність державного майна, яке належало раніше представникам приватного сектора і було націоналізоване. Вперше цей термін був уведений П. Друкером (2007), гарячим прихильником ідеї відновлення приватної власності на комерційні підприємства і некомерційні організації.

У вітчизняному законодавстві даний термін вже зустрічався, однак бачимо невідповідність законодавчої та економічної термінології. Згідно з Проекту Закону України „Про повернення приватизованого майна у державну і комунальну власність” від 25 лютого 2003 року за № 3165, внесений Кабінетом Міністрів

України, реприватизація – повернення у власність держави або територіальних громад майна, набутого юридичними та фізичними особами шляхом приватизації. Вона здійснюється шляхом примусового відчуження на користь держави. Дане визначення суперечить тим визначенням, які дають вітчизняні та зарубіжні економісти і радше за своєю суттю визначає інший термін – націоналізацію.

Осецький, В. (2003) та В. Семенов, Г. (2008) визначають реприватизацію як повторну приватизацію підприємств, попередні власники яких не виконали інвестиційної програми. Реприватизація може здійснюватися, зокрема, шляхом скасування підсумків раніше проведених інвестиційних конкурсів. Коломієць, Г. (2006) вважає, що цей термін легко може бути замінений вже звичним поняттям приватизації. Однак, з нашої точки зору, дані терміни не можна повністю ототожнювати, оскільки реприватизація підприємства свідчить про певну санацію, своєрідне оздоровлення підприємства. Аналізуючи наведені підходи до визначення категорії “реприватизація”, вважаємо за доцільне приєднатися до позиції Осецького, В та В. Семенова, Г. Такий підхід може пояснюватися необхідністю виокремлення особливого комплексу дій у трансформаціях власності, викликаного потребою підвищення ефективності її використання. Замість терміну реприватизація Коломієць Г. виділяє інший термін – денационалізацію – це передача у приватну власність державної власності, яка виникла внаслідок націоналізації або конфіскації майна приватних компаній або індивідуальних власників, скупки державою акцій та інших цінних паперів, а також будівництва підприємств за державний рахунок .

Частково денационалізація здійснювалася після Другої світової війни і відбувалася майже у всіх країнах Західної Європи шляхом продажу акцій державних підприємств приватним особам. Різновидом денационалізації є продаж монополіям або окремим особам підприємств, збудованих державою за рахунок бюджету. (Ковалева, Г., 1992). Денационалізація проводиться шляхом продажу державної власності за заниженими цінами. Денационалізація може бути частковою, коли продається частина акцій державних підприємств і державна власність перетворюється в змішану форму власності. У деякій літературі

денаціоналізація і реприватизація визначені як синоніми. На наш погляд, ці поняття треба розрізнити і більш вдалим визначенням денаціоналізації є визначення С.В. Мочерного (2010). Денаціоналізація – процес трансформації державної власності у приватну й колективну типи власності та їх різновиди у зв'язку з надмірним одержавленням власності та економіки, бюрократичним характером управління державною власністю. Таке визначення логічно пояснює денаціоналізацію як зворотний процес до націоналізації - переходу певного об'єкта приватної власності у державну власність

Досить суперечливим є також поняття деприватизації. У деяких авторів деприватизація носить подвійне значення:

1. Відміна рішення про приватизацію, якщо вона здійснена незаконно;
2. Передача колишньому власнику раніше націоналізованої власності (у випадку фізичної особи, цей процес називається реституцією).

Обидва ці означення поєднуються також із поняттям реприватизації. Інше тлумачення терміну деприватизації дає Р.Нурєєв (2002 р.): „деприватизація – часткове відновлення чи посилення державного контролю над приватизованими підприємствами”. Таке ж тлумачення дають деприватизації і українські економісти. Однак вони синонімом деприватизації вважають націоналізацію. (Михасюк, І., Мельник, А., 1999). Ми не погоджуємося з таким підходом, оскільки вважаємо, що деприватизація – це часткове відновлення державного контролю, а націоналізація – повне відновлення державного контролю над приватизованими підприємствами.

У табл. 1.2 наведені категорії процесу трансформації власності, які впливають з наведеного вище аналізу їх змісту і взаємозв'язків.

Бачимо з наведеної таблиці, що враховуючи різні ознаки класифікації категорій власності та її трансформації, мають право на існування всі раніше проаналізовані категорії, кожна з яких відіграє велику роль при досягненні певних цілей в економічному процесі країни.

Таблиця 1.2

Категорії процесів трансформацій власності

Ознаки класифікації категорій власності та її трансформації	Різновиди власності та форм її трансформації		
1. Форма власності	1.1. Приватна	1.2. Змішана	1.3. Державна
2. Напрями зміни власника	2.1. Від держави до інших власників		2.2. До держави від інших власників
3. Методи зміни форми власності, що мають на меті зміну власника	3.1.1. Роздержавлення (коли держава (муніципальна влада) залишає за собою бажану частку власності) 3.1.2. Приватизація – частковий випадок роздержавлення (повна, 100-процентна передача власності у приватні руки)		3.2.1. Націоналізація-1 (повна або часткова передача власності до держави)
4. Методи зміни форми власності, що мають на меті досягнення вищої ефективності її використання	4.1.1. Денаціоналізація 4.1.2. Реприватизація як повторна приватизація об'єкта власності, приватні власники якого не виконали умов приватизації		4.2.1. Націоналізація-2 (передача частини власності до держави з метою інвестування коштів державного або місцевого бюджету чи позабюджетних фондів)
5. Методи зміни форми власності, що мають на меті виправлення юридичних помилок або незаконних дій	5.1.1. Реституція – повернення приватним власникам незаконно націоналізованих об'єктів		5.2.1. Деприватизація – часткове відновлення чи посилення державного контролю над приватизованими підприємствами

Примітка: сформовано автором

Надзвичайно важливо сьогодні чітко розмежувати всі поняття, які визначають і складають процес зміни форм власності задля уникнення дублювання і нехтування деякими з них. Що стосується понять роздержавлення і приватизації, то обидва ці процеси є пов'язаними. Роздержавлення є поняттям ширшим і включає в себе як різновид приватизацію крім того, обом цим процесам притаманна зміна відносин власності. Але приватизація є процесом із стопроцентною зміною власності на певний об'єкт, а при роздержавленні змінюється частка держави у власності. Спірними залишаються поняття денаціоналізації та деприватизації. Незважаючи на те, що дані категорії виділяють далеко не всі українські

економісти, вважаємо за доцільне виділити їх, так як кожна з них несе свій зміст у творенні трансформаційних змін в Україні.

Отже, зміна форм власності – явище необхідне. Однак, важливими тут є мотиви цієї зміни. Головним мотивом подальшої трансформації власності має бути забезпечення реальних економічних і соціальних інтересів держави та суспільства на основі високої економічної результативності й ефективності економіки. Без урахування таких мотивів продовження зміни форм власності є недоцільним. Україна сьогодні потребує перерозподілу власності від неефективно господарюючих власників до більш ефективних, що має здійснюватися в першу чергу шляхом створення ринкової конкуренції. Враховуючи економічну і політичну ситуацію в Україні, на нашу думку, сьогодні надзвичайно важливо звернути увагу на методи зміни форм власності, що мають на меті виправлення юридичних помилок або незаконних дій та досягнення максимальної ефективності користування власністю. Тільки такий підхід зможе забезпечити найкращий результат.

В Україні власність найбільш активно змінювала свої форми з початком незалежності країни, що стало визначальною складовою економічних реформ на постсоціалістичному просторі. Однак успадковані засади теорії власності, що використовувалась ще при попередньому режимі, як на початку ринкових реформ, так і до сьогодні не дозволяють в повній мірі спрямовувати ці реформи в напрямок соціально-економічного розвитку України та проводити зміну форм власності на наукових засадах, враховуючи фундаментальні економічні закони.

Саме поняття трансформації означає зміну, перетворення виду, форм, істотних властивостей та будь-чого іншого, що стосується об'єкту трансформації.

Формами власності згідно з українським законодавством є державна, комунальна та приватна. Вид власності – це вид господарського утворення чи предмету, що виступає самою власністю (господарське товариство, казенне підприємство тощо). Ознаками власності і своєрідними умовами слід вважати володіння, користування, розпорядження. Зміна будь-якої з цих ознак – зменшення або збільшення стосовно конкретного об'єкта власності говорить про

трансформування самої власності. Трансформації власності у науковому дослідженні розглядаються як система безперервних відносин з приводу зміни виду (вид господарського утворення чи предмету, який виступає самою власністю), форми (державної, приватної чи колективної), ознак (володіння, користування, розпорядження) та будь-яких властивостей самої власності.

Зміна власності буває різною. Коли ми говоримо про рух форми власності між двома «полюсами» приватним та державним – це трансформація. Однак коли мова йде про зміну власності «зсередини» без зміни самих «полюсів», трансформація власності відбувається також, однак призначення її дещо інше. Слід розрізняти дані види трансформацій. Тому у першому випадку відбувається так звана макротрансформація власності, а у другому – мікротрансформація.

Пов'язаною із роздержавленням є категорія денаціоналізації. Частково денаціоналізація здійснювалася після Другої світової війни і відбувалася майже у всіх країнах Західної Європи шляхом продажу акцій державних підприємств приватним особам. Різновидом денаціоналізації є продаж монополіям або окремим особам підприємств, збудованих державою за рахунок бюджету. Денаціоналізація проводиться шляхом продажу державної власності по заниженим цінам. Денаціоналізація може бути частковою, коли продається частина акцій державних підприємств і державна власність перетворюється в змішану форму власності.

Досить важливо в процесі дослідження форм трансформації власності розглянути дане питання в історичній ретроспективі, адже існування в той чи інший період специфічних змін говорить про те, що вони можливі і в майбутньому при схожих умовах. Однією з таких форм трансформації є реквізіція – це вилучення майна в інтересах суспільства у випадках стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій за рішенням органів державної влади з обов'язковою виплатою вартості цього майна. В Історії України бачимо ряд прикладів реквізації. У 1706 р. спеціальним указом Петра I козацьке військо переходить у безпосередню компетенцію царського командування, було запроваджено контроль за витратами на утримання козацького війська, частково реквізовано його артилерію.

Після «жовтневої» революції поширення набули ідеї, які заперечували приватну власність. Було встановлено «військовий комунізм» - реквізовано абсолютно всі крамниці одягу, меблів, взуття, їдальні, ресторани. Більшість приватних навчальних закладів було закрито, а їхні приміщенні реквізовано. У Західній Україні, яка перебувала тоді в складі Австро-Угорської імперії також проводилася реквізація, зокрема на військові потреби було реквізовано дві третини загальної ваги старовинних церковних дзвонів. (Мочальников, В., 2007)

На відміну від реквізації, при якій держава здійснює певну компенсацію за вилучене майно, а отже намагається виправити певну соціальну несправедливість, експропріація ще більше посилює цю несправедливість та, незважаючи на це, у прихованій формі продовжує існувати. Експропріація –це примусове (безоплатне або оплачуване як частково або повністю) позбавлення власності окремої верстви населення чи прошарку державними органами. Експропріація існувала історично давно. Першими прикладами експропріації були захоплення общинних земель родовою аристократією в рабовласницькому суспільстві. (Мамутов, В., Савельєв, Л., 2002). Оскільки даний процес захоплення власності домінуючим класом, а отже і був наближений до держави. У першій половині ХХ століття у зв'язку з війнами, випадки експропріації стали частим явищем як у розвинених країнах світу, так і в Радянському Союзі. Сьогодні у Китайській народній республіці питання суспільної («загальнонародної»), державної та колективної власності, публічних інтересів, а також експропріації закріплені у діючій Конституції КНР 1982 р., а також Законі КНР «Про право власності» від 01.10.2007 р.

Експропріація найчастіше носить негативний характер, оскільки порушуються права власника і він опиняється у програшному становищі на відміну від експропріатора. Тим не менше, дана форма трансформацій власності існує і сьогодні, проте з власником тепер ведуться переговори. Наприклад, при плануванні розвитку певної території: будівництві нового мікрорайону чи спеціального комплексу, муніципалітети постають перед необхідністю придбання, а вразі незгоди власника – вилучення (експропріації) земельних ділянок на основі рішення суду. Для цього потрібна соціально-обгрунтована причина, оскільки

рішення про експропріацію порушує індивідуальні права приватної особи. Важливо визначити ту межу, де суспільна необхідність переважає над приватними правами власника. Як правило, вважається, що суспільні інтереси мають перевагу перед приватними. Тому при вилученні земель муніципалітет чи інші державні організації повинні діяти як суспільні організації, що діють виключно в інтересах суспільства.

Специфічний тип експропріації спостерігався в Україні під час роздержавлення і приватизації, коли певні представники великого бізнесу скупили ряд підприємств на не вигідних для держави умовах. Неповорнення вкладів громадянам на початку 90-х років з частковою компенсацією сьогодні теж є прикладом експропріації.

У будь-якому випадку, даний процес несе в собі елементи соціальної несправедливості, які негативно впливають на настрої у суспільстві, однак у особливо виняткових випадках є необхідним.

Існують випадки трансформації власності, коли майно відчужується тільки безоплатно і примусово, однак закон при цьому не порушується. Таким відчуженням є конфіскація. Конфіскація майна – це позбавлення права власності на це майно за рішенням суду у випадках, встановлених законом як санкція за вчинення правопорушення. Конфісковане майно безоплатно та в обов'язковому порядку переходить у власність держави.

Ще однією формою відчуження, яке проводиться хоч і тимчасово, однак за рішенням суду є секвестрація. Накладається секвестр на майно у вигляді своєрідного арешту у випадку сумніву щодо законності володіння цим майном. Отже, секвестрація – це накладання арешту на майно або ситуація, коли майно, на яке претендують обидві сторони, тимчасово передається третій стороні, до вирішення спору на предмет того, кому воно належить (Кочук, С., 2004). Оскільки секвестрація передбачає тимчасову заборону користування та розпорядження майном, можна вважати даний процес різновидом трансформації власності.

На противагу таким формам відчуження як націоналізація, реквізація та експропріація, які характерні тим, що порушується право приватної власності,

існує форма присвоєння, яка у деяких випадках ефективно працює у процесі відновлення соціальної справедливості. Такою формою присвоєння є реституція – це передача колишньому власнику або його спадкоємцям раніше націоналізованої, реквізованої чи експропрійованої власності. Реституція мала місце у зв'язку з реабілітацією незаконно репресованих осіб в період 30-40-х років ХХ ст.. У колишньому Радянському Союзі такий закон не був прийнятий, однак у деяких випадках реституція все ж мала місце у зв'язку з реабілітацією незаконно репресованих осіб, у яких вилучались на користь держави особисте майно, нерухомість.

Існує і так звана міжнародна реституція. Вона передбачає повернення за мирним договором майна, що було неправомірно вилучене під час війни державою-завойовником з території іншої держави. У світовій практиці існують такі приклади. Наприклад, протягом 1993-1996 років посол України в Німеччині передав музею гравюр у Дрездені ряд художніх цінностей, які під час Другої світової війни були вивезені з Німеччини в Україну. (Зайцев, Ю., 1999) Міжнародні відносини в галузі реституції культурних цінностей повинні керуватися спеціальними угодами про культурну співпрацю між урядами країн.

Отже, ми бачимо, що із таким складним поняттям як власність поруч стоять поняття володіння, користування, розпорядження цією власністю. Кожне із них може в певній мірі характеризувати власність, розкриваючи її особливості. У випадках, коли власник отримує право тільки на розпорядження майна, трансформація власності відбувається також, оскільки змінюється саме право розпорядження, повністю або частково переходить до іншої особи, яка володіє правом розпорядження.

Оскільки трансформується складова права власності, яка може виступати в певній мірі ознакою, отже трансформується і сама власність. Зміна права користування виділена окремою групою понять, що характеризують дану зміну. До цієї групи належать сервітут, емфітевзис, суперфіцій. Дані процеси регламентуються Цивільним Кодексом України. Сервітут як обмежене право користування чужою власністю може бути встановленим щодо земельної ділянки,

інших природних ресурсів або нерухомого майна. Сервітут може або належати особі, що володіє сусідньою земельною ділянкою, або також іншій особі. Сервітут показує права користування майном, розкриваючи цю характеристику, яка може бути встановленою на певний строк або без визначеного терміну. За користування сервітутом потрібно вносити плату власнику майна. Особливістю сервітуту є те, що він не позбавляє власника майна, права володіння, користування та розпорядження. Від оренди він відрізняється тим, що може бути встановлений як на основі договору, так і закону, рішення суду або заповіту. (Жаліло, Я., 2008)

Ще однією формою трансформацій власності, яка надає право користуватися земельною ділянкою для особи, яка не є її власником для сільськогосподарських потреб є емфітевзис. Його можна відчужувати і навіть передаватися у спадок. Якщо ж власник земельної ділянки надає її в користування третій особі з метою будівництва різного роду споруд (житлових, промислових, соціально-культурних, та інших), така форма трансформацій називається суперфіцієм.

Віндикація розглядається як процес, що провокує і створює трансформацію власності, оскільки права на володіння, користування, розпорядження переглядаються і можуть передаватися від однієї особи іншій. Витребування майна насильницьким способом стало протизаконним ще за часів Стародавнього Риму, коли віндикація замінила насильницьке переслідування боржника. Віндикація – це витребування майна з чужого незаконного володіння (Губерная, Г., Скубенко, В., 1998).

Трансформація власності може відбуватися не тільки в діапазоні «державне-приватне». Якщо певні зміни відбуваються у самій власності, тобто коли проводиться реструктуризація, власність в певній мірі трансформується також, адже змінюється ряд ознак. Реструктуризація підприємства проводиться з метою покращення його діяльності, певного оздоровлення. Не можна не брати до уваги такі види реструктуризації, як злиття, поглинання, поділ, передача в оренду, продаж частини майна, які ми назвали формами мікротрансформації власності. Злиття як форма трансформації здійснюється шляхом об'єднання підприємства-боржника з іншими фінансово стійкими підприємствами. У такому випадку

об'єднання, підприємство-боржник перестає функціонувати як окрема юридична особа.

На відміну від злиття, поглинання відбувається за допомогою капіталовкладень одного суб'єкта господарювання в іншого. Підприємство, яке поглинається втрачає свій самостійний статус, з можливістю збереження статусу юридичної особи у вигляді дочірнього підприємства.

Для суб'єктів господарювання, які здійснюють багатогалузеву господарську діяльність може використовуватись така форма реструктуризації як поділ. Особливістю її є те, що за рахунок реструктуризації у вигляді скорочення управлінського апарату та інших допоміжних служб, знижуються постійні витрати. У процесі поділу утворюються нові юридичні особи, майнові права і обов'язки яких переходять до кожного з них на основі розподільного балансу (Рубаник, В., 2004).

Оренда теж є формою мікротрансформації власності, за винятком випадків оренди представником приватного сектора державного майна з правом викупу. Тоді відбувається зміна «полюсів». Власником майна, зданого в оренду, залишається орендодавець, а продукція і доходи, які отримав орендар за період користування цим майном, є власністю самого орендаря. На початку 90-х років в Україні практикувалася така форма санації як передача державного підприємства в оренду членам трудового колективу. Обов'язковою умовою такої форми фінансової реструктуризації було те, що колектив брав на себе всі зобов'язання даного підприємства, таким чином, проводячи санацію.

Інколи власники вдаються до продажу частини майна підприємства, що змінює саму власність. У даному випадку оцінюють необхідність того чи іншого устаткування для підприємства, цілісних майнових комплексів, що не дають підприємству дохід чи мають прибутковість, недостатню для його динамічного розвитку в кризових умовах.

Із проникненням глобалізаційних процесів в світову економіку зберігалася тенденція до укрупнення капіталі, залучення інноваційної складової. Власність ускладнювалася. З'являлися нові форми її трансформації у вигляді комбінації

взаємодій представників різних форм, видів та ознак власності. Незважаючи на колишні ліберальні настрої, активним учасником даним відносин залишається держава. Так створюються концесії, кластери.

Аналізуючи процеси трансформації власності в ретроспективі, можна впевнено сказати, що вони носять циклічний характер. Головним рушієм глобальної зміни форм власності завжди були змагання за право володіння, обмеженими природними ресурсами. У найближчому майбутньому в зв'язку з постійним погіршенням екологічної ситуації в світі, неминучою буде чергова боротьба за доступ і використання джерел питної води, лісових та інших важливих для людства ресурсів. Це в свою чергу, спровокує нову хвилю технічної революції з обов'язковим впровадженням інноваційності у всі сфери суспільного життя.

Принципово нові зміни у відносинах власності спостерігаються у зв'язку з становленням постіндустріального суспільства. Домінуючим об'єктом власності стають інформація і знання які поступово перейняли ознаки індивідуальної власності. Особливістю їх є те, що вони втрачають здатність відчужуватися від свого господаря. Їх можна повторно продати. Формується спільна (інтелектуальна) власність, яка є фундаментом нагромадження інтелектуального потенціалу суспільства. Важливо чітко розмежувати всі виділені поняття трансформації власності задля уникнення дублювання та нехтування деякими з них. Ми знаходимося вже на тому етапі економічних відносин, коли варто розглядати трансформацію власності не просто з точки зору зміни власника, а як сукупність методів підвищення економічної ефективності користування власністю.

1.3 Цикл трансформацій власності

Якщо виходити з доведеного і загальновизнаного закону взаємозалежності відносин власності і стану розвитку продуктивних сил, бачимо ряд тенденцій, які суттєво можуть вплинути на трансформацію власності в майбутньому. Продуктивні сили – це фактори, які забезпечують перетворення речовини природи

відповідно до потреб людей, створюють матеріальні й духовні блага і визначають зростання продуктивності суспільної праці (О, Мочерний, 2000). Ми вживаємо поняття «продуктивні сили», а не «фактори виробництва, оскільки до складу першого поняття входять не лише матеріальні фактори виробництва, але й інтелектуальні. Продуктивні сили складаються з людей, засобів виробництва, використовуваних людьми сил природи, форм і методів організації виробництва, науки, інформації.

Якщо форми власності впливають на розвиток продуктивних сил, з іншого боку, продуктивні сили відіграють важливу роль у розвитку відносин власності. А отже, зміна будь-якої складової продуктивних сил призведе до трансформації власності в майбутньому.

Теоретично встановлено, що матеріальною основою довгих хвиль в економіці є структурне оновлення технологічного способу виробництва. Це може відбуватися як еволюційно, так і революційно. Технологічні революції означають перехід до нових лідируючих технологічних принципів та лідируючих галузей в економіці, які потім поширюються еволюційно. Причиною технологічних революцій стають циклічні хвилі наукових відкриттів, що в свою чергу, ведуть до циклічного розвитку продуктивних сил. Отже, така залежність може слугувати одним із чинників циклічності трансформаційних процесів власності.

Під впливом інновацій змінюються технології (засоби виробництва), з'являються нові продукти і послуги. Відтак створюються нові підприємства і зникають старі, продукція яких морально застаріла і втрачає попит на ринках. У нових підприємств можуть бути нові власники, а також можуть залишатися і старі, за умови вчасної їхньої орієнтації на нові продукти і технології. Проте, якщо власники вчасно не переорієнтували свої виробництва за інноваційними тенденціями, тоді вони банкрутують, а їхні підприємства переходять до нових власників з інноваційним баченням розвитку виробництва.

Слід відзначити, що за словами Чужикова, цикли економічного зростання мають тенденцію до скорочення на декілька років. Це пов'язано з втіленням

інноваційних та наукових розробок у всі сфери суспільного життя. Саме наука підняла розвиток продуктивних сил на цілком новий рівень.

Таким чином, для підвищення ефективності економічних трансформацій і реформ у системі власності, необхідно на всіх рівнях активно впливати на пошук розвитку продуктивних сил на інноваційній основі.

Отже, існує фундаментальний зв'язок відносин власності з продуктивними силами, який є прямим і зворотнім. А отже, як стан розвитку продуктивних сил визначає виникнення нових форм власності, так і історично нова власність сприяє динамічному розвитку продуктивних сил. В економічній літературі (Рябченко О., 2004) дана залежність називається Законом адекватності виробничих відносин рівню й характеру продуктивних сил. Даний закон має величезне значення для практичної діяльності, адже за допомогою нього можна регулювати економічний розвиток в країні. І навпаки, недотримання його призводить до негативних наслідків у соціально-економічному розвитку суспільства. Із розвитком і вдосконаленням продуктивних сил, ускладнюються і відносини власності, що призводить до плуралізму самої власності, її подальшої еволюції. Кожна наступна форма стає все складнішою. Особливого розвитку набуває трансформація власності не у «чистому» вигляді, а у формі її різноманітних об'єднань.

Проблеми відносин власності є не абстрактними, а цілком практичними за своїм спрямуванням і призначенням. Важливо позбутися стереотипів, ніби власність є виключно юридичною категорією. Відносини належності, володіння, використання та розпорядження власністю в юридичному контексті характеризують власність у пасивній формі без процесу її реалізації. Відокремлено ці відносини «як ідеальні» не створюють економічного ефекту, проте тільки після їхньої реалізації буде помітним їхній результат. І Лазня та В. Рибалкін порівнюють юридичний зміст власності із зернятком в стані покою до моменту проростання, який відповідає процесу трансформації власності, її реалізації. (І Лазня та В. Рибалкін, 2000). Саме в процесі видозмінювання форм самої власності об'єднуються її юридичний та економічний зміст. Тобто, трансформація власності

– це система складних неперервних відносин з приводу зміни виду, форми або будь-яких інших складових самої власності.

Підхід до розгляду відносин власності з точки зору циклічності рідко зустрічається у науковій економічній літературі. Він сформований на підставі вивчення двох напрямків економічної теорії. Першим з них є закон відповідності виробничих відносин рівню і характеру продуктивних сил, або як нині прийнято говорити, адекватності виробничих відносин розвитку елементів виробництва. Цьому питанню присвятили дослідження ряд вчених (Лазня І., Рибалкін В., 2000; Мочерний С. 2000; Бородюк В., 2009). Зазначений закон показує прямий і зворотній зв'язок власності з усіма елементами виробництва, деякі з яких, наприклад, технічні засоби як основа технологій, мають циклічний характер змін. Циклічність економічного розвитку, яку досліджували від часів М. Туган-Барановського (Саєнко В., 2008) і М. Кондратьєва (1991) українські вчені (Бажал, Ю., 2002; Єрохін, С., 2014; Чужиков, В., 2010; Гальчинський, А., 2006 та інші) є важливою наступною теоретичною складовою для нашого дослідження. Адже справедливо передбачати, що коли економічні відносини у всій економічній системі змінюються циклічно, то ця циклічність може бути притаманною і для окремих складових економічної системи.

Хоча слід відзначити, що проблема циклічності у відносинах власності мало зустрічається у науковій літературі. А згадані дослідники виділяють так званий «цикл влади-власності» . Проте залишається досі нерозкритим питання щодо існування циклу трансформації власності, чи ці відносини носять хаотичний характер.

Економічні реформи, що проводяться в Україні в роки незалежності, завжди передбачали трансформацію власності. Адже до цього періоду уся власність згідно належала народові, тобто була державною і фактично жодна фізична особа не була реальним власником (мається на увазі власником засобів виробництва). Головним механізмом створення такого середовища господарювання була тотальна націоналізація, яка, у свою чергу, замінила інститут приватної власності.

Аналіз зміни відносин власності в історичному контексті було проведено нами раніше. Тоді було висунуто передбачення щодо існування деякої циклічності трансформації власності під впливом різного роду факторів: економічних, політичних, соціальних. При цьому не зазначалося якоїсь закономірності щодо періоду таких циклічних змін.

Теоретично доведено, що технологічне оновлення способів виробництва або технологічні інновації є не наслідком, а причиною макроекономічних змін, які мають хвилеподібний характер. Довгострокові циклічні коливання в економіці вивчали у своїх роботах багато вчених.

Одним з перших був українець М. Туган-Барановський. За твердженням Ю. Бажала, «ідеї Туган-Барановського відносно теорії економічного циклу фактично стали фундаментом генезису інноваційної теорії економічного розвитку, що парадигмально сформувалися у руслі Шумпетерівської теорії економічного розвитку» (Бажал, Ю., 2002). Принциповим положенням цієї теорії є припущення, що нове у технічному прогресі, як правило, не виростає із старого, а виникає поруч зі старим і поступово витісняє це старе. Тобто, створюється нове революційним методом, а впроваджується – еволюційно.

С. Єрохін провів аналіз історії технологічних еволюцій і виділив п'ять хвиль так званих «технологічних укладів». Цікавими у його висновках, з позицій нашого дослідження, є вказівки на певні трансформації у власності (табл. 1.3).

Щоправда, дослідник вказав не на всі трансформації, які мали місце у різних періодах. Це можна пояснити іншими цілями автора при складанні типології хвиль і характеристик. Вочевидь, що він не мав на увазі трансформації власності. Проте, для двох періодів ним вказано на зміни у формах і масштабах ведення бізнесу, що безперечно вказує на трансформації власності. Нами зроблено доповнення трансформацій власності для двох періодів.

Таким чином, з урахуванням попередніх наукових досліджень (Смоквіна, Г., Ясінський, В., 2005), можна зробити висновок про зв'язок між змінами у технологічних укладах і трансформаціях власності. Водночас можна зробити

висновок про відповідність хвилеподібних змін у власності хвилеподібному процесу змін у технологіях.

Таблиця 1.3

Аналіз хвиль технологічної еволюції із зазначенням трансформацій власності

Періодизація і характеристика технологічних укладів за С. Єрохіним		¹ Авторські доповнення щодо трансформації власності у зазначені періоди
Номер хвилі (період)	Характеристика технологічного укладу	
Перша хвиля (1770-1830)	Нові технології у текстильній промисловості; використання енергії води; розвиток машинобудування; широке застосування парових двигунів.	Поява фабрик і поступове зникнення цехового виробництва, внаслідок чого виробництва переходили до нових власників
Друга хвиля (1830-1880)	Повна механізація виробництва. Створення мережі залізниць і морських шляхів сполучення. Видобування вугілля.	Удосконалюється фінансова інфраструктура
Третя хвиля (1880-1930)	Розвиток важкого машинобудування. Використання електроенергії у промисловому виробництві. Становлення хімічної промисловості. Період нафтового буму у США, створення потужного військово-промислового комплексу у Європі, широкого впровадження радіозв'язку і телекомунікацій.	З'являються великі фірми, картелі і трасти. Відбувається поглинання менших компаній більшими, а також концентрація у різних секторах, зокрема у банківському і фінансовому.
Четверта хвиля (1930–1980)	Розвиток енергетики з використанням нафти, нафтопродуктів, зв'язку, хімічної промисловості. Ера масового виробництва автомобілів, тракторів, літаків, різноманітних видів озброєння, товарів тривалого використання, будівництва швидкісних автомагістралей, аеропортів.	Формування великих вертикально інтегрованих корпорацій у військово-промисловому комплексі. Співпраця державних науково-технічних і дослідно-виробничих підприємств з приватними компаніями (наприклад, проекти ракети Polaris, літаки Stealth). Зміна власності на підприємства вугільної промисловості у Великій Британії (націоналізація – приватизація – націоналізація – приватизація із закриттям нерентабельних шахт).
П'ята хвиля (з середини 80-х років 20-го століття)	Високі досягнення у мікроелектроніці, інформатиці, біотехнологіях, генній інженерії, дослідження нових видів енергії, освоєння космічного простору.	Відбувається укрупнення капіталу з переходом до єдиної мережі компаній, які не залежать від географічних характеристик, а з'єднані мережею інтернет.
Шоста хвиля як тенденція	Новий етап у розвитку медицини і біотехнологій. Створення технології «холодного термоядерного синтезу», який має докорінно змінити енергетичний потенціал земної цивілізації.	Змінюються відносини власності в напрямку економіки спільного користування (sharing economy)

Примітки: сформовано автором за (Єрохін С., 2014)

¹ Примітки: доповнено автором

Технологічні революції несуть у собі перехід до нових лідируючих технологій розвитку, до більш перспективних видів економічної діяльності. Причиною технологічних революцій є циклічні хвилі наукових відкриттів, які у свою чергу призводять до хвилеподібного розвитку виробництв. Така залежність є доказом циклічності трансформаційних процесів у засобах виробництва. У минулому, часто такими новими засобами виробництва володіли винахідники. Вони були новими власниками. В такий спосіб відбувалася зміна власників виробництва. Адже нові виробництва витісняли старі. Починався новий цикл у сфері власності. Історично ми можемо спостерігати, як рабовласницька власність поступалася феодальній, а феодальну змінювала капіталістична власність. Сьогодні в умовах діджиталізації, власність змінює свої характеристики в контексті економіки спільної участі (sharing economy).

Слід відзначити, що закономірності хвилеподібної поведінки відносин власності проявляються не лише на фоні довгих хвиль економічного розвитку. Довгі хвилі 70-річного циклу стають історією (Лук'яненко, Д, Чужиков, В., Вожняк, М., 2010). Сучасний цикл активності скорочується на десятки років, як показує досвід останніх десятиліть. У цей же час спостерігається активне впровадження інноваційних наукових розробок у сферах наноматеріалів, біології, хімії. Це дозволяє припустити, що схожа тенденція має місце щодо трансформацій власності. Практика української економіки підтверджує такий висновок. Щоправда, слід також мати на увазі особливості політичного характеру щодо власності у перших двох десятиліттях 21-го століття.

Сучасна економічна система стає усе більше залежною від інформації. Деякі вчені вважають, що «синергетичний ефект від такого фактору є дуже значущим, а тому розвинуті країни вже завершили перший етап створення інформаційної економіки і наблизилися до створення інформаційного суспільства. Постіндустріальний процес тільки починає набирати свої оберти. Він буде більш визначеним, коли стане планетарним (Гальчинський, А., 2001). Так було з аграрною, промисловою революціями, не буде виключенням також інформаційна революція. У зв'язку з цим з'являються нові тенденції у відносинах власності. Її

домінуючим об'єктом стають інформація та знання, які через свою специфіку втрачають здатність щодо відчуження. Якщо власність на засоби виробництва може модифікуватися, соціалізуватися, то власність на знання й професійні навички набуває ознак індивідуальної власності. Це особливо помітно в ІТ-сфері (сфері комп'ютерної техніки і створення програмних продуктів). Якщо для виробництва комп'ютерної техніки необхідно мати відповідні підприємства з притаманними машинобудуванню цехами, дільницями, робочими місцями, устаткуванням, обладнанням тощо, то для створення програмного забезпечення головним є програміст з його знаннями, навичками, досвідом. А от сам комп'ютер він може використати будь-який, у будь-якій країні, в будь-якому приміщенні. Вочевидь він є власником необхідної фахової інформації. Наведений приклад показує, що здійснився поворот від деякої усупільненої власності до індивідуальної. Якщо у попередні століття еволюція розвитку власності йшла в напрямку від індивідуальної до колективної, тоді державної, потім суспільної, то в інформаційній економіці знов на перший план висувається власність індивідуальна. Це також доводить справедливність висновку щодо деякого циклу трансформації власності.

Проблема власності в усі часи була одним з ключових і водночас гострих питань становлення, розвитку та забезпечення добробуту суспільства. Наявність будь-якої власності давала ті чи інші переваги її власникові. На усіх етапах життя суспільства власники у різні способи намагалися захистити свою власність як особисто, так і за допомогою держави, державних інститутів, права тощо.

Такі види зміни форм власності як націоналізація, денаціоналізація, приватизація, реприватизація, деприватизація мали місце у світовій та вітчизняній практиці, а отже, всі вони повинні виділятися як способи трансформації власності, які можуть бути використані у державному управлінні за певних умов в цілях стабілізації економічного, політичного, соціального становища країни. Різні форми власності та їх трансформації за історичними періодами мали свої особливості. Такий підхід виправданий тим, що дозволяє з об'єктивних історичних позицій говорити про певні фактори економічного та соціального впливу на зміну

форм власності, що формували закономірності появи, зникнення та повернення форм власності. Більше того, ретроспективний аналіз дозволяє довести неупередженість авторського підходу щодо різних форм власності. Адже саме у відносинах власності виникає багато інсинуацій, перекручень, звинувачень у фальсифікаціях через елементарну зацікавленість в обстоюванні сучасних поглядів на проблеми власності, або у реальних спробах аргументувати правильність дій уряду чи відповідних місцевих органів влади на нинішньому етапі розвитку економіки України.

Первіснообщинний лад був періодом тривалої історичної підготовки необхідних умов для подальшого виникнення і становлення відносин власності. Найважливішими рисами даного періоду були перехід від привласнюючого до відтворюючого господарства, існування роду як господарської одиниці, який поділявся на великосімейні виробничі колективи, громади спільної власності на землю. Отже, першою формою власності була колективна. Кардинально змінюються поняття про общинну власність і закладається основа для нових відносин – приватної власності.

В усі часи поняття власності було тісно пов'язане з поняттям держави і влади. Історично першими виникли східні держави – Єгипет, Персія, Китай, Індія та інші. Їхньою характерною рисою є те, що від самого початку держава в східному суспільстві виступає як власник на основні засоби виробництва. У межах східної суспільної системи не відбувається формування інституту справжньої легітимної приватної власності. Відбувається лише поділ розграбованої державної власності державними чиновниками (Винницька, М., 2001). Це негативно відбивалося на розвитку суспільства. Внаслідок завоювання, новий власник повертається до централізованої влади, перерозподіляє приватні землі. На місця скорених васалів приходять призначені керівники. Доходи держави зростають. А через пару поколінь чиновники знову починають приватизувати державну власність і все повторюється. Вже цей приклад дозволяє зробити висновок про певну циклічність у зміні власників майна.

Феодальна система, що сформувалася в Європі, мала тенденцію до ослаблення централізованої влади. Так як могутньої централізованої бюрократії не існувало, то землі дробилися на наділи воїнам. Призначені керувати областями князі набували незалежності і права успадкування. Землевласники (латифундисти) здавали землю в оренду бідним селянам, випущеним на волю рабам. В цей час відбувається злиття економічної влади феодалів з політичною владою. У цей період влада та власність диференціюються, втрачають свою нерозривність (Білоцерківець, В., Ляшенко, А., 2007). Власність уже не конфіскується через те, що власник не посідає значного місця в системі влади. Як самостійні, але взаємопов'язані сили діють сама держава, спадкоємна аристократія, ієрархія землекористувачів міста, буржуазія та церква. Саме в цій ситуації виникають передумови спадкоємного багатства, формування приватних капіталів для розвитку. Виникало в цей період і таке явище, як націоналізація. Використовувалася вона для централізації влади у боротьбі з окремими феодалами, зміцнення монархії, концентрації в руках держави землі.

На Сході був набагато сильніший вплив держави. З одного боку, держава гарантувала захист прав власності, захист від інших держав, від сусідів-феодалів, але з іншого боку, вона не захищала від наймогутнішого противника – самої держави.

В історії крім приватизації, націоналізації бачимо й сучасну реприватизацію. Перерозподіл власності між феодалами відбувався вже в часи Середньовіччя. Спостерігався він і в Східних державах. Хто перемагав, той і був власником. Великі перерозподіли власності стають практично неминучими разом з політичними кризами, змінами влади.

Паралельно з процесом первісного нагромадження капіталу, відбувається становлення та розвиток мануфактурного виробництва. Власне тому період із середини XVI ст. до останньої третини XVIII ст. увійшов у господарську історію Західної Європи як період мануфактурного капіталізму. Суть його полягала в тому, що приватний підприємець, володіючи засобами виробництва та сировиною, винаймав групу робітників для виконання робіт.

Буржуазна революція в Англії започаткувала епоху політичних та промислових революцій. Наприкінці XVI ст. спостерігався економічний підйом Англії. Проте політика королівської династії Стюардів спричинила гальмівні процеси у соціальному та економічному житті країни. Спираючись на консервативне дворянство та англіканську церкву, Стюарди прагнули компенсувати величезні витрати на утримання пишного королівського двору та близького до нього оточення шляхом збільшення податків. Здійснювався також наступ на політичні права приватного підприємництва. Все це спровокувало революцію. В результаті був створений Довгий парламент (1640-1653 рр.), який прийняв ряд законодавчих актів, зокрема про радикальну зміну форми земельної власності, конфіскацію королівської землі, а також землі, що належала дворянам та єпископам.

Не менший слід залишила і Велика французька революція 1789-1794 рр. Вона відкрила нову епоху соціальної та економічної історії суспільства – епоху лібералізму. В результаті повалення монархії був прийнятий закон про розпродаж конфіскованих земель емігрантів та виділення дрібних ділянок із цього фонду безземельним селянам. Найбільш радикальним був якобінський декрет від 17 липня 1793 р., який ліквідував усі феодальні права дворянства та передавав земельні наділи селян у їх приватну власність.

Із завершенням промислового перевороту почався процес індустріалізації. Основним його змістом були структурні зрушення в національних господарствах окремих країн, внаслідок чого змінювалася їхня роль в економіці, тобто частка у виробництві ВВП.

Економічна криза 1929-1933 рр. виявилася світовою. Зовнішня сторона депресії полягала у перевиробництві товарів. Щоб стримати падіння цін, скоротити запаси товарів в ряді західних країн та у США було вжито заходи щодо фізичного знищення їх. Внутрішня причина кризи виявлялася у відсутності будь-якого контролю з боку держави за промисловим та сільськогосподарським виробництвом. У США економічна криза посилювалася непевними діями уряду.

Важливим аспектом ретроспективного аналізу є дослідження ситуації на теренах України під впливом соціалістичних ідей. У 1918 році відбувся 2-й Всеросійський з'їзд Рад, який розпочав політику „соціалістичної націоналізації”. На ньому було прийнято декрет „Про землю”, за яким скасовувалося поміщицьке, церковне та удільне землеволодіння. Декрет „Про соціалізацію землі” від 19 лютого 1918 р. скасував приватну власність. Незважаючи на відсутність у зазначених декретах терміна „націоналізація”, фактично передбачені в них заходи містили усі ознаки безоплатної передачі будь-якого майна державі в особі її органів влади та управління, тобто – націоналізації. У 1919 р. здійснювалася націоналізація приватних комерційних банків, залізниць, великих промислових підприємств, цукрових заводів.

Були в цей час і спроби тимчасово відновити приватну власність. У 1921-1922 рр. було дозволено оренду засобів виробництва. В Україні в оренду організаціям, приватним особам, не виключаючи і колишніх власників було здано 5,2 тис. підприємств, що становило більш як половину всієї їх кількості. Було навіть здійснено спроби залучати іноземний капітал. З цією метою було дозволено концесію (оренду державних підприємств закордонними підприємцями). Створилися і змішані підприємства із залученням коштів держави та іноземних фірм. Це дозволило країні подолати негативні наслідки громадянської війни. Однак у подальшому таким підприємствам не дали набути значного розвитку. Приватні підприємці, іноземці-концесіонери були репресовані. Класичний тоталітарний режим затвердився у СРСР з початку 30-х років, коли було остаточно знищено приватний сектор у місті, незалежні селянські господарства, сільських мешканців загнано до колгоспів, опозиційні угруповання в партії остаточно придушено, а на місце економіки, що поєднувала державне регулювання з ринком, прийшла система централізованого управління.

Після Другої світової війни частка державного сектора економіки у багатьох країнах Заходу була досить великою.

Починаючи з 1940-х. по 90-ті у господарстві розвинених країн світу існував як приватний, так і державний сектор. У цей період післявоєнної відбудови,

держава виступала великим власником. Так у 1970 р. частка держави у виробництві ВВП становила у ФРН – 35%, в Італії – 37%, в Японії – 21%, у США – 10,2%. Державні витрати були скеровані більше в такі галузі, що забезпечували загальнодержавні потреби: енергетику, інфраструктуру, генерування та передавання електроенергії, газопостачання, транспорт, зв'язок. Значні витрати були і на військові потреби. У повоєнні роки ще більше зміцнилася державна власність, частка якої у ВВП становила приблизно 20%. Державі крім нових підприємств належали також земельний фонд, пошта та зв'язок, об'єкти електроенергетики, система водопостачання, фонди соціального страхування тощо. У Великобританії двічі в 1945-1951 рр. і 1964-1970 рр. проводилась націоналізація вугільної, галузі, електроенергетики, газової та металургійної промисловості. Були націоналізовані стратегічно важливі для країни об'єкти. Державною стала 20% промисловості.

У Франції виділяють три основні періоди націоналізації:

Основними мотивами націоналізації були: фінансова слабкість деяких компаній, велике економічне та політичне значення деяких націоналізованих компаній, співпраця „Рено” з німецькими окупантами у роки війни, що стало підставою для позбавлення колишніх власників їхньої власності.

Початок 80-х років характерний тим, що з'явився курс на приватизацію, який мав міжнародний характер. У Великобританії масштабну програму приватизації було розпочато у 1979 р. Початком процесу роздержавлення став продаж частини акцій „British Petroleum”. Приватизація у Великобританії мала на меті подолання інфляції, поживлення конкуренції, формування нових акціонерів. У Франції приватизація почалася значно пізніше, оскільки до 1986 р. там тривала націоналізація. Тільки з 1986 року, коли більшість в парламенті Франції склали правоцентристи, розпочався курс на приватизацію. У Франції зміна підприємствами форми власності відбувалася за двома основними схемами: деякі компанії були приватизовані швидко і повністю (менші за розміром і ті, що були націоналізовані у 1982 р.); великі компанії мали пройти тривалий процес, протягом якого відбувалися емісія акцій і частковий або повний їх продаж із залишенням у

певних випадках „золотої акції” за державою. Великі приватизаційні процеси не обминули й Канаду. Протягом 80-х і 90-х років уряди цієї країни постали перед проблемою покриття бюджетного дефіциту, що стимулювало порушення питання про ефективність державних підприємств.

Сучасна ера відносин приватного і державного секторів економіки в розвинених країнах світу розпочалася з 80-х років, за президентства Р. Рейгана у США та британського прем'єр-міністра М. Тетчер. Були створені умови для випробування державного сектора на ефективність та конкурентоспроможність, у результаті чого, державні підприємства стали приділяти увагу поліпшенню якості своїх послуг, місцевий уряд пішов на співпрацю з приватними компаніями. Така схема приватно-державних відносин забезпечувала більшу ефективність і стала стрімко розвиватись. У зв'язку із змінами влади, дана тенденція не змінилася, а навпаки продовжує розвиватися і відома у західній літературі під терміном „public-private partnership”. Отже, для розвинених країн характерним є розумний контроль держави за діяльністю суб'єктів господарювання, делегування повноважень щодо управління об'єктами державної власності, передавання на договірних засадах певних управлінських функцій приватним власникам, чітке визначення повноважень державного і приватного секторів економіки, а також тісна їх співпраця, яка ще не дістала втілення у практиці української трансформації власності.

Історичний досвід світу та України показує, що дійсно мали місце всі перелічені вище види зміни форм власності, при цьому використовувалися вони в різні періоди історії і по-різному. Спостерігається певна закономірність їх зміни один одним. Тому можна припустити, що існує певний цикл трансформації власності, полюсами якого є державний і приватний сектори.

Сучасні проблеми України, викликані переходом до ринкових відносин, великою мірою залежать від траєкторії їх попереднього розвитку. В Україні унікально поєднуються як західні, так і східні традиції, в тому числі, традиції господарювання. В Україні довгий час нерозривними були поняття влади і власності, коли не влада визначалася власністю, а власність владою, тобто

положенням чиновника в державній ієрархії. Це значною мірою заважало формуванню ефективного власника. Сьогодні для України важливим є формування власників, для яких на першому місці мали б бути єдність прав, обов'язків та відповідальності. Поділ на власників типу „влада-власність” та „чесна конкуренція” досить умовний і саме боротьба цих двох груп інтересів визначить, яким буде зміст наступного етапу циклу трансформації власності, що існує сьогодні в Україні: чи все обмежиться реприватизацією у незначних обсягах, чи закінчиться масовою націоналізацією. Боротьба цих двох тенденцій є неперервною, а тому час від часу дилема знов буде виникати доти, доки у суспільстві будуть знаходитися прибічники перманентного перегляду права власності.

Отже можна зробити декілька висновків щодо історичного аналізу трансформації форм власності та їх інтерполяції на сучасний етап розвитку світової та української економіки. По-перше, форми власності є доволі динамічними і змінюються як під впливом економічних факторів, що спонукають підвищувати ефективність використання об'єктів власності, так і під впливом соціальних та політичних факторів, що зумовлюють необхідність встановлення “певного рівня” соціальної справедливості.

По-друге, протягом тисячоліть на зміну колективній власності приходила приватна і також відбувався зворотний процес повернення власності до держави, громади або іншого колективного власника. Проте, саме приватна власність слугувала стабілізації майнового становища як окремої особи, громадянина, так і суспільства в цілому. Певною мірою ситуація в сучасних країнах з перехідною економікою повторює досліджені метаморфози власності у розвинених країнах, тільки за короткий проміжок часу. Швидкоплинність процесів трансформації власності в умовах транзитивної економіки є однією з причин загострення економічних і соціальних протиріч, що суттєво позначається на перебігу політичних подій у країнах зазначеної групи. Процеси, які в країнах з неперервним розвитком ринкових традицій протікали століттями, у країнах з перехідною економікою відбуваються за історичними мірками миттєво. Такий швидкий темп

зміни власників не може не позначатися на ставленні людей один до одного (колишніх власників та їх наступників), на їх сприйнятті державного чинника у трансформаціях власності.

По-третє, останні тенденції щодо структури власності у провідних, з економічної точки зору, країнах свідчать на користь зростання частки державної власності, на користь активнішої участі державних органів влади та управління у регулюванні майнових проблем, у прагненні усіляко сприяти підвищенню ефективності використання виробничого апарату, об'єктів власності в усіх галузях економіки. Деякі країни, як, наприклад, Китай, входять у групу світових економічних лідерів із своєю формулою співвідношення власності. Однак постає питання - де та межа, за яку частка державного майна не повинна переходити. У світовій практиці прийнято вважати, що частка державного сектора в економіці країни повинна бути в межах 20-30%. Безумовно, ці цифри є дещо умовними, особливо нижня і верхня межа. А отже завжди існує певний ризик. Адже як і занижена нижня межа може призвести до експансії іноземного капіталу та втрати державою стратегічно важливих для неї об'єктів, так і зростання державного сектора в економіці країни, що ми спостерігаємо зараз в ряді країн Заходу, веде до негативних наслідків. Проте слід розуміти, що розвинені країни йдуть від початкової позначки, яка характеризується повагою і недоторканністю приватної власності, а перехідна економіка, до якої ми все ще можемо віднести Україну, характеризується цілком зворотним чином, коли немає поваги до власності громадян, а закони ще далеко не так повно, як це потрібно, захищають приватну власність, а відтак і самих власників – громадян молодих незалежних країн.

По-четверте, право на власність означає не тільки майнове придбання. Право власності неминуче породжує відповідальність за ефективне використання набутого майна, за управління ним, за його корисність не лише для власників, але й для громади, суспільства в цілому. Набування права власності має стати приводом не лише для економічної оцінки його віддачі, а й соціально-економічної оцінки корисності трансформації власності для регіону і держави. Приклади, коли недобросовісна конкуренція є мотивом придбання того чи іншого об'єкта

власності і нехтування своїми, як мінімум інвестиційними зобов'язаннями, не кажучи про соціальну відповідальність перед працівниками приватизованого підприємства, свідчать на користь саме такої постановки проблеми. Держава в особі органів влади та управління не має права кидати напризволяще своїх громадян у тих випадках, коли прагнення знищити конкурента знаходить своє втілення у проекті трансформації власності. Проте слід коректно поводитися з власниками тих об'єктів, які ефективно працюють і не викликають сумніву щодо виконання їх зобов'язань перед бюджетами усіх рівнів. При цьому не слід робити різниці для вітчизняних та іноземних власників. Повага до іноземних інвесторів в Україні неодмінно викликатиме повагу до українських інвесторів за кордоном.

Узагальнюючи результати історичного дослідження трансформації форм власності можна зробити такі висновки і запропонувати новий підхід до цієї проблеми. Зокрема, можна зробити висновок про неперервність трансформаційного процесу. Світовий досвід показує, що власники, наприклад, акціонерного майна постійно змінюються через механізм біржових торгів і переходу акцій від одного акціонера до іншого. Власником пакету може стати як фізична, так і юридична особа, а також держава в особі певного уповноваженого органу. Виходячи з цього першого припущення, можна зробити друге: процес трансформації власності має свій цикл. (див. рис. 1.2).

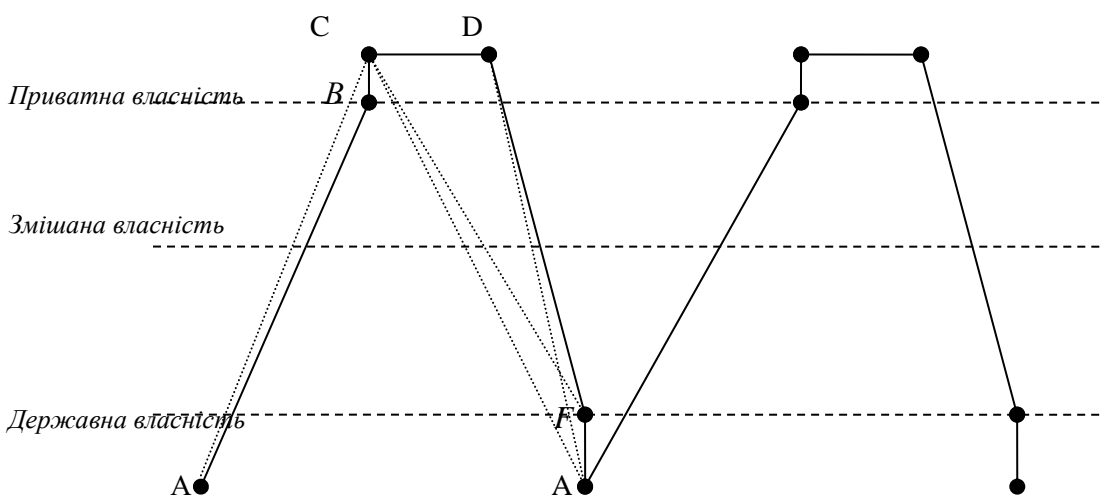

Рис. 1.2. Цикл трансформації власності

Примітка: запропоновано автором

Отже можна визначити таке поняття як “цикл трансформації власності”, під яким слід розуміти низку змін форм власності, що мають історичну тенденцію до повторювання, і яке в теоретичному плані є необхідним для пояснення переходів від однієї форми власності до іншої і відповідних дій державних органів щодо врегулювання відносин між суб'єктами власності.

Кожний із зображених відрізків відображає певну зміну у формі власності в залежності від економічної, політичної та суспільної ситуації в країні. Точка А показує, що підприємство перебуває повністю у державній власності. Відрізок АВ означає денационалізацію, тобто процес трансформації державної власності у приватну й колективну у зв'язку з надмірним одержавленням економіки. Частково денационалізація здійснювалася після Другої світової війни і відбувалася майже у всіх країнах Західної Європи шляхом продажу акцій державних підприємств приватним особам. Денационалізація може бути частковою, коли продається частина акцій державних підприємств і державна власність перетворюється у змішану. Відрізок ВС означає процес приватизації, коли власником стає одна приватною особа. Якщо приватизація об'єкта не принесла бажаного ефекту, то може здійснюватися реприватизація - продаж об'єкта через аукціон іншому приватному власнику (відрізок CD). Якщо держава бажає частково відновити свій контроль над приватизованими раніше підприємствами, наприклад, особливо важливими для країни, тоді відбувається деприватизація підприємств (відрізок FA). У разі повного повернення об'єкта державі ми повертаємося до стану націоналізації.

Навряд чи уся власність в Україні повинна пройти через усі етапи запропонованого циклу. У практиці можливі інші варіанти, наприклад, перехід державного підприємства у приватну власність (AC). Зовсім не обов'язковою є реприватизація. Однак для стратегічних об'єктів можлива деприватизація чи націоналізація (CF, CA відповідно). Запропонований цикл відображає логічну послідовність усіх можливих етапів трансформаційного процесу. Дослідження складу й характеру цього циклу, можливих тенденцій зміни послідовності форм власності може стати перспективним напрямом подальших наукових розвідок.

Висновки до 1 розділу

1. Представлено сутність поняття власності, трансформацій власності та їх значення для національної економіки. У роботі розділяється економічний та юридичний зміст власності. Відносини володіння, користування та розпорядження власністю відокремлено не створюють економічного ефекту, однак, він виникає в процесі трансформацій власності: при зміні форм власності об'єднуються її юридичний та економічний зміст.

2. Методи трансформацій власності поділено за суб'єктами відносин власності, зміною права користування та розпорядження з точки зору векторів трансформацій власності: придбання, укрупнення (злиття, поглинання, кластеризація тощо) або зменшення частки (поділ, денационалізація і т.ін.), відчуження, втрати права власності (конфіскація, реквізиція, евікція тощо), взаємодії різних форм власності (концесія, кластеризація т.ін.). Зокрема, якщо одним із суб'єктів є держава, тоді методами трансформацій можуть бути приватизація, націоналізація, реприватизація, денационалізація, оренда, концесія, реквізиція, експропріація тощо. В роботі було систематизовано інформацію щодо різних форм трансформацій власності, які стануть елементами матричного підходу, запропонованого у третьому розділі дисертації для економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності.

3. У дослідженні показано, як змінюються акценти для суспільства у відносинах власності. Для індустріального суспільства головним елементом у структурі власності була власність на засоби виробництва (машини, механізми, апарати, підприємства). Перехід до постіндустріального чи інформаційного суспільства ознаменовує домінування власності на нематеріальні активи (знання, навички, інформація). Посилюється значення економіки спільного доступу “sharing economy”, коли на перше місце у тріаді ознак власності виступає користування

4. Трансформація власності відбувається не хаотично, а має пряму й зворотною залежність від технологічних, організаційних внутрішніх та зовнішніх

факторів, у тому числі політичних. Сформульовано поняття “цикл трансформації власності”, під яким слід розуміти низку змін форм власності, що мають історичну тенденцію до повторювання, і яке в теоретичному плані є необхідним для пояснення переходів від однієї форми власності до іншої і відповідних дій державних органів щодо врегулювання відносин між суб’єктами власності.

5. Запропоновано використовувати замість поняття «державна власність» поняття «суспільна власність». Категорії процесів трансформації власності доповнені методами зміни форми власності, що мають на меті досягнення вищої ефективності її використання; методами зміни форми власності, що мають на меті виправлення юридичних помилок або незаконних дій.

6. Удосконалено підхід до визначення процесу трансформацій власності. Власність розглядається як економічна категорія, що передбачає різний соціально-економічний ефект як від володіння нею, так і від користування та розпорядження. Формами власності згідно з українським законодавством є державна, комунальна та приватна. Вид власності – це вид господарського утворення чи предмету, що виступає самою власністю (господарське товариство, казенне підприємство тощо). Ознаками власності і своєрідними умовами слід вважати володіння, користування, розпорядження. Зміна будь-якої з цих ознак – зменшення або збільшення стосовно конкретного об’єкта власності говорить про трансформування самої власності. У зв’язку з цим, підхід до визначення процесу трансформацій власності з метою його оцінювання та планування також передбачає врахування не лише факту володіння, але й користування та розпорядження. Тому трансформації власності розглядаються як система безперервних відносин з приводу зміни виду (вид господарського утворення чи предмету, який виступає самою власністю), форми (державної, приватної чи колективної), ознак (володіння, користування, розпорядження) та будь-яких властивостей самої власності.

Отримані результати опубліковано в таких працях автора: (Познякова та Алексеев 2004; Познякова та Алексеев, 2005; Познякова та Алексеев, 2006а; Познякова та Алексеев, 2006б; Познякова та Алексеев, 2006с; Познякова, 2006; Познякова та Алексеев, 2010а; Познякова та Алексеев, 2010б)

РОЗДІЛ 2.

ОЦІНЮВАННЯ ТА АНАЛІЗУВАННЯ ФОРМ ВЛАСНОСТІ НА ЗАСАДАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ЦИКЛУ

2.1 Аналізування етапів і суб'єктів процесу трансформації власності

Ринкове реформування економіки України призвело до появи нових підходів до відносин власності. Одним з ключових і водночас відчутним для суспільної свідомості явищем стала зміна форми власності з державної на недержавну у багатьох підприємств України, а також країн пострадянського простору. Загальне прагнення, по-перше, оновити виробничий апарат промисловості, який вже надто застарів, а, по-друге, підвищити ефективність господарювання вітчизняних підприємств, призвело подекуди до проведення тотальної приватизації. Протягом короткого проміжку часу було приватизовано велику кількість підприємств (рис. 2.1).

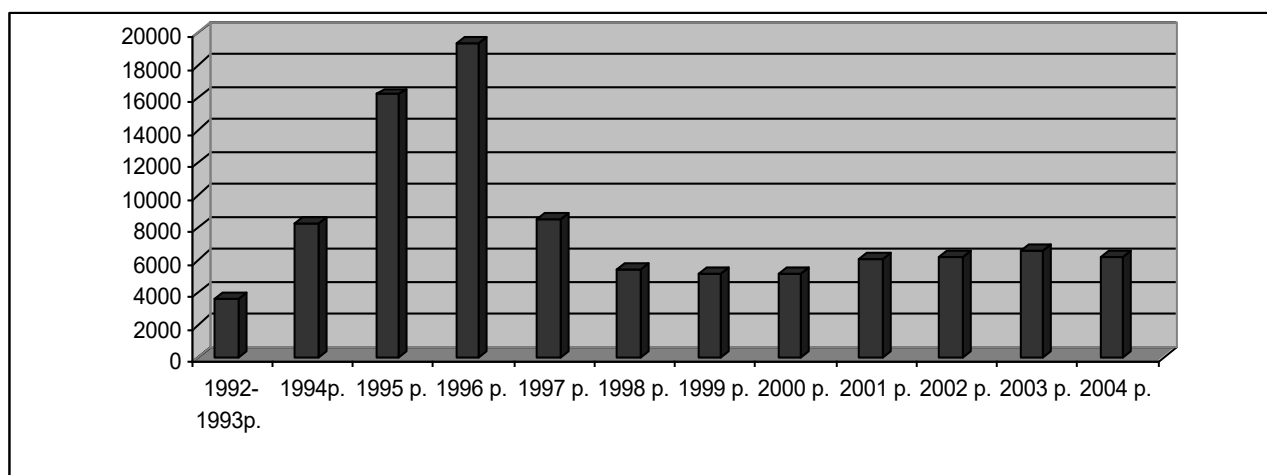

Рис. 2.1. Кількість об'єктів, що змінили форму власності в Україні за період перший період масової приватизації 1992-2004 рр.

Примітка: сформовано автором за даними статистики Фонду державного майна України за період 1992-2004 рр.

Важливим аспектом дослідження змін форм власності і прогнозування подальших трансформацій у цій сфері є: визначення етапів цих змін і їх

характеристик, що відбувалися в Україні за роки незалежності; а також ролі банківської системи як учасника і посередника у процесах приватизації та зміні власників через специфічні форми взаємодії з суб'єктами господарської діяльності, у тому числі створенні системи «кредитування із заставою майна підприємства- банкрутство підприємства – зміна власника підприємства». Скорочено цю систему можна представити як «кредит-банкрутство- зміна власника», або КБЗВ.

Розглянемо етапи приватизації як першої фази трансформації власності у незалежній Україні. Адже усім ринковим трансформаціям власності мала передувати приватизація, перехід від державної форми власності радянського зразка до перших, можливо, недостатньо захищених законодавством, недосконалим в сенсі управління, проте приватним формам власності початку 90-х років 20-го століття.

Трансформації власності – процес постійних і безперервних змін у системі власності з приводу володіння, користування, розпорядження, який впливає на всі сторони суспільного життя. Причини трансформацій різні. З огляду на проблеми, які вже знайшли своє вирішення, і на ті, що не розв'язані в теорії та практиці, можна визначити проблему вивчення етапів приватизації в Україні як визначення закономірності зміни форм власності.

У процесі роздержавлення і приватизації в Україні за 1992–2015 рр. 28 718 об'єктів змінили державну і 95 008 об'єктів – комунальну форму власності. За цей же період кількість приватизованих об'єктів малої приватизації (груп А та Ж) становила 113 371 од. Також було створено 11 556 акціонерних товариств (далі – АТ). Такі результати свідчать про масштабний характер трансформації власності в Україні. Це був початок трансформаційних змін власності, який називається періодом масової приватизації.

Першим законодавчим актом, який започаткував процес приватизації в Україні була Постанова Верховної Ради України „Про концепцію роздержавлення і приватизації підприємств, землі та житлового фонду” від 31 жовтня 1991 року, яка передбачала стрімкі темпи реформування власності. Зовсім скоро були

прийняті Закон України „Про приватизацію майна державних підприємств” від 04.03.1991 року та Закон України „ Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)” від 06.03.1992 року. Зазначений пакет законів містив компромісні положення, які були свідомою поступкою, спробою врахувати політичні реалії та суспільні настрої. Формування правового поля імлементували нові, на той час, підходи до трансформацій власності, адже це був перший етап корпоратизації, формування інституту приватної власності.

Аналізуючи особливості кожного періоду, приватизацію в Україні можна умовно поділити на такі етапи. Перший етап (1991-1998 рр.) називається етапом масової приватизації. Основною метою тут було максимально швидке створення критичної маси недержавної власності у виробничому секторі економіки. Перша програма приватизації передбачала досягнення декількох головних цілей: зміну відносин власності на основні засоби, створення прошарку власників, що б забезпечило структурну перебудову економіки. Проте першу державну програму приватизації не було реалізовано. Після введення Постанови Верховної Ради України “Про Державну програму приватизації майна державних підприємств” від 1992 р., почався період масової приватизації з використанням майнових приватизаційних сертифікатів.

Часто ініціаторами приватизації виступали трудові колективи. Найжвавіше приватизація відбувалася у 1996 році. В той час як у 1995 році приватизовано майже вдвічі більше об’єктів у порівнянні з попереднім роком і більше ніж в 600 раз у порівнянні з першим роком приватизації.

Однак, були й проблеми в процесі першого періоду приватизації. Відповідно до діючого на той час законодавства про приватизацію, приватизаційні сертифікати, могли використовуватись населенням для приватизації більшості об’єктів державного майна. Однак з часом, частка пропонованого для приватизації майна, постійно скорочувалась, оскільки темпи використання населенням сертифікатів значно відставали від темпів приватизації в країні. Отже, приватизація в Україні у цьому періоді мала на меті як можна більше внести до Державного бюджету коштів від приватизації, зробити усіх громадян власниками,

забезпечити перевагу трудовому колективу і при цьому виховати справжнього власника. Однак, недоліком сертифікатної приватизації було розпорошення державної власності і перехід її до учасників фінансового ринку, який ще не був сформованим на той момент, а самі учасники не були готовими до ролі власників та ведення господарської діяльності.

1999-2002 рр. – другий етап приватизації. На цьому етапі в якості платіжного засобу найчастіше використовували грошові кошти. Тому часто приватизацію цього періоду називають грошовою. (Бондар, А., Ларцев, В., Ледомска, С. та Тераторин, Ю., 2002; Бабич, Д., 2003; Чечетов, М., 2004). Важливо відзначити, що передача об'єктів власності від держави до приватних осіб, колективів підприємств відбувалася як за грошові кошти, так і за сертифікати, а також безоплатно (табл. 2.1). Такий порядок характеризував досліджуваний етап приватизації.

Таблиця 2.1

Вартісна оцінка об'єктів приватизації груп А, Б, В, та Г за періоди масової та грошової приватизації, тис. грн.

Роки	Сума, на яку приватизовано об'єктів власності, за формами приватизації по роках			
	За грошовий Розрахунок	За сертифікати	Безоплатна Передача	Всього
1992	479,31	4,70	0,00	484,01
1992	29209,04	5675,69	49,71	34934,44
1994	116396,00	19749,76	4872,82	141018,58
1995	573356,33	307983,07	489514,50	1370853,90
1996	985566,16	3303729,26	1058332,29	5347627,71
1997	1328595,92	3115414,85	804605,62	5248616,38
1998	1085976,02	2778461,35	457885,06	4322322,43
1999	725009,75	1277707,19	187910,93	2190627,86
2000	2466985,53	18134,02	269623,10	27544742,62
2001	2195887,19	11916,29	120186,31	2327989,80
Разом за 1992-2001	9507461,25	10838776,19	3392980,33	23739217,77

Примітка: сформовано автором за Державної служби статистики України

Перехід до грошової приватизації був обумовлений тим, що завершувалася приватизація середніх і великих підприємств, що вимагало дещо нового підходу до організації приватизаційних процесів. Перевагою грошової приватизації стало те, що вона була частиною інвестиційного процесу, який забезпечив поповнення обігових коштів). Грошова приватизація забезпечила більш прозорий процес трансформацій власності, оскільки використовувались більш конкурентні способи придбання чи відчуження.

Грошова приватизація сприяла концентрації власності і формуванню ефективного власника. Тому вже в 1999 році основним завданням приватизації було створення умов для приватних власників, які мали довгострокові інтереси у приватизації підприємств, в тому числі й для інвесторів на міжнародних ринках, сприяння підвищенню ефективності діяльності підприємств та створення конкурентного середовища.

Проблема «грошової» приватизації в Україні не лише в тому, що деякі об'єкти було продано значно дешевше за їхню реальну ціну, а в тому, що на внутрішній ринок в результаті так і не вийшли справжні інвестори-нерезиденти. А це іноземні стандарти, менеджмент, досвід і зовсім інші відносини до ведення господарської діяльності та взаємин з державою.

З початком „великої” приватизації (це третій етап – 2003-2004 рр.) виникла серйозна проблема недостатньої легітимності створеного приватного капіталу, що формувався в умовах недосконалості законодавчої бази. Велика кількість об'єктів, які мають стратегічне значення для держави готувалися до приватизації. І багато з них були все-таки приватизовані. Варто відзначити, що в країнах з розвинутими ринковими відносинами приватизація великих підприємств здійснювалася роками. Спочатку там проводилася попередня реструктуризація даних підприємств, звільнення їх від боргових зобов'язань, підвищення привабливості для приватного сектора шляхом структурних зрушень і покращення менеджменту. Так у Великобританії заходи щодо реструктуризації компанії з виробництва металу British Steel тривали близько десяти років перед тим, як виставити її на продаж (Чухно, А., 2007). Підприємство було одним з найбільш збиткових в кінці 70-х

років. Старі заводи були закриті і до кінця 80-х років компанія досягла високих економічних показників. За схожим сценарієм була приватизована компанія „Британські авіалінії” (Шинкарук, В., 2015).

Приватизація великих об'єктів в Україні показала усю недосконалість законодавчої бази, самого процесу проведення приватизації. В результаті відбувалася підміна прозорості приватизаційного процесу прийняттям урядових рішень та законів під конкретних учасників приватизаційних конкурсів (тендерів). В суспільстві виникла певна напруга, однією з причин якої стала приватизація. При цьому, слід наголосити на двох негативних наслідках цього третього етапу. Першим є несправедливий результат приватизаційного конкурсу, а другим – поява неефективного власника підприємства. Обидва негативних результати викликають потребу перегляду результатів приватизації. Несправедливість вимагає розв'язання соціальної напруги, а неефективне господарювання викликає напругу спочатку економічну, а вже потім соціальну.

Відповідно до чинного законодавства України, приватизація в Україні з 2018 року поділяється на велику та малу приватизацію. Відмінність між ними полягає у вартості активів об'єктів приватизації та способу відчуження майна. До великої приватизації можуть залучатися з метою продажу єдині майнові комплекси та окреме майно державних та комунальних підприємств, об'єкти незавершеного будівництва, об'єкти соціально-культурного призначення вартість активів яких згідно з даними фінансової звітності за останній звітний рік перевищує 250 мільйонів гривень відносяться до об'єктів великої приватизації. Все інше рухоме та нерухоме майно, цілісні майнові комплекси державних та комунальних підприємств, корпоративні права та інше державне або комунальне майно належать до об'єктів малої приватизації. (статті 5 Закону “Про приватизацію державного і комунального майна”)

Процедури продажу об'єктів малої та великої приватизації схожі, проте є декілька суттєвих відмінностей. Найголовнішою відмінністю є те, що аукціони з продажу об'єктів малої приватизації проводяться через електронні майданчики та електронну торгову систему ProZorro. Бачимо на рис. 2.2 основних учасників, які

ініціювали трансформації власності у 2020 році через електронну торгову систему ProZorro. Лідерами торгів були фонд гарантування вкладів фізичних осіб та Фонд державного майна України. Відповідно значну частку трансформацій власності відбувається в даний час безпосередньо через електронну торгову систему ProZorro, зокрема шляхом аукціонів малої приватизації.

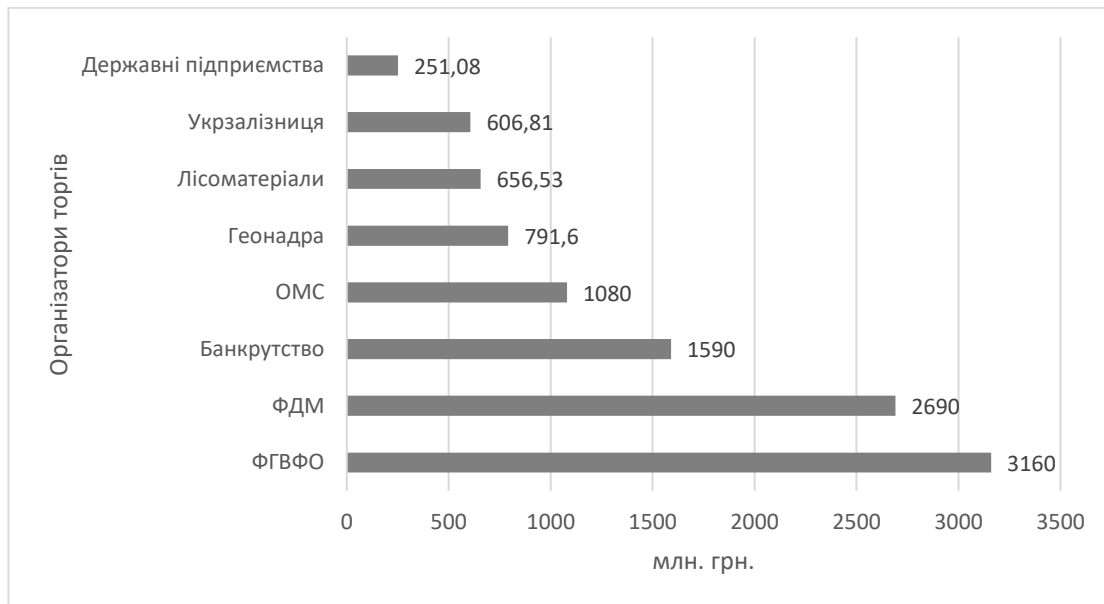

Рис. 2.2 Обсяг операцій реалізації майна через систему ProZorro за організаторами торгів у 2020 р.

Примітка: сформовано автором на основі даних електронної системи ProZorro

Однак у практиці є випадки, коли можливо приватизувати об'єкти малої приватизації шляхом викупу без проведення аукціону, у разі, якщо потенційний об'єкт відчуження перебуває в оренді. Такі випадки передбачають можливість значної кількості порушень, судових суперечок, адже діючі орендарі об'єктів приватизації намагатимуться продовжити договори оренди чи претендуватимуть на викуп, а у Фонд державного майна України може включати дані об'єкти до переліку тих, що підлягають приватизації. Згідно діючого законодавства, у приватизаційних процесах можуть брати не лише резиденти України, але й нерезиденти. Слід відзначити, що приватизація з одного боку дозволяє залучити для підприємства ефективного власника, а з іншого боку - розширює можливості залучення фінансових ресурсів до державного бюджету (табл. 2.2)

Таблиця 2.2

Обсяг надходжень до державного бюджету від приватизації державного майна за період 1992-2018 р.

Рік	Надходження (млн. грн.)	Середньорічний курс гривні /долара	Надходження млн. доларів
1992-1999	1202,6	4,13	291,16
2000	2075,5	5,44	381,51
2001	2132	5,37	396,87
2002	576,1	5,33	108,16
2003	2015,7	5,33	377,99
2004	9414,9	5,32	1769,98
2005	20699,2	5,12	4039,1
2006	522,9	5,05	103,54
2007	2458,3	5,05	486,79
2008	480,7	5,27	91,26
2009	807,2	7,79	103,6
2010	1093,46	7,94	137,79
2011	11408,4	7,97	1431,85
2012	6763,3	7,99	846,36
2013	1479,9	7,99	185,15
2014	466,9	11,89	39,28
2015	151,5	21,84	6,94
2016	188,9	25,55	7,39
2017	3377	26,60	126,97
2018	5863	27,20	205,55

Примітка автора: сформовано автором за даними Державної служби статистики України, ФДМУ з 2014 без урахування частини тимчасово окупованих територій Луганської та Донецької областях, а також Автономної Республіки Крим і м. Севастополь

Окресливши деякі загальновідомі проблеми у проведенні перших етапів приватизації, можна визначити завдання нинішнього етапу і уточнити склад етапів приватизації з точки зору сучасного економічного та соціально-політичного стану держави (табл. 2.3).

На IV етапі відбувалося часткове, але доволі суб'єктивне виправлення помилок. Тим самим відзначився й V етап, де керування процесами приватизації також відбувалося в Україні у ручному режимі. Тобто, чиновники дбали за інтереси певних груп осіб. Теж саме відбувалося й у подальших етапах, а різницею було тільки політичне забарвлення владних структур. Ось чому не було досягнуто прозорості у процесах приватизації, а економіка якщо й дещо піднімалася в окремі

періоди, то не ставала достатньо ефективною. В період 2009-2013 рр. соціальну напругу викликали фактично рейдерські захоплення чужої власності.

Таблиця 2.3

Основні етапи реформування власності в Україні

Етапи		Характеристика етапу	Наслідки
I етап малої приватизації	1991-1994 рр. період „проб і помилок”	Прийнята концепція роздержавлення і приватизації майна; Прийняті основні приватизаційні закони; Початок приватизації; Початок залучення приватизаційних майнових сертифікатів	Реально ситуація в країні змінюється швидше, ніж формується законодавча база; Розпорошення державної власності;
	1995-1998 рр. період „сертифікатної” приватизації	Масове використання майнових приватизаційних сертифікатів	
II етап 1999-2002 рр. „Грошова” приватизація		Основними видами платіжних засобів є грошові кошти	Приватизація сприяла концентрації власності та формуванню ефективного власника
III етап 2003-2004 рр. „велика” приватизація		Приватизуються в основному великі і стратегічно важливі об’єкти	Нагнітається суспільна та політична криза в країні; «помаранчева революція»; орієнтація на західних інвесторів
IV етап орієнтовно 2005-2006 рр. період „виправлення попередніх помилок”		Використання паралельно з приватизацією інших методів перерозподілу власності	Часткове й суб’єктивне виправлення помилок попередніх періодів
V етап орієнтовно 2007-2009 рр. період «прискіпливого» контролю за зміною форм власності		Здійснення контролю за легітимністю приватизації і виконання інвесторами всіх умов; здійснення прискіпливого управління державною власністю	Процес зміни форм власності не став більш прозорим і економічно ефективним
VI етап орієнтовно 2010-2013 рр.		Силовий – рейдерський перерозподіл власності	Зростання соціальної напруги; «революція гідності» 2013 р.
VII етап орієнтовно 2014-2019 (перша половина)		Формування і переформатування «нових» еліт у відносинах власності	Нагнітання соціальної напруги; зміна політичної еліти; можлива переорієнтація у напрямках вибору інвесторів
VIII етап друга половина 2019 – орієнтовно 2022		Намагання прискорити приватизацію землі та великих промислових підприємств; «аудит» результатів приватизації у попередніх періодах	Виникнення соціальної напруги
IX етап з 2020		Sharing economy (економіки спільної участі), технології блокчейн у відносинах власності також	Зростання ролі не так володіння власністю, як доступу до користування власністю

Примітка: запропоновано автором

Результатом соціального вибуху стала «революція гідності», а у сфері власності – повернення активів провладної у 2009-2013 роки групи осіб. Боротьба з олігархічними структурами, з монополіями призвела до націоналізації Приватбанку. Натомість, починаючи з другої половини 2019 р. тривають судові процеси щодо повернення активів (так званої денационалізації), які були або заарештовані за вироком судів, або націоналізовані в період 2015-2018 рр. Якщо дивитися на ці процеси з точки зору завдань дослідження, то можна констатувати наявність, нехай навіть на короткому відтинку часу, циклічність у трансформації власності. Така закономірність є короткостроковою, викликаною політичними подіями. Проте вона є циклічністю.

Саме тому можна передбачати, що 2021-2023 роки мають стати вирішальними для продовження приватизації, призупиненої в час пандемії та виправлення попередніх недоліків приватизації, а в подальшому має настати етап ефективного контролю за зміною форм власності.

Говорячи про напрями, шляхи та методи виправлення недоліків, накопичених у попередніх етапах приватизації, слід розрізняти їх як соціальні та економічні. Щодо соціальних недоліків, які переважно визнаються суспільством як певна несправедливість щодо учасників приватизаційних конкурсів, то загально визнано, що їх слід розв'язувати у судовому порядку. Лише юридичний шлях може бути визнаний як такий, що не буде породжувати нової несправедливості, а відповідно не буде нарощувати кількість недоліків.

Економічні недоліки слід виправляти в інакший спосіб, не відкидаючи також юридичного вирішення проблеми. Одним із шляхів ліквідації негативних економічних наслідків приватизації, особливо при неефективному функціонуванні суб'єкта господарювання, може бути його реприватизація або поступове відновлення контролю з боку держави. Можуть також використовуватися такі методи як деприватизація або навіть націоналізація. Безумовно, такий перерозподіл власності повинен пройти якомога швидше і повністю законно та легітимно. У будь-якому випадку законодавча база повинна якщо не випереджувати, то хоча б встигати за змінами, що відбуватимуться. Надзвичайно

важливим буде наступний етап трансформації власності. Особливостями його повинні були стати контроль за приватизованими об'єктами та виконання їхніми інвесторами своїх зобов'язань та створення ефективної системи управління об'єктами державної власності.

Станом на початок 2021 рік процеси роздержавлення й приватизації ще не закінчилися. Проте, їм на зміну та паралельно з ними вже йдуть інші процеси трансформації власності, зокрема зміна власників внаслідок продажу акцій на фондовому ринку, внаслідок визнання підприємств банкрутами і переходу їх майнових комплексів до нових господарів. Зазначений процес слід характеризувати низкою фінансових показників, а саме, балансовою вартістю активів, показником EBITDA і фінансовими результатами.

Після періодизації змін форм власності, розглянемо роль банків у досліджуваних процесах. Банківська система відіграє свою, досить вагомую роль у процесах трансформації власності, оскільки банки виступають у них в декількох ролях. З одного боку, банки виступають кредиторами, а тому потенційні банкрути є їхніми боржниками, з іншого – банки є акціонерами або учасниками холдингових компаній, транснаціональних корпорацій, промислово-фінансових груп, які або втрачають частину своєї власності, або присвоюють майно інших власників. При цьому банки виступають тими установами, через які проходять відповідні грошові потоки при розрахунках за власність, самі стають об'єктом відчуження чи присвоєння.

Вже достатньо тривалий період часу в Україні оголошено програму приватизації державних банків. Незважаючи на те, що за останні роки державні банки є збитковими, в наукових колах стоїть питання доцільності трансформування власності відповідно до програми реформування державного банківського сектору України.

У зв'язку з цим варто розглянути приклад Польщі, яка має успішний досвід поступової приватизації. Серед найбільших IPO (Initial Public offering) в Польщі найбільша частка приватизації припала саме на державний банк РКО ВР – майже 40%. Приватизація цього державного банку є однією з найбільш успішних у

Польщі (Branovitskiy, V., 2018). Саме тому надзвичайно корисним для України є досвід Польщі у приватизації державних банків. Польща для України є одним з найуспішніших прикладів пострадянської трансформації, що перетворила непрацюючу комуністичну систему на вільну ринкову демократію.

Приватизація і комерціалізація державних підприємств була одним із елементів "шокової терапії" Лешека Бальцеровича. Завдяки широкомасштабній приватизації держава змогла забезпечити надходження до бюджету в дуже складному з економічної точки зору періоді та позбутися величезного баласту неефективних і неприбуткових підприємств.

Плани реструктуризації деяких галузей спричинили суттєвий спротив робітничих колективів, та все ж процес продовжувався. Найбільша хвиля реструктуризації тривала до кінця 1990-х років, коли 80% підприємств було приватизовано, комерціалізовано або закрито.

Комерціалізація дала поштовх до розвитку Варшавської фондової біржі (нині – одна з ключових бірж регіону, капіталізація якої становить 225 млрд євро).

У Польща використовувалося три основні методи, що використовуються в процесі приватизації. Масова приватизація була в самому початку. Програми оренди працівників були домінуючими, однак, вже під час Спільної програми приватизації, всі поляки мали можливість отримувати свідоцтва про право власності на обрані підприємства. Хоча програма не була фінансово успішною. В результаті 512 державних підприємств були реструктуровані та приватизовані.

Пряма приватизація на початку проводилася шляхом прямих продажів невеликих підприємств, що згодом було розширено на продажі великих підприємств іноземним та вітчизняним стратегічним інвесторам.

Непряма приватизація почала набувати масового характеру саме через ринки капіталу. В даний період цей метод трансформацій власності стає найбільш поширеним у практиці приватизації. ІРО в процесі приватизації забезпечили прозорість, позитивні зміни у фінансових результатах та покращення корпоративного управління приватизованих компаній.

Приватизація банківської системи Польщі розпочалася вкінці 1980-х років і триває до сьогодні. (табл. 2.4). Слід відзначити, що Польща досить помірковано підходила до питань приватизації. Незважаючи на критику щодо недоліків проведення трансформування власності того періоду, позитивні зміни в управлінні та діяльності приватизованих об'єктів є очевидними.

Таблиця 2.4

Приклади приватизація банківської системи Польщі

Назва банку	Інформація про приватизацію
Bank Śląski	Приватизація відбулася у 1994 р., 25,9% акцій банку придбані ING Group. Сьогодні ING є власником понад 70% акцій банку
Wielkopolski Bank Kredytowy (WBK)	У 1995 році союзний ірландський банк (AIB) викупив 16,3% акцій WBK. До 1997 р. частка зростає до 50%. У 1999 р. 80% акцій WBK у власності AIB. У 2001 році банки були об'єднані, створивши WBK Bank Zachodni
Bank Gdański	В 1995 році 23% акцій були продані Portuguese bank Banco de Investimento Global (BIG). У 1997 році португальський банк власник 50% акцій Bank Gdański
Bank Przemysłowo-Handlowy (BPH)	Приватизація через IPO банку відбулася у 1995. Першим стратегічним інвестором став German HVB.
Bank Handlowy	Приватизація через IPO у 1997 році. У 2000 році Citibank став стратегічним інвестором.
Pekao SA	Приватизація через IPO у 1998 році. У 1999 році Unicredit придбав 52% акцій, банк залишається в Unicredit Group
PKO BP	У 2004 році відбулася приватизація через IPO (39% акцій). До 2014 року на біржі перебувало в обігу додаткові 30%. Однак держава зберігає контрольний пакет акцій, а банк залишається в урядовому портфелі.

Примітка: сформовано автором на основі (Branovitskiy, V., 2018, дані Варшавської фондової біржі про участь у приватизації через первинне розміщення цінних паперів IPO)

Період з 1989-1992 називають періодом експансії, коли з'явилися перші комерційні банки, в тому числі з'явилися іноземні, були здійснені процеси ліквідації і поглинання, реструктуризації польських банків. Даний період є важливим з точки зору формування перших власників та становлення ринкової фінансової системи. Наступні роки можна порівняти з великою приватизацією в Україні – відбулося IPO кількох великих фінансових інститутів, продаж державних часток великих банків іноземним інвесторам.

З 2000 року розпочався період консолідації, коли іноземні інвестори збільшували свої частки у власності польських активів, активізуються процеси злиття і поглинання, відбувається подальший продаж державних акцій.

Після кризи 2008 року та банкрутства ряду фінансових установ, зокрема банкрутства інвестиційного банку «Lihmann Brothers» у ряді країн та у Польщі зокрема з'являється тенденція до повернення контролю держави за діяльністю раніше приватизованих підприємств та часткової деприватизації.

Отже особливістю приватизації одного з найбільших та найстаріших польських банків РКО ВР було виведення банку на фондовий ринок з подальшим продажем частини акцій на біржі, а коли зацікавленість інвесторів ставала високою, держава продавала приватним інвесторам контрольний пакет.

Економічне зростання Польщі випереджає більшість європейських країн. Приватизація була серед чинників економічного зростання, яке зазнала Польща за останні 24 роки. Значну роль відіграла у прозорих ринкових процесах трансформування власності Варшавська фондова біржа (WSE).

Банківська система відіграє свою, досить вагомую роль у процесах трансформації власності, оскільки банки виступають у них в декількох ролях. З одного боку, банки виступають кредиторами, а тому потенційні банкрути є їхніми боржниками, з іншого – банки є акціонерами або учасниками холдингових компаній, транснаціональних корпорацій, фінансово-промислових груп, які або втрачають частину своєї власності, або придбавають майно інших власників. При цьому банки виступають тими установами, через які проходять відповідні грошові потоки при розрахунках за власність, а часом і самі стають об'єктом купівлі продажу.

Прикладами найбільших подібних операцій в Україні стали проекти – “Аваль - Райффазинг” (Україна - Австрія), “Укрсоцбанк – Banka Intesa” (Україна – Італія), а пізніше «Укрсоцбанк-АльфаБанк», «Укрсиббанк – Paris Bank” (Україна – Франція), “Кредит банк-Україна – РКО” (Україна – Польща).

Значним етапом трансформації власності у банківській системі стали: ліквідація значної частини проблемних банків у 2015-2018 роках і націоналізація «Родовідбанку» і «Укргазбанку» (2016 р.) , Приватбанку (2018 р.)

В усіх ролях, в яких виступають банки і банківська система в цілому щодо трансформаційних процесів власності, вони є зацікавленою стороною. Зацікавленість банків полягає, по-перше, в отриманні певних процентів за здійснення банківських операцій при обслуговуванні процесу купівлі-продажу майна; по-друге, у придбанні майна, особливо коли мова йде про придбання банківських установ, розширення ринку послуг для банка-покупця; по-третє, в отриманні найбільш можливого відшкодування за простроченими кредитами при реалізації майна боржників-банкрутів; по-четверте, у максимальному збереженні цілісних майнових комплексів, що перебувають у заставі, а при необхідності можуть бути реалізовані не частинами, а як підприємства за їх прямим призначенням (саме тоді можна розраховувати на максимальну ціну продажу).

У той же час, банки можуть бути учасниками процесу зміни власників, коли через якусь змову, підприємство бере, а банк надає кредит під заставу майна підприємства; потім підприємство з «невдомих» причин не може розрахуватися за кредитом; застава – тобто майно підприємства переходить до банку; банк реалізує заставне майно платоспроможним «новим власникам». Тобто, як ми визначили раніше реалізується схема «кредит-банкрутство-зміна власника» (КБЗВ).

Рівень концентрації фінансових ринків використовується для визначення ступеня монополізованості ринку, а це, в свою чергу, є аргументом для того, щоб посилити, або послабити регулюючу діяльність держави у цій сфері. У США цей показник використовується для врегулювання процесів злиття компаній, які працюють на одному ринку. Наприклад, при висококонцентрованому ринку антимонопольні органи заборонятимуть злиття компаній, а при низько концентрованому – не заважатимуть (Chakrabarti, U., 2018).

Дослідження діяльності банківської системи ведуться переважно у спектрі її розбудови. Проте, слід відзначити, що досі не досліджуються проблеми участі й

впливу банківської системи у процесах трансформації власності, що є вкрай важливим в умовах ринкової економіки.

Дослідження місця і ролі банків та банківської системи в цілому у процесах трансформації власності визначається, насамперед, активністю банківських установ на ринках кредитних ресурсів, фондовому ринку, ринку нерухомості. До банківської системи увійшли потужні транснаціональні банківські структури. Останні представляють не лише свої інтереси, але й інтереси своїх клієнтів – великих транснаціональних корпорацій, фінансово-промислових груп, що зацікавлені у придбанні майнових комплексів вітчизняних підприємств. Інакше кажучи, банківські установи стали суб'єктами операцій щодо трансформації власності.

Основними установами, що надають кредити в Україні, є банки. Незважаючи на суттєве зростання загальних обсягів кредитування протягом останніх років, частка проблемних (пролонгованих, прострочених та сумнівних) кредитів у кредитних портфелях банків за цей період скоротилась із 17,4% (2,7 млрд. грн.) до 3,4% (2,5 млрд. грн.). Ці дані свідчать про суттєве покращення якості кредитного портфеля українських банків. Хоча є очевидним і той факт, що абсолютна величина названої групи кредитів зменшилася незначним чином, лише на 0,2 млн. грн. Очевидно, що зменшення питомої ваги відбувається за рахунок зростання масштабів банківської діяльності при її покращанні, зростанні професійності банківських працівників. Можемо переконатися, що в період грошової приватизації у структурі кредитів банківських установ (табл. 2.5) найбільшу частку (близько 80%) займали кредити, надані суб'єктам господарської діяльності.

Як бачимо із наведених даних, протягом аналізованих років зростали суми прострочених, пролонгованих та сумнівних кредитів, питання по яких вирішуються як правило, в судовому порядку. Для банку у цьому випадку гарантом безпеки виступає забезпечення. При оцінці забезпечення слід враховувати наступні моменти: забезпечення повинно характеризуватися вартістю, яка має тенденцію до збільшення, повинно легко реалізовуватися у випадку необхідності, вартість забезпечення повинна перевищувати розміри

позики та процентів; з метою швидкої реалізації можливе зменшення ринкової ціни забезпечення; при реалізації майна банк витрачає певний час, тобто несе збитки які пов'язані з недоотримання кредитного доходу від даного активу. Як правило, під заставу банк приймає право користування землею, товарно-матеріальні цінності, готову продукцію, або продукцію на переробці, основні виробничі фонди, будинки, квартири, підприємства, а також інше майно позичальника в порядку встановленому законодавством.

Таблиця 2.5

Структура кредитних портфелів банків України в період грошової та великої приватизації

Показники діяльності банків	Значення показників по роках			
	2000	2001	2002	2003
Кредитний портфель, млн. грн.	23545,2	31862,6	46495,1	65952,3
Кредити органам державного управління	122,9	197,3	195,6	51,6
Кредити іншим банкам та НБУ	4357,4	3940,1	5092,2	6597,3
Кредити суб'єктам господарської діяльності	18123,8	26351,8	37952,5	52448,6
Кредити фізичним особам	941,1	1373,5	3254,8	6854,7
Пролонговані кредити	1426,7	2144,3	2387,9	-
Прострочені кредити	2138,1	1419,8	1611,6	1246,4
Сумнівні кредити	541,3	442,8	501,5	1278,6
Довгострокові кредити	3262,1	5647,8	10519,2	21660,7
Короткострокові кредити	20283,1	26214,9	35975,9	44291,6
Кредитний портфель, %	100,0	100,0	100,0	100,0
Кредити органам державного управління	0,5	0,6	0,4	0,1
Кредити іншим банкам та НБУ	18,5	12,4	11,0	10,0
Кредити суб'єктам господарської діяльності	77,0	82,7	81,6	79,5
Кредити фізичним особам	4,0	4,3	7,0	10,4
Пролонговані кредити	6,1	6,7	5,1	--
Прострочені кредити	9,1	4,5	3,5	1,9
Сумнівні кредити	2,3	1,4	1,1	1,9
Довгострокові кредити	13,9	17,7	22,6	32,8
Короткострокові кредити	86,1	82,3	77,4	67,2

Примітка: сформовано автором на основі даних НБУ

Майно, яке приймається під заставу повинно бути застрахованим (Ходаківський, Є., Грабар, І., 2007). В якості предмету застави не пропонується приймати майно, яке стане власністю позичальника тільки після підписання кредитної угоди. Також не треба приймати під забезпечення страховий поліс,

враховуючи існуючу фінансову нестабільність та велику ймовірність неплатоспроможності страхових компаній.

На рис. 2.3 зображено розподіл найбільших непрацюючих активів (nonperforming loans (NPL) серед 25 українських банків у млн. грн.

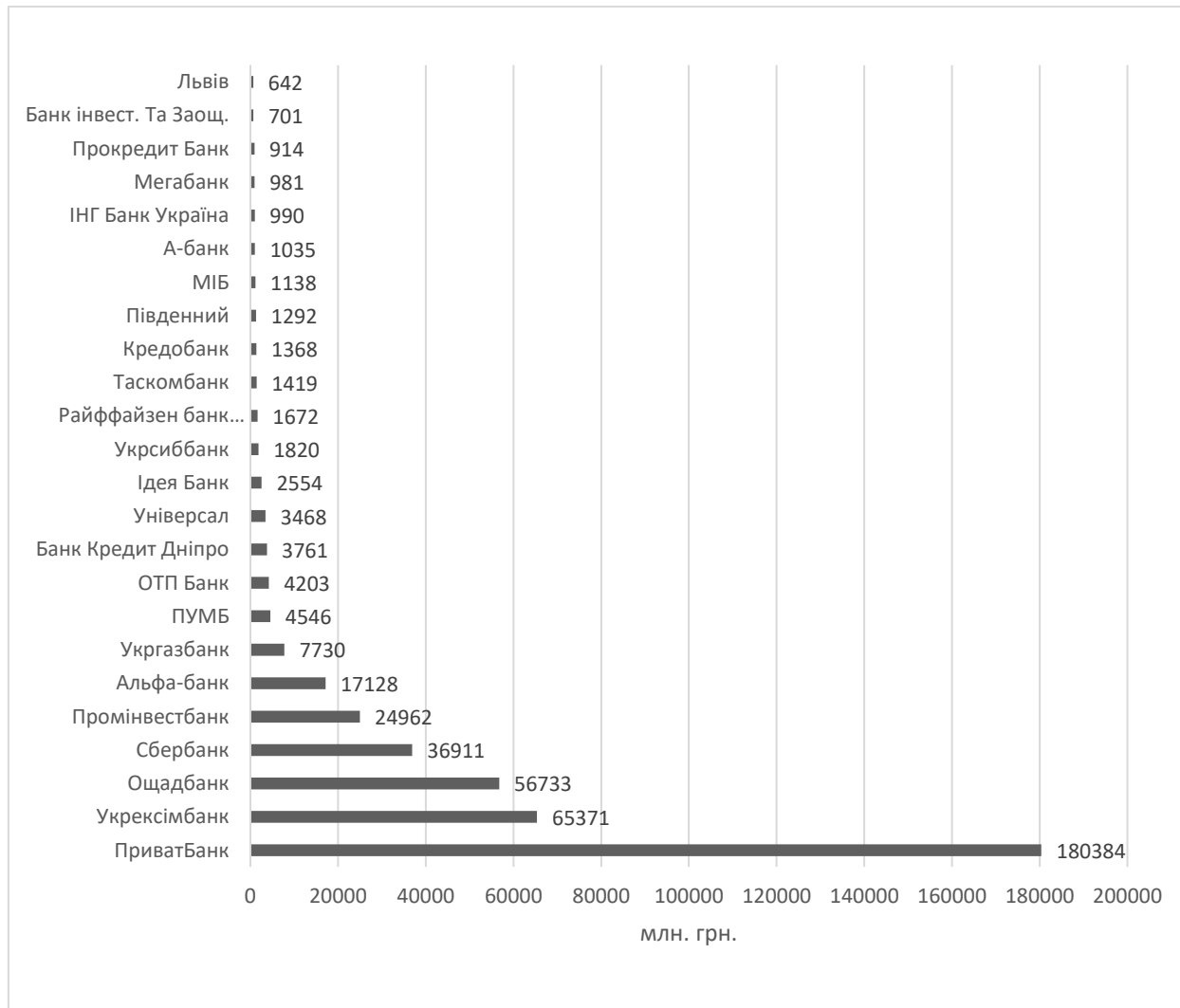

Рис. 2.3 Розподіл найбільших непрацюючих кредитів (NLP) серед 25 українських банків (млн. грн.)

Примітка: сформовано автором на основі даних НБУ

Кредитний ринок в Україні впливає на розвиток економіки в цілому. Крім зміни власника в наслідок невиконання кредитного договору, банк оже брати участь і в санації боржників. Такі випадки можливі, коли внаслідок санації та уникнення процедури банкрутства або ліквідації підприємства-боржника, банку вигідніше підтримати санацію (Степаненко, С. та Яковенко, Л., 2010). Банк готовий до ризику в обмін на майбутню участь у власності, яка можлива у вигляді

реструктуризації пасивів підприємства та конвертованості облігацій у акції або боргу у акції. В такому контексті банки стають учасниками перерозподілу власності через трансформацію боргу у власність. Як правило, вона здійснюється кредиторами, які після проведення фінансового аналізу очікують прибуткової діяльності у майбутньому.

На рис. 2.4 підтверджується роль державних банків у системі трансформацій власності в Україні через проблемні кредити у 2020 році.

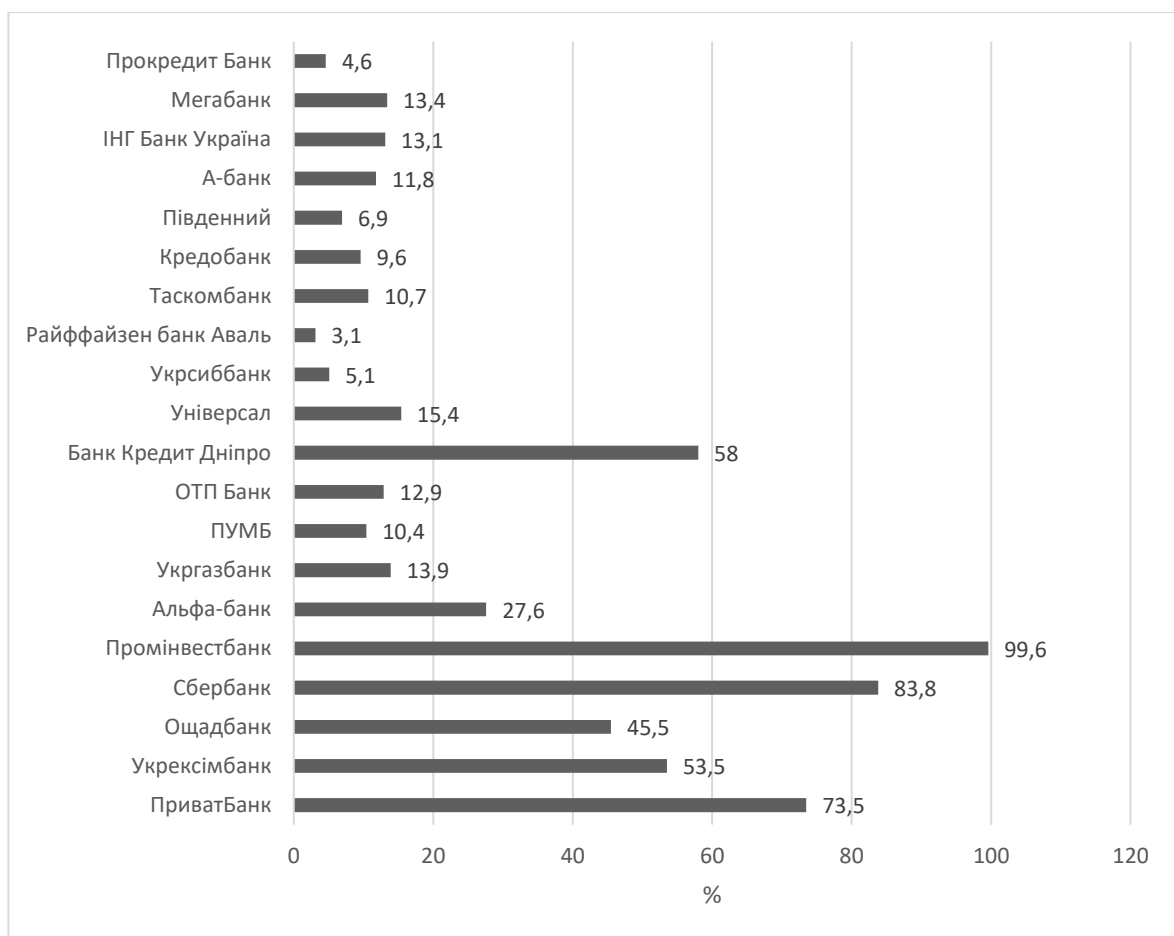

Рис. 2.4 Частки непрацюючих кредитів (NPL) банків України за обсягом кредитного портфеля у 2020 році, %

Примітка: сформовано автором за даними НБУ

Як бачимо, більша частка яких належать державним банкам або банкам з державною часткою (Приватбанк, Укрексімбанк, Ощадбанк, Укргазбанк) на загальну суму 310218 млн. грн. Слід відзначити, що досить значна частка проблемних кредитів (61873 млн. грн.) зосереджена у банках, які знаходяться під контролем Російської Федерації (Сбербанк, Промінвестбанк). Об'єкти застави

проблемних кредитів реалізуються на електронних аукціонах, в т.ч. через електронну систему Prozorro за допомогою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Слід звернути увагу на те, що 83,8% кредитного портфелю є проблемним для Сбербанку і 99,6% для Промінвестбанку, які знаходяться у власності бенефіціарів Російської Федерації. Вважаємо, що дані показники мали б розглядатися не тільки Національним банком України як регулятора банківських установ, але й Державною службою фінансового моніторингу, Антимонопольним комітетом України, Міністерством розвитку, торгівлі та сільського господарства України та іншим органам державної влади, які прямо чи опосередковано впливають або можуть мати вплив не тільки на процеси трансформацій власності, але й економічної безпеки країни зокрема.

Як можна було побачити на рис. 2.2, найбільший обсяг операцій реалізації майна через систему Prozorro у 2020 році був організований Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Це підтверджує роль банків у трансформаційних процесах перерозподілу власності, в тому числі через реалізацію застави проблемних кредитів. Враховуючи, частку державних банків у даному процесі та анонсовані плани щодо їх приватизації, важливо оцінювати зміну власності з метою подальшого планування трансформацій власності і в банківському секторі зокрема.

Підсумки процесу приватизації оцінюються неоднозначно. Проте, завдяки їй в Україні почало вирішуватися чимало завдань: сформувався масив недержавної власності, який займає стратегічні позиції; відбувається стабілізація економічного середовища; розвинулося конкурентне середовище; залучаються іноземні інвестиції; розвинувся монополізм. Отже, приватизація в Україні стала засобом вирішення соціально-економічних завдань, підвищення ефективності виробництва, формування ринкового середовища, стимулів економічної діяльності, стабілізації державних фінансів. Інша річ – недоліки приватизації. Причини їх різні. Це і несприятливі політичні, економічні, соціальні умови, недосконале законодавство. Але, мабуть, однією з найбільших перешкод успішної та ефективної приватизації є надто тісний зв'язок її з політикою. І це проблема не

відповідного органу виконавчої влади, а держави. В результаті утворилися потужні фінансово-промислові, фінансово-аграрні групи, тісно пов'язані з певними політичними групами і владними структурами. Власне, даний зв'язок і підсилив інший вид циклічності трансформацій власності: цикл «влада-власність».

При підготовці об'єктів до приватизації уряд стикається з рядом проблем, зокрема необхідністю реструктуризації, інколи проведення санації, проблемою кредиторської заборгованості підприємств, вирішенням питань, пов'язаних з обтяженням майна через судові рішення, договірних зобов'язань та іншими проблемними питаннями, вирішення яких потребує часу.

2.2 Оцінювання та аналізування концентрації власності в Україні

Після проголошення незалежності України процес роздержавлення дав можливість реалізуватися інституту приватної власності через корпоратизацію. Спочатку через ваучерну приватизацію, а згодом через велику приватизацію відбувся перерозподіл власності, який триває донині. Дані трансформації розглядалися частіше з точки зору правового поля, а саме права власності. Однак з часом довелося визнати, що перерозподіл власності приніс за собою соціально-економічні наслідки, які не завжди були позитивними.

До негативних наслідків трансформацій власності можна віднести і тенденції до концентрації її, зокрема у бенефіціарів, зареєстрованих в інших державах. На відміну від прямих іноземних інвестицій, які є важливими для економічного розвитку, інвестиції від іноземних юридичних та фізичних осіб, які не є кінцевими бенефіціарами можуть у великій концентрації становити ряд загроз. Незважаючи на вимоги Міністерства Юстиції щодо розкриття інформації про кінцевого бенефіціара, як свідчать звіти, ця вимога часто порушувалася, надаючи перевагу оплаті штрафу.

Проаналізувавши дані щодо істотної участі у власності українських підприємств (10% акцій та більше), можна зробити ряд висновків. Перш за все,

враховуючи географію реєстрації підприємств-власників, бачимо, що більшість країн відносяться до офшорних зон. На прикладі підприємств паливної промисловості бачимо, що країною з найбільшою кількістю бенефіціарів-власників ключових українських підприємств є Кіпр (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Країни, де зареєстровані власники акцій підприємств паливної промисловості з істотною часткою участі понад 10%

Назва підприємства	Країна бенефіціара	% участі
ПрАТ «ДТЕК ПЕМ Енерговугілля»	Нідерланди	100
ПАТ «Одеський нафтопереробний завод»	Кіпр	99,6
ПАТ «Інститут транспорту нафти»	Кіпр	76
ПАТ «Нафтохімік Прикарпаття»	Віргіндські острови (Брит.)	71
ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля»	Нідерланди	60
ПАТ «Нафтопереробний комплекс Галичина»	Віргіндські острови (Брит.)	38
ПАТ «Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія «Укртатнафта»	Кіпр	37
ПрАТ «Нафтоавтоматика»	Віргіндські острови (Брит.)	16
ПАТ «Укрнафта»	Кіпр	27
ПАТ «Дизельний завод»	Віргінські острови	12

Примітка: : сформовано автором за даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ) 2020 року без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Зареєстровані з істотною участю і власники підприємств, що відносяться до фінансового та страхового ринку. Зокрема 37% акцій ПАТ «Національної акціонерної страхової компанії «Оранта» належить бенефіціару, зареєстрованому у Казахстані і 25% на Кіпрі. Публічне акціонерне товариство "Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк" на 99,8% є власністю юридичної особи, зареєстрованої у Російській федерації, а АТ «Укрсоцбанк» на 100% у Люксембурзі.

Заслуговує уваги також електроенергетична галузь (Рис. 2.5), яка відноситься до стратегічних, однак деякі електрогенеруючі підприємства майже повністю належать іноземним компаніям. Приватизація електрогенеруючих підприємств принесла значний резонанс у суспільство, оскільки відбувалася стрімко та контрольними пакетами акцій, однак найголовніше – не принесла очікуваного ефекту: модернізації, виробничої реструктуризації, нових інноваційних рішень, захисту прав працівників, відповідальність за екологічну безпеку та високу соціальну відповідальність.

Рис.2.5 Частки іноземних бенефіціарів суттєвої участі у підприємствах електроенергетичної галузі

Примітка: сформовано автором за даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ) 2020 року без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Крім того, дана галузь характеризується високою концентрацією власності. Для прикладу, найбільша в Україні приватна вертикально-інтегрована енергетична компанія ДТЕК більш над на 50% (в середньому 70% акцій) належить промислово-фінансовій групі «Систем Кепітал Менеджмент» (СКМ), яка представлена в 7 країнах Європи і Північної Америки. Компанії і підприємства, що відносяться до

СКМ, працюють в гірничо-металургійному комплексі, паливно-енергетичному комплексі, в сфері телекомунікацій, фінансовому секторі, медіа-бізнесі, транспорті, сільському господарстві та в інших сферах. Такий підхід, безумовно, створює синергетичний ефект від подібної інтеграції, однак вимагає оцінювання та державного моніторингу та планування подальших трансформаційних змін власності у майбутньому, оскільки можуть нести негативні соціально-економічні наслідки.

Схожа ситуація прослідковується і в хімічній промисловості, в галузях чорної металургії, машинобудування, транспорту. Для прикладу, ПАТ «Криворіжсталь» за оцінкою Міжнародного інституту приватизації, власності та інвестицій оцінювався в 1,3 млрд доларів США. Однак при приватизації у 2004 році Фонд держмайна України приватизував його за ціною 4,26 млрд грн. ПАТ «Криворіжсталь» став першим підприємством України, яке пройшло етап подальшої реприватизації у 2005 році і було повторно оцінене у 24 млрд 200 млн грн (4,8 млрд доларів США) (93% акцій підприємства належали *Mittal Steel Germany GmbH*). Однак, якщо ми проаналізуємо наслідки приватизації інших підприємств чорної металургії, то можемо побачити, що власники акцій з істотною часткою участі (понад 10%) більшості з них зареєстровані за межами України (табл. 2.7). Це дає підстави для державних органів влади щодо економічного оцінювання та державного планування і моніторингу за трансформаціями власності даних підприємств, оскільки мова йде і про економічну безпеку.

Дана ситуація, яка склалася стосовно власності багатьох стратегічно важливих та ключових підприємств має ряд причин, які варто було б врахувати при вдосконаленні українського законодавства та покращення інвестиційного клімату як для іноземних, так і для українських інвесторів. Найголовнішою причиною концентрації власності за межами України є спроба її власників захистити її від можливостей несанкціонованого перерозподілу, рейдерських захоплень, які мали місце в період політичних криз в умовах циклу «влада-власність». Посилення захисту прав власності є необхідним для відновлення довіри та сприятливого економічного розвитку. Досить вагому роль в цьому

процесі міг би відіграти Єдиний реєстр власності, який акумулював би інформацію не лише стосовно володіння але й користування і розпорядження майном, генеруючи інформацію стосовно всіх попередніх трансформацій, що унеможливило б велику частину рейдерських захоплень.

Таблиця 2.7

Країни, де зареєстровані власники акцій підприємств чорної металургії з істотною часткою участі понад 10%

Назва підприємства	Країна бенефіціара	% участі
ПрАТ "Ммаріупольський металургійний комбінат Ілліча"	Нідерланди	100
ПрАТ «Авдіївський коксохімічний завод»	Нідерланди	100
ПрАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат»	Нідерланди	100
ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат»	Нідерланди	100
ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат»	Швейцарія	100
ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат»	Кіпр	99,9
ПАТ «Стахановський завод феросплавів»	Кіпр	99
ПрАТ «Північний гірничо-збагачувальний комбінат»	Нідерланди	97
ПАТ "Гідросталь"	Грузія	73
ПАТ «Запоріжсталь»	Нідерланди	47
	Велика Британія	12

Примітка: : сформовано автором за даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ) 2020 року без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Ще однією причиною реєстрації бенефіціарів у багатьох офшорних країнах – уникнення оподаткування. Для України це значні втрати до державного бюджету, що стає наслідком попередніх трансформацій та політичних криз. До наслідків також слід віднести втрата контролю з точки зору держави над

стратегічно важливими підприємствами, що також несуть відповідальність за економічну безпеку країни. Процеси можливої націоналізації у разі її крайньої необхідності суттєво ускладнилися б перевагою права тих країн, де зареєстрований власник пакету акцій. Бачимо діалектику у дослідженні даної проблеми. З одного боку, важливо захищати інтереси країни з точки зору економічної безпеки. З іншого боку, не менш важливим є забезпечити однаковий захист власності всіх інвесторів, незалежно від розміру інвестицій та країни походження.

Важливою умовою економічного розвитку України є формування конкурентоздатності не тільки окремих галузей чи корпорацій, що здатні виготовляти та експортувати на міжнародні ринки товари з високою доданою вартістю. Важливе послідовне забезпечення конкурентоздатності країни загалом, включаючи макроекономічне середовище, державні та приватні Інституції, інфраструктуру та освіту. Одним з обов'язкових світових показників, що характеризують здатність країни бути рівноправним партнером на глобальному світовому ринку є Індекс глобальної конкурентоздатності. Відповідно до даних Світового економічного форуму (СЕФ), який щорічно оприлюднює рейтинги країн, Україна за відповідним індексом в 2019 році займала 85 місце із 140 країн світу. Слід відзначити, що дана позиція знижується щороку на декілька позицій. Погіршилися показники макроекономічної стабільності - зі 131-го на 133-тє місце та інноваційних можливостей - із 58-го на 60-тє місце. Насторожує те, що за напрямком «Конкуренція», що входить до складу Індeksu, Україна займає аж 122 місце. Саме тому важливими є вільні та прозорі конкурентні відносини та створення всіх умов для сприятливого інвестиційного середовища із захищеним інститутом власності.

Антимонопольний комітет слідкує за рівнем концентрації капіталу та здійснює перші кроки у реформуванні антимонопольного законодавства, що вимагає Меморандум з МВФ. Прикладом законодавчих змін є розроблення Порядку подання до Антимонопольного комітету України заяв про звільнення від відповідальності за вчинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції. З прийняттям зазначеного Порядку зроблено ще один крок на шляху

адаптації законодавства про захист економічної конкуренції України до конкурентного законодавства ЄС.

Однак слід зазначити, що діяльність антимонопольного комітету повинна полягати як у виявленні потенційних монопольних утворень, так і у створенні передумов, які б попереджали виникнення таких ситуацій.

При дослідженні концентрації важливим є вибір показників, за допомогою яких буде здійснюватися оцінка даного процесу, оскільки від способу аналізування буде залежати якість контролю за співвідношенням сил конкурентів на тому чи іншому сегменті ринку. Основними індексами, які використовуються у світовій практиці для дослідження монополізації ринку є: Індeksi концентрації (CR3, CR5, CR10) , Індекс Херфіндаля-Фіршмана, коефіцієнт Джині, дисперсія ринкових часток тощо (Алексеев, І.В. та Князь, С.В, 2007). Антимонопольний комітет України використовує власну методику визначення рівня концентрації у всіх секторах економіки (додаток Б, табл. Б1), однак дана методика не враховує вимірювання рівня прихованої концентрації, яка формується внаслідок розпорошення інформації щодо кінцевих бенефіціарів, тобто розпорядження власністю.

Для того, щоб розуміти важелі впливу на рівень концентрації, важливо зрозуміти передумови концентрації за певними показниками, зокрема за активами. (рис. 2.6)

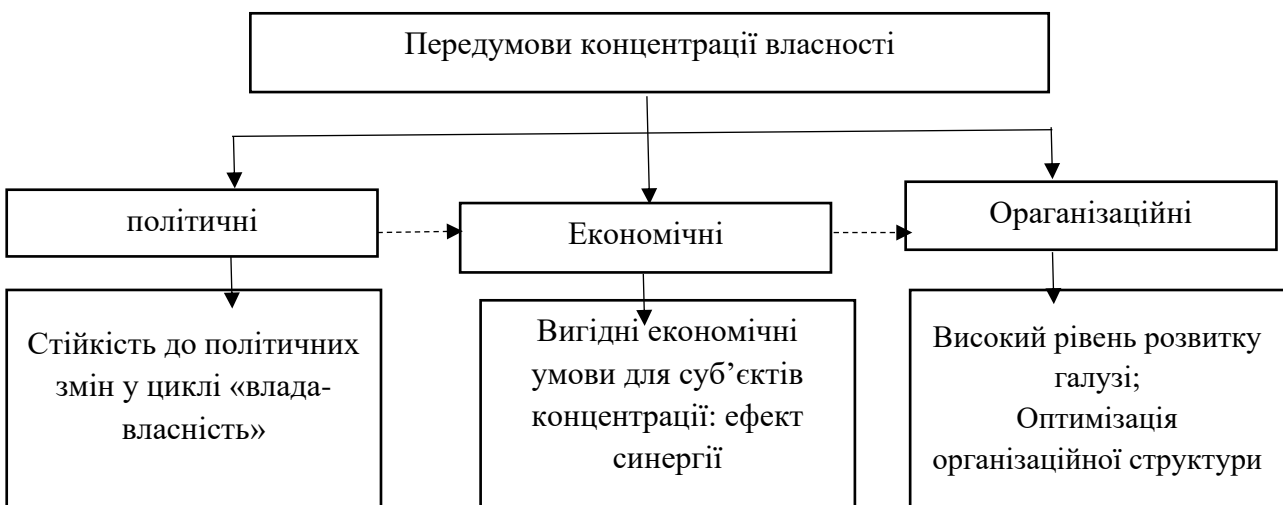

Рисунок 2.6 Основні передумови концентрації учасників ринку

Примітка: сформовано автором

Саме тому сьогодні політика деконцентрації повинна спиратися на пошук ефективних структур, нових трансформаційних утворень оптимального розміру з точки зору концентрації виробництва і капіталу із забезпеченням конкурентоздатності країни в умовах глобалізації.

Концентрація – процес злиття ринкових активів, в результаті якого зростає вагома економічна частка та вплив на ринку даних учасників. Концентрація формується не лише шляхом придбання акцій, але і через формування нових підприємств, передачу деяких об'єктів власності в оренду, або навіть призначення керівників великих компаній. Усі випадки та загрози концентрації повинні бути під контролем Антимонопольного комітету.

Відповідно до ч. 2 ст. 22 Закону Про захист економічної конкуренції, концентрацією визнаються такі правочини (договори) і дії суб'єктів господарювання:

- злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого;
- набуття безпосередньо або через інших осіб контролю над суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання, зокрема шляхом: а) безпосереднього або опосередкованого придбання, набуття у власність іншим способом активів, одержання в управління, оренду, лізинг, концесію чи набуття в інший спосіб права користування; б) призначення або обрання на посаду керівника, заступника керівника спостережної ради, правління;
- придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управління часток (акцій, паїв), що забезпечує досягнення чи перевищення 25% або 50% голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання.

Вітчизняне конкурентне законодавство передбачає лише попередню форму контролю за економічною концентрацією суб'єктів господарювання.

В Україні, через нерозвиненість систем економічного оцінювання та контролю, не використовується чимало методик визначення концентрації ринку, а розрахунок окремих показників ускладнений через брак інформації, що значно

спотворює результати. Ускладнює даний процес відсутність інформації про кінцевих бенефіціарів, про реальну частку ринку. Оскільки всі реєстри подають інформацію з точки зору вартості самих активів і більше концентруються на власності, на обсягу реалізації товарів, робіт, послуг, який можуть забезпечити дані активи. Також необхідною є інформація про всіх учасників ринку, про основних конкурентів. Відповідно ця інформація використовується Антимонопольним комітетом для визначення частки володіння та користування у статутному капіталі для визначення частки ринку. Адже для отримання дозволу на концентрацію учасники повинні володіти чи користуватись часткою (паєм, акціями) у статутному капіталі в розмірі не більше ніж 25%; або не більше 12 млн. євро для всіх учасників. Однак обмежені вимоги щодо ознаки власності розпорядження. Є обмеження у частці володіння з точки зору кількості голосів на зборах (не більше ніж 25% голосів). Однак як ми можемо спостерігати з наведеної вище статистики, достатньо 10% частки власності як можливості значного впливу на організацію, проведення, зборів акціонерів та їх перебіг.

Відповідно до українського антимонопольного законодавства в Україні для вимірювання рівня концентрації та схильності до монополізації використовують показники обсягу ринку, на якому визначається монопольне становище (Q_{pt}), частка суб'єкта господарювання на ринку (P_j), сукупна частка на ринку декількох суб'єктів господарювання SP_n

$$Q_{pt} = \sum_{j=1}^n Q_j \quad (2.1)$$

де n - кількість суб'єктів господарювання, що продають (постачають, виробляють) або придбавають (споживають, використовують) товари (товарні групи), що входять до товарних меж ринку.

Q_j - обсяг товарів та послуг, що продаються (постачаються, виробляються) j -м суб'єктом господарювання протягом часу, що становить часові межі ринку;

$$P_j = \frac{Q_j}{Q_{pt}} * 100\% \quad (2.2)$$

Даний показник є аналогом відомих у світовій практиці CR_n (*n-firm Concentration Ratio*), ($P_j < 35\%$)

$$SP_n = \sum_{j=1}^m Pn_j [\%] \quad (2.3)$$

де m = кількість суб'єктів господарювання, частка яких ураховується при розрахунку сукупної частки на ринку

Pn_j - частка на ринку j -го суб'єкта господарювання

Для 2,3 суб'єктів господарювання - не $>50\%$

Для 4 і $>$ суб'єктів господарювання - не $> 70\%$

Однак у світої практиці досить поширеним є індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ)

ННІ (Herfindahl-Hirschman index) – індекс Херфіндаля-Хіршмана – сума піднесених до квадрата ринкових часток суб'єкта господарювання, тобто:

$$ННІ = \sum_i P_i^2 \quad (2.4)$$

де P_i – ринкова частка i -го учасника ринку.

Для визначення характеристики ринків та рівня їх концентрації слід керуватися наступною шкалою:

перший вид – це ринки з низьким рівнем концентрації ($CR < 45\%$; $ННІ < 1000$);

другий вид – це ринки з помірним рівнем концентрації ($45 \% < CR < 70\%$; $1000 < ННІ < 1800$);

третій вид – це ринки з високим рівнем концентрації ($70\% < CR < 100\%$; $1800 < ННІ < 10000$).

Використовуючи Індекс Херфіндаля-Фіршмана, нами було розраховано як альтернативний варіант визначення рівня концентрації у промисловості. Результати (рис. 2.7) свідчать про схильність ринку до монополізації.

На рисунку 2.7 бачимо, що український ринок промисловості є досить концентрованим та монополізованим, що з одного боку послаблює конкурентні відносини на ринку товарів. Однак слід враховувати той факт, що ряд галузей, таких як машинобудівна, приладобудівна у час політичної нестабільності і військової агресії, які спостерігалися у 2014 році, можуть бути монополізовані державою. Тому важливо проаналізувати структуру концентрації капіталу в Україні за галузями та її динаміку.

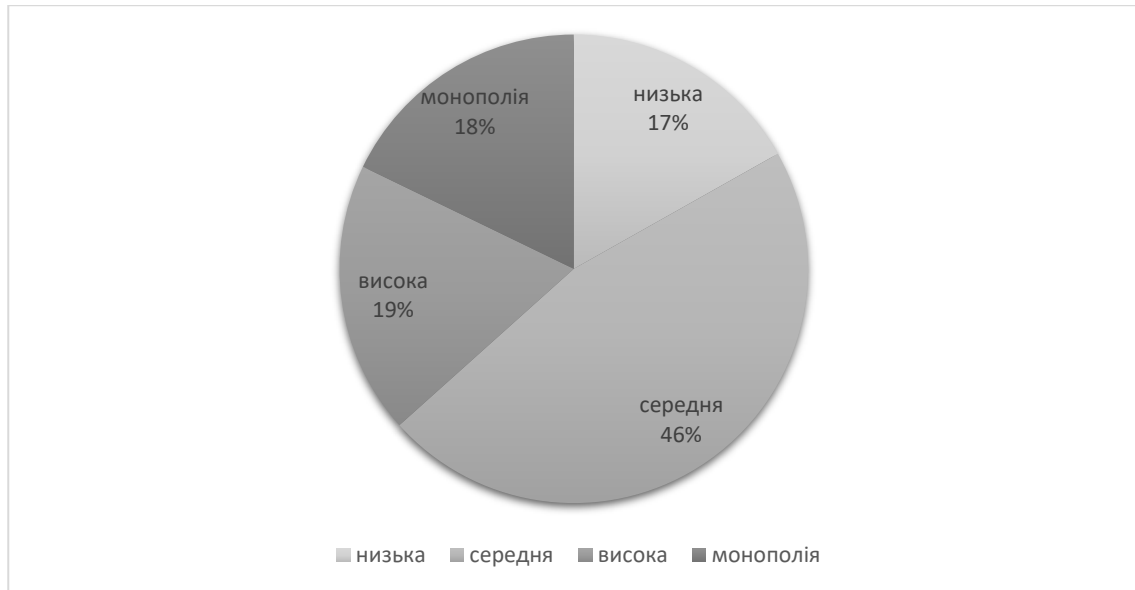

Рисунок 2.7 Рівень концентрації у промисловості у 2019 р.

Примітка: сформовано автором за даними Державної служби статистики України

Суттєву концентрацію можемо спостерігати у фінансовому секторі, зокрема у банківському, де слід відзначити значний рівень концентрації державних банків. Враховуючи, що модель фінансового ринку України вважається змішаною, але фактично є радше банківською, дуже важливим є оцінювання та аналізування рівня концентрації саме у банківському секторі. Адже модель фінансового ринку свідчить про ключових учасників, які формують потрібну та сприятливу інфраструктуру фінансового ринку, яка забезпечує рівні, зрозумілі, прозорі умови для всіх учасників господарських відносин.

Проаналізуємо концентрацію страхового ринку України та банківського сектору.

За страховими преміями та активами страховий ринок non-life України належить до ринків з низьким рівнем концентрації (табл. 2.8). Динамка йде дуже повільного нарощення концентрації першою десяткою страхових компаній (за винятком валових страхових премій), але цей процес настільки повільний, що будь-який фактор може змінити цю тенденцію. Зокрема, ми ще не знаємо, як вплине на показники діяльності страхових компаній епідемія COVID-19 і як це, в свою чергу, вплине на показники концентрації ринку.

За сумою страхових резервів перша десятка страховиків вже на порозі створення ринку з помірним рівнем концентрації. Тут значення показників CR є на

вже в межах другого виду ринку, а *HHI* ще першого. Таке трапляється тоді, коли є багато учасників ринку, частка *CR* яких є меншою від 1%.

Щодо спірної ситуації, коли дані первинного показника (*CR*) вказують на приналежність до одного типу ринку, а другого (залежного, мультиколінеарного і складнішого за способом обчислень) – до іншого, перевагу доцільно надавати первинному показнику.

Таблиця 2.8

Основні показники концентрації страхового ринку non-life України у 2017-2019 рр.

Показник концентрації ринку	Роки		
	2017	2018	2019
Валові страхові премії			
<i>CR10, %; HHI 10</i>	35,88; 173,25	29,87; 98,41	31,27; 107,86
<i>CR20, %; HHI 20</i>	48,78; 190,64	43,28; 117,57	44,48; 126,94
Чисті страхові премії			
<i>CR10, %; HHI 10</i>	29,54; 97,83	30,33; 103,52	31,10; 111,19
<i>CR20, %; HHI 20</i>	41,73; 113,55	42,84; 120,24	42,54; 125,56
Страхові резерви			
<i>CR10, %; HHI 10</i>	45,65; 229,56	51,51; 315,19	52,68; 325,02
<i>CR20, %; HHI 20</i>	61,21; 256,62	64,19; 344,20	65,36; 342,98
Активи			
<i>CR10, %; HHI 10</i>	26,87; 83,09	26,86; 97,48	27,73; 86,59
<i>CR20, %; HHI 20</i>	35,95; 91,95	37,58; 105,78	36,68; 94,83

Примітка: сформовано автором

Зацікавлення НБУ оцінкою концентрації підтверджує те, що індекс Херфіндаля-Хіршмана (HHI) був включений до важливих індексів, якими користується НБУ, а саме до переліку ключових індикаторів виконання Комплексної програми розвитку фінансового ринку України з 2020 року. (До 2020 значення індексу 565).

Банківська система України протягом останніх кількох років перебуває в стані трансформації: майже вдвічі зменшилась кількість банків, натомість підвищилися вимоги зі сторони регулятора стосовно ліквідності, забезпечень, прозорості діяльності банків та його капіталу. Відповідно, зниження кількості учасників на кредитному ринку зі сторони банківських установ та наростання диспропорцій у сегментах призводять до підвищення концентрації. З одного боку, це сприяє зростанню та ефективності банківського сектора, а з іншого боку, провокує формування олігополії або навіть монополії з відповідними негативними наслідками або ж появу таких банків, які стають системними і їхнє банкрутство або санкції щодо них ставлять під загрозу всю фінансову систему України. Тому з одного боку, концентрація дає позитивні результати, а з іншого – створює нові загрози для прозорої конкуренції. Саме тому важливим є питання, як відбудеться приватизація системо утворюючих державних банків, хто буде новими власниками і чи будуть між собою узгоджені антимонопольна політика Уряду з вимогами регулятора.

При зниженні фінансової стійкості банківської системи відбувається збільшення концентрації капіталу.

Розглянемо рівень концентрації банківської системи в Україні за допомогою індексу ННІ (Herfindahl-Hirschman index) за період великої приватизації.

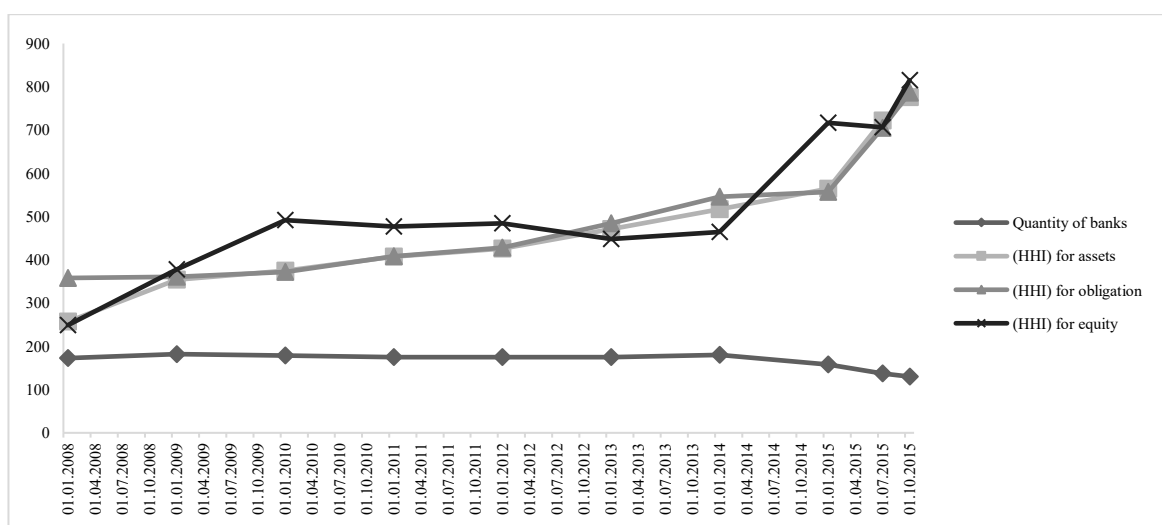

Рис. 2.8 Динаміка індексу ННІ (Herfindahl-Hirschman index) по банківській системі України в порівнянні зі зміною ВВП

Примітка: сформовано автором за даними НБУ

Як бачимо, протягом 2014-2015 рр. проводилась політика на зменшення кількості банків в Україні до 130. Постійне зростання індексу ННІ до 776 за активами до 786 за зобов'язаннями вказує на зростання рівня концентрації та є позитивним для стійкості.

Таблиця 2.9

Динаміка індексів концентрації найбільших банків України за активами, зобов'язаннями та капіталом за 2012-2019.

Період	Індекс концентрації								
	за активами, %			за зобов'язаннями, %			за капіталом, %		
	CR3	CR5	CR10	CR3	CR5	CR10	CR3	CR5	CR10
01.01.2012	22,84	32,79	49,43	23,53	33,74	50,75	13,58	22,48	37,17
01.01.2013	21,95	33,33	52,04	21,34	33,16	52,81	26,07	34,50	46,78
01.01.2014	23,26	34,65	53,18	21,99	33,96	55,59	31,21	39,71	56,85
01.01.2015	26,07	36,81	53,86	24,82	36,00	53,23	31,45	39,19	54,29
01.01.2016	27,9	36,58	52,8	26,93	35,66	52,62	33,52	41,93	53,83
01.01.2017	30,72	38,62	52,71	30,52	38,61	52,80	31,88	38,71	52,20
01.01.2018	32,28	40,01	54,27	32,58	40,71	55,07	30,55	36,03	49,74
01.01.2019	34,83	43,41	59,74	34,2	42,94	59,21	39,83	47,14	63,96

Примітка¹: розраховано автором

Примітка²: $C_r(3)$, $C_r(5)$, $C_r(10)$ – індекси концентрації за активами, зобов'язаннями та капіталом відповідно трьох, п'яти, десяти найбільших банків України.

Концентрація за найбільшими банками продовжує зростає і вказує на те, що структура банківської системи України є деформованою та неефективною. Оскільки на три банки, серед яких є і державний (ПАТ «Приватбанк», ПАТ «Ощадбанк» та ПАТ «Укрексімбанк») припадає 42,76 % активів, 43,06 % зобов'язань та 39,95 % капіталу всієї банківської системи станом на 01.10.2015 року.

Відповідно до «Зasad стратегічного реформування державного банківського сектору», було здійснено своєрідне сегментування банківського сектору з визначенням цільових клієнтських сегментів. Зокрема для Ощадбанку пріоритетними стали малий та середній бізнес з акцентом на агропромисловий комплекс та сферу енергоефективності.

За нормативами українського антимонопольного комітету при приватизації «Ощадбанку» та «Укрексімбанку» слід детально вивчати ділову історію

потенційних власників, чи не є вони афілійованими особами та представниками «Приватбанку», оскільки спільна діяльність на ринку по багатьох напрямках забезпечує їм монопольне становище.

Загалом можна відначити, що концентрація за капіталом всіх груп є нижчою ніж за активами та зобов'язаннями, що вказує на недостатній рівень капіталізації українських банків.

У 2019 р. Україна знаходилася на 88 місці серед 188 країн світу за індексом розвитку людського потенціалу, тоді як у 1991 р. – на 45 місці. За індексом глобальної конкурентоспроможності наша країна у 2019 р. посіла низьке 79 місце серед 140 країн.

Низький рівень міжнародних соціально- економічних індикаторів свідчить про те, що в Україні реалізувався неефективний варіант трансформації власності в економічній системі, коли державні та суспільні інтереси не бралися до уваги, а трансформація власності відбувалася виходячи з приватних інтересів окремого прошарку населення. Це призвело до глибокої соціально-економічної кризи, зниження рівня життя, технологічного відставання, концентрації власності.

Показовим у процесі трансформації та концентрації власності в Україні є створення фінансово-промислових груп на основі корпоративного об'єднання цілого ряду підприємств різних галузей або регіону. На початок 2016 р. до найбільших фінансово-промисловими груп належать “System Capital Management”, «Приват», “East One Group.

Продовження тенденції до зростання концентрації найбільших банків призведе до нівелювання ролі інших банків, оскільки вони не зможуть впливати на процеси в системі. А проблеми лідерів банківської системи України автоматично призведуть до проблеми всієї системи. Тобто утворюється ситуація, коли такі банки необхідно рятувати не рахуючи коштів та засобів. Показовими вже є ПАТ «Приватбанк», ПАТ «Ощадбанк», ПАТ «Укресімбанк», які можна віднести до категорії «завеликий, щоб збанкрутувати» (too big to fail).

Зменшення кількості банків за рахунок «слабких» є правильною практикою, оскільки велика кількість банків не відіграють значної ролі та використовуються в

основному як «кишенькові» для обслуговування підприємств своїх власників, або для «відмивання» коштів. Але одночасно із зменшенням кількості банків є необхідним зростання рівня концентрації інших банків 1-ї та 2-ї групи, окрім лідерів, для формування конкурентного середовища.

Особливо важливим є на етапі приватизації державних банків контроль з боку фінансового регулятора з метою запобігання високої концентрації банків за рахунок трансформування власності державних. Оцінка впливу процесів консолідації та концентрації на те, як змінюється структура банківського ринку, може допомогти в імплементації ряду антимонопольних заходів.

Монопольне становище державних банків може нести негативні наслідки для економічного розвитку країни. Зокрема, у 2019 році спостерігався ефект витіснення в контексті запозичень України. Коли банківська система радше виконувала фіскальні функції, ніж власні.

За останні десять років зовнішні та внутрішні запозичення України зросли з 316 885 млрд. грн. у 2012 році до 2 171 917 млрд. грн. лише у березні 2019 року. Важливе значення в структурі даних запозичень займають Облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). Відповідно до даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, обсяг торгів ОВДП у 2018 склав майже 95% всіх торгів на фондовому ринку України. Тому важливо проаналізувати, хто є основними внутрішніми кредиторами держави.

Таблиця 2.10

Зміна структури власників ОВДП за 2015-2019 роки

Станом на дату	ОВДП у власності НБУ	ОВДП у власності банків	ОВДП у власності інших резидентів	ОВДП у власності нерезидентів
1/1/2016	77.19%	16.15%	2.22%	4.45%
1/1/2017	57.22%	38.27%	3.55%	0.97%
1/1/2018	45.32%	48.72%	4.16%	1,8%
1/1/2019	46.06%	49.55%	3.54%	0,84%

Примітка: сформовано автором на основі даних НБУ

Бачимо, що НБУ та банки є головними інвесторами, що формують попит на ОВДП в Україні. Зокрема частка ОВДП у власності банків суттєво зросла за

останні 2 роки. Враховуючи, що банківська система України є провідною ланкою фінансової системи України та головним кредитором приватного сектору в національній економіці, можна стверджувати про потенційне скорочення обсягів банківського кредитування. Однак в Україні сформувалася державна монополія в банківському секторі, тому з огляду на боргову політику, банки перестають виконувати важливу роль кредитування та підтримки інвестиційних процесів в приватному секторі, стаючи заручниками фіскальної політики, що підтверджує ефект витіснення.

Національному банку України варто моніторити склад та структуру інвесторів, зокрема і зовнішніх інвесторів, адже природа, структура та склад державного боргу корелюють з економічним розвитком.

Підсумовуючи, виділимо основні причини концентрації власності (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Основні причини концентрації капіталу

Спосіб концентрації	Причини концентрації
Об'єднання та поглинання та інші процеси консолідації	Збільшення частки ринку як наслідок консолідації; збільшення вартості компанії; розширення сфери виробництва чи надання послуг; більш висока надійність інтегрованої структури.
Нарощення власних ресурсів більш високими темпами ніж в середньому по галузі	Нестійкий фінансовий стан; виконання умов регуляторів; відсутність достатньої кількості власних засобів.
Зростання обсягів залучених ресурсів	Державна підтримка; низька вартість залучених ресурсів.

Примітка: сформовано автором

Варто зазначити, що концентрація передбачає чимало позитивних наслідків. У процесі концентрації пересікаються як інтереси суспільства, зацікавленого у нагромадженні капіталу як передумові зростання конкурентоспроможності господарських одиниць, так і інтересів суспільства з протилежного боку – як

захисту його від монопольного втручання. Важливо усвідомити, що при зворотній політиці посиленого державного регулювання даних процесів чи навіть деприватизації концентрація капіталу не припинятиметься: монополістом потенційно стає держава.

Концентрація капіталу означає і концентрацію влади. Чи можливим є рівноважний стан, який дозволяв би балансувати владі-власності – це питання, які потребують детальних досліджень. Адже кожна країна стикається з небезпекою програти у конкурентній боротьбі не тільки у країни-конкурента, але й міжнародного монополіста. І беззаперечним є той факт, що із настанням системних криз, державне втручання часто є необхідним і навіть корисним. Про свідчать і історичні факти (розділ 1, пункт 1.3), і реалії сучасності у вигляді економічних криз, в тому числі внаслідок пандемії від COVID-19.

Особливу увагу заслуговує оцінювання трансформацій власності, які призводять до концентрації іноземних інвестицій у окремих галузях, заборгованості у одного кредитора. Тут мова вже йде про економічну безпеку та сприятливу інфраструктуру ринку.

Отже в Україні спостерігається тенденція помірної концентрації як у промисловості, так і у банківському секторі економіки. Антимонопольний комітет використовує методику оцінювання концентрації капіталу, яка оцінює власність з позиції володіння, а в деяких випадках – користування. Недосконалою є процедура оцінювання ознаки розпорядження.

Проаналізовано, що банківські установи відіграють велику у роль у процесах трансформацій власності, зокрема через реалізацію проблемних кредитів, застави, ініціативи реструктуризації та банкрутства. При оцінюванні рівня концентрації банківських установ в Україні, виявлено високий рівень концентрації за низкою ключових показників державних банків, що слід враховувати при прийнятті рішень щодо подальшої їх приватизації.

2.3 Аналізування державної системи управління процесами трансформацій власності

У результаті приватизаційних процесів, які проходили в Україні з початку 90-х років, структура державного сектору економіки на сьогоднішній день залишається нераціональною. З одного боку, у власності держави зберігається частина підприємств, приватизувати які з тих чи інших причин до цього часу не вдалося, а з іншого – продовжується приватизація успішних підприємств базових галузей економіки. Прискорений продаж цих об'єктів, а особливо за демпінговими цінами, багато років завдало державі збитків. Виникає потреба визначення оптимальної кількості об'єктів державної власності. Учені пропонують різні критерії співвідношення державного і недержавного секторів. Так, П. Самуельсон (2010) вважає, що державний сектор в економіці країни має становити 20-35%. А Никифорок, О. обґрунтовує розмір державного сектору у 20-30%. У Франції, Канаді, Австралії енергетика перебуває у державній власності. В Італії питома вага державного сектору в економіці становить 39-42%.

Позаду чималий досвід переходу України до ринкової економіки. В країні перестав існувати монополізм державної власності. Поряд з ринком товарів існують ринки послуг та інформації. Поступово формується законодавство, що визначає адекватні правила гри і регулює конкурентний механізм економіки. Поряд з визнанням необхідності економічної соціалізації країни, державні програми розвитку орієнтуються на суттєве скорочення державного сектора. Тому виникає питання: які механізми мають бути запроваджені, щоб в Україні все ж вирішувалися питання підвищення рівня соціального забезпечення, фінансування програми розвитку регіонів, втілювалися в життя освітні, економічні, інноваційні програми.

У зв'язку з наслідками пандемії COVID-19 можемо спостерігати особливо важливу роль держави в умовах кризи. Макроекономічні коливання свідчать про те, що як реальний, так і фінансовий сектори економік світу зазнають суттєвих труднощів та трансформацій. За оцінками міжнародної Організації економічного

співробітництва та розвитку (ОЕСР), очікується зростання рівня державних витрат на стабілізацію ринків у розмірі до 20-30% ВВП. Особливо очікувалися погіршення фінансових показників у сфері послуг, зокрема туризму, будівництва та деяких галузей промисловості, таких як автомобілебудування.

Щоб запобігти системній кризі, уряди проводять високий спектр заходів, такі як податкові пільги, субсидії, пільгові кредити та гарантії позик. Уряди країн також стають інвесторами системо утворюючих підприємств, які суттєво впливають на макроекономічні результати країни. Отже нова криза призводить до збільшення участі державної власності або контролю на підприємствами. Це відбувається за допомогою найрізноманітніших механізмів та фінансових інструментів, зокрема за допомогою викупу власного капіталу, боргу, фінансових інтервенцій шляхом додаткової емісії акцій, надання державних позик тощо. Урядові втручання можуть застосуватися для попередження суспільної напруги, можливості іноземного поглинання

Тому для розв'язання питань, які не можуть бути вирішені за допомогою виключно ринкових механізмів, є необхідним втручання держави, тобто розробка державної політики трансформування форм і відносин власності має виходити з усвідомлення необхідності розумного поєднання механізмів державного і приватного впливу на створення умов суспільного відтворення.

Цикл трансформації власності з точки зору її зміни від державної до приватної і навпаки прослідковується у більшості країн світу. Зростання участі держави у економіці країн, які донедавна обмежували державне втручання (див. рис. 2.9), свідчить про важливе значення держави в економічному оцінюванні та державному плануванні трансформацій власності.

Економічні та організаційні проблеми підприємств зі змішаною формою власності, а отже і роль держави як суб'єкта корпоративного управління ще не осмислені в Україні потрібним чином ні теоретично, ні методологічно та не розв'язані практично. Зараз ці підприємства розглядаються як джерела найскорішого поповнення бюджету, а не як сфера активної реалізації конкретної і цілеспрямованої макроекономічної політики. Саме для підприємств, що належать

до державного сектора, але не є повністю державною власністю ряд економістів (Шкільняк, М., 2017; Ткач, К., 2004) пропонують ввести механізм «золотої акції», який став би успішним інструментом захисту стратегічних інтересів держави.

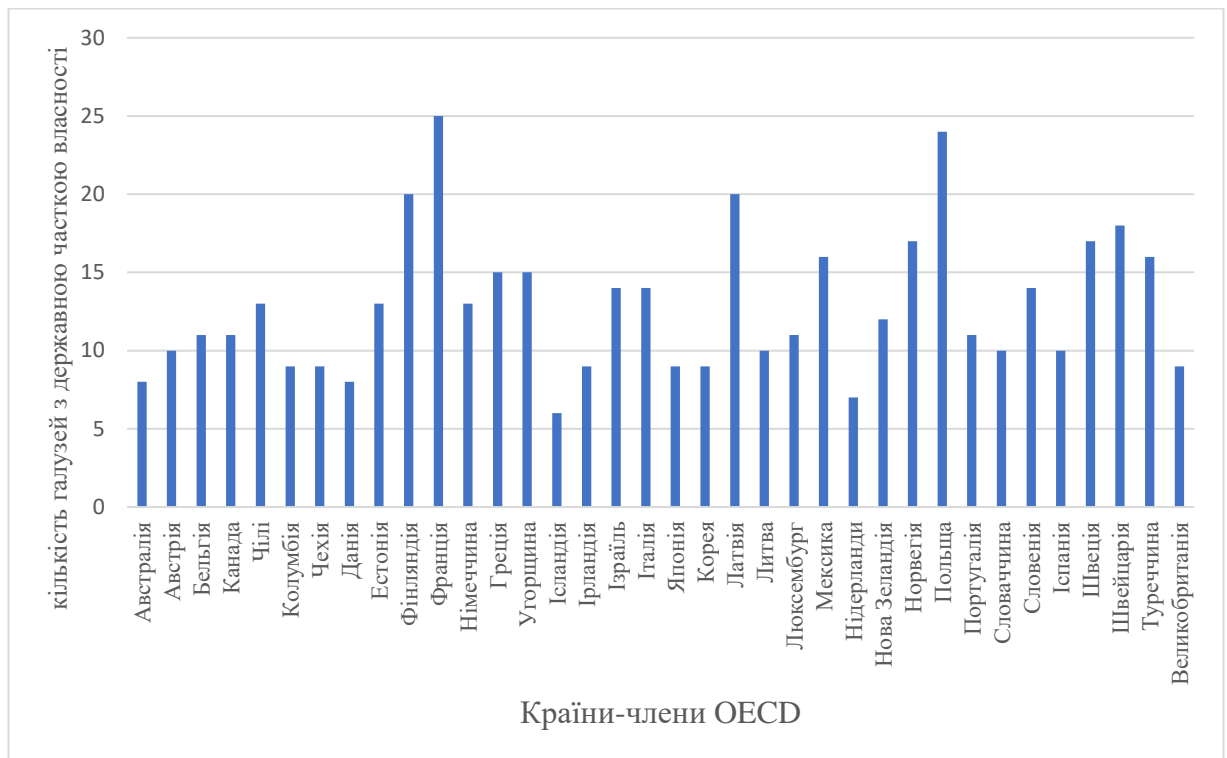

Рисунок 2.9 Кількість секторів у країнах ОЕСД, що мають хоча б одну контрольовану державою корпорацію

Примітка: сформовано автором на основі даних Організації економічного співробітництва (ОЕСД) та розвитку за 2020 рік.

Перш за все, важливо чітко розмежувати такі поняття як «державний сектор» і «державна власність», адже між ними є велика різниця. Управління державним сектором передбачає не тільки відносини власності, що виникають з приводу володіння, користування та розпорядження майном державних унітарних підприємств, але й відносини, що обумовлюють участь держави в управлінні акціонерним капіталом. Якщо взяти як приклад акціонерне товариство, основна частина акцій якого належить приватному сектору, але держава володіє «золотою» акцією. У цьому випадку, дане акціонерне товариство не є власністю державною, оскільки основні частина акцій державі не належить, однак одна «золота» акція дає право державі втручатись в управління і здійснювати контроль над даним господарським товариством, а отже, воно належить до державного сектора. Тобто

розширюється характеристика розпорядження, яка вносить суттєві корективи у можливий економічний результат від операцій, в тому числі господарських, які будуть стосуватися власності.

На відміну від українського, у європейському законодавстві, підприємством державної форми власності є підприємство, по відношенню до якого держава може мати суттєвий вплив. (Шкільняк, М., 2016). Досить логічним є розподіл державних підприємств на такі, що виконують адміністративні функції (заклади освіти, медичного забезпечення, адміністративні будівлі) та на такі підприємства, які є повноцінними учасниками ринку, а держава виступає власником та зацікавлена в першу чергу в максимізації фінансових результатів, але й також у вирішенні суспільних потреб. Таке розмежування робиться з метою визначити, в якому законодавчому полі знаходиться регулювання власністю. Якщо це адміністративна власність, то застосовується публічне право, а при «комерційній» власності застосовуються норми цивільного права, незалежно від того, якою часткою володіє держава. (Шкільняк, М., 2016). Юридичні особи приватного права можуть засновуватися будь-ким, включаючи державу, в той час як юридичні особи публічного права не мають на меті отримання прибутку, а лише задоволення певних соціальних потреб.

Українське законодавство передбачає лише існування такої правової категорії, як державне підприємство. І тільки в рамках цієї категорії проводиться розмежування на звичайні державні підприємства та казенні. Якщо спроектувати дані поняття на західну термінологію, то казенні підприємства були б частиною адміністративної власності, а отже, діяли б на підставі адміністративного права, в той час як звичайне державне підприємство було б частиною комерційної власності держави. Законодавство України щодо управління державними підприємствами складається з Господарського Кодексу України Діяльність державних підприємств регулюється цивільним правом і у своїй діяльності вони є звичайними учасниками цивільно-правових відносин.

Управління об'єктами державної власності в Україні згідно з Конституцією здійснюється від імені українського народу Кабінетом Міністрів України та

уповноваженими ним органів державної влади. Останні відповідають за укладання договорів з керівниками підпорядкованих підприємств, затвердження статутів державних підприємств і моніторинг фінансово-економічного стану об'єктів державної власності. Управління пакетами акцій, що знаходяться у державній власності здійснює Фонд державного майна України.

Внаслідок відсутності довгий час органу, завданням якого було б створення і моніторинг політики щодо управління державним майном, зокрема виробничими підприємствами, більшість державних підприємств не можуть ефективно вести господарську та виробничу діяльність. Таке становище державних підприємств з часом втягувало їх у боргову яму, що стало основною перешкодою на шляху до приватизації. Потенційні покупці не погоджувалися платити гроші за підприємства, що завтра могли стати банкрутами, а самі підприємства працювали у виробничих циклах, власники яких готові купити їх за ліквідаційною вартістю і фактично є єдиними покупцями через процедуру банкрутства. Отже, система управління та звітності державних виробничих підприємств досить довгий час залишалася закритою та непрозорою. З огляду на такий стан справ, необхідно було посилити контроль за державними підприємствами. Це необхідно для складання цілісної структури виробничих активів у державній власності, складання висновків про необхідність створення, реорганізації та ліквідації підприємств, укладання контрактів з керівниками державних підприємств, розробки бізнес-планів. З цією метою, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України стало таким органом державного управління, якому належала функція управління державною власністю, адже сьогодні надзвичайно важливо своєчасне отримання необхідної інформації про діяльність державних підприємств, оприлюднення для громадськості даних щодо фінансового стану та планів роботи державних підприємств та їх кількості. У подальшому потрібно розмежувати підприємства, що забезпечують соціальну функцію та підприємства, що діють відповідно до ринкових умов і мають за мету нарощування прибутковості власного та залученого капіталу. Виділимо основні принципи управління державною власністю. (див. табл. 2.12)

Таблиця 2.12

Принципи управління державною власністю

Принцип	Характеристика
Відповідності	Держава повинна володіти тим майном, яке необхідне для виконання покладених на неї функцій з можливою подальшою приватизацією, реорганізацією чи ліквідацією цього майна. Як відомо, на державу покладено велику кількість функцій, які мають політичний, економічний, міжнародний та соціальний характер. Тому держава повинна володіти майном, що відповідає вимогам забезпечення її функцій. Не завжди держава може діяти так, як це робить власник, орієнтований на отримання прибутку. Це призводить до того, що державні підприємства часто менш прибуткові і досягають нижчих результатів ніж їхні приватні конкуренти.
Прозорості	Прозорість є необхідною основою для належного економічно обґрунтованого управління державним майном. Тому необхідно складати детальний майновий звіт, який повинен надавати інформацію про усі значні майнові трансакції, включаючи заплановані, але нереалізовані. Держава щороку повинна надавати точну інформацію про своє майно та зміни у його складі.
Публічності	Будь-яка реорганізація чи перехід державного майна в іншу форму власності повинен відбуватися публічно, тобто із застосуванням прозорих процедур. Інколи відчуження державного майна є частиною складних угод (наприклад, промисловий лізинг), коли продаж майна не завжди може відбуватися на конкурсній основі. Однак, навіть у цих випадках слід забезпечити максимальну відкритість.
Суспільного обґрунтування	Даний принцип стосується ситуації, коли приватне майно переходить у державну власність. Тут йдеться не тільки про націоналізацію, але й про експропріацію та реквізацію. Держава має право придбати земельні ділянки, що знаходяться у приватній власності, якщо це сприяє добробуту країни та є суспільно обґрунтовано (наприклад, будівництво доріг чи об'єктів соціального призначення на території приватних земельних ділянок). Держава має право відчужувати земельні ділянки на свою користь за певне відшкодування, що відповідає ринковій вартості за умови, що це є необхідним для виконання державних функцій.
Доступності	Державне майно країни є власністю його народу. Воно слугує суспільству. Усі громадяни повинні мати доступ до благ, які надаються за його допомогою (дороги, аеропорти, залізниці, парки відпочинку, водойми, природні заповідники і т.д.).
Прибутковості	Підприємства, які знаходяться у державній власності заради інтересів країни повинні у своїй економічній політиці орієнтуватися на отримання прибутку так само, як і недержавні підприємства.

Примітка: сформовано автором

Надзвичайно важливо здійснювати своєчасний контроль за діяльністю державних підприємств. Це може допомогти уникнути ряд зловживань.

Управління державним майном повинно здійснюватися законними методами на основі чинних нормативних актів. Той, хто іншими методами здійснює операції з державним майном з його використанням або укладає незаконні угоди, повинен бути покараний. Управління державним майном вимагає

особливої ретельності і неухильного дотримання закону. Повинні каратися будь-які маніпуляції під час конкурсів та розподілу замовлень державним підприємствам, неправомірні дії під час укладання угод про оренду державних земельних ділянок та приміщень.

Державні майнові активи можуть надаватися для приватного або промислового використання окремим громадянам або приватним суб'єктам господарювання лише на платній основі. Розмір плати повинен бути на рівні середньоринкових цін. Однак, при наданні майна у користування, держава може частково або повністю відмовитися від отримання плати у тих випадках, коли користування цим майном слугує суспільним інтересам. У даному випадку необхідне законодавче врегулювання даного питання. При цьому відповідні норми повинні містити достатньо точне визначення того завдання, для виконання якого передбачені пільги (додаток Б, табл. Б2).

Не можна залишати без уваги процеси трансформування власності з державного сектора у приватний і навпаки. Приватизація залишається в Україні найбільшим широкомасштабним соціальним проектом трансформації державної власності. Яка межа цієї трансформації – питання, як політики, науки, так і суспільства, адже державний сектор все ще залишається інструментом втілення в життя соціальноорієнтованої макроекономічної політики держави. Сьогодні під контролем держави перебувають близько 15 тис. підприємств, 346 контрольних пакетів акцій найбільших акціонерних товариств та холдингів, більше як 1 тис. пакетів акцій розміром до 50% статутного капіталу.

У багатьох країнах світу не існує переліку підприємств, заборонених до приватизації, оскільки в них застосовується індивідуальний підхід: приватизація чи корпоратизація кожного окремого підприємства регулюється спеціальним законом. Однак, наприклад, у Польщі в законі про приватизацію зазначено, що Кабінет Міністрів може встановлювати перелік стратегічно важливих підприємств, які можуть приватизуватись тільки за його згодою. В Угорщині парламент затверджує не тільки перелік підприємств, що не підлягають приватизації, але й кількість акцій, які мають належати державі. А у Росії

остаточне рішення щодо переліку стратегічних підприємств залишається за президентом.

Приватизація в Україні мала стати стимулом встановлення таких інститутів, як ринок капіталів з розвитком фондового ринку, правової системи, сприяти розвитку корпоративного управління. Однак сьогодні для країни властиві дуже низька активність як національного, так і іноземного приватного капіталу, а також непослідовність державної влади щодо здійснення економічних реформ. За цих обставин приватизація призвела до ряду негативних наслідків. Тому зараз завданням політичного і державного керівництва України в цьому напрямі є розроблення і реалізація стратегії корегування, подолання та запобігання її негативних наслідків у майбутньому.

На жаль, ще з початку приватизаційних процесів в Україні можна було спостерігати ситуацію, коли політика надавала перевагу вирішенню поточних бюджетних проблем, а не довгостроковим стратегічним крокам щодо розвитку різних форм власності. Питання приватизації чи управління і тепер вирішується найчастіше на користь першої, оскільки та зменшує дефіцит поточного державного бюджету. Управління державним сектором має свої особливості. Не можна оцінювати ефективність державних підприємств за критеріями, прийнятими для приватних фірм. Так першочерговою ціллю державного підприємництва є вирішення макроекономічних проблем. Тому діяльність державного підприємства повинна оцінюватися перш за все з точки зору соціально-економічної ефективності в широкому розумінні.

Регулювання державного сектору сьогодні довгий час в Україні здійснювалося тільки шляхом приватизації державних підприємств. Це призвело до того, що сам державний сектор сформувався по залишковому принципу, тобто він являє собою сукупність об'єктів, які ще не встигли приватизувати.

На наш погляд, регулювання масштабів державного сектора може здійснюватися не тільки шляхом приватизації як форми відчуження, але й рядом форм присвоєння. Держава може вплинути на інвестиційний процес в країні таким чином, щоб посилити чи повністю відновити свій вплив на об'єкт

господарювання. Досягти цього можна, застосовуючи ряд форм трансформування власності. До таких форм належать: націоналізація, деприватизація, експропріація, реквізація, конфіскація, про які вже згадувалось.

Повернення у власність держави об'єктів приватизації через невиконання їх покупцями взятих на себе зобов'язань не можна назвати націоналізацією, оскільки у цьому випадку йдеться про припинення переходу права власності на об'єкт приватизації. У даному випадку мова йде радше про реприватизацію, де держава виступає як справедливий суддя, а майно залишається у приватній власності, однак вже іншого власника. Реквізація означає перехід приватного до державної власності в інтересах суспільства з подальшим відшкодуванням вартості цього майна. Експропріація є дещо схожою процедурою, однак при ній не завжди передбачається відшкодування, а спостерігається певне пониження прав одного соціального класу іншим. Яку б з форм присвоєння державним сектором ми не розглядали, необхідно враховувати ряд ознак, які свідчать про ефективне трансформування власності з приватного сектора в державний. (табл. 2.13)

Таблиця 2.13

Основні ознаки ефективного трансформування власності з приватного сектора у державний

Ознаки	Пояснення
Соціально-політична стабільність	Трансформування власність у державну власність не повинно зачіпати інтересів значного прошарку населення оскільки це може викликати хвилю суспільного невдоволення та дестабілізації соціально-політичної ситуації в державі. У соціології значним вважається прошарок, що досягає 5% усього населення. Для України це складає близько 2,4 млн. громадян.
моральність та справедливість	Держава повинна довести громадянам необхідність і законність повернення у державну власність тих чи інших підприємств, а також забезпечити подальше ефективне їх використання в загальнонаціональних інтересах. Методи та способи присвоєння державою майна повинні бути прозорими та справедливими. Необхідне забезпечення громадського контролю та уникнення політичних спекуляцій.

Закінчення таблиці 2.13

Економічна доцільність	Дане трансформування повинно сприяти підвищенню ефективності роботи підприємств, демонополізації основних сфер та галузей економіки, забезпеченню прямої присутності держави в стратегічно важливих сегментах економіки, отриманню суспільством справедливої компенсації за приватизовані об'єкти.
Законність (нормативне забезпечення)	На жаль, в Україні сьогодні відсутня законодавча база для здійснення будь-якої форми трансформування власності в державну власність, а таке поняття як деприватизація багатьма економістами сприймається як націоналізація, що звужує і без того не до кінця визначену та пояснену термінологію. Без прийняття ряду законодавчих актів неможливо домогтися повної легітимності у цьому питанні.

Примітка: сформовано автором

В умовах вже завершеної масової приватизації та роздержавлення великих стратегічних об'єктів оренда державного майна не втратила своєї актуальності. Сьогодні в оренду передають не цілісні майнові комплекси, а в основному державне майно, яке не ввійшло до статутних фондів господарських товариств під час приватизації і корпоратизації, а також нерухоме майно державних підприємств і організацій. Надходження від оренди стали важливою статтею доходу державного бюджету.

Як показує світовий досвід, ефективним методом управління державним майном є передача його в концесію. Концесія – це надання певним органом влади чи органом місцевого самоврядування дозволу на користування майном на платній основі на підставі концесійного договору. Слід відмітити, що це договір має строковий характер. Основна відмінність передання майна по договору концесії від оренди в тому, що концесіонеру передається право здійснення діяльності або надання послуг. Механізм концесії дозволяє залучати в публічний сектор приватні інвестиції.

У 70-х років минулого століття можна було спостерігати за тенденцією до обмеження втручання держави у всі сфери господарських відносин. Дані зміни відбулися через вплив науково-технічного прогресу, відповідно стрімкий економічний розвиток, трансформацію світових ринків. Однак вже на початку 80-

х років у змінилися візії у багатьох країнах світу, зокрема через політичний вплив на прийняття рішено консервативних партій та програм, орієнтованих на посилення ролі держави, що підтверджує циклічність трансформацій власності. Відбулася переоцінка уявлень про масштаби участі держави у підприємницькій діяльності. Поступово посилювалась діяльність держави, але вже не так у вигляді виключно державної власності, а більше у змішаних, корпоративних формах, наприклад, у вигляді державно-приватного співробітництва, де завдяки поєднанню державної та приватної власності, нівелюються вади кожної з них та посилюються їхні переваги.

Державне корпоративне підприємництво є методом державного регулювання економіки, що базується одночасно як на ринкових засадах, так і на виконанні соціальних зобов'язань держави.

Порівняємо кількість державних підприємств з підприємствами приватної форми власності (табл. 2.14)

Таблиця 2.14

Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання в Україні станом на 1 січня 2021 року

Форма підприємства	Кількість підприємств
фермерське господарство	47803
приватне підприємство	200160
державне підприємство	3713
казенне підприємство	32
комунальне підприємство	14174
дочірнє підприємство	11554
іноземне підприємство	627
підприємство громадського об'єднання (релігійної організації, профспілки)	3331
підприємство споживчої кооперації	1165
акціонерні товариства	13748

Примітка: сформовано автором за даними Державної служби статистики України 2021 року

Із загальної кількості господарських товариств, у яких держава володіє корпоративними правами нараховується 3713 підприємств державного сектору, з

яких працює - 1638. Сума активів портфелю 100 найбільших державних підприємств складає близько 92,5% від загальної вартості всіх працюючих державних підприємств в Україні. Для порівняння, станом на кінець 2018 року загальна балансова вартість активів портфелю найбільших держкомпаній складала понад 1 486 млрд грн, що на 6,4% менше, ніж у 2017 році. Зниження ринкової вартості державних підприємств свідчить про те, що ефективно управляти такою кількістю підприємств досить складно. І сьогодні у сфері управління державними корпоративними правами досі виникають складності у частині ефективного управління, реструктуризації, санації, зокрема шляхом трансформацій власності.

За даними Фонду державного майна України, станом на 01 жовтня 2020 року наданою суб'єктами управління в Реєстрі об'єктів державної власності обліковуються: 19,9 тис. юридичних осіб, які діють на основі лише державної власності і належать до сфери управління відповідного суб'єкта управління; 436 господарських організацій з корпоративними правами держави. Також державі належить більше 1 млн об'єктів державного майна, з яких: 560,9 тис. об'єктів нерухомого майна. Результати моніторингу державних підприємств за 2020 рік (табл.2.15) свідчать про задовільний рівень державного управління.

У багатьох господарських товариства з державними правами спостерігаються негативні тенденції зниження рентабельності виробництва, збільшення заборгованості із заробітної плати, старіння основних засобів. З одного боку, усі ці негативні чинники можна ліквідувати шляхом продажу державної частки ефективному власнику. Але, з іншого боку, державі не варто втрачати контроль і вплив на важливі для неї підприємства.

В Україні відсутній механізм, який дає змогу здійснити продаж державних пакетів акцій та одночасно залишити за державою контролюючих функцій. Таку можливість забезпечило б запровадження у державі механізму золотої акції, який часто застосовується у світовій практиці як ефективний засіб контролю держави за приватизованими підприємствами з метою захисту національних інтересів.

Таблиця 2.15

Результати ефективності державного управління підприємств державної форми власності за 2020 р.

№	Найменування суб'єкта управління	Кількість суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління					Чистий прибуток (збиток), тис. Гривень	Загальна вартість активів, тис. гривень	Оцінка ефективності управління
		усього	з них:						
			працюючі	прибуткові – з числа працюючих	непрацюючі	інформація відсутня			
1	2	3	4	5	6	7	8	11	15
87	Всього по Україні	3 348	1 479	851	1 519	350	-37 014 093,2	1 619 347 849,5	
1	КМУ	10	9	3	1	0	-31 986 423,0	692 055 867,0	задовільно
1	МВС	18	8	4	7	3	22 899,0	6 184 054,0	задовільно
2	МЗС	2	1	1	1	0	238,3	1 192,2	позитивно
3	Міндовкілля	11	4	1	7	0	-1 676,9	88 996,9	негативно
4	Мінекономіки	381	100	61	261	20	-5 295 220,8	44 042 217,0	негативно
5	Міненерго	389	60	14	323	6	-5 308 602,8	300 140 838,6	негативно
6	Мінінфраструктури	64	28	14	28	8	513 523,4	71 698 513,1	задовільно
7	Мінмолодьспорт	22	9	1	13	0	-27 887,0	8 870 795,5	задовільно
8	Міноборони	115	49	26	50	16	-26 422,0	1 411 427,0	негативно
9	Мінрегіон	49	20	10	27	2	-5 832,0	651 406,0	задовільно
10	Мінреінтеграції	1	0	0	1	0	0,0	0,0	
11	Мінсоцполітики	26	20	11	6	0	-40 160,2	827 424,8	задовільно
12	Мінфін	12	12	8	0	0	7 033 745,6	223 619 229,4	задовільно
13	Мінцифри	2	2	2	0	0	932,0	102 850,0	позитивно
14	Мін'юст	139	76	44	39	24	33 026,0	1 219 191,0	задовільно
15	МКП	69	40	3	15	14	-15 617,7	3 251 763,1	задовільно
16	МОЗ	39	0	0	0	39	0,0	0,0	негативно
17	МОН	74	13	7	48	13	-15 256,0	109 704,0	негативно

Примітка: сформовано за даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України

Термін «золота акція» закріплено в законодавстві багатьох держав. Вона дає альтернативні права державі, оскільки дає можливість накладати вето на певні рішення інвесторів, посилюючи цим свій вплив на власність в частині розпорядження. До сфери впливу потрапляли б зміна статутного капіталу товариства, внесення змін до статуту товариства; його ліквідація; реорганізація підприємства; застава підприємства, передача майна в оренду, продаж або інші види відчуження

Серед країн колишнього Радянського Союзу однією з перших почала масштабну приватизацію із застосуванням механізму «золотої акції» Російська Федерація. Однак слід сказати, що застосування механізму «золотої акції» повинно носити винятковий характер як засіб державного впливу. Його не можна широко застосовувати щодо будь-яких підприємств. Повинні існувати чіткі вимоги до запровадження цього механізму. Дія «золотої акції» повинна полягати не в тиску на прийняття абсолютно всіх рішень, а тільки у праві вето щодо конкретних питань із можливістю для підприємства альтернативних дій.

Отже, «золота акція» є альтернативою приватизації і дає змогу приватизувати підприємства, які до цього часу не приватизовувалися зі стратегічних міркувань, але потребують негайних адміністративних змін, інвестицій або реструктуризації. До плюсів можна віднести те, що даний механізм може стати не лише інструментом захисту стратегічних інтересів держави, але й також засобом залучення фінансових надходжень до бюджету та механізмом захисту інтересів трудових колективів.

Однак Україні слід шукати сучасні шляхи вдосконалення економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності.

Важливо запровадити нові механізми державного управління для задоволення економічних і соціальних потреб суспільства в інших економічних, правових та інституційних умовах, при яких стимулювалася б підприємницька діяльність та економічне зростання. У контексті реформування відносин власності це, насамперед, стосується визначення меж втручання держави в економіку суспільства, а також оптимальних розмірів і змісту державного сектора. Вимоги до

рентабельності державних підприємств стають все вищими. У цьому випадку потрібно шукати вихід: знаходити способи підвищення мікроекономічної ефективності підприємств або готувати їх до приватизації та продовжувати скорочувати державний сектор. Однак існує альтернатива запропонованого: можна конструювати нові моделі підприємницької діяльності держави, засновані на гнучких формах поєднання державної та приватної власності. Це дозволило б деяким підприємствам не змінювати своєї державності, а запровадження механізму «золотої акції» стало б сигналом існування в Україні нового інструменту контролю державних органів влади за підприємствами, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки країни.

Досвід показує, що сам факт приватизації підприємства не дає гарантії його ефективної діяльності. Визначальну роль тут відіграє прихід нових менеджерів, які змогли б реструктуризувати не тільки структуру самого підприємства, але і його операційну діяльність.

Не стільки форма власності, скільки характер управління підприємствами і наявність конкурентного середовища визначають рівень їх економічної ефективності та темпи зростання виробництва. Успішність діяльності будь-якої організації як приватної, так і державної залежить від культури управління та чіткості викладених цілей і задач. Якщо цілі сформульовано нечітко і вони суперечать одна одній, а система управління не націлена на забезпечення ефективної діяльності підприємства, то це однозначно позначається на функціонуванні останнього, неважливо, знаходиться воно у приватній власності чи належить державі.

Найістотнішою причиною низької мікроекономічної ефективності державного підприємства є зосередження державної власності в тому секторі економіки, де підприємства з різних причин є малорентабельними або й збитковими, а тому непривабливими для приватного капіталу.

Головною причиною неефективності державного сектора в Україні сьогодні є недосконалість законодавства. Тому необхідно розробити та прийняти цілий ряд законодавчих актів, які б сприяли підвищенню ефективності процесу зміни

власності та розвитку управління державними підприємствами в Україні. Також необхідно розробити і прийняти закон про реприватизацію державного майна. Такий закон дасть змогу контролювати та повертати назад у державну власність ті об'єкти, відносно яких не були виконані умови приватизації або були зафіксовані грубі порушення під час її проведення.

Концесію як вид державно-приватного партнерства застосовують у багатьох країнах світу, лідерами серед яких можна вважати Францію, Німеччину, Великобританію, Італію, США. Даний механізм управління і користування державним майном став альтернативою приватизації. Адже приватизація стратегічно важливих галузей може призвести до негативних соціально-економічних наслідків.

Правові засади функціонування та управління концесійними механізмами регулюються Законом України «Про концесії», Законом України «Про державно-приватне партнерство». Згідно Закону України «Про концесії», об'єкт концесії передається концесіонеру на платній конкурсній основі в тимчасове користування згідно з договором, в якому визначені умови концесії та термін (від 10 до 50 років). У концесію можуть надаватися об'єкти державної чи комунальної власності будівництва та експлуатації автомобільних доріг, шляхів сполучення, вантажних і пасажирських портів, аеропортів, транспортування і розподілу природного газу, виробництво та транспортування електроенергії, сфери житлово-комунального господарства, зв'язку тощо. Хоч даний вид партнерства найбільш поширений у комунальній і транспортній інфраструктурі, концесійні угоди встановлюються і в сфері соціальної інфраструктури: охорони здоров'я, освіти, туристичної галузі, збереження культурної спадщини. Перелік об'єктів державної власності, які можуть надаватися в концесію, затверджується Кабінетом Міністрів України. Серед об'єктів, що пропонуються до концесії, чимало тих, що не підлягають приватизації.

Великою перевагою концесії від приватизації, є те, що концесія не тільки забезпечує надходження до бюджету у вигляді концесійних платежів, але й сприяє реструктуризації галузей, модернізації об'єктів, що надаються в концесію,

створення нових виробничих потужностей в умовах договору концесії, зберігаючи одночасно зобов'язання інвестора перед державою та споживачами щодо якості та оптимальності ціни наданих послуг.

Одним з основних обов'язків інвестора – вивести об'єкт концесії на такий якісно новий рівень, при якому в період повернення концесіонера майна концесієдавцю (державі, місцевій громаді), не виникатиме потреби у державній підтримці даного об'єкта. Держава чи територіальна громада, зберігаючи за собою право власності на об'єкт, звільняється від бюджетного навантаження щодо фінансування даного об'єкта і одночасно отримує модернізоване за рахунок інвестора-концесіонера виробництво.

Концесія сприяє інноваційному розвитку галузей. Однак, саме вдосконалення управління об'єкту концесії, його модернізація відповідно до сучасних технологій і новітніх розробок, повинно бути обов'язковою умовою при укладенні концесійних угод. В іншому випадку концесія стає різновидом прихованої приватизації. В табл. 2.16 наведено характеристику концесії для учасників ринку.

Таблиця 2.16

Переваги та недоліки концесії для учасників ринку

Учасник ринку	Переваги	Недоліки
Держава, місцева влада (концесієдавець)	<ul style="list-style-type: none"> - Збереження об'єкта концесії у державній чи комунальній власності; - Вплив держави чи місцевої влади на стратегію розвитку об'єкта концесії; - Вибір на конкурсній основі концесіонера, який пропонує найкращі умови розвитку об'єкта концесії; - Економія бюджетних коштів на розвиток об'єкта концесії; - Поповнення бюджету за рахунок концесійних платежів; 	Ст. 6 Закону України «Про концесії» допускає можливість укладання концесійного договору у випадку, якщо на участь у конкурсі подав заяву лише один претендент.

Закінчення таблиці 2.16

Інвестор (концесіонер)	<ul style="list-style-type: none"> - Право користування державним та комунальним майном на довгостроковий період терміном від 10 до 50 років, що дає можливість здійснювати стратегічне планування своєї діяльності; - Крім права користування, інвестор отримує право на проведення певних видів робіт: поштових, житлово-комунальних, транспортних та ін. - Отримання прибутку від управління об'єкту концесії, а також на продукцію, отриману внаслідок виконання умов договору; - Для збиткових об'єктів концесії з низькою рентабельністю, які мають важливе соціальне значення, можуть надаватися пільги щодо концесійних платежів та дотації і компенсації 	В умовах монополії на ряд галузей, приватний інвестор стикається з труднощами взаємодії з державними та місцевими органами місцевої влади.
Населення	- Покращення якості товарів та наданих послуг	Згідно з Законом «Про концесію» передбачається можливість регулювання тарифів ЖКГ концесіонером.

Примітка: сформовано автором

Однак, навіть з врахування всіх недоліків концесії, вона необхідна для виконання державою своїх функцій. Важливим є забезпечення балансу інтересів окремого концесіонера, держави та населення. Концесія як різновид державно-приватного партнерства безумовно позитивно сприяє припливу приватного капіталу в розвиток інфраструктури, однак важливим питанням залишається не лише підтримка вже існуючих потужностей, але й їхня модернізація та запровадження нових технологій..(додаток Б).

Точкою відліку реформування публічного сектору економіки України є 2016 рік через велику кількість реформ, однією з найуспішніших з яких була реформа публічних стосовно створення електронних майданчиків для публічних закупівель, які стали активно використовуватись Фондом Державного майна України при малій приватизації. Новаторство полягало у переході на електронну систему ProZorro, яка забезпечила прозорість ведення бізнесу, створила

конкурентне середовище для постачальників, зменшила витрати замовників від недостатньої конкуренції та започаткувала протидію корупції.

Діджиталізація приватизації стала суттєво важливим кроком до реформ в системі трансформацій власності, визначення ринкової ціни та справедливої участі всіх учасників приватизаційних та інших процесів трансформацій власності.

Тренд на діджиталізацію державного сектору економіки Україна перейняла від розвинених країн світу. (Синютка, Н., Курило, О., 2018). Більшість країн із розвинутою економікою мають значний обсяг державних закупівель у відношенні до валового внутрішнього продукту. Згідно зі статистичними даними OECD, частка державних закупівель у валовому внутрішньому продукті розвинутих економік варіюється від 8% (Швейцарія) до 21 % (Нідерланди). В Україні цей показник складає 13 %, у Польщі – 12%

Чесна конкуренція сприяє залученню інвесторів як всередині країни, так і з інших країн світу. Електронна система державних закупівель ProZorro підвищує рівень довіри завдяки чіткості та прозорості процедур.

Система електронних закупівель ProZorro активно набуває популярності, кількість процедур та сума договорів має позитивну тенденцію до зростання. Для прикладу, порівнюючи результати, отримані за 4 роки існування системи, з 2016 роком, кількість процедур зросла у 3,77 разів, а сума договорів збільшилась у 3,38 разів. (Синютка, Н., Курило, О., 2018). Різке збільшення кількості тендерів спостерігається у 2017 році, що пов'язано із обов'язковим включенням допорогових закупівель до електронної платформи. Обсяг ринку публічних закупівель має стійку тенденцію до зростання. В структурі тендерів переважають допорогові – їх частка коливається від 81,6% у 2018 році до 87% у 2016 році. Позитивну динаміку демонструє частка укладених договорів – на кінець 2019 року вона становила 89,13%. Обсяг економії пропорційно збільшується із зростанням розміру закупівель завдяки ефекту масштабу.

Однак державне оцінювання та планування трансформацій власності суттєво зазнало змін після подій на сході України у 2014 році, коли значний обсяг власності, зокрема і державної (додаток Б, Таблиця Б4) залишилися на територіях,

непідконтрольних Україні. Це унеможлиблює процес економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності,

Таблиця 2.17

Промислова нерухомість окупованих територій України за галузями

№ п/п	Назва галузі	Кількість підприємств галузі
1	Металургійний комплекс	22
2	Машинобудування	39
3	Хімічна промисловість	26
4	Фармацевтична промисловість	4
5	Виробництво паперу та картону	5
6	Легка промисловість	14
7	Промисловість будівельних матеріалів	23
8	Сільське господарство	46
9	Харчова промисловість	59
10	Послуги та торгівля	10
11	Паливно-енергетичний комплекс	12
12	Комунікації та ІТ	5

Примітка: сформовано за даними Мизалева, Е., Фіялова, Д., Панкратова, А (2020)

Беззаперечним є те, що державна політика стосовно управління державною власністю повинна бути з одного боку, максимально гнучкою при використанні найрізноманітніших механізмів та інструментів успішного ведення господарської діяльності та забезпечення високого рівня розвитку економіки, однак, дбаючи за безпеку суспільства, з іншого боку, політика управління та планування трансформацій власності повинна бути максимально чіткою на націлену на захист національних інтересів, забезпечення економічної безпеки.

Отже, до основних заходів, які з сприяли покращенню державного планування трансформацій власності можна віднести наступні:

- реструктуризація й державних підприємств та державних банків;
- корпоратизація з розміщенням частини акцій державних підприємств на фондовій біржі;
- спрощення процедури ліквідації й оренди майна ДП, а також комунальної власності;

- узгодження й підготовка нових нормативно-правових документів, які стосуються відносин власності;
- підтримка системи електронної звітності державних підприємств та її відкритості;
- розроблення стратегічні цілі для державних підприємств;
- проведення відкритих конкурсів на вакантні посади керівників державних підприємств.

Пропонуємо розробити комплексу заходів для покращення роботи державних підприємств, їх реструктуризації та відповідальності щодо управління ними. Доцільно було б створення рамкового документа про підвищення ефективності й реформування менш важливим кроком є ня державних підприємств. Державним підприємствам важко конкурувати в ринкових умовах, тому не менш важливим кроком є подолання дискримінаційних умов приватизації державних підприємств, оренди майна, концесій, державно-приватного партнерства.

Висновки до розділу 2

1. У розділі було виділено декілька етапів трансформацій власності, які тісно пов'язані з процесом приватизації. Окресливши проблеми проведення перших етапів приватизації, було визначено завдання і уточнено склад етапів приватизації з точки зору сучасного економічного та соціально-політичного стану держави. Виявлено, що етап масової приватизації був призначений для формування приватного капіталу в Україні, який з розвитком ринкових відносин трансформувався та зазнав суттєвих змін.

2. Виділено основні економічними наслідками від приватизації, які полягають у підвищенні ефективності управління суб'єктів господарювання, з метою підвищення конкурентоспроможності. Приватизація сприяла зростанню іноземного капіталу, що в умовах грамотної антимонопольної політики стимулювало

залучення нових інвестицій та забезпечення підтримки створення та розвитку нових підприємств. До основних негативних соціально-економічних наслідків трансформацій власності можна віднести: збиткову діяльність багатьох ключових державних підприємств через неефективне управління особливо в період великої приватизації; низькі або негативні фінансові результати державних підприємств; погіршення екологічної ситуації у країні та низька соціальна відповідальність через неякісний екологічний аудит при приватизації; недобросовісне володіння, користування та розпорядження майном; конфлікт інтересів Фонду державного майна і профільних міністерств, які також є власниками державного майна;

3. Проаналізовано діючу методику оцінювання концентрації капіталу, яка використовується Антимонопольним Комітетом України, в якій виявлено ряд недоліків. Зокрема враховується частка суб'єктів господарювання на ринку та обсягу товарів чи послуг, які виготовляє чи надає учасник ринку без аналізування трансформацій власності з точки зору розпорядження. Такий підхід дає підстави вважати, що монополізація деяких галузей не відображається у звітах Антимонопольного комітету.

4. Визначено важливість фінансового сектора у системі трансформацій власності. На прикладі банківської системи України представлено, що монопольне становище державних банків може нести негативні наслідки для економічного розвитку країни. Проаналізовано вплив надмірної коцентрації капіталу на всіх учасників ринку та виділено розпорядження як характеристику власності, яка не завжди враховується Антимонопольним комітетом при оцінюванні коцентрації ринку чи плануванні або наданні дозволу для подальших трансформацій власності. Концентрація передбачає чимало позитивних наслідків. У процесі коцентрації відбувається зіткнення як інтересів суспільства, зацікавленого у нагромадженні капіталу як передумові зростання конкурентоспроможності господарських одиниць, так і інтересів суспільства з протилежного боку – як захисту його від монопольного втручання.

5. У розділі описані трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні у контексті формування та управління державним сектором. Власне,

розмежовуються такі поняття як «державний сектор» та «державна власність», які у вітчизняній літературі часто зустрічаються як тотожні поняття. Серед методів реформування державної власності розглядаються такі як націоналізація, реквізиція, експропріація, конфіскація, деприватизація (трансформують власність на користь державного сектора) та приватизація (збільшує частку приватного сектора).

6. Обґрунтовано значення впливу державної власності та державного впливу в період криз, зокрема пандемії COVID-19 на прикладі розвинених країн світу. Сьогодні в Україні постала потреба у реформуванні системи управління об'єктами державної власності та корпоративними правами з метою підвищення ефективності роботи державних підприємств, поліпшення контролю за їх діяльністю, створення конкурентного середовища в економіці.

7. Окреслено роль діджиталізації в системі економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності, результати якої використовуються при здійсненні малої приватизації, яка проводиться через електронну систему Prozorro. Даний підхід дозволяє забезпечує рівні прозорі умови для всіх учасників ринку та більш відкритий доступ до економічної інформації, що дає можливість сформувати на ринку справедливу ціну на власність.

Отримані результати опубліковано в таких працях автора: (Познякова та Алексєєв, 2004; Познякова та Алексєєв, 2006а.; Познякова, 2006.; Познякова, 2008; Познякова, 2010; Познякова, О. І., 2013; Познякова та Алексєєв, 2018; Познякова, Шимла та Колегович, 2019; Познякова, Кондрат та Червінська, 2019; Познякова, та Бонецький, 2020; Познякова, Синютка, та Побурко, 2020)

РОЗДІЛ 3

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ І ПЛАНУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ ВЛАСНОСТІ

3.1 Удосконалення методології формування єдиного реєстру власності за допомогою матричного підходу

Категорія власності відноситься як до економічних, так і юридичних категорій. Власність згадувалась ще римськими юристами з точки зору володіння, права користування, права розпорядження, права отримання доходів, права на стягнення речі. Проте два останніх повноваження власника згодом перестали вживатися, а повноваження володіння, користування та розпорядження одержали назву класичної тріади і були сприйняті більшістю сучасних правових систем як традиційне і найбільш абстрактне визначення змісту права власності.

Однак відкритим залишається питання, як використовувати ефективно інформацію щодо трансформацій власності для попередження та уникнення інституційних диспропорцій, зокрема шляхом трансформації існуючих реєстрів в максимально зручний та корисний реєстр власності. Нерозкритим залишається також поки питання вибору методики формування бази даних реєстрів власності та їх структури.

Основним регулюючим органом влади, який здійснює державний контроль щодо концентрації та захисту економічної конкуренції є Антимонопольний комітет України. Антимонопольний комітет України чи адміністративна колегія Антимонопольного комітету України надають дозвіл на концентрацію у тому випадку, коли ця концентрація не призводить до монополізації чи суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку чи в значній його частині.

Однак, як аналізувалося нами раніше, він використовує методику оцінювання можливої концентрації, яка базується на аналізуванні активів, обсягу реалізації

товарів, робіт, послуг, а також розрахунку сукупних часток на товарних ринках (додаток Б, Таблиця Б1).

Використовуючи метод аналізу та синтезу, а також діалектичний метод при дослідженні альтернативних шляхів уникнення заборони концентрації та ролі довірчого управління у ньому, було виявлено ряд недоліків діючого законодавства. Вони стосуються додаткової можливості отримання економічних вигод від трансформацій власності в частині концентрації активів.

З огляду на отримані результати попереднього розділу, можемо припустити, що концентрація капіталу у дозволених масштабах дає можливість масштабувати господарську діяльність та розвивати її. Однак, з іншого боку, вона може призводити і до негативних наслідків. Особливо, якщо мова йде про концентрацію несанкціоновану, про приховані монополії, які найчастіше утворюються внаслідок зловживань у довірчому управлінні власністю, труднощами виявлення кінцевих бенефіціарів.

За юридичними характеристиками, кінцевим бенефіціарним власником є фізична особа, яка незалежно від того, чи формально володіє даним майном, має право здійснювати вирішальний вплив як на управління, так і на господарську діяльність юридичної особи. Це здійснюється, шляхом права володіння або користування всіма активами чи їх значною часткою, або ж права впливу на більшість на зборах акціонерів.

Для державної власності кінцевим бенефіціаром є держава, яка за допомогою ряду інструментів, зокрема золотої акції тощо може залишати за собою право розпорядження власністю незалежно від того, хто володіє контрольним пакетом акцій.

Проблема збору інформації щодо кінцевого бенефіціара є гострою на важко вирішується. Незважаючи на вимоги Антимонопольного комітету вказувати в заявах на концентрацію господарської діяльності всіх кінцевих бенефіціарних власників, за даними річних звітів Державної служби фінансового моніторингу, ця вимога дуже часто порушується .

Довірча власність досить широко використовується у світовій практиці. Вона має ряд особливостей:

- анонімність, коли невідомим залишається кінцевий власник майна, що ;
- можливість спільного володіння майном (наприклад, нерухомістю) декількома власниками одночасно;
- можливість одній і тій же особі бути засновником та вигодонабувачем, тим самим отримуючи майсимальго вигоду від майна;
- розмежовування власників, вигодонабувачів та розпорядників, що роблять трастові відносини зручним механізмом для ухилення від податків. У деяких країнах вигодонабувачі (користувачі власністю) не зобов'язані повідомляти про доходи трасту, в якій проживають бенефіціари;
- використання довірчого управління для різних економічних та юридичних цілей: недоступності майна для кредиторів, можливості заявити про відсутність або недостатню кількість наявних власних активів і претендувати, наприклад, на використання меншої ставки податків або на отримання допомоги від держави;
- можливість реєстрації/перереєстрації підприємств на інших осіб (студентів, пенсіонерів, соціально вразливих верств населення, осіб, що зареєстровані на непідконтрольній Україні території) за грошову винагороду;
- ускладнення структури власності.

Це підтверджує необхідність розглядати власність та її трансформацію з позиції трьох складових: володіння, користування та розпорядження. І хоча, на перший погляд, вони відносяться до категорій права, відмовляючись від них, втрачається розуміння економічного результату від подальших трансформацій.

Право власності передбачає право володіння, користування та розпорядження. Звідси, якщо власник володіє, користується та розпоряджається певним об'єктом, то даний процес можна охарактеризувати відповідними трьома складовими права власності, які можуть змінюватися та набути економічного значення.

Зміна будь-якого з цих показників призводить до зміни економічного результату від самого об'єкта власності. Отже, можна майном володіти,

користуватися ним і розпоряджатися, а можна, наприклад, здати в оренду та лише володіти та розпоряджатися чи віддати в довірче управління та лише володіти, не користуючись та не розпоряджаючись. Складові трансформування власності постійно змінюються, адже власник завжди буде шукати оптимальне рішення для оптимізації майнових відносин. Саме тому вважаємо, що зміна будь-якої складової права власності: володіння, користування чи розпорядження призводить до трансформування самої власності, яку розглядаємо з позиції не лише володіння. Такий підхід дає можливість формування цілих матриць трансформування власності, які дозволяють відслідковувати не лише операції зміни самого власника, як у діючих реєстрах, але й інших операцій, пов'язаних з користуванням та розпорядженням.

Для розуміння логіки формування матриць, попередньо розглянемо їх з позиції розуміння взаємодії та відокремленого трактування всіх елементів матриць: володіння, користування та розпорядження.

Право власності передбачає володіння, користування та розпорядження певним об'єктом.

Звідси, якщо власник володіє, користується і розпоряджається певним об'єктом, то це можна охарактеризувати трьома показниками:

- 1) володінням – яке відображає ринкову вартість майна;
- 2) користуванням – відображає потенційні прибутки, які може отримати власник внаслідок користування об'єктом;
- 3) розпорядженням – відображає потенційні доходи, які може отримати власник внаслідок будь-яких операцій з об'єктом, пов'язаних з розпорядженням ним (продаж його чи частини, здача в оренду та ін.).

Відповідно дану характеристику можна записати у вигляді виразу (B, K, P) .

Якщо ж власник володіє, користується і розпоряджається n -об'єктами, то охарактеризувати це можна наступним чином

$$\begin{pmatrix} B_1 & K_1 & P_1 \\ B_2 & K_2 & P_2 \\ \dots & \dots & \dots \\ B_n & K_n & P_n \end{pmatrix} \quad (3.1)$$

Очевидно, що деякими об'єктами власник може тільки або володіти або тільки користуватися, або тільки розпоряджатися. Тоді при запереченні інших характеристик, ми всерівно враховуємо їх наступним чином: нВ (не володіє), нК (не користується), нР (не розпоряджається). Можливі також певні комбінації даних ситуацій.

Припустимо у власника є три об'єкти. Першим він і володіє, і користується і розпоряджається, другим тільки володіє і розпоряджається, а третім тільки користується, тоді матриця володіння/користування розпорядження буде мати вигляд:

$$\begin{pmatrix} B_1 & K_1 & P_1 \\ B_2 & 0 & P_2 \\ 0 & K_3 & 0 \end{pmatrix} \quad (3.2)$$

При об'єднанні майна двох власників матриці володіння/користування розпорядження будуть додаватися.

Припустимо у першого власника є три об'єкти (у трьох різних галузях), якими він і володіє, і користується і розпоряджається

$$\begin{pmatrix} B_1^1 & K_1^1 & P_1^1 \\ B_2^1 & K_2^1 & P_2^1 \\ B_3^1 & K_3^1 & P_3^1 \end{pmatrix} \quad (3.3)$$

У другого власника є лише два об'єкти (у першій та третій галузях):

$$\begin{pmatrix} B_1^2 & K_1^2 & P_1^2 \\ B_3^2 & K_3^2 & P_3^2 \end{pmatrix} \quad (3.4)$$

Тоді об'єднання (злиття/поглинання) власності можна відобразити наступним чином

$$\begin{pmatrix} B_1^1 & K_1^1 & P_1^1 \\ B_2^1 & K_2^1 & P_2^1 \\ B_3^1 & K_3^1 & P_3^1 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} B_1^2 & K_1^2 & P_1^2 \\ 0 & 0 & 0 \\ B_3^2 & K_3^2 & P_3^2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} B_1^1 + B_1^2 & K_1^1 + K_1^2 & P_1^1 + P_1^2 \\ B_2^1 & K_2^1 & P_2^1 \\ B_3^1 + B_3^2 & K_3^1 + K_3^2 & P_3^1 + P_3^2 \end{pmatrix} \quad (3.5)$$

Особливо цікавить з точки зору оцінювання та державного планування трансформування власності суб'єктів господарювання матричний підхід у випадках концентрації капіталів, які виникають внаслідок злиттів, поглинань, об'єднань та інших непрямих формах взаємодії.

При об'єднанні майна двох власників матриці володіння/користування розпорядження будуть додаватися.

Проте при об'єднанні власності може відбуватися ряд ефектів, наприклад зростання ринкового курсу акцій внаслідок самого факту об'єднання, підвищення ефективності виробництва внаслідок поєднання технологій (ефект синергії), зменшення витрат внаслідок усунення дублюючих функцій, підвищення прибутків внаслідок збільшення спільної частки ринку та ін. Тобто в кожному випадку необхідно додатково оцінювати ефект від об'єднання. Крім того, при невдалих обставинах ефект від об'єднання може бути і негативним.

Тому доцільно ввести матрицю коефіцієнтів k_i^j які будуть відображати ефект від об'єднання. Очевидно що значення даних коефіцієнтів буде близьким до одиниці, та перевищуватиме її.

Тоді при об'єднанні власності двох власників, результат матиме вигляд

$$\begin{pmatrix} B_1^1 & K_1^1 & P_1^1 \\ B_2^1 & K_2^1 & P_2^1 \\ B_3^1 & K_3^1 & P_3^1 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} B_1^2 & K_1^2 & P_1^2 \\ 0 & 0 & 0 \\ B_3^2 & K_3^2 & P_3^2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} (B_1^1 + B_1^2)k_1^B & (K_1^1 + K_1^2)k_1^K & (P_1^1 + P_1^2)k_1^P \\ B_2^1 k_2^B & K_2^1 k_2^K & P_2^1 k_2^P \\ (B_3^1 + B_3^2)k_3^B & (K_3^1 + K_3^2)k_3^K & (P_3^1 + P_3^2)k_3^P \end{pmatrix} \quad (3.6)$$

де,

$$\begin{pmatrix} k_1^B & k_1^K & k_1^P \\ k_2^B & k_2^K & k_2^P \\ k_3^B & k_3^K & k_3^P \end{pmatrix} \quad (3.7)$$

Матриця відповідних коефіцієнтів, які відображають ефект від об'єднання може формувати з різних можливих комбінацій, які повинні групуватися запропонованим чином у спеціальному реєстрі, який би акумулював необхідну інформацію з різноманітних баз даних.

Можливі елементи матриці, які є результатом трансформацій власності запропоновані та імплементовані у табл. 3.2. та додатку Б:

ВКР – володіння-користування-розпорядження

ВнКР – володіння-некористування-розпорядження

ВКнР – володіння-користування-заборона розпорядження

ВнКнР - володіння-некористування-заборона розпорядження

нВКР – неволодіння-користування-розпорядження

нВнКР – неволодіння-некористування-розпорядження

нВКнР – неволодіння-користування-заборона розпорядження

нВнКнР – недостатній або відсутній доступ до володіння- недостатній або відсутній доступ некористування- заборона розпорядження

Важливим аспектом у діяльності державних органів, що здійснюють управління у сфері державних корпоративних прав, є створення передумов для адекватного оцінювання власності, що вимагає формування єдиної бази оцінювання, задля чого пропонується створення Єдиного реєстру власності (3.1).

Рис. 3.1 Загальний єдиний реєстр власності у системі державного управління власністю та контролю: ДП – Державне підприємство «Національні інформаційні системи»; ЄДРПОУ – Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України; ФДМУ – Фонд державного майна України

Примітка: запропоновано автором

Крім Антимонопольного Комітету та Державної служби фінансового моніторингу, дані Реєстру були б надзвичайно корисними також для Фонду державного майна України. Перш за все, він відповідальний за ефективне проведення приватизації та розпорядження державним майном. З іншого боку, він повинен проводити моніторинг приватизованого майна на предмет виконання інвесторами своїх зобов'язань та соціально-економічного ефекту від приватизації.

Створення Єдиного реєстру власності як основи для використання інструментарію оцінювання, планування та контролю трансформаційних процесів різних форм власності, дозволило б краще відслідковувати трансформації власності не лише в аспекті володіння, але й користування та розпорядження. Пропонований у дисертації Єдиний реєстр власності, зміг би допомогти формалізувати та оцінювати процес трансформацій власності в динаміці. Такий інструмент оцінювання, державного планування та контролю за корпоративними правами може стати складовою частиною загальнодержавної системи управління державною власністю. Припускаємо, що формування та використання Єдиного реєстру власності мало б принести певні результати, відображені у табл. 3. 1

Отже, існують певні суперечності між масштабами приватизації державного майна та економічними результатами трансформації власності. Трансформація власності відбувалася шляхом проведення широкомасштабної та швидкоплинної зміни правового статусу державних підприємств. При цьому розробка та впровадження економічного механізму реалізації підприємств недержавних форм власності були відсунуті на другий план. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України оцінює ефективність трансформування власності через зменшення корпоративних прав держави. Існує чималий перелік успішних підприємств, суттєвою часткою акцій яких володіє держава. Саме для таких підприємств важливо уникнути випадків концентрації власності через невідомих бенефіціарів у одній структурі, що порушує принципи прозорості та відкритої конкуренції.

Таблиця 3.1

Очікувані результати від використання Загального єдиного реєстру власності

Результати використання Єдиного реєстру власності		
Органи державного управління	Етапи управління корпоративними правами	
	До приватизації	Після приватизації
Фонд державного майна України	<ul style="list-style-type: none"> - оцінювання динаміки фінансових результатів державних підприємств та тих, які готуються до приватизації; - визначення доцільності санації державних підприємств; - порівняння вартості підприємства, доцільність приватизації якого розглядається з вартістю компаній галузі. 	<ul style="list-style-type: none"> - оцінювання динаміки фінансових результатів, ринкової вартості, доданої вартості підприємства після приватизації.
Антимонопольний комітет	<ul style="list-style-type: none"> - оцінювання та контроль за динамікою концентрації власності у різних секторах економіки; - виявлення попереджувальних сигналів недружніх поглинань через матричний підхід трансформацій власності, що пропонується застосовувати у Єдиному реєстрі власності. 	
Державна служба фінансового моніторингу	<ul style="list-style-type: none"> - прозора історія бенефіціарної власності. 	
Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства	<ul style="list-style-type: none"> - оцінювання динаміки фінансових результатів підприємств з державними корпоративними правами; - виявлення галузевих диспропорцій. 	

Примітка: запропоновано автором

Варто акумулювати інформаційну базу існуючих реєстрів, що надають необхідні для оцінювання та подальшого планування дані для державних органів влади. Найбільш важливі та обов'язкові для створення єдиного реєстру, наведені на рис.3.2

У ході дослідження показано, що створення Єдиного спільного реєстру власності як основи для використання інструментарію оцінювання, планування та контролю трансформаційних процесів різних форм власності дозволило б адекватно відслідковувати трансформування власності не лише в аспекті володіння, але й користування та розпорядження. Адекватність оцінювання трансформацій власності означає однаковість надання певних оцінок для

однакових параметрів власності та умов її використання у різних регіонах держави. Українське конкурентне законодавство передбачає лише попередню форму контролю за економічною концентрацією суб'єктів господарювання.

Рис.3.2 Формування інформаційних джерел Єдиного реєстру власності

Примітка: запропоновано автором

Пропонований в роботі Реєстр допоможе формалізувати сам процес трансформування власності в динаміці, допомагаючи уникненню створення прихованих монополій. Такий інструмент оцінювання, державного планування та контролю за корпоративними правами має стати складовою частиною загальнодержавної системи управління державною власністю.

Адекватність оцінювання трансформацій власності означає однаковість надання певних оцінок для однакових параметрів власності та умов її використання у різних регіонах держави.

Вітчизняне конкурентне законодавство передбачає лише попередню форму контролю за економічною концентрацією суб'єктів господарювання.

Пропонований нами реєстр допоможе формалізувати сам процес трансформування власності в динаміці, допомагаючи уникненню створення прихованих монополій. Такий інструмент оцінювання, державного планування та контролю за корпоративними правами має стати складовою частиною загальнодержавної системи управління державною власністю.

Запропонований Реєстр зміг би стати надзвичайно корисними і для Фонду державного майна України, який з одного боку, продовжує проводити приватизацію та розпоряджатися державним майном, з іншого боку, він повинен проводити моніторинг приватизованого майна на предмет виконання інвесторами своїх зобов'язань та соціально-економічного ефекту від приватизації. Адже існують певні суперечності між масштабами приватизації державного майна та економічними результатами трансформації власності. Трансформація власності відбувалася шляхом проведення широкомасштабної та швидкоплинної зміни правового статусу державних підприємств. При цьому розробка і впровадження економічного механізму реалізації підприємств недержавних форм власності були відсунуті на другий план. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України оцінює ефективність трансформування власності через зменшення корпоративних прав держави. Існує чималий перелік успішних підприємств, суттєвою часткою акцій яких володіє держава. Саме для таких підприємств важливо уникнути випадків концентрації власності через невідомих бенефіціарів у одній структурі, що порушує принципи прозорості та відкритої конкуренції.

Зупинимося детальніше на описі та поясненні матричної моделі формування інформаційної бази в оцінюванні та плануванні трансформування власності суб'єктів господарювання

При формуванні матричної моделі оцінювання трансформацій власності кожен з елементів матриці характеризується конкретними показниками: вартістю майна, активів, доходом від реалізації товарів, робіт, послуг тощо.

Таблиця 3.2

Форми трансформацій власності для власника та вигодонабувача

Стан щодо володіння, користування та розпорядження	Форми трансформування власності для власника				Форми трансформування власності для вигодонабувача			
	КР	нКР	КнР	НКнР	КР	нКР	КнР	НКнР
В	- Повне володіння до трансформації - Бартер - Приватизація*** (корпоративні права держави >50%) - Реприватизація* (корпоративні права держави >50%) - Націоналізація	- Концесія (у випадку порушень - Оренда** - Вендарліз** - Сервітут - Суперфіцій - Лізинг - Приватизація*** (корпоративні права держави >50%) - Реприватизація* (корпоративні права держави >50%) - Реприватизація* (корпоративні права держави >50%)	- Іпотека - Сервітут - Рента - Емфітевзис - Приватизація*** (корпоративні права держави <50%) - Реприватизація* (корпоративні права держави <50%)	Оренда Секвестрація Рейдерство* Вендарліз - Приватизація*** (корпоративні права держави <50%) - Реприватизація* (корпоративні права держави <50%) - Реквізиція	- Бартер - Викуп - Дарування - Придбання - Акцесія - Приватизація*** (корпоративні права інвестора >50%) - Реприватизація* (корпоративні права інвестора >50%) - Реприватизація* (корпоративні права інвестора >50%) - Деприватизація - Реституція* - Аквізиція*	- Приватизація*** (корпоративні права інвестора >50%) - Реприватизація* (корпоративні права інвестора >50%) - Деприватизація	- Приватизація*** (корпоративні права інвестора та афілійованих осіб <10 %) - Реприватизація* (корпоративні права інвестора та афілійованих осіб <10 %) - Деприватизація - Емфітевзис	- Віндикація - Приватизація*** (корпоративні права інвестора та афілійованих осіб <10 %) - Реприватизація* (корпоративні права інвестора та афілійованих осіб <10 %) - Деприватизація - Секвестрація
нВ	Віндикація	- Емфітевзис - Коносамент	- Приватизація повна - Реприватизація* повна	Викуп Еквіція Реалізація Реквізиція Арешт* Конфіскація* Дарування Продаж Алієнація Евікція Реституція* Аквізиція*	Реквізиція	- Еквікція - Секвестрація - Вендарліз - Конфіскація*	- Оренда - Лізинг - Концесія - Сервітут - Суперфіцій - Рейдерство*	Зберігання Націоналізація*

Примітка: сформовано автором

*для історії майнових відносин

** згідно договору або у разі порушень договору

***при наявності корпоративних прав держави

Якщо i -тий власник володіє, користується і розпоряджається j об'єктами, то це можна охарактеризувати трьома показниками: володіння B_{ij} – відображає вартість майна; користування K_{ij} – відображає потенційний дохід, який може отримати власник внаслідок користування об'єктом; розпорядження P_{ij} – відображає дохід, який може отримати власник внаслідок розпорядження об'єктом (продаж його чи його частини, здача в оренду, частка доходу згідно угоди довірчого управління та ін.). Акумулюючи дані в Єдиному реєстрі, відносини власності можна відображати за допомогою матриць даних, звівши всі результати трансформацій щодо володіння, користування та розпорядження майном до однакової системи виміру кожним суб'єктом відносин власності у систему матриць.

Якщо i -тий власник володіє, користується і розпоряджається j -об'єктами, то, відповідно, охарактеризувати це можна так:

$$\begin{pmatrix} B_{i1}, & K_{i1}, & P_{i1} \\ B_{i2}, & K_{i2}, & P_{i2} \\ \dots & \dots & \dots \\ B_{ij}, & K_{ij}, & P_{ij} \end{pmatrix} \quad (3.8)$$

Передбачено, що номеру (j) горизонтальних компонентів матриць відповідатиме окремий вид власності згідно встановленого реєстром класифікатора (зокрема, 1 - земля; 2 – житлова нерухомість; 3 – комерційні будівлі та споруди; 4 - промислові споруди тощо). (Табл. 3.3)

Очевидно, що деякими об'єктами власник може тільки володіти ($B_{ij}, 0, 0$) при оренді для власника, реквізиції, реприватизації; тільки користуватися ($0, K_{ij}, 0$) при лізингу, концесії) або тільки розпоряджатися ($0, 0, P_{ij}$) за умови довірчого управління, емфітевзису. У такому випадку, на місці показників, що мали б відображати вартість майна, активів, слід в матриці ставити 0.

Можливі різні комбінації матриць, адже власністю можна не володіти, але користуватися та розпоряджатися ($0, K_{ij}, P_{ij}$), наприклад, якщо мова йде про віндикацію для власника чи секвестрація для органів державного управління; володіти, не користуватися, проте розпоряджатися ($B_{ij}, 0, P_{ij}$) для орендодавця, лізингодавця тощо. Відповідно, відображаючи таким чином структуру власності

кожного суб'єкта господарювання, ми отримуємо можливість слідкувати за динамікою трансформацій власності, зокрема у частині діяльності афілійованих осіб, обмеження доступу до інформації про кінцевого бенефіціара, що дозволить уникнути неконтрольованої концентрації власності через довірче управління. Набуття права на нову власність, права на користування нею, злиття, поглинання, об'єднання та інші форми трансформацій власності можуть відобразитися за допомогою додавання матриць учасників трансформацій власності. Використовуючи підхід до стандартизації інформації Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації, розвинемо його, пропонуючи наступний класифікатор основних видів власності.

Таблиця 3.3

Запропонований класифікатор основних видів власності

Код форми власності	Форма власності	Вид власності
		1. Земля
10	Приватна власність	2. Житлова нерухомість
20	Колективна власність	3. Комерційні будівлі та споруди
30	Державна власність	4. Промислові споруди
31	Загальнодержавна власність	5. Комерційні будівлі та споруди
		6. Комерційні будівлі та споруди
32	Власність інших держав, власність міжнародних організацій	7. Інституційні споруди
		8. Рекреаційні споруди
		9. Надра
		10. Водні об'єкти
		11. Інтелектуальна власність

Примітка: запропоновано автором

Якщо, для прикладу, відбувається злиття двох підприємств, і у власності першого є земельна ділянка (V_{11}, K_{11}, P_{11}), на якій побудовані комерційні будівлі (V_{13}, K_{13}, P_{13}) та промислові споруди (V_{14}, K_{14}, P_{14}), які не обтяжені в судах і власник користується та розпоряджається ними, а друге підприємство сплачує рентну плату за земельну ділянку ($0, K_{21}, 0$), володіє житловою нерухомістю (V_{22}, K_{22}, P_{22}), а також орендує комерційну нерухомість ($0, K_{23}, 0$), тоді злиття власності у даному випадку можна відобразити як суму двох матриць структури власності кожного суб'єкта господарювання за допомогою економічних показників: вартості майна, активів, доходів від ведення господарської діяльності тощо. Таким чином,

$$\begin{pmatrix} B_{11} & K_{11} & P_{11} \\ 0 & 0 & 0 \\ B_{13} & K_{13} & P_{13} \\ B_{14} & K_{14} & P_{14} \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 0 & K_{21} & 0 \\ B_{22} & K_{22} & P_{22} \\ 0 & K_{23} & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} B_{11} & (K_{11} + K_{21}) & P_{11} \\ B_{22} & K_{22} & P_{22} \\ B_{13} & (K_{13} + K_{23}) & P_{13} \\ B_{14} & K_{14} & P_{14} \end{pmatrix} \quad (3.9)$$

де B_{11} - вартість земельної ділянки, якою володіє перше підприємство; K_{11} - дохід, який отримує перше підприємство внаслідок користування земельною ділянкою; P_{11} - дохід, який може отримати перший власник внаслідок продажу земельної ділянки; B_{13} - вартість комерційної будівлі, якою володіє перше підприємство; K_{13} – доходи першого власника від користування комерційною будівлею; P_{13} - дохід, який може отримати перший власник внаслідок продажу комерційної нерухомості; B_{14} - вартість промислової споруди, якою володіє перше підприємство; K_{14} – доходи, які отримує перший власник внаслідок користування промисловою спорудою; P_{14} - дохід, який може отримати перший власник внаслідок продажу промислової споруди; K_{21} - доходи, які отримує друге підприємство внаслідок користування земельною ділянкою; B_{22} - вартість житлової нерухомості, якою володіє друге підприємство; K_{22} - доходи, які отримує друге підприємство внаслідок користування об'єктом нерухомості; P_{22} - доходи, які може отримати перший власник внаслідок продажу житлової нерухомості; K_{23} – доходи, які отримує друге підприємство внаслідок користування, взятого в оренду об'єкта комерційної нерухомості.

Матричний підхід корисний, в першу чергу, з точки зору відслідковування динаміки структури кожного елемента права власності відокремлено: володіння, користування, розпорядження. Матриця як система не може дати нам єдиного значення. Можна знати загальне значення кожного з елементів, що характеризують власність для будь-якого суб'єкта господарювання. Однак, цінність такого матричного підходу у реєстрах в тому, що він дозволяє подивитися на власність та її трансформації комплексно. Запропоновано, що матричний підхід оцінювання трансформацій власності буде використовуватись Загальним реєстром власності, що дасть можливість прослідкувати додаткові можливості щодо трансформацій власності, що надає інститут довірчого управління, який ускладнює інформаційну базу про кінцевих бенефіціарних власників діючих реєстрів власності.

Частина представлених трансформацій показують макротрансформацію в діапазоні «приватна-державна» власність (приватизація, реприватизація, націоналізація). Інша група форм трансформацій більше стосуються трансформацій на мезорівні та мікрорівні (концесія, кластеризація, злиття, поглинання, поділ, оренда та ін). Також слід відмітити такі форми трансформації, які демонструють зміну права користування, розпорядження власністю (сервітут, емфітевзис, секвестрація, віндикація, прокат та ін)

Кожна з цих форм має місце у господарській практиці. Наприклад, злиття як форма трансформації здійснюється шляхом об'єднання підприємства-боржника з іншими фінансово стійкими підприємствами. У результаті такого об'єднання підприємство-боржник втрачає свій самостійний юридичний статус.

На відміну від злиття, поглинання проводиться у вигляді значних капіталовкладень одного суб'єкта господарювання в іншого. Підприємство, яке поглинається зазвичай втрачає свій самостійний статус, хоча як юридична особа може зберігатися у вигляді дочірнього підприємства.

Проблеми, з якими стикається як державні органи влади, так і соціум з приводу недосконалого формування та використання інформації щодо власності вимагають нового підходу до вирішення цієї проблеми. Нові можливості для цього нам дає діджиталізація, яка може дозволити акумулювати всю інформацію щодо власності у єдиний реєстр. Запропонований нами матричний підхід дозволить відслідковувати всі можливі трансформації власності з врахуванням інформації щодо тріади прав власності: володіння, користування, розпорядження.

Особливо цікавить з точки зору оцінювання та державного планування трансформування власності суб'єктів господарювання матричний підхід у випадках концентрації капіталів, які виникають внаслідок злиттів, поглинань, об'єднань та інших непрямих формах взаємодії.

Посилення захисту прав власності є необхідним для відновлення довіри та сприятливого економічного розвитку. Досить вагому роль в цьому процесі міг би відіграти Єдиний реєстр власності, який акумулював би інформацію не лише стосовно володіння але й користування і розпорядження майном, генеруючи

інформацію стосовно всіх попередніх трансформацій, що унеможливило б велику частину рейдерських захоплень.

Залишається також відкритим питання, чи не спровокує впровадження даного реєстру виведення капіталу з України і які превентивні заходи слід застосувати, щоб попередити і не спричинити нові негативні наслідки запропонованих трансформацій. Питання приватної власності та персональних даних у контексті захисту прав споживачів фінансових послуг ми досліджуємо у інших працях, однак тема вимагає імплементації в контексті конкретної проблематики та подальшого дослідження.

3.2 Формування системи показників визначення доцільності проведення трансформацій власності

Доцільність трансформацій власності важливо розглядати, керуючись набором індикаторів, які знаходяться, подібно фундаментальному аналізу на трьох рівнях: макрорівні, на рівні регіону та мікрорівні.

На макрорівні індикаторами доцільності трансформацій слід вважати як основні макроекономічні показники, які можна прослідкувати за допомогою статистичних даних (зокрема рівень ВВП, рівень інфляції), а також спеціальні індикатори, які потребують додаткових ресурсів та інформації, як наприклад такої, з якої повинна формуватися інформація Єдиного реєстру власності. Виявлення надмірного рівня концентрації, негативна динаміка економічного розвитку, несприятливі структурні зміни у промисловості будуть слугувати причиною прийняття відповідного рішення щодо доцільності чи недоцільності трансформацій власності. Велике значення у цьому випадку відіграють відносні показники та динаміка, а також темп зміни. Саме порівняння важливих показників у динаміці стає вирішальною для прийняття управлінського рішення.

Однак оцінювання доцільності трансформацій слід починати з оцінювання самого об'єкта власності.

Досвід проведення приватизації в Україні показує, що крім розвитку ринкових відносин та становлення фондового ринку, відбулися і певні негативні соціальні та економічні наслідки, однією з причин яких - занижена оцінка вартості підприємств, що приватизувались.

Будь-яке трансформування власності, в тому числі у вигляді приватизації та націоналізації передбачає здійснення попередньої оцінки підприємств. Обґрунтована та об'єктивна оцінка експертів необхідна для визначення початкової ціни підприємства і прийняття рішення щодо доцільності трансформування, продажу чи реструктуризації. Саме через недосконалість методичного забезпечення оцінювання майна протягом багатьох років приватизації, чимало майнових комплексів та діючих незбиткових державних підприємств були привласнені за безцінь.

Питання оцінювання вартості підприємств в українській науковій економічній літературі розглядається з точки зору порівняння методів оцінки і їх дослідження. Проте недостатньо розкриті питання придатності даних методів в економічному і політичному просторі України, практично не піднімається питання усунення законодавчих та методологічних суперечностей щодо особливостей оцінювання підприємств, а саме в розрізі приватизації та реприватизації.

Основними нормативними актами, які регламентують оціночну діяльність в Україні, є Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», Національний стандарт №2 «Оцінка нерухомого майна», Національний стандарт №3 «Оцінка цілісних майнових комплексів», Постанова Кабінету Міністрів України №1891 «Про затвердження Методики оцінки майна».

Бачимо, що існує загроза того, що вихідні дані для більш точного аналізу можуть виявитися недостатніми, оскільки формуються інвентаризаційною комісією. Суб'єкт господарювання, який проводитиме незалежну оцінку, змушений буде обмежуватись лише тими матеріалами, які надасть йому Фонд держмайна. А отже, можна вважати, що оцінка може бути не зовсім точною.

На рис. 3.3 показана послідовність підготовчого етапу до оцінки майна.

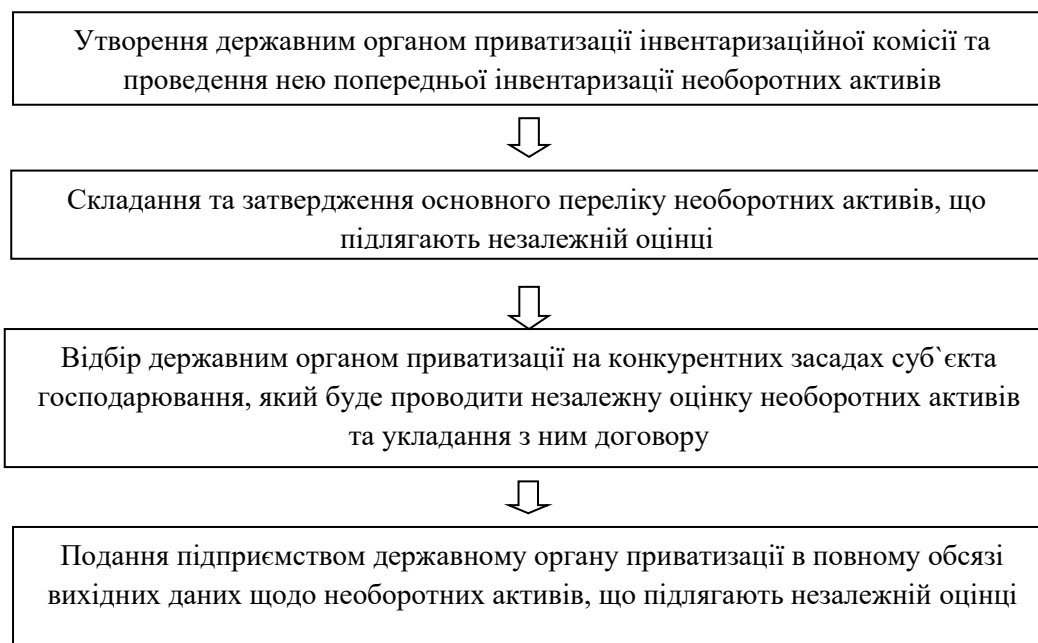

Рис. 3.3 Підготовчий етап оцінки майна під час приватизації (корпоратизації)
Примітка: сформовано автором

Щодо методики оцінювання вартості підприємства, існують три основні підходи: майновий (витратний), дохідний та ринковий (порівняльний). Кожен методичний підхід використовує свій інструментарій та відповідні прийоми оцінки. Вибір того чи іншого методичного підходу залежить від цілей оцінки вартості майна підприємства, інформаційної бази.

На початку розвитку ринкових відносин в Україні фактично єдиним був майновий (витратний) підхід оцінювання вартості майна. Дохідний метод не міг використовуватись, оскільки за умов тодішньої галопуючої інфляції неможливо було передбачити її рівень та спрогнозувати ставку дисконту. Ринковий (порівняльний) підхід також не використовувався, оскільки ринок як такий лише формувався, тому порівнювати вартість компаній з аналогічними на ринку було неможливо. Таким чином, трансформаційні зміни в економіці наклали свій відбиток на еволюцію методології оцінювання вартості підприємств протягом всіх років незалежності. На даний момент в практиці оцінювання застосовуються всі три методичні підходи, зазначені вище. У 2003 році Кабінетом Міністрів України було затверджено національний стандарт №1, в якому зазначається, що при

здійсненні оціночної діяльності передбачається використання трьох методичних підходів (майнового, дохідного та порівняльного), а також запропоновано застосовувати кілька методичних підходів, що найбільш повно відповідають визначеним меті оцінки, виду вартості за наявності достовірних інформаційних джерел для її проведення.

Дохідний підхід ґрунтується на аналізі грошових потоків і визначенні економічного прибутку. В межах цього підходу виокремлюють два основні методи:

- дисконтування грошових потоків (Discounted Cashflow, DCF);
- визначення капіталізованої вартості доходів.
- ринковий (порівняльний) підхід дає змогу оцінити потенційним інвесторам ринкову вартість підприємства при наявних політичних та ринкових умовах, оцінивши сукупну ринкову вартість акцій на основі порівняння оцінюваного підприємства з аналогом або середньогалузевим рівнем.

У межах ринкового підходу найпоширенішими методами вважаються:

- зіставлення мультиплікаторів;
- порівняння продажів (трансакцій).
- витратний (майновий) метод полягає в оцінці вартості підприємства з погляду витрат на його створення. У межах цього підходу виокремлюють наступні методи:
 - оцінювання за відновною вартістю активів (витратний підхід);
 - розрахунок чистих активів;
 - розрахунок ліквідаційної вартості.

Проте сума вартості всіх активів не є загальною вартістю підприємства, оскільки не відображає доданої вартості підприємства. Отже, використання лише майнового підходу суттєво зменшує ефективність управління вартістю підприємств та прийняття відповідних рішень щодо їх трансформації. Однак в Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики оцінки майна» оцінювання розміру статутного капіталу акціонерного товариства, що створюється в процесі приватизації (корпоратизації) рекомендується проводити за допомогою підходів саме витратного методу. Про інші методи у постанові не

згадується. Суперечливим щодо можливості вибору незалежним оцінювачем методології оцінювання є обмеження інформаційної бази, оскільки згідно Постанови оцінювачі отримують від державного органу приватизації інформацію лише про ті необоротні активи, які затвердить інвентаризаційна комісія та сам Фонд держмайна. А отже до інших матеріалів у них доступу не буде.

Слід наголосити, що прийняття рішення щодо трансформацій власності тісно пов'язане з максимізацією ринкової вартості власності, особливо з точки зору держави це актуально при приватизації та реприватизації.

Запропоновано показники доданої економічної вартості, порівняння з вартістю підприємств галузі (табл.3.4), які враховують не тільки внутрішнє, але й зовнішнє середовища підприємства, а отже зменшують ризик заниження його вартості. Однак для більш ґрунтовного методологічного обґрунтування та практичного використання, необхідною є більш детальніша характеристика показників оцінювання доцільності трансформування власності як на стадії приватизації, так і реструктуризації.

Таблиця 3.4

Індикатори визначення доцільності приватизації (реприватизації) господарського товариства

№п.п	Група Індикаторів	Індикатори	Розрахунок, значення	Динаміка або значення
1	Оцінювання вартості компанії майновим (витратним) підходом	Чиста вартість майнового комплексу підприємства	$ЧВ = (H + O + M) - (B + Д + П)$, де H - вартість необоротних активів; O - вартість оборотних активів; M - вартість витрат майбутніх періодів; B - вартість забезпечень наступних витрат і платежів; $Д$ - вартість довгострокових зобов'язань; $П$ - вартість поточних зобов'язань.	До збільшення
2	Оцінювання вартості компанії дохідним методом	Дисконтування грошових потоків (V)	$V = \sum_{t=1}^n \frac{FCF_t}{(1+d)^t} + \frac{ЗВП}{(1+d)^t} + НА - ПК$ де V - чиста вартість підприємства; FCF_t - сумарна величина операційного та інвестиційного грошових потоків у період t ; $ЗВП$ - залишкова вартість підприємства в період n ; $НА$ - надлишкові активи; $ПК$ - позичковий капітал; d - ставка дисконтування	До збільшення

Закінчення таблиці 3.4

		Метод капіталізації доходів V_k	$V_k = \frac{FCF}{r}$ де V_k – вартість підприємства за методом капіталізації доходу; FCF – очікувані доходи підприємства, які підлягають капіталізації; r – ставка капіталізації (дорівнює ставці вартості власного капіталу).	До збільшення
3	Оцінювання вартості підприємства порівняльним методом (ринковим)	Метод зіставлення мультиплікаторів	$V = P \times M$, де V – вартість підприємства, розрахована на основі зіставлення мультиплікаторів; P – значення показника, що порівнюється (чиста виручка, прибуток, CF тощо), на оцінюваному підприємстві; M – мультиплікатор (розраховується з використанням даних підприємства-аналога).	До збільшення
4	Показники доданої вартості	Додана економічна вартість (EVA)	$EVA = NOPAT - WACC \cdot IC$ <i>NOPAT</i> – чистий економічний прибуток <i>WACC</i> – вартість капіталу <i>IC</i> – інвестований капітал	До збільшення
6	Показники ресурсного забезпечення	Індекс природного капіталу (NCI)	Звіти Держкомзему України; звіти Держкомстату України; Світового банку	Відсутність критичних значень

Примітка: запропоновано автором

Індекс природного капіталу природний капітал (NCI) є природною спадщиною країни і може бути репрезентований як капітальний запас нації. В масштабах державної статистичної звітності, на практиці, це є пакет різних показників. Індикатор може визначатись щорічно як для держави в цілому так і в розрізі окремих областей.

Однак у сучасній державній статистиці ні національне багатство, ні його склад і структура не включені у систему основних макроекономічних показників, що характеризують ефективність розвитку народного господарства України

В ході розрахунку NCI використовують відсотки (%) і, далі, їх добуток. Індикатор визначається на підставі даних державної статистичної звітності, який фактично є пакетом різних розповсюджених показників, які визначають, в т.ч. за формою № 6-зем (“Звіт про наявність земель та розподіл їх за власниками землі, землекористувачами, угіддями та видами економічної діяльності”), №2-тп

(рекультивация), та ін., і які щорічно збирають й опрацьовують у Держкомзем України та Держкомстат України.

Додана вартість (Value Added) — різниця між вартістю продукції, що випускає підприємство, та вартістю засобів виробництва.

За економічним змістом, додана вартість є своєрідним аналогом Національного доходу але на рівні підприємства.

Даний фінансовий показник дозволяє одночасно оцінювати як прибутки підприємства, так і плату за використання капіталу, задіяного для отримання прибутків. Показник чистої доданої вартості був розроблений Б. Стюардом на основі концепції залишкового доходу, запропонованою А. Маршаллом.

За роки приватизаційних процесів спостерігалися як позитивні, так і негативні соціальні та економічні наслідки. Серед економічних порушень, зафіксованих в ході приватизації, можна виділити зниження вартості майна підприємства, що приватизується, недостовірні експертні оцінки майна, що підлягає продажу на аукціоні чи на конкурсах, а також майна, приватизованого шляхом викупу. Тому, розвиваючи індикатори визначення справедливої ціни на ринку, пропонуємо створення спеціального фондового індексу UPA (Ukrainian Public Assets).

Його запровадження буде формуватися на базі даних найбільш успішних підприємств з державною часткою власності суттєвої участі (більше 10%). Основним його призначенням є визначення динаміки цін акцій підприємств з державною часткою та порівняння темпів росту такого індексу з темпами росту вартості підприємств, що готуються до приватизації. Основне зловживання минулих періодів під час приватизації — це недооцінена власність. Тому підприємства, що готуються до приватизації, зокрема об'єкти великої приватизації чи реприватизації, повинні пройти реструктуризацію.

Запропонований Індекс фондового ринку UPA може використовуватися для оцінювання доцільності відчуження державного майна, контролю за його управлінням, що базується на визначенні динаміки вартості державних корпоративних прав. Визначати його пропонуємо за формулою:

Визначати його пропонуємо за формулою:

$$\text{Index UPA} = k_n * \text{Index UPA}_1 * \frac{K_n}{K_1} \quad (3.10)$$

де K_1 – сумарна ринкова капіталізація цінних паперів на початок періоду, тис. грн.;

K_n – сумарна ринкова капіталізація цінних паперів на момент розрахунку індексу, тис. грн.;

Index UPA_1 – індекс на початкову дату;

k_n – корегуючий коефіцієнт, частка од.

Для корегуючого коефіцієнта пропонується така форма розрахунку:

$$k_n = \frac{K_n}{K'_n} \quad (3.11)$$

де K'_n – сумарна ринкова капіталізація, розрахована із змінами цін акцій або коефіцієнту free-float, тис. грн.

Для визначення сумарної ринкової капіталізації цінних паперів на момент розрахунку індексу маємо використовувати формулу:

$$K_1 = \sum_{i=1}^N W_i * P_i * Q_i * C_i \quad (3.12).$$

Для корегуючого коефіцієнта пропонується така формула визначення:

де W_i – коефіцієнт free-float, частка од.;

P_i – ціна i -ї акції в гривнях на момент розрахунку, тис. грн.;

Q_i – загальна кількість i -тих акцій, тис. шт.;

C_i – ваговий коефіцієнт, частка од.;

N – кількість акцій у списку, тис. шт.;

Застосування запропонованого індексу відповідно до зазначених вище цілей має дозволити отримати певні ефекти (табл. 3.5).

Ефекти, що можуть бути отримані від застосування запропонованого Індексу UPA можуть бути результатом прямого і непрямого впливу з боку державних органів. Отож, прямий вплив надасть державним підприємствам конкретні вказівки до дій відповідно до державної політики щодо управління державною власністю, до стандартів проведення приватизації тощо. Непрямий вплив створить передумови для розуміння і діяння керівництва підприємств на

фондовому ринку, у відносинах з потенційними вітчизняними та іноземними інвесторами.

Таблиця 3.5

Ефекти від застосування Індексу UPA Державними органами, що здійснюють регулювання та контроль за державними корпоративними правами

Вплив прямий	Вплив непрямий
Державні підприємства у списку підвищують стандарти управління для держпідприємств, що вже приватизовані чи готуються до приватизації	Стимулювання фондового ринку, в тому числі через запровадження ф'ючерсу на даний індекс
Контроль за раніше приватизованими підприємствами	Прозорі зрозумілі умови інвестування для іноземних інвесторів
	Запобігання виникненню фінансових бульбашок (завдяки порівняння динаміки IndexUPA з іншими фондовими індексами України)

Вважаючи, що державні підприємства, зокрема у складі фондового індексу UPA перебувають під особливим державним контролем, дана інформація може бути корисна для порівняння динаміки розвитку приватних підприємств і попередження формування фінансових бульбашок. Крім того, державні підприємства, включені у вибірку, формуватимуть підвищені стандарти управління для тих підприємств, які вже приватизовані чи готуються до приватизації.

Отже використання фондового індексу UPA дозволить забезпечити стимулювання фондового ринку, зокрема через запровадження ф'ючерсу на даний індекс. Прозорі та зрозумілі умови на фондовому ринку є важливою умовою залучення інвесторів, зокрема іноземних. Індекс залишатиметься актуальним навіть при завершенні чергового етапу приватизації, оскільки існує цикл

трансформування власності, який полягає у тому, що зі зміною виробничих ресурсів трансформується сама власність .

На мезорівні з точки зору потенціалу власності, нами розглядається міграція власності в умовах вимушеного переселення з тимчасово окупованих територій. Дане аналізування корисне з точки зору розвитку регіонів.

Пропонується оцінювати зміни концентрації власності в регіонах х точки зору потенціалу його та за допомогою Індексу промислового виробництва. Індекс промислового виробництва - відносний показник динаміки обсягу промислового виробництва, що показує його підйом або спад.

Оцінювання трансформування власності на основі індексу промислового виробництва (ІПВ) надає можливість оцінювати міграцію капіталу, тобто отримується оцінка у просторовому вимірі. Таке оцінювання має певне значення для регіональних органів управління, оскільки відображає тенденції зростання чи зменшення потенціалу власності промисловості, аграрного сектору, сектору послуг тощо. Також на підставі такого оцінювання можна вивчати процеси переміщення капіталу, що в останні роки стає актуальним у зв'язку з процесами міграції різноманітних бізнесів. Зокрема така доволі значуща міграція відбулася у сфері ІТ-бізнесу під впливом воєнних подій на сході України, під тиском санкцій проти компаній, які могли б залишатися в Криму після його анексії.

Індекс промислового виробництва відображає динаміку фізичного обсягу (в цінах базового року) продукції промисловості. Індекс промислового виробництва відображає зміни в динаміці кон'юнктури в цінах базового року. Він дає можливість оцінити зміни в обсязі виробництва як всієї промисловості, так і окремих галузей та регіонів (рис. 3.4, 3.5).

Для порівняння даних 2010 р. взято дані 2019 р. (табл.3.6).

З наведених даних очевидно, що упродовж дев'яти років відбулись деякі зміни і промисловість ряду регіонів втратила свої позиції за індексом промислового виробництва. Зокрема, цей висновок стосується Луганської і Донецької, Закарпатської областей. Змінився ІПВ також в інших областях, через що помітнішим стало розшарування їхніх показників на графіку.

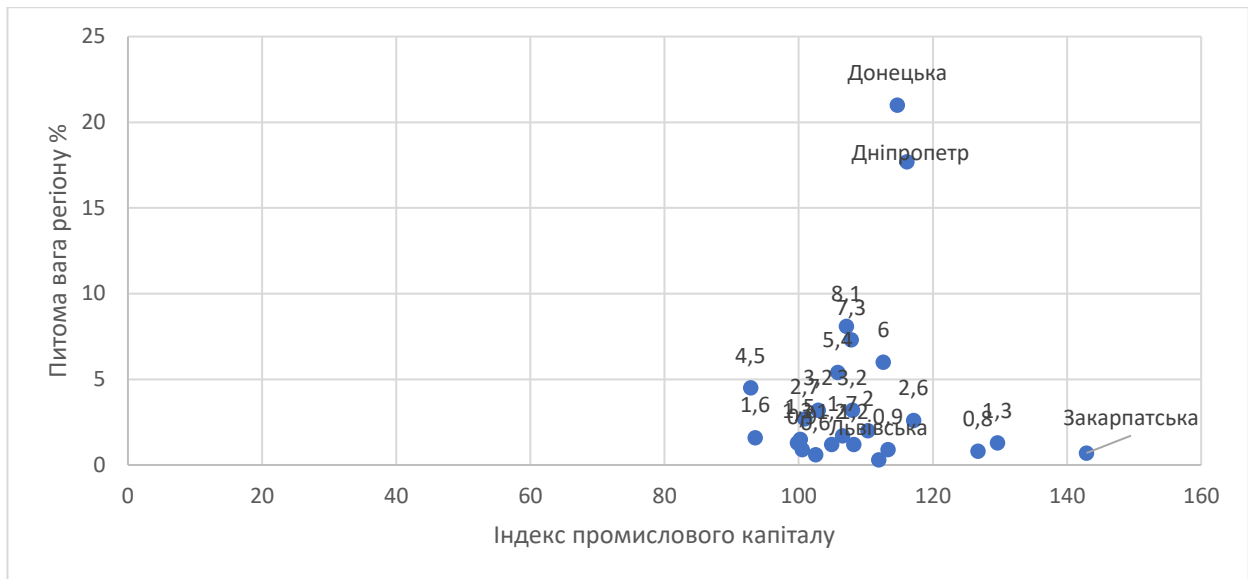

Рисунок 3.4. Розподіл промисловості за регіонами України у 2010 році
Примітка: побудовано на основі даних Державної служби статистики України

Бачимо, що відбулася зміна концентрації промисловості по регіонах. Корисно відслідковувати зміни у концентрації капіталу в регіонах з точки зору його потенціалу.

Таблиця 3.6

Вихідні дані для відображення концентрації капіталу по регіонах у 2019 році

Назва області	Індекс промислового капіталу	Питома вага регіону %	Назва області	Індекс промислового капіталу	Питома вага регіону %
Вінницька	109,2	2,9	Миколаївська	89,3	2,3
Волинська	101,1	1,2	Одеська	94	3
Дніпропетровська	90,5	20,3	Полтавська	94,4	6,7
Донецька	58,9	11,8	Рівненська	102,3	1,7
Житомирська	110	1,7	Сумська	99,6	2,2
Закарпатська	82,1	0,9	Тернопільська	94,9	0,7
Запорізька	95	8,9	Харківська	83,2	6,7
Івано-Франківська	91,7	2,1	Херсонська	97,6	1,4
Київська	94,5	4,6	Хмельницька	99,7	1,7
Кіровоградська	79	1,3	Черкаська	87,6	2,8
Луганська	22	1,4	Чернівецька	101,1	0,4
Львівська	99,7	3,5	Чернігівська	88,2	1,4

Примітка: сформовано на основі даних Державної служби статистики України

Адже на відміну від даних щодо кількості підприємств, зареєстрованих у тому чи іншому регіоні або місті (рис 3.6), які також безумовно є корисними для економічного оцінювання державного планування трансформацій власності, дані щодо індексу промислового виробництва та частки його у регіоні дає глибше розуміння дійсно працюючих підприємств, у даному випадку, які формують промисловий потенціал регіону. Корисною є фіксація динаміки даної регіональної концентрації, яка дозволить як на державному рівні, так і на місцевому ОТГ приймати рішення щодо розвитку регіону чи міста.

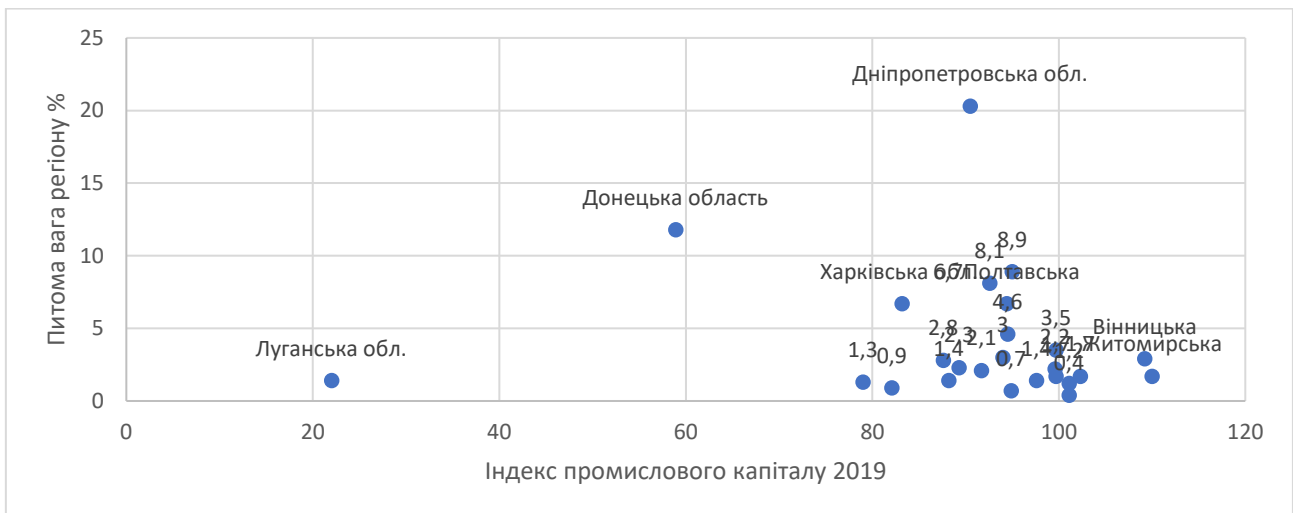

Рисунок 3.5. Розподіл промисловості по регіонах у січні-жовтні 2019 року
Примітка: побудовано на основі даних Державної служби статистики України

Використовуючи дані інших секторів економіки, можна оцінювати міграційні потоки капіталу та концентрацію власності в регіонах, використовуючи аналогічний підхід до побудови карти міграції.

Однак деякі сектори у зв'язку з діджиталізацією стають менш залежні від географічного розташування місця реєстрації, навіть густоти населення, оскільки збільшують свої потужності у роботі в мережі Інтернет. Досить цікавими для дослідження в такому розрізі є фінансовий сектор, освіта.

Отже, запропонована система індикаторів націлена на визначення доцільності трансформацій власності.

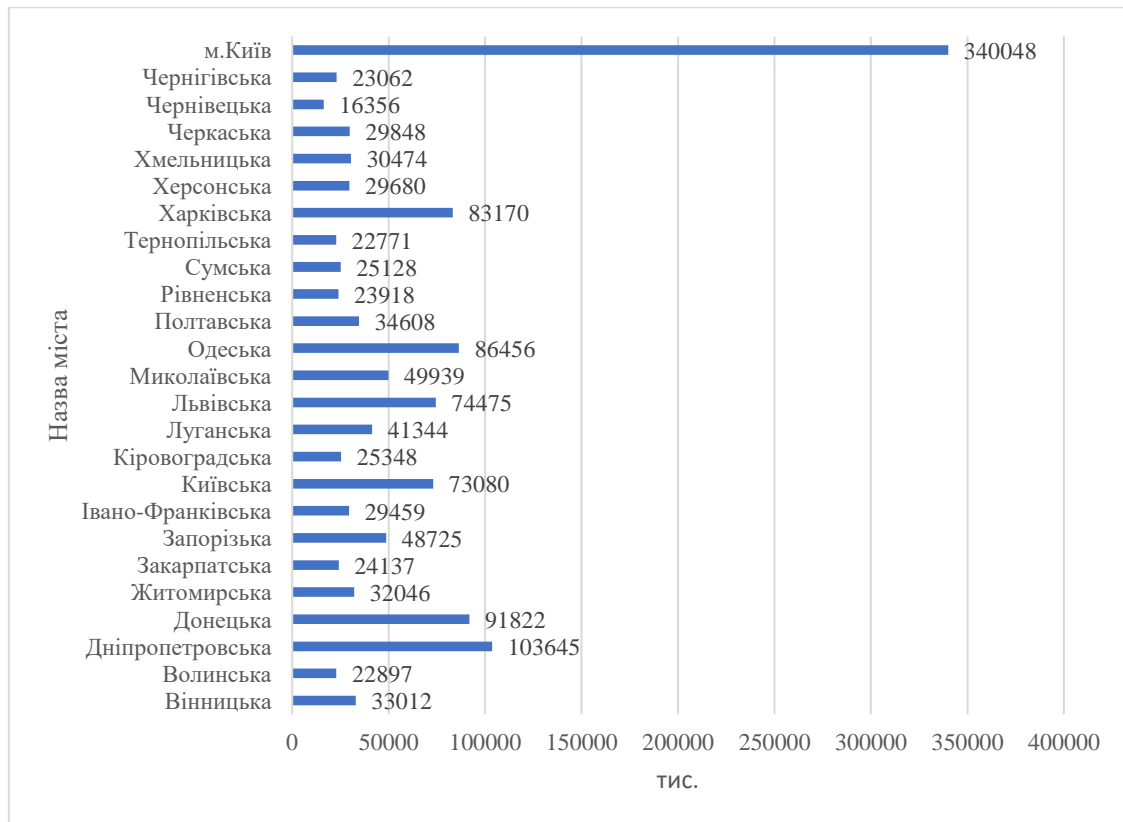

Рисунок 3.6 Кількість юридичних осіб за регіонами станом на 1 січня 2021 року

Індикатори для оцінювання підприємств призначення для визначення оптимальної ринкової ціни при відчуженні майна, особливо державної власності. Індекс UPA запропонований для оцінювання доцільності відчуження державного майна, контролю за його управлінням, Визначення концентрації капіталу у регіонах дозволить прийняти оптимальне управлінське рішення щодо планування подальших трансформацій після оцінювання.

3.3 Розроблення механізму планування трансформацій власності

Планування трансформацій власності необхідне після їх попереднього оцінювання. Адже потрібно розуміти, які наслідки попередніх трансформацій, як вони вплинули на об'єкт власності і чи доцільно, враховуючи різноманітні індикатори, проводити трансформації на період оцінювання. Одним з ключових моментів вдосконалення системи управління і контролю над державним майном та державним корпоративним сектором є удосконалення алгоритму самої

трансформації власності та введення на стадії вибору об'єктів зміни власності категорії «доцільність». Це дає можливість враховувати не тільки економічну вигоду держави від продажу об'єкта, але й підтвердити власну соціальну відповідальність.

Згідно запропонованої послідовності планування трансформацій власності на державному рівні з використання результатів оцінювання доцільності трансформацій (рис. 3.7), основний масив інформації щодо кількісних, якісних характеристик самої власності, а також динаміки структури даних щодо володіння, користування та розпорядження, зосереджений у запропонованому Єдиному реєстрі власності. Основними користувачами його передбачено будуть Фонд державного майна України, Антимонопольний комітет України, Міністерство розвитку, торгівлі та сільського господарства та державна служба фінансового моніторингу. Оскільки не всі дані Реєстру можуть мати широкий доступ до громадськості, передбачено, що доступ до нього будуть мати державні органи влади, які, в нашому випадку, беруть участь у процесі економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності.

Використовуючи дані Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) стосовно динаміки UPA Index та ФДМУ результатів фінансової діяльності потенційних об'єктів трансформацій державної власності, приймаються рішення щодо доцільності приватизації чи інших форм трансформацій власності. Враховуючи показники оцінювання об'єктів трансформації власності, важливо звернути особливу увагу на ті підприємства, що перебувають на стадії банкрутства. Необхідно провести подальшу санацію для уникнення ліквідації, після якої майно підприємства може бути продане навіть не по залишковій, а по ліквідаційній вартості, від чого суттєво зменшається надходження до Державного бюджету. Обов'язковою умовою є інвентаризація ФДМУ державного майна, визначення за допомогою наведених вище індикаторів доцільності проведення приватизації державних підприємств. Якщо трансформація доцільна, вона проводиться з подальшим контролем з боку ФДМУ, Антимонопольного комітету України, Державної служби фінансового моніторингу, Міністерства розвитку,

торгівлі та сільського господа України за діяльністю суб'єктів господарювання після трансформацій власності.

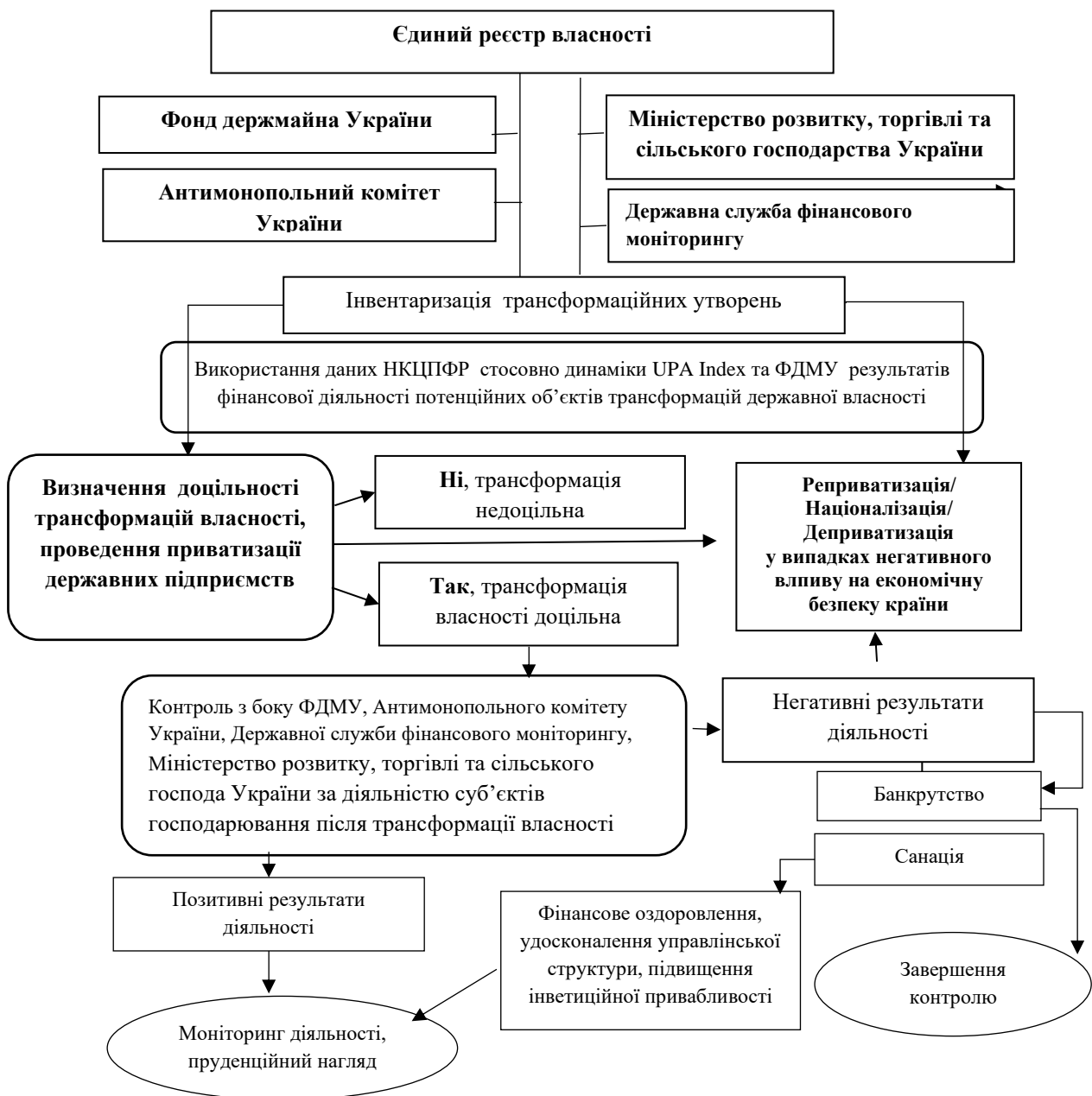

Рис. 3.7 Послідовність планування трансформацій власності на державному рівні з використанням результатів попереднього та проміжного оцінювання доцільності трансформацій

Примітка: запропоновано автором

Якщо ж трансформація недоцільна, то повинно бути прийняте рішення щодо реструктуризації підприємства, санації або ж банкрутства.

Отже оцінювання та державне планування трансформування власності в Україні зводиться не тільки до питань приватизації – відчуження, націоналізації чи реприватизації, але й до інших змін майнових відносин, що несуть за собою макроекономічний ефект.

У випадку, негативного впливу трансформацій власності як на суб'єкт господарювання, так і на економічну безпеку країни, у системі планування трансформацій власності передбачені механізми виправлення помилок, а саме реприватизація, націоналізація та деприватизація. Ефект від кожного з них інший. Деприватизація, яка передбачає часткове відновлення державної власності, є більш загальним поняттям і даний механізм передбачений більше для усунення недоліків, як тимчасове обмеження у користуванні суб'єктами об'єктів власності. Дана процедура не обов'язково передбачає повну і обов'язкову зміну власника.

Реприватизація передбачає повне повернення майна у власність держави з подальшою обов'язковою процедурою повторної приватизації. Ціллю приватизації є пошук більш ефективного власника для раніше приватизованого підприємства, який не виконує своїх обов'язків або якщо доведено, що були зафіксовані значні порушення, в тому числі в частині оцінювання майна. У зарубіжних країнах реприватизація також може розумітися як повернення державою майна його колишнім приватним власникам або їх спадкоємцям. Це може стосуватися, наприклад, осіб, які пережили Голокост, їхнім нащадкам, спадкоємцям осіб, які загинули в нацистських таборах смерті і чиє майно було конфісковане нацистами.

У деяких містах світу, наприклад, у Будапешті, є таке явище як «guin pubs». Це заклади громадського дозвілля, які колись були чиєюсь приватною власністю житлового призначення. Однак під час Другої світової війни власники помешкань, покинули місто, залишивши своє майно. Повага до інституту приватної власності не дозволила владі міста конфіскувати чи експропріювати дані споруди. Вони згідно документів права власності і надалі належать своїм власникам. Однак місто виступає розпорядником і виконує функцію розпорядження даним майном без

права продажу. Це досить цікава і показова практика, яка свідчить про глибоку повагу до інституту власності, зокрема приватної.

Об'єктивна, достовірна оцінка вартості підприємства є основною у процесі купівлі-продажу певного об'єкта та задоволення інтересів різних учасників ринкових відносин. Головною ціллю використання результатів оцінки вартості підприємств для Фонду державного майна України є обґрунтування ціни продажу.

Як показує вітчизняний та зарубіжний досвід оціночної діяльності, важливе значення у процесі оцінки відіграє діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства, що дозволяє своєчасно виявити причини можливої кризової ситуації, спрогнозувати подальше поглиблення фінансових труднощів. Частиною аналізу загального фінансового стану є ділова активність, яка забезпечує формування інформаційної бази оцінки вартості підприємства.

Ділова активність спрямована на підвищення ринкової вартості об'єкта оцінки, сприяє підвищенню конкурентоспроможності, збільшенню обсягів виробництва і реалізації продукції, що визначає актуальність дослідження в умовах приватизації підприємств.

Під вартістю підприємства слід розуміти найбільш ймовірну ціну купівлі-продажу об'єкта в результаті здійснення ринкової угоди, що укладається між двома сторонами без примусу, у власних інтересах, маючи у розпорядженні всю інформацію щодо предмета угоди. Для оцінки вартості підприємства використовують методичні підходи, які визначаються законодавчо-нормативними актами України: Законом України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні”, Національним стандартом № 1 “Загальні засади оцінки майна та майнових прав”, Національним стандартом № 2 “Оцінка нерухомого майна”. Так, традиційно виділяють такі підходи, як витратний, дохідний та ринковий, використання яких залежить від конкретних умов, об'єкта та мети оцінки, наявності та достовірності інформації для її проведення.

Для об'єктивної та неупередженої оцінки вартості підприємства, безперечно, не достатньо традиційних методичних підходів. Тому виникає необхідність

проведення діагностики фінансового стану об'єкта оцінки на основі показників, що використовуються у фінансовому аналізі. Одними із показників, що характеризують вартість підприємства як бізнесу є показники ділової активності, які оцінюють ефективність діяльності підприємства та його перспективи в майбутньому.

Ділову активність можна розглядати у широкому та вузькому значеннях. У широкому розумінні під діловою активністю розуміють весь спектр зусиль, спрямованих на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу. У контексті аналізу фінансово-господарської діяльності цей термін розуміють вужче - як ступінь використання ресурсів підприємства в результаті здійснення поточної виробничої й комерційної діяльності. Сутність ділової активності не залежить від виду підприємства, проте під впливом таких факторів як конкурентоспроможність підприємства, ринки збуту продукції, повнота виконання плану за основними показниками фінансово-господарської діяльності, швидкість обороту коштів підприємства, стабільність економічного зростання, змінюються інструменти управління нею.

В цілому систематизація усіх наукових підходів щодо поняття “ділова активність” дає зрозуміти, що це комплексне поняття, яке включає в себе багато факторів щодо місця підприємства на ринку та перспектив його розвитку. Ділова активність постійно розглядається під час виявлення ділової репутації підприємства та його клієнтів, конкурентних переваг продукції, тобто аналіз ділової активності є підґрунтям для визначення рівня ефективності використання ресурсів, розробки оперативних завдань, які впливають на результативність фінансово-господарської діяльності підприємства.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті дозволяє проаналізувати ефективність основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю оборотності наявних фінансових ресурсів.

У рамках дохідного підходу вартість підприємства визначається на основі поточної вартості його майбутніх доходів. Саме дохід виступає основним фактором, що визначає вартість об'єкта, тому однією з умов отримання

об'єктивного результату оцінки є стабільне зростання доходу за попередні періоди, незначний рівень інфляції, наявність достовірних даних щодо майбутніх грошових потоків і можливість визначення ставки дисконтування у довгостроковій перспективі. Хоча показники ділової активності, розрахунок яких базується на чистому доході від реалізації, показують ефективність використання ресурсів, але динаміка чистого доходу, як показує “золоте правило економіки”, характеризується певними коливаннями, тому використання дохідного підходу при визначенні вартості підприємств дасть лише приблизний результат. А використання дохідного підходу для збиткових підприємств, які є в плані приватизації, взагалі не практикується.

У ринковому підході визначення вартості підприємства існує припущення, що подібні об'єкти однієї галузі мають оцінюватись приблизно однаково, адже приносять ті самі вигоди їх власникам.

Ми акцентуємо увагу на важливості у процесі планування трансформацій власності, оскільки дедалі більшої актуальності на сьогодні набуває визначення ринкової вартості, зокрема збиткових підприємств. Труднощі у процесі визначення ринкової вартості підприємств полягають у тому, що лише незначна частина акцій таких суб'єктів господарювання знаходиться у лістингу на фондових біржах, тобто акції цих емітентів в більшості знаходяться у позалістинговому біржовому списку. Як оцінювати вартість суб'єктів господарювання, в якій мірі аналізування отриманих результатів може стати частиною програми антикризового управління – питання, які потребують відповіді, враховуючи стратегічну важливість кожної галузі зокрема.

Моніторинг з боку держави реальної та ринкової вартості провідних стратегічних підприємств країни повинен виконувати важливу попереджуючу функцію. Слідкуючи за темпами росту економічних результатів суб'єктів господарювання та темпами росту їх ринкової вартості можна попередити виникнення дисбалансів у економічному розвитку країни та попередити виникнення фінансових бульбашок.

На практиці широко застосовується спосіб розрахунку ринкової ціни підприємства методом мультиплікаторів, на основі якого серед підприємств окремої галузі здійснюється підбір підприємства - аналога, що слугує основою для визначення ринкової ціни підприємства шляхом зіставлення мультиплікаторів. Основними критеріями відбору даного методу для оцінки вартості підприємств нафтопереробного комплексу є, насамперед, доступність інформації. Водночас існують певні ризики некоректності оцінки, що є запорукою у визначенні реальної майбутньої вартісної складової бізнесу.

Ситуація, що спостерігається, має сталі тенденції до поступової втрати багатьох підприємств, зокрема тих, які готуються до приватизації або частково належать державі своїх позицій. Наприклад, існує значна проблема тінізації ринку нафтопродуктів, який займає 20 - 25 % національного ринкового сегменту, а втрати бюджету за рахунок його існування оцінюються від 5 до 10 млрд. грн. на рік. Існують значні бар'єри як щодо доступу до джерел загальної інформації, так і щодо прозорості інформації таких підприємств, яка у більшості випадків є відсутньою. Такі проблематичні аспекти слід розглядати з макроекономічної точки зору і передусім наголосити на тому, що фінансові та адміністративні важелі регуляторного впливу держави у контексті державної політики нафтового сектору є недостатньо ефективними щодо запобігання негативним явищам на ринку нафтопродуктів.

Невтішна статистика показує, що на сьогоднішній день Україна стикнулася з проблемою «видобуток - переробка - збут» у нафтовому секторі, де первинний характер проблемних процесів починається з труднощів видобутку нафти - мала глибина переробки нафти вітчизняними нафтопереробними заводами, що переходить у неможливість здійснення переробки нафти - низька якість та велика собівартість виготовлення нафтопродуктів через моральну та фізичну зношеність технічної та технологічної матеріальної бази виробництва, і, як кінцевий результат, проблеми зі збутом - постійні закриття на ремонт та простої заводів у зв'язку із несприятливою ціновою кон'юнктурою на сировинному ринку та прямою перевагою імпоротної продукції.

Важливим кроком у системі планування трансформацій власності є не тільки її захист від недобросовісної конкуренції, але й від несанкціонованих захоплень та недружніх поглинань як процесів трансформацій власності, а також система заходів для запобігання рейдерству та іншим несанкціонованим захопленням. У багатьох країнах з розвинутою ринковою економікою ефективно корпоративне управління тісно пов'язане з такими явищами, як злиття та поглинання. Саме вони досить часто стають ефективними інструментами в системі перерозподілу власності, адже передбачають в собі реструктуризацію підприємства з подальшим його оздоровленням та покращенням діяльності, часто зі зміною власника.

Злиття як форма трансформації здійснюється шляхом об'єднання підприємства-боржника з іншими фінансово стійкими підприємствами. У результаті такого об'єднання підприємство-боржник втрачає свій самостійний юридичний статус. На відміну від злиття, поглинання проводиться у вигляді значних капіталовкладень одного суб'єкта господарювання в інший. Підприємство, яке поглинається, перестає бути самостійним, хоча як юридична особа може зберігатися у вигляді дочірнього підприємства.

Злиття та поглинання як угоди щодо придбання одних компаній іншими в різні часи незалежно від країни, привертали до себе увагу, породжували тривалі дискусії, обговорення. Перші хвилі угод про злиття компаній мали місце ще в ХІХ столітті і зумовили процеси горизонтальної інтеграції компаній-учасників та появу потужних монополій в індустріальній економіці. Слід відзначити, що ці угоди регулювалися антимонопольним законодавством і носили тоді виключно дружній характер.

Недружні поглинання нас цікавлять в контексті перерозподілу власності, а саме, який вплив даного явища на суб'єкт господарювання і економіку держави в цілому. Незважаючи на те, що недружні поглинання були поширеними в Україні ще з початку її незалежності, особливо великих масштабів вони досягли протягом кількох останніх років. Хвиля корпоративних захоплень в Україні спровокована сьогодні черговим перерозподілом власності. Однак, не слід забувати, що недружні поглинання у переважній більшості переростають з особистої проблеми

підприємства, його працівників в макроекономічну проблему, оскільки суттєво знижують інвестиційну привабливість України.

Поглинання як інструмент перерозподілу власності може носити як дружній, так і недружній характер. В основі дружнього поглинання лежить добровільна згода компанії-покупця придбати акції продавця за попередньо узгодженою ціною. Особливістю даного виду поглинання є наявність стадії переговорів, при яких потенційно можливе врегулювання питання щодо соціальної відповідальності бізнесу за наслідки укладеної угоди. Для недружнього поглинання характерним є той факт, що саме поглинання здійснюється проти волі власників і вищого керівництва підприємства, яке поглинається в умовах яскраво вираженого конфлікту компанії-покупця і компанії-цілі.

Термін «недружнє поглинання» використовується в Україні з особливим змістовним навантаженням та означає ситуацію, коли власника контрольного пакету акцій спонукають продати пакет або взагалі захоплюють контроль над підприємством силою. Це конфлікт, організатори якого, «маючи у своєму розпорядженні мінімум акцій товариства, навіть одну-дві, за допомогою формально правильних, але хибних по суті документів фактично захоплюють підприємство, миттєво продають його цінне майно, частіше за все – нерухомість у привабливих районах, і так само раптово зникають.

Незважаючи на термінологічну розбіжність, головною ознакою даного явища є дії щодо отримання контролю над підприємством назавжди або на час, необхідний для відчуження його активів.

Часто з терміном «рейдерство» вживають інший термін – «грінмейл». Це застосування міноритарієм корпоративного шантажу власника з подальшою метою дорожче продати свої акції. Грінмейл являє собою комплекс різних корпоративних дій, що вживаються міноритарним акціонером з метою змусити товариство придбати акції даного міноритарія за досить високою ціною. У деяких випадках грінмейл може бути способом захисту дрібних акціонерів своїх прав. Але завжди в його основі лежить корпоративний конфлікт.

На відміну від грінмейла, рейдерство є своєрідною економічною війною, мета якої – заволодіти, привласнити або знищити чужий бізнес. Рейдери – це компанії або окремі фахівці з питань недружніх поглинань підприємств, які фінансово, інформаційно виснажують об'єкт захоплення, а потім – відбирають у власників за безцінь.

Учасники процесу поглинання зі сторони рейдера в свою чергу можуть бути активними та пасивними. Активні учасники самі організують поглинання і зацікавлені в отриманні максимальної вигоди від даної операції. Пасивні учасники використовуються активними для досягнення поставлених ними цілей.

Існує чотири основні способи захоплення підприємств: через скуповування акцій, кредиторську заборгованість, недобросовісне керівництво, незбіг адреси.

Скуповування акцій. Найуразливіші у цьому сенсі підприємства – відкриті акціонерні товариства. Скуповуються акції у міноритарних акціонерів і власників невеликих пакетів. Спочатку поглиначі купують незначну кількість акцій (10-15%), які дають власнику можливість брати участь у зборах акціонерів, впливати на думку інших держателів акцій. Наступний етап поглинання – збільшення пакету акцій до блокуючого пакету (понад 25%), потім до контрольного (50% + 1 акція).

Поглинання через кредиторську заборгованість здійснюється шляхом скуповування прострочених боргів підприємства за низькими цінами, які потім консолідуються і пред'являються до одночасної виплати. Якщо підприємство нездатне погасити свої зобов'язання, а так найчастіше і буває, це дає підставу для початку процедури банкрутства або санації, а отже, воно перестає бути підконтрольним і власнику, і менеджменту.

Існують випадки, коли борги створюють штучно або фальсифікують. Найчастіше це трапляється з вини недобросовісного керівництва, яке, наприклад, може укласти який-небудь договір і відстрочити його оплату, що дає у свою чергу підстави для судового спору. Менеджмент може спровокувати фінансові проблеми на підприємстві, закупивши сировину за завищеними цінами або взявши кредит під дуже високі відсотки. Часто поглинання через керівників здійснюється

на держпідприємствах, на яких відсутній постійний ефективний контроль з боку власника (рис. 3.7)

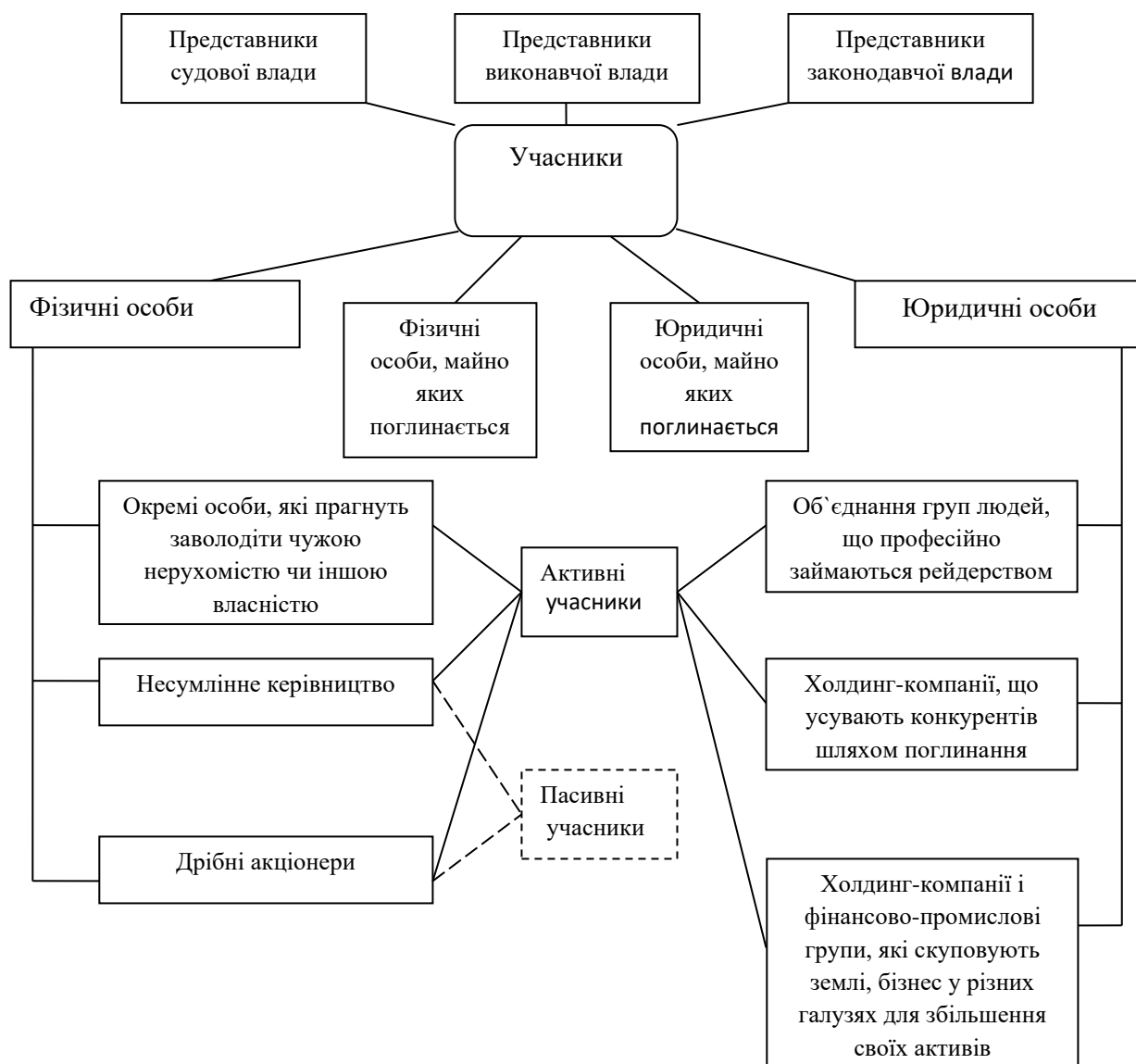

Рисунок 3.7 Учасники недружніх поглинань

Примітка: сформовано автором

Іноколи буває, що підприємство зареєстроване не за тією адресою, де воно фактично знаходиться. Тоді можливе захоплення через незбіг адреси. Підприємство-поглинач може направити до суду позов з вимогою сплатити якусь заборгованість чи відшкодувати збитки, завдані його діловій репутації. Головне, щоб у позові було вказано не ту адресу відповідача, де він фактично знаходиться. У результаті відповідач не отримує повідомлення про процес, а тому не з'являється до суду. Рішення виносяться без його участі. А через три місяці, якщо вимоги

позивача не виконано, він ініціює процедуру банкрутства, після початку якої вже пізно що-небудь оскаржувати.

Дані методи захоплення залишаються найбільш поширеними в Україні. Однак сьогодні вони стають дедалі законнішими і перетворюються у своєрідні інтелектуальні битви з використанням потужного адміністративного ресурсу.

Мабуть, однією з найбільш важливих сьогодні постає проблема сталого розвитку. Безумовно, у багатьох розвинених країнах світу також спостерігаються значні трансформації власності, в тому числі і внаслідок злиття та поглинання. Мотивом для поглиначів виступає далеко не підвищення ефективності підприємств-учасників угоди і не отримання синергії (чим повинні супроводжуватися процеси злиття та поглинання), а земля, нерухомість, ціни на які невпинно зростають. Ситуація, що склалася, призвела до появи парадоксу: вартість придбання суб'єкта господарювання з нерухомістю не є більшою вартості самої нерухомості. Саме тому разом з підвищенням цін на нерухомість почав скорочуватися промисловий сектор, стали банкрутувати і закриватися рентабельні підприємства. Ефективним власником вважається той, хто відібрав і перепродав.

Протидіяти недружнім поглинанням можна внутрішніми, доступними для підприємств та зовнішніми методами. Одним із внутрішніх методів є розвиток економічної безпеки підприємства. Перш за все, тут йдеться про підвищення рівня корпоративної культури. Потрібно виконувати свої зобов'язання перед всіма акціонерами, дбати про соціальний захист своїх працівників, проводити постійний контроль над діяльністю менеджменту. Що стосується зовнішніх методів, то до них належать: вдосконалення українського законодавства, чітка державна позиція щодо недружніх поглинань, активна участь громадськості.

Отже, перерозподіл власності внаслідок справедливої конкуренції є позитивним явищем в економіці, але у вигляді рейдерства – знищує її ефективність. Однак, слід відзначити, що трансформаційний процес – явище постійне і неминуче. Інша річ, які форми даної трансформації використовуються.

При плануванні трансформацій власності на державному рівні досить ефективним є поєднання різних форм власності, зокрема через механізм державно-

приватного співробітництва. Однак поєднання різних форм, видів власності за пізніми характеристиками особливо успішно проявляє себе у кластерах, які зарекомендували себе.

Історично більшість країн світу будували свою економічну політику, керуючись показниками рівня ВВП, курсом національної валюти, рівнем інфляції та відсоткової ставки. З часом стало очевидним, що для процвітання нації, створення міцної економічної системи зовсім недостатньо тільки хороших макроекономічних показників. Потенціал і перспективи економічного розвитку будь-якої країни залежать від мікроекономічної політики. Нові тенденції розпочалися з процесом глобалізації у вигляді чергової форми трансформації власності – корпоративної реструктуризації та нової хвилі злиття та поглинань.

Таким чином, змінюється сама логіка корпоративного управління. За словами О. Тоффлера корпорація індустріального суспільства – це головним чином економічний інститут. У постіндустріальну епоху вона стає відповідальною не лише за прибуток, а й за екологію, національні, політичні, соціальні проблеми.

Це зумовлює наступну хвилю трансформації власності, у вигляді різних форм взаємодії капіталу в тому числі на основі кластерної моделі та вимагає виявлення реальних пріоритетів інноваційного розвитку.

Соколенко, С. відзначає, що сьогодні не компанії конкурують між собою, а найефективніші ланцюги доданої вартості захоплюють глобальний ринок. Кластер дає змогу використовувати всі сильні сторони ланцюга доданої вартості і створити синергію для всіх учасників.

Особливістю кластерного управління є той факт, що він здійснюється так званою Радою кластера, в яку входять представники всіх без винятку учасників. Правила, стратегії кластеру в жодному разі не диктуються згори, що дає максимальну можливість досягти консенсусу між усіма сторонами.

Отже, альтернативою формальним об'єднанням стають кластерні утворення. Кластерна модель регіонального розвитку була розроблена і удосконалена Майклом Портером в 90-х роках минулого століття, представлена в науковому світі як «модель діаманта» або «конкурентний ромб М. Портера». Серед основних

тенденцій, які зумовили прискорення процесу кластеризації можна виділити такі, як глобалізація економіки, посилення ролі світової конкуренції, а відповідно, стирання кордонів, що дає можливість і одночасно змушує шукати нові ефективні форми взаємодії підприємств.

Ефект кластерного утворення – це результат складного процесу взаємодії і конкуренції різних за формою власності учасників кластеру під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. При формуванні кластера і правильному його організуванні, очікується позитивний ефект, однак за будь-якого результату трансформація власності у вигляді подальшого реорганізування є неминучою, оскільки навіть ефективний кластер потребує періодичного «оздоровлення», особливо при тенденції до скорочення циклу активності кластера.

Отже, спробуємо дати власне визначення поняття «кластер». Кластер – це особливий вид організаційно-господарського об'єднання, найчастіше територіально локалізованого, в якому поєднуються кооперування і конкуренція між учасниками різних форм власності з метою отримання максимально позитивного соціально-економічного ефекту.

Глобалізація внесла суттєві корективи в економічне життя планети, сприяла появі абсолютно нових господарських відносин, активізувала впровадження більш дієвих методів взаємодії влади, бізнесу та різних інститутів. Кластерна модель, судячи з досвіду країн, де вона успішно функціонує, сприяє утворенню перспективних виробничих систем, які максимально ефективно виконують програми соціально-економічного розвитку.

Кластери є не просто територіально спорідненими об'єднаннями підприємств, що співпрацюють між собою і отримують максимально позитивний економічний результат. Кластери містять інноваційну складову і завдяки участі представників різних форм власності мають також соціальне спрямування.

Кластерні утворення є результатом еволюції трансформації власності внаслідок впливу політичних, соціальних, економічних факторів;

Присутність таких обов'язкових умов, як поєднання конкуренції з кооперацією, синергія, інноваційна модель розвитку та взаємодія різних форма

власності призводить до ефекту кластерного утворення - підвищення конкурентності на всіх рівнях і покращення життя населення.

Зараз можемо стверджувати, що кластери як і форми державно-приватного співробітництва були передумовою розвитку нової форми трансформації власності, яка не змінювала її фізично, не змінювала власника, однак трансформувала інфраструктуру самої власності, окресливши нові можливості та формування нових соціально-економічних ефектів від її трансформації через користування та розпорядження, а також взаємодію різних форм власності.

Важливе місце при плануванні трансформацій власності займає інформація, яка особливо набула нового ключового значення в період діджиталізації, коли суспільство має доступ до великого обсягу інформації. Лауреат Нобелівської премії з економіки Джордж Стіглер (1999) у своїй праці «Економічна теорія інформації» довів важливість доступу інформації на ринку до всіх його учасників та вплив цього доступу на справедливу ринкову ціну. Даний підхід є як ніколи актуальним в період реформування державного сектора, в тому числі, через приватизацію.

Торговельні електронні майданчики, зокрема, єдина система Prozorro створюють сприятливі умови для формування справедливої ринкової ціни, яка є важливою складовою доцільності у трансформаціях власності. Вибір методики оцінювання є лише підготовкою до планування. Несприятлива інфраструктура, асиметрична інформація перешкоджають найдосконалішим системам оцінювання та планування. Тому державна програма трансформацій власності обов'язково повинна враховувати та пропонувати заходи для покращення інфраструктури власності, її трансформацій шляхом вдосконалення законодавства, главенства закону, чіткого розмежування обов'язків всіх регуляторів та органів державної влади, захисту прав власників і водночас виокремлення їх обов'язків.

Тому запропонований нами Реєстр власності відображає виклики суспільства перед великими масивами даних, є важливою складовою в системі оцінювання та державного планування трансформацій власності, оскільки він як живий організм, відображає постійну зміну всіх складових власності: володіння,

користування та розпорядження як окремо, так і в цілому, максимально повно характеризуючи як саму власність так і всі можливі форми її трансформації. Запропоновано, що відносини власності кожної фізичної особа з моменту отримання ідентифікаційного коду на ID картці чи юридичної особа з моменту реєстрації відображаються у Єдиному реєстрі власності, що створює прозорі ринкові умови, безпечну майнову інфраструктуру. Такий підхід до оцінювання власності створює нові можливості і для наповнення державного бюджету, зокрема шляхом реформ щодо оподаткування майна.

Власність є базовою категорією, на якій побудовані всі економічні відносини. Цикл трансформацій власності, який ми досліджували у першому розділі та знайшли йому підтвердження у другому свідчить про те, що власність трансформується разом із розвитком людства, а отже відображає всі найпрогресивніші настрої, тенденції та виклики. Нові інноваційні продукти, діджиталізація, цифровізація як економіки так і суспільства загалом змінює відносини власності.

Припускаємо, що своєрідною точкою біфуркації для еволюції власності стала пандемія внаслідок COVID-19, яка вплинула на всі без винятку сфери суспільно-економічних відносин. Відбулася трансформація самої суті власності - від «*plena in re potestas*» - повної влади над річчю до економіки спільного доступу «*sharing economy*».

Звичними, враховуючи цю тенденцію, можемо стверджувати, що наші пропозиції, сформульовані у науковій новизні є актуальними як ніколи. Адже підхід до оцінювання власності з точки зору не тільки володіння, але й користування та розпорядження, піднімають проблеми не тільки концентрації (через ознаку розпорядження), недооцінення активів (через володіння), але й дають можливість сфокусуватися окремо чи комплексно на ознаці користування, яка, на наш погляд, була недооціненою та мало вивченою у науковій літературі. В умовах економіки спільного користування, в ряді галузях сформувався феномен, коли новий стиль життя, який обирають члени суспільства змінює і підхід до самої власності. Все частіше ми обираємо не володіти, а користуватися.

Доступ до ресурсів, який нам надала мережа Інтернет, відкриває нові можливості, до яких не було доступу ще десять років тому. Ми можемо віртуально подорожувати, відвідувати театр та музеї. Не обов'язково бути власником книги, щоб її прочитати, якщо є доступ до мільйонних архівів. Не обов'язково бути власником житла, якщо його можна винаймати у різних країнах світу, поєднуючи подорожі з роботою. Реаліями за видом послуг стали вже звичні явища «coworking», «coliving».

Трансформуються також фінанси, зокрема публічні. Процеси фандрайзингу, спільного інвестування стали звичними процесами, які дозволяють фінансувати, втілювати, реалізовувати та об'єднувати людей навколо спільної ідеї, важливого проекту. Найбільш яскраво це проявлялося у концепціях розвитку міст, як наприклад, при реалізації проекту «Озеленення міста», чи «Врятуй Юпітера». Схильність до самоорганізації проявляється суспільством у переломні моменти свого розвитку, у період кризових явищ, як це ми могли спостерігати, наприклад в період революції гідності. Коли як фізичні, так і юридичні особи створили ефективну структуру фінансування та антикризового управління.

Трансформації власності які існують, диктує господарським системам і ідея blockchain, яка стала філософією сучасних ділових відносин. Ця технологія базується на взаємній відповідальності, взаємозалежності взаємо захищеності та довірі. Довіра як ніколи стає основою як відносин власності так і всіх економічних відносин.

Нові реалії вимагають змін до законодавства, змін до систем оцінювання та державного планування трансформацій, зокрема власності, оскільки функція кожної держави стосовно забезпечення однакових прав, свобод високого економічного розвитку та безпеки залишається незмінною. Поруч з довірою важливими залишається відповідальність кожного індивіда перед всіма учасниками господарських відносин, а також повага.

Взаємодія та кооперація, колаборації та об'єднання стають основами нових форм трансформацій власності. Це актуально як на державному, так і на приватному рівнях.

Припускаємо, що еволюція власності разом з еволюцією суспільства формуватиме нові форми самої власності, її трансформацій, нові економічні цикли, які будуть змінювати господарські системи, формувати нові технологічні уклади.

Висновки до розділу 3

1. Запропоновано матричну модель оцінювання трансформацій власності, яка враховує, що процес трансформацій власності залежить від зміни всіх складових права власності: права володіння (відображає ринкову вартість майна), права користування (відображає потенційну вигоду, яку можна отримати внаслідок користування об'єктом і є особливо актуальним в добу економіки спільного користування) та права розпорядження (відображає потенційні доходи, які може отримати власник внаслідок будь-яких операцій з об'єктом, пов'язаних з розпорядженням ним: продаж його чи частини, здача в оренду та ін.). Зміна будь-якої з цих складових призводить до зміни економічного результату від самого об'єкта власності і, відповідно, є причиною трансформації. Можемо припустити, що складові трансформацій власності постійно змінюються, адже власник завжди буде шукати оптимальне рішення для оптимізації майнових відносин. Саме тому вважаємо, що зміна будь-якої складової права власності: володіння, користування чи розпорядження, призводить до трансформацій власності, яку розглядаємо з позиції не лише володіння. Такий підхід дасть можливість формування цілих матриць трансформацій власності, які дозволяти б відслідковувати не лише операції зміни самого власника як у діючих реєстрах, але й інших операцій, пов'язаних з користуванням та розпорядженням.

2. Удосконалено систему оцінювання наслідків трансформацій власності з метою подальшого планування за допомогою Єдиного реєстру власності. Виявлена в процесі дослідження суттєва концентрація ринку у різних секторах економіки, зокрема, на фінансовому ринку, свідчить про недосконалість оцінювання державних структур власності з точки зору схильності до створення

прихованих монополій. Тому запропоновано систему оцінювання наслідків трансформацій власності, що включає в себе Єдиний реєстр власності, який передбачає збір даних щодо майнових трансформацій на основі матричного підходу оцінювання трансформацій власності та акумулюватиме всю необхідну інформацію з інших реєстрів та групуватиме її в матриці з врахуванням ознак володіння, користування та розпорядження.

3. Удосконалено систему індикаторів попередження та планування трансформації власності, яка доповнена запропонованим Індексом фондового ринку UPA, що може використовуватися для оцінювання доцільності відчуження державного майна, контролю за його управлінням та базується на визначенні динаміки вартості державних корпоративних прав.

4. Запропоновано систему показників доцільності трансформацій власності, які базуються на концепції визначення справедливої ринкової ціни та покращенню фінансового стану підприємства. Будь-яке трансформування власності, в тому числі у вигляді приватизації та націоналізації передбачає здійснення попередньої оцінки підприємств. Обґрунтована та об'єктивна оцінка експертів необхідна для визначення початкової ціни підприємства і прийняття рішення щодо доцільності трансформування, продажу чи реструктуризації.

5. Запропоновано показники доданої економічної вартості, порівняння з вартістю підприємств галузі, які враховують не тільки внутрішнє, але й зовнішнє середовища підприємства, а отже зменшують ризик зниження його вартості. До екологічних показників запропоновано віднести Індекс природного капіталу природний капітал (NCI), який є природною спадщиною країни і може бути репрезентований як капітальний запас нації. В масштабах державної статистичної звітності, на практиці, це є пакет різних показників.

6. Пропонується оцінювати зміни концентрації власності в регіонах х точки зору потенціалу його та за допомогою Індексу промислового виробництва. Індекс промислового виробництва - відносний показник динаміки обсягу промислового виробництва, що показує його підйом або спад. Оцінювання трансформування власності на основі індексу промислового виробництва (ІПВ)

надає можливість оцінювати міграцію капіталу, тобто отримується оцінка у просторовому вимірі. Таке оцінювання має певне значення для регіональних органів управління, оскільки відображає тенденції зростання чи зменшення потенціалу власності промисловості, аграрного сектору, сектору послуг тощо.

7. Запропоновано послідовність планування трансформацій власності на державному рівні з використання результатів оцінювання доцільності трансформацій, основний масив інформації щодо кількісних, якісних характеристик самої власності, а також динаміки структури даних щодо володіння, користування та розпорядження, зосереджений у запропонованому Єдиному реєстрі власності. Основними користувачами його передбачено будуть Фонд державного майна України, Антимонопольний комітет України, Міністерство розвитку, торгівлі та сільського господарства та державна служба фінансового моніторингу. Оскільки не всі дані Реєстру можуть мати широкий доступ до громадськості, передбачено, що доступ до нього будуть мати державні органи влади, які, в нашому випадку, беруть участь у процесі економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності.

Отримані результати опубліковано в таких працях автора: (Познякова, 2006; Познякова, 2008; Познякова, 2010; Познякова, 2013; Познякова та Косовська, 2016; Познякова та Вільгард, 2016; Познякова, Чубка та Ярошевич, 2018; Познякова, 2020а; Познякова, 2008а; Познякова, 2020; Познякова та Бонецький, 2020; Познякова та Добош, 2020; Познякова, Чубка та Степанова, 2020; Познякова та Мацьків, 2020; Познякова, Добош та Кльоба, 2020)

ВИСНОВКИ

У роботі було здійснено методологічне та методико-прикладне вирішення завдань економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності. Основні висновки з виконаного дослідження полягають у такому:

1. Власність розглядається як економічна категорія, що передбачає різний соціально-економічний ефект як від володіння власністю, так і її користування та розпорядження. У зв'язку з цим, підхід до визначення процесу трансформування власності з метою його оцінювання та планування також передбачає врахування не лише факту володіння, але й користування та розпорядження. Трансформація власності розглядається як система складних безперервних відносин з приводу зміни виду (вид господарського утворення чи предмету, який виступає самою власністю), форми (державної, приватної чи колективної), ознак (володіння, користування, розпорядження) та будь-яких властивостей самої власності. Набула подальшого розвитку типологія форм власності, зокрема запропоновано використовувати замість «державна власність» поняття «суспільна власність». Також запропоновано класифікацію видів трансформації власності, яка, на відміну від відомих, враховує також методи зміни форми власності, що мають на меті досягнення вищої ефективності її використання; методи зміни форми власності, що мають на меті виправлення юридичних помилок або незаконних дій.

2. Удосконалено підхід до визначення процесу трансформацій власності, який залежить від зміни всіх складових права власності: право володінням (відображає ринкову вартість майна), користуванням (відображає потенційну вигоду, яку можна отримати внаслідок користування об'єктом і є особливо актуальним в добу економіки спільного користування) та право розпорядженням (відображає потенційні доходи, які може отримати власник внаслідок будь-яких операцій з об'єктом, пов'язаних з розпорядженням ним : продаж його чи частини, здача в оренду та ін.). Зміна будь-якого з цих показників призводить до зміни економічного результату від самого об'єкта власності, відповідно є причиною трансформації. Складові трансформування власності постійно змінюються.

Трансформації власності у науковому дослідженні розглядаються як система безперервних відносин з приводу зміни виду (вид господарського утворення чи предмету, який виступає самою власністю), форми (державної, приватної чи колективної), ознак (володіння, користування, розпорядження) та будь-яких властивостей самої власності. Такий підхід дає можливість формування цілих матриць трансформацій власності.

3. Розвинуто засади трактування трансформацій власності, згідно яких трансформаційні процеси власності відбуваються циклічно. Трансформаційні процеси власності відбуваються циклічно. Зокрема визначено таке поняття як “цикл трансформації власності”, під яким слід розуміти низку змін форм власності, що мають історичну тенденцію до повторювання, на що впливає як політичний фактор у зв'язку з постійною безперервною діалектикою між політичними змінами та зміною власників, а також впливу нових технологій на циклічний розвиток виробничих засобів.

4. Запропоновано матричну модель оцінювання трансформацій власності, яка враховує, що процес трансформацій власності залежить від зміни всіх складових права власності: права володіння (відображає ринкову вартість майна), права користування (відображає потенційну вигоду, яку можна отримати внаслідок користування об'єктом і є особливо актуальним в добу економіки спільного користування) та права розпорядження (відображає потенційні доходи, які може отримати власник внаслідок будь-яких операцій з об'єктом, пов'язаних з розпорядженням ним: продаж його чи частини, здача в оренду та ін.). Зміна будь-якої з цих складових призводить до зміни економічного результату від самого об'єкта власності і, відповідно, є причиною трансформації. Можемо припустити, що складові трансформацій власності постійно змінюються, адже власник завжди буде шукати оптимальне рішення для оптимізації майнових відносин. Саме тому вважаємо, що зміна будь-якої складової права власності: володіння, користування чи розпорядження, призводить до трансформацій власності, яку розглядаємо з позиції не лише володіння. Такий підхід дасть можливість формування цілих матриць трансформацій власності, які дозволяти б відслідковувати не лише

операції зміни самого власника як у діючих реєстрах, але й інших операцій, пов'язаних з користуванням та розпорядженням.

5. Виділено основні методи трансформацій власності поділено за суб'єктами відносин власності, зміною права користування та розпорядження з точки зору векторів трансформацій власності: придбання, укрупнення (злиття, поглинання, кластеризація тощо) або зменшення частки (поділ, денаціоналізація і т.ін.), відчуження, втрати права власності (конфіскація, реквізиція, евікція тощо), взаємодії різних форм власності (концесія, кластеризація т.ін.). Зокрема, якщо одним із суб'єктів є держава, тоді методами трансформацій можуть бути приватизація, націоналізація, реприватизація, денаціоналізація, оренда, концесія, реквізиція, експропріація тощо. В роботі було систематизовано інформацію щодо різних форм трансформацій власності, які стануть елементами матричного підходу, запропонованого у третьому розділі дисертації для економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності.

6. Удосконалено систему оцінювання наслідків трансформацій власності з метою подальшого планування за допомогою Єдиного реєстру власності. Виявлена в процесі дослідження суттєва концентрація ринку у різних секторах економіки, зокрема, на фінансовому ринку, свідчить про недосконалість оцінювання державних структур власності з точки зору схильності до створення прихованих монополій. Тому запропоновано систему оцінювання наслідків трансформацій власності, що включає в себе Єдиний реєстр власності, який передбачає збір даних щодо майнових трансформацій на основі матричного підходу оцінювання трансформацій власності та акумулюватиме всю необхідну інформацію з інших реєстрів та групуватиме її в матриці з врахуванням ознак володіння, користування та розпорядження.

7. Запропоновано запровадження фондового індексу UPA (Ukrainian Public Assets), сформованого на основі біржового списку з підприємств з істотною частотою участі держави, акції яких перебувають у вільному обігу на фондових біржах. Використання даного індексу призначене, перш за все, для Фонду державного майна, інвестиційних радників, призначених Фондом державного майна для

об'єктів великої приватизації в момент прийняття рішення щодо доцільності приватизації державних підприємств при оцінюванні їхньої вартості, зокрема, визначенні динаміки цін акцій підприємств з державною часткою та порівнянні темпів росту індексу УРА з темпами росту вартості підприємств, що готуються до приватизації. Адже однією з основних причин негативних соціально-економічних наслідків приватизації минулих періодів є недооцінена власність. Запропонований Індекс фондового ринку УРА може використовуватися для оцінювання доцільності відчуження державного майна, контролю за його управлінням, що базується на визначенні динаміки вартості державних корпоративних прав.

8. Виділено основні економічними наслідками від приватизації, які полягають у підвищенні ефективності управління суб'єктів господарювання, з метою підвищення конкурентоспроможності. Приватизація сприяла зростанню іноземного капіталу, що в умовах грамотної антимонопольної політики стимулювало залучення нових інвестицій та забезпечення підтримки створення та розвитку нових підприємств. До основних негативних соціально-економічних наслідків трансформацій власності можна віднести: збиткову діяльність багатьох ключових державних підприємств через неефективне управління особливо в період великої приватизації; низькі або негативні фінансові результати державних підприємств; погіршення екологічної ситуації у країні та низька соціальна відповідальність через неякісний екологічний аудит при приватизації; недобросовісне володіння, користування та розпорядження майном; конфлікт інтересів Фонду державного майна і профільних міністерств, які також є власниками державного майна;

9. Запропоновано послідовність планування трансформацій власності на державному рівні з використання результатів оцінювання доцільності трансформацій, основний масив інформації щодо кількісних, якісних характеристик самої власності, а також динаміки структури даних щодо володіння, користування та розпорядження, зосереджений у запропонованому Єдиному реєстрі власності. Основними користувачами його передбачено будуть Фонд державного майна України, Антимонопольний комітет України, Міністерство розвитку, торгівлі та сільського господарства та державна служба фінансового

моніторингу. Оскільки не всі дані Реєстру можуть мати широкий доступ до громадськості, передбачено, що доступ до нього будуть мати державні органи влади, які, в нашому випадку, беруть участь у процесі економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності.

10. Запропоновано систему показників доцільності трансформацій власності, які базуються на концепції визначення справедливої ринкової ціни та покращенню фінансового стану підприємства. Обґрунтована та об'єктивна оцінка експертів необхідна для визначення початкової ціни підприємства і прийняття рішення щодо доцільності трансформування, продажу чи реструктуризації. Пропонується оцінювати зміни концентрації власності в регіонах з точки зору його потенціалу за допомогою Індексу промислового виробництва. Оцінювання трансформування власності на основі індексу промислового виробництва (ІПВ) надає можливість оцінювати міграцію капіталу, тобто отримується оцінка у просторовому вимірі. Таке оцінювання має певне значення для регіональних органів управління, оскільки відображає тенденції зростання чи зменшення потенціалу власності промисловості, аграрного сектору, сектору послуг тощо.

11. Обґрунтовано значення впливу державної власності в період криз, зокрема пандемії COVID-19 на прикладі розвинених країн світу. Окреслено роль діджиталізації в системі економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності, результати якої використовуються при здійсненні малої приватизації, яка проводиться через електронну систему Prozorro. Даний підхід дозволяє забезпечує рівні прозорі умови для всіх учасників ринку та більш відкритий доступ до економічної інформації, що дає можливість сформувати на ринку справедливу ціну на власність. Проаналізовано вплив економіки спільного доступу на процеси трансформацій власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев, І. В. та Федевич, Л. С., 2015. Діяльність господарських об'єднань та аналізування проблем, що впливають на неї. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 14 (2), с. 39-42.
2. Алексеев, І. В. та Волошин, О. П., 2005. Міграція як інноваційний чинник економічного розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 526, с. 215-219.
3. Алексеев, І. В., Князь, С. В. та Талатура, І. М., 2007. Управління розвитком природних монополій: завдання, функції, методи. *Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України*, 1, с.24.
4. Алексеев, І. В. та Колісник, М. К., 2007. Побудова системи раннього попередження та реагування на кризові ситуації в об'єднаннях промислового і фінансового капіталу. *Економіка та держава*, 8, с. 10–15.
5. Алексеев, І. В., Колісник, М. К. та Мороз А. С., 2007. *Управління ресурсним забезпеченням промислово-фінансових груп: [монографія]*. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 132 с.
6. Алексеев, І. В. та Хома, І. Б., 2016. Оцінювання впливу інноваційно-інвестиційного забезпечення на стан економічної безпеки підприємства: проблеми в реаліях часу. *Innovative potential of socio-economic systems: the challenges of the global world: International scientific-practical conference, Lisbon, June 30, 2016*, с.185-188.
7. Алексеев, І. В., 2001. Функції та об'єкти державного управління. *Актуальні проблеми державного управління*, 6, с. 40-46.
8. Алимов, О. М., Даниленко, А.І., Трегобчук, В.М. та ін., 2005. *Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: [монографія]*. Київ: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 540 с.
9. Аніловська, Г. Я., 2002. *Державники фактор трансформаційних перетворень в економіках перехідного типу: [монографія]*. Львів: Видавництво ЛКА, 324 с.

10. Антонюк, В. П., Аптекар, С. С. та Балтачєєва, Н. А., 2010. *Глобальна економічна криза 2008 – 2010 років: світовий досвід та шляхи подолання в Україні : [монографія]*. Донецьк: Юго-Восток, 414 с.
11. Афанасьєв, В. Н., 1991. *Диалектика собственности: логика экономической формы: [монографія]*. Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 248 с.
12. Бабинцев, В. С. и Блинков, В. М., 1991. *Длинные волны экономической конъюнктуры и их влияние на инновационную восприимчивость производства: [монографія]*. Всесоюзный научно-исследовательский институт системных исследований.
13. Бабич, Д. В., 2003. Акционерная собственность в системе приватизации экономических отношений. *Национализация и приватизация: прошлое, настоящее, будущее. Вестник Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина*, 613, с.27-31.
14. Бажала, Ю. М., 2002. *Економічна оцінка державних пріоритетів технологічного розвитку: [монографія]*. Київ: Ін-т екон. прогнозув., 320 с.
15. Балабанова, Г. В., Нагірна, В. П. та Нижник, О. М., 2003. Трансформація структури господарства України: регіональний аспект: *[монографія]*. К.: Міленіум, 404 с.
16. Бандура, О. В., 2004. *Деякі аспекти аналізу макроекономічної динаміки: ресурсна (енергетична) модель економічного циклу: [монографія]*. Миколаїв: ІЛОН, 172 с.
17. Беленцов, В. Н., 2008. *Оптимальная структура собственности как основа экономического развития Украины: [монографія]*. Донецьк: Донецкий государственный университет управления: ООО «Юго-Восток, Лтд», 267 с.
18. Бєседін, В. Ф., 2005. Тенденції і пропорції розвитку економіки України. К.: *НДЕІ*, 458 с.
19. Беленцов, В. М., 2009. *Методологія формування оптимальної структури власності як основи економічного розвитку України: автореферат*

- дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.
Донецьк. с.318
20. Беліков, О. Б., 2007. Чи насправді грінмейлери є санітарами бізнесу?
Юридичний журнал, 3 (57), с. 120-123.
 21. Білоцерківець, В. В. та Ляшенко, А. В., 2007. *Нова економіка: сутність та генеза: [монографія]*. Дніпропетровськ: Січ, 221 с.
 22. Білоцерківець, О. Г., Бурлай, Т. В., Гончар, Н. Ю. та ін, 2010. *Економіка України: шоківі впливи та шлях до стабільного розвитку*. Київ: НАН України; Ін-т екон. та прогнозув., 480 с.
 23. Бобров, Є., 2012. Сучасні підходи до дослідження економічної безешки.
Економіка України, 4, с. 80–85.
 24. Богачев, С. В., 2002. *Фондовые методы развития промышленных корпораций: вопросы теории и практики: [монографія]*. Донецк: НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти, 294 с.
 25. Бондар, Н. М., 2016. Етапи підготовки та реалізації проекту державно приватного партнерства. *Молодий вчений*, 2, с.17–20.
 26. Бондарчук, М. К., 2020. Інформаційне забезпечення стратегічного планування в об'єднаннях підприємств. *Існуюча практика та новітні тенденції в управлінні суб'єктами господарювання різних організаційно-правових форм: [монографія]*. Днепру: Пороги, с. 169–182
 27. Бондарчук, М. К., Паранчук, С. В. та Червінська, О. С., 2020. Сучасні підходи до фінансового і інноваційного розвитку промислово-фінансових груп. *Сучасні підходи до соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку суб'єктів національного господарства: [монографія]*. Дніпро:Пороги, 520 с., с. 109-124.
 28. Бондарь, А. Н., Ларцев, В. С. , Ледомская, С. Ю. та Тераторин, Ю. М., 2002. *Итоги сертификатной приватизации в Украине*. Киев: *Полиграф-Информ*, 208 с.
 29. Бородюк, В. М., 2009. Правові аспекти удосконалення відносин власності.
Економіка промисловості, 3, с. 3-9.

30. Бочко, О. Ю., 2017. Вплив маркетингу 3.0 на трансформаційні зміни економіки. *The Academy of Management and Administration in Opole*, с. 79-84.
31. Брановицький, В., 2018. Політика власності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*, 1, с. 12-19.
32. Брановицький, В. В., 2014. Механізм перерозподілу власності як умова сталого розвитку. *Економіка та держава*, 3, с. 99-100.
33. Бузгалин, А. В. и Колганов, А. И., 2004. «Рыночноцентрическая» экономическая теория устарела. *Вопросы экономики*, 3, с. 36-49.
34. Булеев, И. П., 2006. *Трансформация общества и экономика: опыт и перспективы: [монографія]*. Донецк: НАН Украины. Ин-т экономики промышленности, 336 с.
35. Бутник, О. М., 2004. *Економіко-математичне моделювання перехідних процесів у соціально-економічних системах: [монографія]*. Харків: Видавничий дім «ІНЖЕК», 304 с.
36. Васильєва, Т. А., 2010. *Інноваційна складова в структурі макроекономічних індикаторів економічного розвитку: [монографія]*. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 118 с.
37. Василькова, В. В., 1999. Порядок и хаос в развитии социальных систем: (Синергетика и теория социальной самоорганизации). *Издательство «Лань»*, 480 с.
38. Ватаманюк, З., 2005. Інституційні засади формування економічної системи України: теорія і практика. Львів: «Новий Світ-2000», 648 с.
39. Вербова, О. С., 2002. *Західноукраїнське приватне підприємництво міжвоєнного часу: [монографія]*. Львів: ЛА "Піраміда", 212 с.
40. Вербова, О. С., 2010. Український кооператизм як ідейна підвалина західноукраїнської кооперації у міжвоєнний період. *Регіональна економіка*, 2, с. 208-215.
41. Вербова, О. С., 2012. Західноукраїнське приватне підприємництво у період Другої світової війни. *Вісник НУ "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні*, 6, с. 22-25.

42. Винницька, М. Я., 2010. Флуктуації економічного розвитку в умовах трансформаційної економіки: *автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: 08.00.01*. Київ.
43. Власюк, О., 2005. *Системна трансформація економіки: історико-методологічний аспект: [монографія]*. Вінниця, 208 с.
44. Галушкіна, П., Руєтов, В. Є. та Качаровська, Л. М., 2009. Стратегічні вектори регіональних трансформаційних зрушень: *[монографія]*. П.; Сімферополь: ПП «Підприємство Фенікс», 320 с.
45. Гальчинський, А. С., 2001. Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного процесу. *Українські пропілеї*, с. 314-316.
46. Гальчинський, А. С., 2006. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. *Методологічні аспекти*, 312 с.
47. Гальчинський, А. С., Геєць, В. М., Кінах, А. К. та Семиноженко, В. П., 2002. Інноваційна стратегія українських реформ. *Знання України*, с. 313 – 326.
48. Геєць, В. М., 2014. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. *Економіка України*, 12, с. 4-19.
49. Геєць, В. М., 2009. *Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку: [монографія]*. Київ: НАН України; Ін-т екон. та прогнозув., 864 с.
50. Геєць, В. М., 2003. Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні. *Х.: Вид-во «Форт»*, 440 с.
51. Геєць, В. М., 2006. Україна у вимірі економіки знань. *К.: «Основи»*, 592 с.
52. Гиль, О. О., Гришина, Л. О. та Карась, П. М., 2009. *Кредитно-модульний курс з дисципліни «Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств»: [навч. посібник]*. Львів: Вид-во «Новий світ-2000», 248 с.
53. Гладілін, В. М., 2018. Аеропорт як функціональна система, передпосилання до приватизації. *Містобудування та територіальне планування*, 67. с. 116-126.

54. Горкіна, Л. П., Біла, С. О., Небрат, В. В. та ін., 2010. Ретроспектива ринкових перетворень в Україні. *Сучасний дискус, НАН України; Ін-т екон. та прогнозув.*, 760 с.
55. Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы хозяйствования: в 2-х т. Т. 1: сб.науч. тр., 2009. Донецк: *НАН Украины. Институт экономико-правовых исследований: изд-во «Ноулидж»*, 395 с.
56. Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы хозяйствования: в 2-х т. Т.2: сб.науч. тр. , 2009. Донецк: *НАН Украины. Институт экономико-правовых исследований: изд-во «Ноулидж»*, 363 с.
57. Горошкова, Л. А., Волков, В. П. та Карбівничий, І. О. 2018. Метод пошуку паритетності при державно-приватному партнерстві. *Економічний вісник університету*, 38, с. 40-47.
58. Григорян, Г. М., 2002. *Собственность: история и современность: [монографія]*. Харьков: Изд. ХГЭУ, 188 с.
59. Губерная, Г. К., Скубенко, В. П., Чередник, Л. И. та Ткаченко, А. П., 1998. *Состояние экономики как основа сотрудничества государства и гражданина: опыт Украины: [монографія]*. Донецк: ГЭП НАН Украины, 32 с.
60. Гуменюк, О. І., 2007. Кластери як організаційна структура інноваціо-інвестиційної моделі розвитку промисловості. *Актуальні проблеми економіки*, 2, с. 9-19.
61. Гэлбрейт, Дж., 2004. *Новое индустриальное общество*. ООО «Издательство АСТ»: ООО «Транзиткнига», 6, 602 с.
62. Давимука, С., 1998. Теоретико-методологічні аспекти приватизації і механізми її реалізації в Україні. *Львів: ІРД НАН України*, 158 с.
63. Данилишин, Б. М., 2003. Стратегічні напрями сталого розвитку України. *НАН України, К.*, 262 с.
64. Дацій, О. І., Гаман, М. В. та Дацій, Н. В., 2010. *Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації: [монографія]*. Донецьк: Юго-Восток, 370 с.

65. Дементьев, В., 2004. Экономическая власть и институциональная теория. *Вопросы экономики*, 3, с. 50 - 64.
66. Денисенко, М. П., Юринець, З. В., Юринець, Р. В. та Кохан, М. О., 2020. Конкурентоспроможність підприємництва в умовах інноваційно-інвестиційної модернізації економіки. *Економіка та держава*, 4, с.19–24.
67. *Державне управління: плани і проекти економічного розвитку, 2006: [монографія]*. За ред. О. Ю. Кучеренка, І. В. Запатріної. Київ: ВІП, 624 с.
68. Державно-правові та суспільно-політичні перетворення в Україні: проблеми і перспективи, 2010. Матеріали спільного засідання вчених рад Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України та Інституту історії України НАН України /Відп. Ред. Академік НАН України Ю.С. Шемшученко; упоряд. Доктор політ. Наук В.П. Горбатенко. Київ: ТОВ «Юридична думка», 104 с.
69. Деєва, Н. М., 2006. *Потенціал соціалізації і його регулювання в економіці: теорія, методологія, перспективи: [монографія]*. Д.: АРТ-ПРЕС, 444 с.
70. Джабраїлов, Р. А. та Джумагельдієва, Г. Д., 2007. Хозяйственно-правовое обеспечение рационального использования коммунальной собственности города (на примере концессии). *Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд»*, 52 с.
71. Дзісяк, Я. І., 2010. Соціально-економічні перетворення в Україні наприкінці 80-на початку 90-х років ХХ століття (Незворотність економічного краху СРСР). *Економічна думка*, 264 с.
72. Длинные волны: Научно-технический прогресс и социально-экономическое развитие С. Ю. Глазьев, Г. И. Микерин, П. Н. Тесля и др., 1991. *Новосибирск: Наука. Сиб. Отд-ние*, 224 с.
73. Долішній, Д. Б., 2010. Про перспективи електрозабезпечення підприємств нафтогазового комплексу Івано-Фрiнкiвської області. *Регіональна економіка*, 1, с. 70–77.
74. Долішній, М. та Козоріз, М., 1999. Моделі державного регулювання в ринковій економіці. *Економіка України*, 6, с. 13–22.

75. Егорова, Н. Е., 2007. Рынок слияний и поглощений. *ЭКО*, 5, с. 150–166.
76. ЄМЕЦЬ, В. В., 2017. Нагромадження капіталу в умовах економічної нестабільності: *автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук*: 08.00.01. Київ, 278 с.
77. Єрмошенко, М. М. та Ганущак-Єфіменко, Л. М., 2010. *Механізм розвитку інноваційного потенціалу кластерооб'єднаних підприємств: [монографія]*. Київ: Національна академія управління, 236 с.
78. Єрохін, С. А., 2014. Загальна теорія розвитку та структурна трансформація національної економіки. *Економічна теорія*, 3 (47), с. 17-25.
79. Жаліло, Я. А., 2008. Українська приватизація: перспективи та пріоритети: *К.: НІСД*, 58 с.
80. Жихор, О. Б., 2009. *Інноваційна політика розвитку регіонів: теорія та практика формування, механізми реалізації: [монографія]*. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 544 с.
81. Жовтянський, В. А., Кулик, М. М. та Стогній, Б. С., 2006. Стратегія енергозбереження в Україні: Аналітично-довідкові матеріали в 2-х томах: *Загальні засади енергозбереження: [колективна монографія]*. Академперіодика, Т. 1, 510 с.
82. Жовтянський, В. А., Кулик, М. М. та Стогній, Б. С., 2006. Стратегія енергозбереження в Україні: Аналітично-довідкові матеріали в 2-х томах: *Механізми реалізації політики енергозбереження: [колективна монографія]*. Академперіодика, Т. 2, 600 с.
83. Задорожний, Г. В., 1996. Собственность и экономическая власть. *Основа*, 144 с.
84. Зайцев, Ю. К., 2002. *Соціалізація економіки України та системна трансформація суспільства: методологія і практика: [монографія]*. Київ: КНЕУ, 188 с.
85. Закон України «Про захист економічної конкуренції» № 440-IX від 14.01.2020.

86. Захарченко, А. М., 2018. Правові аспекти державного фінансового контролю щодо діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки. *Правничий часопис Донецького університету*. 1-2 (35-36), с. 24-35.
87. Захарченко, А. М., 2010. Щодо віднесення підприємств (організацій) до таких, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави. *Материалы шестой международной научно-практической интернет-конференции*. Донецк: Изд-во «Ноулидж» (донецкое отделение), 246 с.
88. Звіт Державної служби фінансового моніторингу, 2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/Zvit2019.pdf>.
89. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/Zvit2019.pdf>.
90. Золотарьова, О. Л., 2000. Економіко-математичне моделювання інвестиційних процесів в енергетиці. Київ: ДЕМІУР, 104 с.
91. Зухурова, Л. И. та Новикова, И. Я. , 2007. Слияния и поглощения в России. *ЭКО*, 6, с. 117-143.
92. Ивченко В., 2009. Глава госагенства по инвестициям и инновациям о причинах отсутствия инновационного бума в Украине. *Инвестгазета*, 28, с. 52-53.
93. Инякин, В. Н. та Гапунік, М. Л., 2002. *Проблемы энергетического обеспечения функционирования экономики Украины (библиотека энергоменеджера): [монографія]*. Донецк: Институт Экономки промышленности НАН Украина», 70 с.
94. Исупов, К. та Савкин, И., 1993. *Русская философия собственности XVIII – XX вв. : [сборник]*. СП «Ганза», 512 с.
95. Канов, А. А., 2004. *Государство, собственность и экономика: проблемы взаимодействия в системе национального хозяйства современного мексиканского общества: [сборник]*. Симферополь: Таврия, 396 с.
96. Кваснюк, Б. Є., 2003. Роль держави у довгостроковому економічному зростанні. Х.: *Форт*, 424 с.

97. Кирнос А. И., 1999. *Трансформация форм собственности и инвестиционная деятельность предприятий: [монография]*. Донецк: ДонГАУ, 92 с.
98. Клебанова, Т. С., Дубровина, Н. А., Полякова, О. Ю., Раевнева, Е. В., Милов, А. В. и Сергиенко, Е. А., 2005. *Моделирование экономической динамики: [уч.пособие]*. Харьков: Издательський Дом «ИНЖЕК», 244 с.
99. Ковалева, Г. Д., 1992. Циклическая динамика экономических процессов: измерение и моделирование. Новосибирск: *Наука. Сиб. Отд-е*, 160 с.
100. Колосовский, Н. Н., 1969. Теория экономического районирования. *Мысль*, 336 с.
101. Коломийчук, В. С., 1997. Теоретичні та методологічні основи дослідження циклічності соціально-економічного розвитку територіальних господарських утворень. Львів: *Інститут регіональних досліджень НАН України*, 59 с.
102. Коломієць, Г. М., 2006. Спряження невизначеності господарських систем та їх реформування: *автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук*. Харків.
103. Коломієць, Г. М., 2004. Невизначеність розвитку господарчих систем і їх реформування. Харків: *Видавничий центр Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*, 256 с.
104. Комісарчук, Р. В., 2013. Слідчі ситуації, що виникають при розслідуванні фактів незаконної приватизації. *Право і суспільство*, 6.2, с. 343-347
105. Кондратьев, Н. Д., 1991. Основные проблемы экономической статистики и динамики: Предварительный эскиз / Авт. Статей о Кондратьеве и его творчестве М.: *Наука*, 567 с.
106. Кононенко, В. І., 1999. *Система регуляторів перехідної економіки України: [монография]*. Київ, 333 с.

107. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр>.
108. Корнєєва, Ю. В., 2017. Практика первинного розміщення акцій державних підприємств на міжнародних фінансових ринках. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 16, с. 150-154.
109. Корнійчук, Л., 2008. Економічне зростання і сталий розвиток. *Економіка України*, 4, с. 82-90.
110. Кочук, С. І., 2004. *Трансформаційні процеси і регуляторна політика в економіці України: [монографія]*. Ірпінь: Національна академія ДПС України, 222 с.
111. Кошій, О. В., 2010. Прогнозування кон'юнктури ринку молочних продуктів з врахуванням циклічності розвитку економіки України: *автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук*. Полтава.
112. Кравченко, Ю., 2006. Ринкам природних монополій – ефективне регулювання. *Економіка України*, 6, с. 12-20
113. Крючкова, І. В., 2007. Структурна гармонізація економіки України як чинник економічного зростання. К.: «Експрес», 520 с.
114. Кузнецов, В. В., Трушлякова, А. Б., Кузнєцова, С. А. та Семенов, М. М., 2007. *Економічне обґрунтування проектних рішень у стаціонарній енергетиці: [навч. посібник]*. Миколаїв, 66 с.
115. Кузьмін, О. та Жежуха, В., 2010. Кластери як чинник інноваційного розвитку підприємств і територіальних утворень. *Економіка України*, 2, с. 14-23.
116. Кузьмін, О. та Шуляр, Р., 2003. Економічні проблеми злиття підприємств. *Економіка України*, 12, с. 26-33.
117. Кузьмін, О. Є. та Бублик, М. І., 2013. Методологія оцінювання техногенних збитків підприємств в Україні та світі. *Вісник Національного*

- університету Львівська політехніка. *Проблеми економіки та управління*, 754, с. 115-120.
118. Кузьмін, О. Є., 2013. *Процесно-структурований менеджмент: методологія та інструментарій: [монографія]*. Львів: Растр-7.
119. Кузьмін, О. Є., Алексеев, І. В. та Хома, І. Б., 2013. Структурно-функціональна діагностика фінансово-економічної захищеності підприємства. *Фінанси України*, 4, с. 106-116.
120. Кульпінов, В. та Зайцев І., Поглинання непокірної. *Контракти*, 19.
121. Кун, Т., 2009. Структура научных революцій; пер. с англ. И. З. Налетова. М. : АСТ Москва, 3, с. 317.
122. Кучеренко, В. Р. та Карпов, В. А., 2004. *Основи економічної кон'юнктури: [монографія]*. Київ, 224 с.
123. Ларцев, В. С. та Ключиков, Г. М., 2001. Українська приватизація у спогадах та роздумах. К.: видавнича фірма Поліграф-Інформ, 479 с.
124. Ларцев, В. С. та Ключикова, Г. Н., 2001. Краткий очерк истории приватизации в Украине. К.: Издательская фирма Полиграф-Информ, 352 с.
125. Ларцев, В. С., 2000. Історико-культурні корені особливостей процесу приватизації в Україні. *Державний інформаційний бюлетень про приватизацію*, 10, с. 67-72.
126. Ларцев, В. С., 2000. Передприватизаційний етап роздержавлення власності в Україні (1920-1987 рр.). *Державний інформаційний бюлетень про приватизацію*, 12, с. 70-73.
127. Лебедева, В. К. та Тарасевич, В. Н., 2004. *Экономическая синергетика и переменная деятельности: [монографія]*. Днепропетровск: Сич, 66 с.
128. Ліпич, Л. Г. та Кошій, О. В., 2009. *Економічна кон'юнктура: механізм формування та методологічні підходи до оцінювання: [монографія]*. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 220 с.
129. Ліпич, Л. Г., Левицький, В. В. та Кошій, О. В., 2008. *Формування стратегій розвитку підприємств на засадах прогнозування кон'юнктури*

- ринку: [монографія]. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Нац. Ун-ту ім. Лесі Українки, 168 с.
130. Лук'яненко, Д., Чужиков, В., Вожняк, М. Г. та ін., 2010. *Конвергенція економічних моделей Польщі та України: [монографія]*. КНЕУ, 719 с.
131. Ляшенко, О. І., 2006. Економіко-математичне моделювання динаміки та розвитку відкритої економіки: *автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук*. Київ.
132. Ляшенко, О. М., 2009. Методи та моделі комерціалізації трансферу технологій: *автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук*. Київ.
133. Мазур, А. Г., 2007. *Регіональна парадигма суспільного розвитку: [монографія]*. Вінниця: Книга-вега, 160 с.
134. Макаренко, И. П., 2002. Макроэкономика: модели и цифры (на примере экономики Украины). *Институт эволюционной экономики*. Київ, 142 с.
135. Макогон, Ю. В. и Ляшенко, В. И., 2009. *Национализация и приватизация предприятий (опыт Франции для Украины): [монографія]*. Изд. 2-е, испр. И доп. Мин-во образования и науки Украины. ДонНУ Украины. Ин-т экономики промышленности. Донецк, 492 с.
136. Макогон, Ю. В., Куднко, Г. Е., Кадремеева, Д. С., Кошеленко, В. В., Миронишина, Е. В. та Рябчин, А. М., 2006. *Некоторые аспекты реализации политики энергосбережения в Укране: [монографія]*. Донецк: ДонНУ-Донф НИСИ, 200 с.
137. Мальський, М. З. та Мацях, М. М., 2003. *Теорія міжнародних відносин: [підручник]*. Київ: Кобза, 528 с.
138. Мамутов, В., 2006. Про поєднання держрегулювання і ринкової саморегуляції. *Економіка України*, 1, с. 59.
139. Мамутов, В. К., 2010. *Предприятие и вышестоящий хозяйственный орган: [монографія]*. Донецк: «Каштан», 240 с.

140. Мамутов, В. К., Савельев, Л. А., Орлова, Н. А. и др., 2002. *Экономико-правовые и организационные предпосылки обеспечения конкурентоспособности экономики : [монография]*. Донецк: ООО «Юго-восток, ЛТД», 150 с.
141. Манойленко, О. В., 2006. *Механізми антикризового управління в корпоративному секторі економіки: [монографія]*. К.: Вид-во НАДУ, 352 с.
142. Мартієнко, А. І. та Харічков, С. К., 2008. *Відносини реалізації форм прав власності у природокористуванні: [монографія]*. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 214 с.
143. Марюта, А. Н. та Екимов, С. В., 2005. *Математические модели экономики: [монография]*. Днепропетровск: Наука и образование, 212 с.
144. Мельник, Л. Г., Карінцева, О. І. та Сотник, І. М., 2006. *Економіка енергетики: [навч. посібник]*. Суми: ВТД «Університетська книга», 238 с.
145. Мельник, О. Г. та ін., 2009. *Інноваційні системи економічної діагностики підприємств на засадах індикаторів. Теоретико-методологічні та методичні засади: [монографія]*. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 212 с.
146. Михасюк, І., Мельник, А., Крупка, М. та Залога, З., 1999. *Державне регулювання економіки*. Львів: «Українські технології», 640 с.
147. Мочальников, В. Н. , 2007. *Государство и бизнес станут партнерами. ЭКО*, 3, с. 55-62.
148. Михалева, Е. В., Фиялова, Д. П. и Панкратова, А. А., 2020. *Особенности экспертизы и управления промышленной недвижимостью в донецкой народной республике. Экономика строительства и городского хозяйства*, 16 (2), с. 97-105.
149. Мочерний С. В., 2000. *Основи економічної теорії. [монографія]*. Знання: КОО, 686 с.
150. Мудрак, Р., 2006. *Державна регуляторна політика як складова економічного розвитку. Економіка України*, 7, с. 43-41.

151. Мусіна, Л. А. та Кваша, Т. К., 2009. *Підходи, індикатори та методи оцінювання впливу науково-технічної діяльності на економічний розвиток: [монографія]*. Київ: укрІНТЕІ, 252 с.
152. Никифорок, О. І., 2018. Виклики лібералізації для природних монополій: залізниці України. *Економический вестник университета. Сборник научных трудов ученых и аспирантов*, 381.
153. Новий курс: реформи в Україні. 2010-2015, 2010. Національна доповідь, за аг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. Київ: НВЦ НБУВ, 232 с.
154. Норт, Д. та Даглас, 2000. *Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки: [монографія]*. Київ: Основи, 198 с.
155. Носов, О. Ю. та Черниченко, Т. В. Нормативно-правове регулювання кластеризації в Україні. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*, 1, с. 21-27.
156. Нуреев, Р. та Рунов, А., 2002. Россия: неизбежна ли деприватизация? *Вопросы экономики*, 6, с.10-39.
157. Оборина, Е. В., 2010. *Антикризисные стратегии развития региональной энергетики: [монографія]*. Одесса: Феникс, 288 с.
158. Ожегов, С. И., 1988. Словарь русского языка. М.: Русск. Яз., 750 с.
159. Олейник, А., 2003. Роль государства в установлении прав собственности (к вопросу о теореме Коуза). *Мировая экономика и международные отношения*, 7, с. 52-61.
160. Осецький, В. Л., 2003. *Інвестиції та інновації: проблеми теорії і практики: [монографія]*. Київ: ІАЕ УААН, 412 с.
161. Осипян, А. Л., 2001. *Экономика государства благосостояния: основы и формирование в условиях рыночной трансформации: [монографія]*. Донецьк: Лебедь, 302 с.
162. Остром, Э., 2010. Управляя общим: эволюция институтов коллективной деятельности. М.: Ирисэн, Мысль, 447.
163. Павлов, К. В., 2017. Уніфіковані підходи до класифікація об'єктів нерухомості. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 15, с. 390-394.

164. Павлов, В. І. та Борейко, В. І., 2009. Інституціональні перетворення та їх вплив на регулюючі функції держави. *Регіональна економіка*, 1, с. 7-14.
165. Павлюк, А. П., 2009. Кластерна модель регіональної економіки: теоретико-методологічні засади. *Продуктивні сили України*, 1 (005), с. 105-113.
166. Палига, Є. М., 2000. *Соціально-економічний механізм формування ефективної економіки: [монографія]*. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 340 с.
167. Пенькова, І. В., 2005. *Інформація: соціально-економічний аспект: [монографія]*. Донецьк: РВА ДонНТУ, 224 с.
168. Пирог, О. В., 2011. Технологічний розвиток промисловості України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник*, 2 (7), с. 248- 252.
169. Пирог, О. В. та Катан, Л. І., 2008. Сталий соціально-економічний розвиток України в умовах формування інвестиційної політики держави. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Науковий збірник*, 4, 366 с.
170. Пирог, О. В., 2011. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства. *Проблеми економіки та управління*, 698, с. 93-103.
171. Пирог, О. В., 2011. Трансформація ролі держави в економічному розвитку країни: світовий досвід. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*, 3 (10/2).
172. Пирог, О. В., 2012. Концептуальні положення теорії постіндустріального суспільства для формування економіки нового типу. *Економіка Крима*, 1, с. 38.
173. Письмак, В. П., 2003. Проблемы устойчивого функционирования социально-экономической модели Украины. *Донецк: издательство «Донеччина»*, 544 с.

174. Питер, Ф. Друкер, 2007. *Эпоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества*: Пер. с англ. М.: ООО «И.Д. Вильямс», 336 с.
175. Плакіда, В. Т., 2010. *Управління державною власністю: світовий досвід та реалії України: [монографія]*. Донецьк: Юго-Восток, 400 с.
176. Побурко, Я. О., 1995. *Методичні рекомендації щодо створення холдингових компаній в процесі приватизації державного майна [навч. посібник]*. Центр розв. і реконструкції економіки при КМ України, Ін-т регіон. дослідж. НАН України. Львів, 20 с.
177. Поздняков, Ю. В. та Лапішко, М. Л., 2019. Багаторазові непрямі економічні вимірювання як методологічна основа для встановлення невизначеності результату оцінювання вартості. *Приазовський економічний вісник*, 5 (16), с. 415 – 421.
178. Познякова, О. І. та Алексеев, І. В., 2004. Необхідність державного управління інвестиційним процесом в Україні. *Вісник Дніпропетровського національного університету*, том IV., с.1216-1223.
179. Познякова, О. І. та Алексеев, І. В., 2005. Категорії і процеси трансформації власності в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, 533, с.12-17.
180. Познякова, О. І. та Алексеев, І. В., 2006а. Співвідношення «приватного» і «публічного» у відносинах власності. *Вісник Львівської державної фінансової академії*, 9, с. 337-345. DOI: 10.6084/m9.figshare.13727869.v1.
181. Познякова, О. І. та Алексеев, І. В., 2006б. Трансформація власності: історичний аспект. *Регіональна економіка*, 2, с. 15-25. DOI: 10.6084/m9.figshare.13721488.v1.
182. Познякова, О. І., 2006. Форма власності як фактор маркетингу суб'єктів господарювання. *Вісник НУ «ЛП» Логістика*, 552, с. 121-126.
183. Познякова, О. І. та Алексеев, І. В., 2006с. Банківська система і процес трансформації власності. *Вісн. Нац. ун-ту "Львів. політехніка"*, 552, с. 79-85.

184. Познякова, О. І., 2008. Недружні поглинання в системі перерозподілу власності. *Науковий вісник НЛТУ України*, 18 (5), с. 175-181.
185. Познякова, О. І., та Алексєєв, І. В., 2010а. Трансформування власності: основні процеси та категорії. В: В.С. Пономаренко, ред. *Соціально-економічне розвиток України і її регіонів: проблеми науки і практики*: ІД «ИНЖЕК», с. 9-29
186. Познякова, О. І. та Алексєєв, І. В., 2010б. Циклическі закономірності і трансформації власності. *Бізнес Інформ*, 5 (1), с. 8-11.
187. Познякова, О. І., 2010. Кластери як результат трансформації власності в системі інноваційних структур. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка" Проблеми економіки та управління*, 668, с. 135-142.
188. Познякова, О. І., 2013. Особливості оцінки вартості підприємства при зміні форм власності. *Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні: Матеріали ІХ науково-практичної конференції*. Львів, Україна, 15-20 Квітень 2013. Львів: ЗУКЦ.
189. Познякова, О. І. та Алексєєв, І. В., 2014. Формування системи показників доцільності приватизації (реприватизації) як соціально-економічного проекту. *Економіка Криму*, 3, с. 37-43.
190. Познякова, О. та Вільгард, М. Р., 2016. Проблеми та перспективи розміщення цінних паперів українських компаній на Варшавській фондовій біржі. *Молодий вчений*, 4 (31), с.160-164.
191. Познякова, О. І., Чубка, О. М. та Ярошевич, Н. Б., 2018. Проблеми використання ринкового підходу до оцінки вартості підприємства в Україні. *Інфраструктура ринку*, 24, с. 380-384.
192. Познякова, О., Шимла, В. та Колегович, К., 2019. Ефект витіснення в контексті політики внутрішніх запозичень України. *Фінансово-кредитні системи в умовах зміни ділових циклів: тези доповідей міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Київ, Україна, 15 Травень 2019. DOI: <http://doi.org/10.31617/k.knute.2019-05-15.01>.

193. Познякова, О. та Бонецький, О., 2020. Концентрація страхового ринку non-life України. *Інтернаука. Серія «Економічні науки»*, 7. doi: 10.25313/2520-2294-2020-7-6201.
194. Познякова, О. та Добош, Н., 2020. Development of digitalization mechanism of Institute of financial ombudsman on the example of Ukraine *Technology audit and production reserves*, 6 (4(56). doi:<http://dx.doi.org/10.15587/2706-5448.2020.220327>.
195. Познякова, О., Добош, Н. та Кльоба, Л., 2020. Інституційні інновації в регулюванні фінансового ринку в Україні в контексті покращення захисту прав споживачів фінансових послуг. *Інтернаука*, 6. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-6-6124>.
196. Познякова, О., Чубка, О. та Степанова, А., 2020. Фондовий ринок під тиском “ефекту витіснення”. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 34, с. 162-167. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-34-27>.
197. Познякова, О. та Мацьків, О., 2020. Удосконалення бізнес-процесів підприємств в умовах діджиталізації. *Тези доповідей VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Управління інноваційним процесом в Україні: розвиток співпраці»*. Львів, Україна, 18-20 Червень 2020. Львів: Видавництво Львівської політехніки.
198. Полетаев, А. В. и Савельева, И. М., 1993. *Циклы Кондратьева и развитие капитализма (опыт междисциплинарного исследования): [монография]*. М.: Наука, 249 с.
199. Полуянов, В. П., 2000. *Формирование многоукладности в экономике Украины: цели и результаты: [монография]*. Донецк: ИЭП НАН Украины, 80 с.
200. Полуянов, В. П., 2001. *Теория и практика реформирования предприятий в коммунальном хозяйстве (методологический аспект): [монография]*. Донецк: ИЭП НАН Украины, 244 с.

201. Пономаренко, В. С., Тридід, О. М. та Кизим, М. О., 2003. *Стратегія розвитку підприємництва в умовах кризи: [монографія]*. Харків: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 328с.
202. Попова, В. В., 2005. *Факторная теория экономического роста и развития: [монографія]*. К.: Изд-во Европ. Ун-та, 451 с.
203. Попова, В. В., 2010. Статистична ідентифікація теорій економічного розвитку: методологія та практика вимірювання. К.: ДАСОА, 428 с.
204. Порохня, В. М., 2001. *Моделювання економіки: [монографія]*. ЗДІА, Запоріжжя, 360с.
205. Про затвердження Положення про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання N 7-рп (z0728-20) від 18.06.2020.
206. Прокопенко, В. Ю., 2015. Вітчизняна практика застосування приватизаційних інструментів у сфері нерухомості. Проблеми і перспективи економіки та управління, 1, с. 144-147.
207. Протокольне рішення Антимонопольного комітету України: методичні рекомендації щодо застосування поняття контролю. Розпорядження АМКУ від 01 листопада 2018 р.
208. Прутська, О. О., 2003. Інституціоналізм і проблеми економічної поведінки в перехідній економіці. К.: Логос, с. 248-256.
209. Пряхін, Є. В., 2019. Криміналістична характеристика незаконної приватизації державного та комунального майна. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*, 8.
210. Пухтаєвич, Г. О., 2005. *Аналіз національної економіки: [навч. посібник]*. Київ, 254 с.
211. Рибалкін, В. О., 2000. Теорія власності. К.: Логос, 279 с.
212. Ризики використання суб'єктів з непрозорою структурою власності у схемах відмивання кримінальних доходів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/12/fiu_typology-2018.pdf.

213. Рубаник, В. Е., 2004. Собственность в истории российской и украинской системы права: общее и особенное. *Харьков: Консум*, 520 с.
214. Рябченко, О. Д., 1999. Приватизація підприємств в українському вимірі. *Х.: Основа*, 248 с.
215. Рябченко, О. Д., 2001. Приватизація і оптимізація функціонування промисловості. *Х.: Основа*, 359 с.
216. Рябченко, О. Д., Калініченко, І. І., Михайленко, О. П. та Цибань, П. В., 2000. *Інвестування, інноваційні процеси і приватизація: [монографія]*. Харків: Основа, 122 с.
217. Рябченко, О. Д., Калініченко, І. І., Михайленко, О. П. та Цибань, П. В., 2000. *Інвестування і приватизація підприємств у галузевій видозміні: [монографія]*. Харків: Основа, 88 с.
218. Рябченко, О. Д., Панченко, С. В., Михайленко, О. П. та Вовк, О. С., 2000. Приватизація і конверсія підприємств машинобудування та військово-промислового комплексу. *Х.: Основа*, 108 с.
219. Рябченко, О. Д., Савченко, О. В., Тарасенко, Г. Г., Ранченко, Н. Г., Вовк, О. С., Бахтир, О. П. та Рябчун, Т. С., 1999. Приватизація і інвестиційна привабливість в машинобудівному та гірничо-металургійному комплексах України. *Х.: Основа*, 78 с.
220. Рябченко, О. П., 1999. *Держава і економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин: [монографія]*. Харків: Вид-во Ун-ту внутрішніх справ, 304 с.
221. Саєнко, В. Г., 2008. *Пенітенціарна система держави: організаційно-методичні положення життєзабезпечення: [монографія]*. Нац. ун-т економіки і торгівлі імені Михайла Туган-барановського. Донецьк: ДонНУЕТ, 331 с.
222. Саєнко, Г. В. та Папаїка, О. О. *На шляху до стійкого розвитку економіки: господарський механізм взаємодії: [монографія]*. Донецьк, 928 с.

223. Сажина, М. А., 1990. Циклические кризисы как механизм функционирования современного капитализма. М.: *Изд-во МГУ*, 80 с.
224. Селиванова, И., 2006. Правовые аспекты поглощения компаний в Украине. *Юридичний радник*, 3 (11), с. 35-38.
225. Семенов, Г. А. та Богма О. С., 2008. *Створення кластерних об'єднань в умовах нової економіки: [монографія]*. Запоріжжя: КПУ, 244 с.
226. Семиноженко, В. П., 2005. Новий регіоналізм. К.: *Наукова Думка*, 160 с.
227. Синютка, Н. Г., Побурко, О. Я. та Познякова, О. І., 2020. Дивергенція фіскального простору України: ризики боргового виснаження. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*, 4 (35), с. 335-346.
228. Скворцов, І. Б. та Швед, Л. Р., 2014. Використання системи мультиплікаторів для планування діяльності підприємств. *Актуальні проблеми економіки*, 7, с. 541-551.
229. Скрипниченко, М. І., 2004. Секторальні та міжкраїнні моделі економічного розвитку. К.: *Фенікс*, 256 с.
230. Смітюх, А., 2007. Система захисту Акціонерного товариства від недружного поглинання. *Юридичний журнал*, 5 (59), с. 110-114.
231. Смоквіна, Г. А. та Ясінський, В. Л., 2005. *Інноваційно-інвестиційний та регуляторний механізми ринкової трансформації: [монографія]*. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 128 с.
232. Соколенко, С. І., 2002. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Укр.контекст. К.: *Логос*, 646 с.
233. Соколенко, С. І. , 2004. *Кластери в глобальній економіці: [наук.вид]*. К.: Логос, 848 с.
234. Соколова, А. А., 2007. Контрактные взаимоотношения бизнеса и государства. *ЭКО*, 6, с. 52-66.
235. Соловій, І. П. та Душна, М. П., 2009. Аналіз індикаторів суспільного прогресу в контексті державної політики, спрямованої на реалізацію пріоритетів сталого розвитку України. *Регіональна економіка*, 2, с.199-205.

236. Станасюк, Н. С., 2017. Стратегічні орієнтири державного управління розвитком промислового потенціалу в Україні. *Причорноморські економічні студії*, 17, с. 66–70.
237. Станасюк, Н. С., 2016. Формування промислових кластерів як перспективний напрям розвитку промислового потенціалу. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 851, с. 110-117.
238. Станасюк, Н. С., 2017. Чинники формування сприятливого інноваційного середовища для розвитку промислового потенціалу України. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 875, с. 356-364.
239. Стельмашук, А. М., 2009. Використання кластеризації у формуванні конкурентоспроможності національної економіки. *Інноваційна економіка*, 3, с. 54-62.
240. Степаненко, С. В. та Яковенко, Л. І., 2010. Трансформація відносин власності в умовах формування постіндустріальної економіки. Полтава: *Скайтек*, 208 с.
241. Стиглер, Дж., 2012. Экономическая теория информации. *Економіка образования*, 2, с. 54–62.
242. Стиглиц, Дж., 1998. Многообразнее инструмента, шире цели: движение к пост-Вашингтонскому консенсусу. *Вопросы экономики*, 8, с. 4–34.
243. Стратегії соціально-економічного розвитку: держава, суспільство, особистість, 2005. К.: *Видавничий дім «КОРПОРАЦІЯ»*, 270 с.
244. Тараш, Л. І., 2014. Механізм реалізації партнерської взаємодії держави і приватного сектору. *Вісн. екон. науки України*, 2, с. 140–153.
245. Татарінов, В. С. та Резяпов, К. І., 2017. Приватизація і стан фондового ринку України. *Європейський вектор економічного розвитку*, 2, с. 78-88.

246. Творча спадщина Йозефа А. Шумпетера та трансформація сучасної економіки України: *матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*, 2003. Чернівці : Рута, 368 с.
247. Тинська І. І., 2017. Стратегічні орієнтири та напрями модернізації державного підприємництва. *Причорноморські економічні студії*, 18, с. 55-59.
248. Тироль, Ж., Гальперин, В. М. та Тарасевич, Л. С., 2000. *Рынки и рыночная власть: теория организации промышленности: [уч.пособие]*. СПб.: Экономическая школа, 334 с.
249. Ткач, К. І. , 2004. Економічні проблеми функціонування та розвитку корпоративних структур в економіці України. Одеса: *Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України*, 186 с.
250. Тоффлер, Э., 1999. *Третья волна*. М.: ООО "Фирма "Издательство АСТ", с. 6-261.
251. Тоффлер, Э., 2009. *Метаморфозы власти: знание, богатство и сила на пороге XXI века: [уч.пособие]*. М.: АСТ: АСТ Москва, 669 с.
252. Третьяк, М. В., 2007. *Ринок і інститут власності: особливості формування: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: Донецьк*.
253. Устиментко, В. А., 2014. *Публічна власність: проблеми теорії і практики: [монографія]*. Чернігів: Десна Поліграф, 308 с.
254. Фесечко, В. В., 2003. *Собственность: сущность, форма, содержание, структура. Донецк: ДонГУЭТ*, 134 с.
255. Фесечко, В. В., 2004. *Мифы общественной и реалии первобытнообщинной и частной собственности. Донецк: ДонГУЭТ*, 206 с.
256. *Формування і розвиток розподільчої економічної системи держави у перехідний період: [методичні підходи]*. Донецьк: ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2005, 496 с.
257. Фукуяма, Ф. , 2005. *Великий крах. Людська природа і відновлення соціального порядку. Львів: Кальварія*, 380 с.

258. Ходаківський, Є. І., Грабар, І. Г., Цал-Цалко, Ю. С., Януль, І. Є., Вознюк, О. В. Денисюк, О. Г. та Охрімчук, О. М., 2007. *Синергетична парадигма економіки: [монографія]*. Житомир, 160 с.
259. Хома, І. Б., 2012. *Моделювання системи управління фінансовими потоками реального сектору економіки в умовах встановлення контролю над величиною «хаосності» ринку: [монографія]*. Львів: Видавництво «Растр – 7», с. 9-33.
260. Хома, І. Б., та Дулиба, Н. Г., 2013. Участь холдингових структур в процесі економічної реструктуризації дочірніх підприємств. *Часопис економічних реформ*, 1, с. 89-95.
261. Чечетов, М. В., 2004. *Основи економіки та організація приватизації в Україні: [навчальний посібник]*. Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 804 с.
262. Чечетов, М. В., 2005. *Приватизація: теорія, методологія, практика: [монографія]*. К.: ІВЦ Держкомстату України, 645 с.
263. Чечетов, М. В., 2006. Державне управління приватизацією у контексті трансформації відносин власності в Україні: *автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук*. Київ.
264. Чикалова, Л. С. , 2009. Врахування чинника циклічності у прийнятті стратегічних рішень на промисловому підприємстві: *автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук*. Луганськ.
265. Чухно, А., 2008. Інституціоналізм: теорія, методологія, значення. *Економіка України*, 6, с. 4-14.
266. Чухно, А. А., 2003. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. К.: *Логос*, 631 с.
267. Чухно, А. А., 2007. *Сучасні економічні теорії: [підручник]*. К.: Знання, 878 с.
268. Шалімова, Л. М., 2010. Проблеми, протиріччя і перспективи приватизації земель фізичними особами в Україні. *Вісник Університету Банківської справи Національного банку України*, 1, с. 38–41.

269. Шинкарук, Л. В., 2003. Нагромадження капіталу як економічна категорія. *Вісник Тернопільської академії народного господарства. Економічна думка*, 4, с. 27-33.
270. Шинкарук, Л. В., 2000. Погляди Й.А.Шумпетера і сучасні підходи до питання соціально-економічної сутності інвестицій. К.: *Таксон*, с. 147-156.
271. Шинкарук, Л. В., 2005. Структуризація доходів від власності як джерела національних заощаджень. *Економіка і прогнозування*, 3, с. 89-113.
272. Шинкарук, Л. В., 2006. *Нагромадження основного капіталу: теорія, аналіз та тенденції розвитку в Україні: [монографія]*. К.: Університет “Україна”, 393 с.
273. Шинкарук, Л. В., Бевз, І. А., Барановська, І. В. та ін., 2015. *Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: [наукова доповідь]*. К., 304 с.
274. Шкварчук, Л. О., 2017. Аналіз грошових потоків у системі оцінювання інвестиційної привабливості підприємств. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 1, с. 158-171.
275. Шкварчук, Л. О. та Гамалій, В. Т., 2013. Акціонування як ефективний метод фінансування будівництва транспортної інфраструктури. *Науковий вісник НЛТУ України*, 23 (17), с. 316-322.
276. Шкварчук, Л. О. та Семирак, О. С., 2013. Макроекономічне планування та програмування: сутність та особливості реалізації. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 767, с. 89-96.
277. Шкварчук, Л. О., 2013. Концепція оцінювання ефективності інвестиційної політики підприємства на засадах аналізу грошових потоків. *Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір*, 1 (99), с. 202-211.
278. Шкварчук, Л. О., 2013. Оцінювання ефективності державного регулювання економіки. *Сталий розвиток економіки*, 1, с. 22-26.

279. Шкільняк, М. М., 2016. Комунальна власність: становлення та проблеми розвитку. *Інноваційна економіка*, 11-12, с. 90-95.
280. Шкільняк, М. М., 2017. Концептуальні підходи до управління державною власністю в умовах соціально орієнтованої економіки. *Тенденції розвитку маркетингу в умовах економічних трансформацій: [монографія]*, с. 289-302.
281. Шкільняк, М. М., 2018. Критерії ефективного управління комунальною власністю територіальних громад. *Інноваційна економіка*, 1-2, с. 96-102.
282. Шкільняк, М. М., 2008. *Економічні основи формування системи управління державною власністю: [монографія]*. Тернопіль, 176 с.
283. Шкільняк, М. М., 2009. Механізм управління державною власністю в системі національної економіки: *автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук*. Тернопіль.
284. Шпигоцька, Н., 2015. Ефект витіснення та його вплив на масштаби кредитування економіки банківською системою України. *Світ фінансів*, 2, с. 61-71.
285. Штепа, Л. О., 2005. Оцінка відносин власності в умовах трансформації економіки України. *Фінанси України*, 4, с. 13-15.
286. Шумпетер та Йозеф А., 1995. Капіталізм, соціалізм і демократія. *Економіка*, 528 с.
287. Шумпетер, Й. А., 2011. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. *Київ : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія"*, 244 с.
288. Юринець, З. В., 2016. Інноваційний потенціал і державна інноваційна політика в системі підвищення конкурентоспроможності національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*, 4, с. 35-37.
289. Юринець, З. В., 2016. Інноваційний потенціал і державна інноваційна політика в системі підвищення конкурентоспроможності національної

- економіки. *Інвестиції: практика та досвід. Наук.-практ. журн.: Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили*, 4, с. 35–37.
290. Юринець, З. В. та Кохан, М. О., 2020. Розвиток гібридних проектів у контексті державно-приватного партнерства й інвестування в розбудову інфраструктури. *Галицький економічний вісник*, 6 2(1), с. 102–109.
291. Юринець, З. В. та Круглякова, В. В., 2016. Інноваційно-інвестиційна політика держави: стан та особливості розвитку. *Економіка та суспільство*, 108.
292. Юринець, З. В. та Петрух, О. А., 2018. Державне регулювання та фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності в Україна. *Інвестиції: практика та досвід*, 6, с. 79–82.
293. Юринець, З. В. та Юринець, Р. В., 2019. Умови формування національного інноваційного середовища. *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностні сценарії та перспективи розвитку: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. Херсон, Україна, 25-26 Квітень 2019 р.*, с. 65-66.
294. Юринець, З. В., Юринець, Р. В. та Гнилянська, Л. Й., 2018. Перспективи формування інноваційної інфраструктури України. *Академічний огляд*, 1 (48), с. 49-53.
295. Юринець, З. та Байда, Б., 2014. *Економічна безпека підприємництва України: теорія, практика, напрями зміцнення: [монографія]*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
296. Яворська, Т. В., 2011. Адміністративні інструменти державного регулювання страхового підприємництва України. *Економічні науки*, 27 (1), с. 33-37.
297. Яворська, Т. В., 2013. Розроблення державної системи економічної безпеки страхових підприємницьких структур в Україні. *Бізнес Інформ*, 3, с. 30–35.

298. Яковлев, А. И. та Макаренко, Н. А., 2003. Экономико-организационные аспекты промышленных инноваций. Х.: *Бизнес Иноформ*, 168 с.
299. Янковский, Н. А., Макогон, Ю. В. та Рябчин, А. М., 2009. *Инновационные и классические теории катастроф и экономических кризисов: [монография]*. Донецк: ДонНУ, 331 с.
300. Яремко, І. Й, Браценюк, М., Ольшанська, В. та ін., 2019. *Облік та фінанси: сучасні вектори розвитку: [колективна монографія]*. Lublin, Poland: Wydział Ekonomiczny UMCS, 107 с.
301. Яремко, І. Й., 2017. Економічний інструментарій вартісної-орієнтованої концепції управління. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*, 862, с. 288-296.
302. Branovitskiy, V., 2018. Ownership Policy. *Вестник Киевского национального университета имени Тараса Шевченко. Экономика.*, 1 (196), p.12-19.
303. CARRANZA-ALVAREZ, César and TERNERA-BARRIOS, Francisco, 2010. Possession and Immoveable Property: The History of Two Connected Concepts. *Estud. Socio-Juríd* 12, n. 2, p. 87-108.
304. Chakrabarti, U., 2018. The Problem of Property: Local Histories and Political-Economic Categories in British India. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 61, p. 1005-1035.
305. Fleta, Asín, J, and Muñoz, F., 2021. Renewable energy public-private partnerships in developing countries: Determinants of private investment. *Sustainable Development*, 1– 18.
306. Francisco, Castañeda, Víctor, Caro and Franco, 2017. *Revista Mexicana de Economía y Finanzas*, 12 (4), p. 431-446.
307. Godelnik, R., 2020. The sharing economy dilemma: the response of incumbent firms to the rise of the sharing economy. *International Journal of Innovation - IJI, São Paulo*, 8 (2), p. 176-203.

308. Karyy, O., Hlynskyy, N. and Girna, O., 2019. Strategic planning of a city development on the results of the previous strategic plan of its development. *Economics, Entrepreneurship, Management*, 6 (1), p. 36 – 46.
309. Kuzmin, O, Shpak, N, Komarnytska, H, Włodzimierz, Sroka, and Zhezhukha, V., 2021. Financial Regulation of Public-Private Partnerships: Forms, Models, and Use in Reengineering Conditions. *Education excellence and innovation management*, p. 3469-3483.
310. Kuzmin, O., Pyrog, O. and Melnik, L., 2014. Transformation of development model of national economies at conditions of postindustrial society. *ECONTECHMOD: An International Quarterly Journal on Economics of Technology and Modelling Processes*, 3 (2), p. 41-45.
311. Pozniakova, O. & Kondrat, I., 2020. Wpływ długu publicznego Ukrainy na potencjał wzrostu gospodarczego. *Інноваційні технології у розвитку сучасного суспільства: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, Україна, 8 ЖОВТЕНЬ 2020.
312. Pozniakova, O. and Kosovska, Y., 2016. Wyceny przedsiębiorstw przemysłu naftowego w zakresie zarządzania kryzysowego. *Rahunkovość i finansovanie MŚP a wyzwania wspólczesnej gospodarki*, p. 244-251.
313. Pozniakova, O. & Alyeksyeyev, I., 2018. Transformation of ownership of the banking system in Poland and Ukraine: problems and prospects. *Financial Sciences. Nauki o Finansach*, 23 (1), p. 33–48.
314. Pozniakova, O., Kondrat, I. & Chervinska, O., 2019. The Impact of Public Debt on Economic Growth in Ukraine. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio H–Oeconomia*, 53 (4), p. 91-100.
315. Pozniakova, O., 2020. Improvement of the methodology for the property registry formation as a tool preventing the development of hidden monopolies Технологічний аудит та резерви виробництва. *Technology audit and production reserves*, 3 (4(53)). doi:<http://dx.doi.org/10.15587/2706-5448.2020.207048>.

316. Pozniakova, O. and Horyslavets, P., 2020. Alternative ways of forming of financial resources of stateowned enterprises. *Modern technologies in the development of economy and human well-being*. Katowice, Poland: Publishing House of University of Technology, p. 92-100. doi:10.6084/m9.figshare.14120243.v1.
317. Reuschl, A., Tiberius, V., Filser, M. et al., 2021. Value configurations in sharing economy business models. *Rev Manag Sci*.
318. Samuelson, Paul A., 2007. Inside the Economist's Mind: Conversations with Eminent Economists with William A. Barnett, Blackwell Publishing.
319. Sascha, Kraus, Hongbo Li, Qi Kang, Paul Westhead and Victor Tiberius, 2020. The sharing economy: a bibliometric analysis of the state-of-the-art. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 8, pp. 1769-1786.
320. Synyutka, N., Kurylo, O., and Bondarchuk, M, 2019. Digitalisation of public procurement: The case study of Ukraine. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio H – Oeconomia*, 53 (3), p. 61-71.
321. Tosheva, E., 2020. Digital economy and digital transformation in the republic of North Macedonia: current state and opportunities. *The impacts of digital transformation*, 8, p. 47.
322. Vasiljev, V., 2021. From a crisis of confidence to effective crisis management in the public administration. *Knowledge – International Journal*, p. 229-231.
323. Vladimir, Nemtsev, 2019. Problems of private property in Russia. *Amazonia Investiga*, 8 (22).
324. Wiktor, Patena, Barbara, Błaszczuk, Subject(s), 2016. Post-privatization corporate performance: evidence from companies privatized in Poland in 2008–2011. *Studia Ekonomiczne*, 2, p. 199-221.
325. Timothy, Besley, 2009. Property Rights and Economic Development. *LSE and CIFAR Houghton Street London*, p. 92.
326. Bernhard, Heitger, 2003. Property Rights and their Impact on the Wealth of Nations. *Kiel Institute for World Economics*, p. 34.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А1

Форми трансформацій власності

Форми трансформації власності	Визначення		Приклад існування
Загальні поняття трансформації власності			
Бартер	Прямий безгрошовий обмін товарами або послугами		Здійснюється за єдиним договором, в якому з метою еквівалентності обміну, для визначення розміру страхових сум, оцінки претензій, нарахування санкцій фіксується сума договору
Викуп	Придбання певною особою майна, що їй раніше належало		Придбання раніше випущених цінних паперів, орендованого майна
Відчуження	Перехід прав власності від однієї особи, до іншої.		Відчуження проводиться головним чином по волі первинного власника на основі договору з набувачем майна або на підставі рішення суду в примусовому порядку (конфіскація).
Придбання	Набуте право власності на певний об'єкт		Придбання контрольного пакету акцій акціонерного товариства. Можливе часткове придбання.
Авторське право власності	Законодавчо визначені права авторів творів науки, літератури, мистецтва на використання і розпорядження створених ними цінностей.		Надаються автору або його правонаступникам виняткове право на передання таких цінностей іншим особам. Інколи у встановлених законом випадках, авторське право переходить до держави [2, с. 16]
Акцесія	Нарощення власності		Часто у вигляді нерухомості або у вигляді цінних металів
Алієнація	Один з видів відчуження майна		Операція щодо зміни власника акції, капіталу, цінності
Евікція	Вилучення у покупця придбаного ним товару, майна на підставі незаконного продажу ² , с. 370.		Евікція транспортного засобу, який був викрадений
Експлуатація	Привласнення одними людьми продуктів праці інших людей, визиск, гноблення, гнічення, шкуродерство, драпіжництво, грабунок. Безоплатне привласнення через економічний або позаекономічний примус власниками засобів виробництва продукту,		Використання роботи рабів рабовласниками. Використання експлуаторами-роботодавцями продуктів виробництва дешевої робочої сили, позбавленої необхідного соціального захисту, порушення трудового законодавства.

	виробленого безпосередньо працівниками		
Реалізація	Продаж виготовлених товарів і послуг, що супроводжується отриманням грошової виручки		Реалізація заставного майна
Реструктуризація	Система організаційно-економічних правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури, форми власності, організаційно-правової форми підприємства з метою підвищення ефективності виробництва, збільшення обсягу випуску конкурентоспроможної продукції, фінансового оздоровлення		Реструктуризація підприємства, кластера
Ліквідація	Припинення існування виду власності		Здійснюється ліквідаційною комісією, що створюється власником або уповноваженим ним органом
Міжнародна трансформація власності			
Вендарліз	Вид міжнародного лізингового контракту		вен
Контрибуція	Примусові платежі або вилучення майна, що здійснюється державою, яка перемогла у війні в іншій переможеної держави або в її населення.		Женевська конвенція по захисту громадянського населення не передбачає сьогодні контрибуції. Їй на зміну прийшла реституція.
Макротрансформація власності			
Роздержавлення	Перетворення державних підприємств у підприємства, засновані на інших, недержавних формах власності Зняття з держави функцій прямого господарського управління, передача відповідних повноважень на рівень підприємств, заміна вертикальних зв'язків горизонтальними, котрі можуть відбуватися і без зміни власників.		Держава вирішила повністю або частково відмовитися від участі в господарській діяльності певного суб'єкта господарювання, який до цього часу належав їй.
Приватизація	Передача державної (в т.ч. муніципальної) власності окремим особам у приватну власність.		Вперше приватизація здійснювалася у формі передачі державних земель феодалам у пожиттєве або довічне користування, за що ті повинні були

	Передача державою прав власності на засоби виробництва, майно трудовим колективам або приватним особам, групам осіб.		нести військову службу або платити податки
Реприватизація	Повторна приватизація підприємств через невиконання попередніми власниками взятих на себе інвестиційних зобов'язань.		Реприватизація «Криворіжсталі» в Україні у 2005 р.
Деприватизація	Часткове відновлення або посилення державного контролю над суб'єктом господарювання чи цілою галуззю		Держава вирішила частково відновити чи посилити свій контроль і вплив на приватизоване раніше підприємство.
Денаціоналізація	1. Передання державної власності яка виникла внаслідок націоналізації у приватну власність. 2. Часткове послаблення державного контролю над суб'єктом господарювання або цілою галуззю у зв'язку з надмірним одержавленням власності та економіки, бюрократичним характером управління державною власністю.		Здійснювалася після Другої світової війни країнах Західної Європи шляхом продажу акцій державних підприємств приватним особам.
Націоналізація	Економічні перетворення, які здійснюються шляхом передачі підприємств або галузей народного господарства, що знаходились у приватній власності, у власність держави.		При феодалізмі націоналізація здійснювалася з метою централізації влади у боротьбі з окремими феодалами, зміцнення монархії, концентрації землі в руках держави. В ході буржуазних революцій націоналізація земель сприяла ліквідації економічної бази феодалізму і прискоренню капіталістичного розвитку. У другій половині XIX ст. проводилася націоналізація певних підприємств та галузей у зв'язку з швидким розвитком продуктивних сил, що призвело до переростання за своїми масштабами межі приватної власності окремих сфер та галузей економіки.
Реквізація	Вилучення майна в інтересах суспільства у випадках стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій за рішенням органів державної влади з обов'язковою		Під час війн у багатьох країнах світу реквізувалися у військових цілях заводи, засоби транспорту, свійські тварини тощо. В часи «військового комунізму» проводилась реквізація приватних

	<p>виплатою вартості цього майна.</p> <p>Примусове відчуження майна на підставі та в порядку, встановлених законом, за умов попереднього і повного відшкодування вартості майна у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин з метою суспільної необхідності.</p>		<p>крамниць, ідалень, ресторанів, парків, навчальних закладів.</p>
Експропріація	<p>Позбавлення засобів виробництва і колишнього соціального стану одного класу іншим.</p> <p>Примусове безоплатне або оплачуване (частково чи повністю) позбавлення власності окремого соціального класу, верстви чи прошарку державними органами, а також іншим класом, соціальною верствою, тощо.</p>		<p>Історично першим прикладом експропріації були захоплення общинних земель родовою аристократією в рабовласницькому суспільстві.</p> <p>Експропріація землі стала поширеним явищем під час війн, політичних і релігійних репресій в ході історії.</p> <p>Найбільших масштабів експропріація досягла після Другої світової війни і відбувалася переважно у формі націоналізації галузей промисловості</p> <p>Специфічний тип експропріації значної частини державної власності на користь певної бізнесової еліти здійснювався в Україні в 90-х роках під час роздержавлення і приватизації.</p>
Конфіскація	<p>Примусове і безоплатне вилучення у власність держави всього або частини майна, грошей. Конфіскація здійснюється за порушення, злочин.</p> <p>Позбавлення права власності на майно за рішенням суду у випадках, встановлених законом як санкція за вчинення правопорушення.</p>		<p>Конфіскація майна після визнання судом неправомірності дій власника.</p>
Реституція	<p>Повернення колишньому власнику або його спадкоємцю власності, що була відчужена у нього внаслідок націоналізації, реквізиції чи експропріації.</p> <p>Повернення за мирним договором майна, що було неправомірно вилучене під час війни однією державою з території іншої держави.</p>		<p>У 30-40-х роках ХХ століття Закони про реституцію були прийняті в Чехословаччині та країнах Балтії.</p> <p>Повернення предметів мистецтва, вивезених під час війни однією державою іншій є прикладом міжнародної реституції.</p>

Аллод	Повна (приватна) власність на землю, яку можна вільно відчужувати		Існував у германських племен в ранньофеодальних державах Західної Європи
Мезотрансформація власності			
Вертикальна інтеграція	Об'єднання в єдиний технологічний процес усіх або основних ланок виробництва й обороту промислової та сільськогосподарської продукції		Наприклад, приєднання заводу - виробника сировини чи напівфабрикатів до компанії, яка веде головне виробництво)
Демоніполізація	Комплекс економічних, правових та адміністративних заходів держави, спрямованих на обмеження і послаблення монополістичних тенденцій в економіці та посилення і розвиток конкуренції		Втілюються в антимонопольній політиці держави
Концесія	Договір про здавання державою в експлуатацію або використання природних багатств, підприємств у тимчасове користування фізичним і юридичним особам		Концесія по будівництву, ремонту, обслуговуванню доріг; концесія для пам'яток архітектури
Кластеризація	Об'єднання суб'єктів господарювання, представників науки і державних органів у кластерні структури, призначені для підвищення конкурентоспроможності продукції, досягнення позитивного соціального ефекту, максимального синергетичного ефекту від співпраці та інноваційного розвитку		Дискретні кластери, інноваційні кластери
Зміна права користування, розпорядження власністю			
Сервітут	Обмежене право користування чужою власністю, головним чином землею.		Купляється право використовувати в своїх цілях чуже майно. На відміну від оренди сервітут встановлюється не тільки на основі договору, але й відповідно до заповіту, закону або рішення суду.
Емфітевзис	Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб		Власник сусідньої земельної ділянки може претендувати на емфітевзис для розширення площі сільськогосподарських робіт.
Секвестрація	Заборона або обмеження, накладене органами державної влади на		Тимчасове позбавлення права користування та розпорядження до винесення вироку суду щодо повернення чи неповернення права

	користування приватним майном. Накладання арешту на майно або тимчасове передання майна, на яке претендують дві сторони, третій стороні до вирішення спору про те, кому воно належить		власності у повному його значенні (права володіння, користування, розпорядження)
Віндикація	Витребування майна з чужого незаконного володіння		Ще за часів Стародавнього Риму віндикація замінила насильницьке переслідування боржника.
Суперфіцій	Право надання власника земельної ділянки в користування її іншій особі для будівництва промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та інших споруд і будівель.		Власник сусідньої земельної ділянки може претендувати на суперфіцій для розширення площі будівельних робіт.
Арешт майна	Опис майна та накладання заборони на розпорядження цим майном або грошовими коштами		Застосовуються органами суду для виконання вироку про конфіскацію майна.
Прокат	Вид майнового найму, за якого наймодавець зберігає за собою право власності на майно, яке він тимчасово здає за певну плату.		Прокат автомобіля, прокат спортивного спорядження тощо.
Мікро трансформація власності			
Альянс	Союз, об'єднання декількох організацій, підприємств, осіб на договірній основі		Створення енергетичного альянсу.
Злиття	Об'єднання певного підприємства з іншим фінансово стійким підприємством.		Підприємство-боржник для здійснення санації вирішує об'єднатися з іншим фінансово-стійким підприємством.
Поглинання	Продаж підприємства-боржника інвестору цілісного майнового комплексу чи основної його частини.		Підприємство-санатор купляє цілісний майновий комплекс або основну частину його активів у підприємства-боржника.
Поділ	Істотне скорочення загальногосподарського управлінського апарату, невиробничих і допоміжних служб з ціллю скорочення постійних витрат для досягнення кращого господарського результату.		Використовується для підприємств, що здійснюють багатогалузеву господарську діяльність.

Передача майна в оренду	Передача орендодавцем орендареві майна у договірне строкове платне володіння і користування.		Державні підприємства, які передаються в оренду членам трудового колективу.
Аквізиція	Придбання одним або декількома акціонерами всіх акцій підприємства.		Рівнозначно придбанню цього підприємства.
Амальгамація	Злиття товариств, корпорацій, союзів тощо в єдину компанію з метою централізації капіталу		Одна з форм централізації капіталу в процесі конкурентної боротьби
Горизонтальна інтеграція	Об'єднання підприємств, налагодження тісної взаємодії між ними по горизонталі з урахуванням спільної діяльності підприємств, які випускають однорідну продукцію і використовують подібні технології.		Деякі види мереж, кластерних утворень
Кооперація	Добровільне об'єднання власності (різних об'єктів і форм) та праці для досягнення спільних цілей у різних сферах господарської діяльності.		Кластерні утворення
Корпоратизація	Процес акціонування, що передбачає розподіл акцій між засновниками компанії або її інвесторами відповідно до обсягів зроблених ними вкладень.		Акціонерне товариство, холдинг тощо.
Лізинг	це вид інвестиційної діяльності, при якому лізингова компанія купує вказане клієнтом майно та передає йому це майно в користування за оплату з можливістю переходу права власності на предмет лізингу до Лізингоотримувача по закінченню строку лізингу.		Лізинг машин, обладнання
Продаж частини майна	Продаж неефективного майна підприємства.		Продаж підприємством майна, що не дає доходу чи має прибутковість, недостатню для його динамічного розвитку в кризових умовах.

Додаток Б Таблиця Б1

Методика Антимонопольного комітету щодо визначення рівня концентрації та монополізації в Україні*

Формула розрахунку

Нормативи

Показник

Інформація для отримання дозволу на концентрацію капіталу

- Інформація про учасників концентрації
- Вартість активів (тис. грн., тис. євро), обсяг реалізації товарів, робіт, послуг (тис. грн., тис. євро)
- Розрахунок сукупних часток на зазначених товарних ринках (Сума розрахованих самостійно часток*)
- Характеристика діяльності підприємства на загальнодержавному, регіональному ринку (обсяг виробництва, експорт, імпорт)
- Перелік основних конкурентів на ринку
- **Характеристика діяльності основних споживачів, постачальників підприємства на загальнодержавному ринку**

володіє чи управляє (користується) часткою (паєм, акціями) у статутному капіталі в розмірі більше ніж 25%; або не більше 12 млн. євро для всіх учасників)

має більше ніж 25% голосів у вищих органах управління;

має повноваження призначити керівника, заступника керівника, головного бухгалтера або більше ніж 25 % членів спостережної ради чи виконавчого, контрольного органу;

має право одержувати не менше 25 % прибутку, що залишається в розпорядженні суб'єкта господарювання

Визначення рівня монополізації учасника (учасників)

Показник

Формула розрахунку та нормативи

Ступінь відкритості ринку (СВР) щодо міжнародної, міжрегіональної торгівлі

$$СВР = \frac{Q_v}{Q_{PT}} * 100\%$$

де Q_v - обсяг товару, ввезеного на відповідний ринок з-за меж цього ринку (для загальнодержавного - обсяг імпорту в Україну)

Q_{PT} - загальний обсяг реалізації (придбання) товару (товарної групи) на ринку в певних територіальних (географічних) межах.

Для регіональних ринків при:

$СВР < 30\%$ - певна територія коректно визначена як територіальні (географічні) межі ринку;

$СВР > 30\%$ - територіальні (географічні) межі ринку вимагають додаткового їх дослідження щодо можливості існування ринку товару з такими територіальними (географічними) межами, а також можливого розширення цих меж.

Для загальнодержавних ринків при:

$СВР < 40\%$ - територія держави є територіальними (географічними) межами ринку;

$СВР > 40\%$ - є ознакою відкритості загальнодержавного ринку і може потребувати додаткового дослідження щодо впливу закордонних продавців, постачальників, виробників на становище, яке займають суб'єкт (суб'єкти) господарювання на цьому ринку

Обсяг ринку, на якому визначається монополічне

$$Q_{pt} = \sum_{j=1}^n Q_j$$

де n - кількість суб'єктів господарювання, що продають (постачають, виробляють) або придбавають (споживають, використовують) товари (товарні групи), що входять до товарних меж ринку;

становище
(Q_{pt})

Q_j - обсяг товарів (товарних груп), що продаються (постачаються, виробляються) або придбаються (споживаються, використовуються) j -м суб'єктом господарювання протягом часу, що становить часові межі ринку;

Q_{pt} - обсяг ринку.

Кількісні показники Q_{pt} та Q_j , визначаються в натуральних та/або вартісних показниках. Натуральні показники застосовуються у випадках, коли можливо використовувати єдиний показник для всіх товарів, які складають товарні межі ринку.

В інших випадках - використовуються вартісні показники

Обсяг товарів, що продається j -м суб'єктом господарювання (Q_j)

$$Q_j = \sum_{i=1}^m Q_{ij}$$

де m - кількість товару (товарних груп), що входить до товарних меж ринку і продається (постачається, виробляється) або придбається (споживається, використовується) j -м суб'єктом господарювання;

Q_{ij} - обсяг i -го товару (товарної групи), що продається (постачається, виробляється) або придбається (споживається, використовується) j -м суб'єктом господарювання.

Визначаються в натуральних та/або вартісних показника

Обсяг товару, що продається j -м суб'єктом господарювання

$$Q_{ij} = Q_{vij} - \Delta Q_{zij} - Q_{vnij} - Q_{eij} + Q_{lij}$$

Q_{ij} - обсяг i -го товару (товарної групи), що продається (постачається, виробляється) або придбається (споживається, використовується) j -м суб'єктом господарювання;

Q_{vij} - обсяг виробленого i -го товару (товарної групи) j -м суб'єктом господарювання;

ΔQ_{zij} - зміни обсягів запасів i -го товару (товарної групи) в j -го суб'єкта господарювання протягом часу, що складає часові межі ринку;

Q_{vnij} - обсяги i -го товару (товарної групи), які використовуються j -м суб'єктом господарювання у технологічному процесі власного виробництва;

Q_{eij} - обсяги вивезення (експорту) i -го товару (товарної групи) за межі відповідного ринку j -м суб'єктом господарювання;

Q_{lij} - обсяги ввезення (імпорту) i -го товару (товарної групи) у межі відповідного ринку j -м суб'єктом господарювання.

Обсяг i -го товару (товарної групи), що придбається (споживається, використовується), визначається як обсяг товару (товарної групи), куплений j -м суб'єктом господарювання протягом часу, що становить часові межі ринку.

Частка суб'єкта господарювання на ринку P_j

$$P_j = \frac{Q_j}{Q_{pt}} * 100\%$$

Не > 35 % для одного учасника;

де P_j - частка на ринку j -го суб'єкта господарювання ($j = 1, 2, \dots, n$);

Q_j - обсяг товарів (товарної групи), що продаються (постачаються, виробляються) або придбаються (споживаються, використовуються) j -м суб'єктом господарювання;

Q_{pt} - обсяг ринку

Сукупна частка на
ринку декількох
суб'єктів
господарювання

$$SP_n = \sum_{j=1}^m Pn_j [\%]$$

Для 2,3 суб'єктів господарювання - не >50%
Для 4 і > суб'єктів господарювання - не > 70%

m = кількість суб'єктів господарювання, частка
яких ураховується при розрахунку сукупної
частки на ринку

Pn_j - частка на ринку j -го суб'єкта
господарювання

SP_n - сукупна частка на ринку

Примітка: сформовано на основі Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 13.02.2020, Розпорядження Антимонопольного Комітету «Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання від 19.02.2002 № 33-р.

Продовження додатку Б
Таблиця Б2

Інформація стосовно фізично зношеного та морально застарілого державного майна, яке обліковується на балансі суб'єктів господарювання, підпорядкованих Мінекономіки, вартість якого становить більш як 50 тисяч гривень

№ з/п	Назва підприємства	Адреса	Найменування цінностей	Інвентарний номер	Дата введення в експлуатацію	Первісна вартість	Залишок а вартість
1	2	3	4	5	6	7	8
1	ДП «Поліграфічний комбінат «Україна» по виготовленню цінних паперів	м. Київ, вул. Дегтярівська, 38-44	Машина рахувальна СМ-2.2	1340471240	18.06.1998	54847,00	0,00
			Верстат Кадек-350	0430575420	01.05.2000	785853,76	0,00
			Машина копіювальна розмножувальна KRAUSE Montage-Кopiersystem RATIOMAT 133	520363870	01.06.1994	298140,68	0,00
			Машина для випресовки плівки ДУОФАН К76	4642040400	01.10.1984	93733,64	0,00
			Прес-ламінатор	9000000000	01.09.2005	56546,60	0,00
			Прес-ламінатор	9001000000	01.09.2005	56546,60	0,00
			Прес-ламінатор	9002000000	01.09.2005	56546,60	0,00
			Прес-ламінатор	9003000000	01.09.2005	56546,60	0,00
			Лазерний перфоратор для перфорації	9629	15.02.2007	350530,00	0,00
			Барабанный сканер в комплекті Sentinel	530703600	01.11.1997	129290,30	0,00
			Система виготовлення оригіналів цінних паперів «БАРКО»	4541636600	01.10.1994	1635803,73	0,00
			Машина для проявки плівки Omega-92	4580578260	01.08.2001	68612,99	0,00
			Ксерокопіювальний апарат ДС12	5080440000	01.05.2002	126477,82	0,00

			Маршрутизатор 2801 Securyti Bundle	ПЦ.104.1.000 2	29.04.2011	117086,01	0,00
			Зчитувач документів	ПЦ.104.1.000 3	29.11.2011	495366,09	0,00
			Зчитувач документів «Регула»	ПЦ.104.1.000 4	29.11.2011	495366,09	0,00
			Сервер 2	ПЦ.104.1.016	20.03.2007	103531,22	0,00
			Сервер NetNavigator E (i5 2300/16G/5*500GB/DVD/2U /4)	ПЦ.104.2.000 8	20.06.2012	99756,56	0,00
			Факс Canon L160	ПЦ.106.2.002 7	29.04.2011	159483,31	0,00
			ДБЖ APC RM Smart-UPS 1500VA, SUA1500RM12U	ПЦ.104.2.004 1	26.12.2012	324766,65	0,00
			Зчитувач документів PRMc233R	ПЦ.104.2.004 4	16.05.2013	88154,62	0,00
			Зчитувач документів PRMc233R	ПЦ.104.2.004 7	16.05.2013	88154,62	0,00
			Сканер документів PRMc233R	ПЦ.104.2.009	08.07.2010	50099,55	0,00
			Системний блок Core 2 Duo2.5 G/iP41/2G500GSVGA/DVD	ПЦ.104.4.051	05.11.2009	137607,10	0,00
			Шкаф канцелярський ШКГ-10 (сірий)	ПЦ.106.0.93	22.12.2010	59152,51	0,00
			Мультиметр цифровий	ПЦ.106.1.012	04.11.210	63685,65	0,00
			Перегородка	ПЦ.106.2.004 5	04.05.2011	52682,13	0,00
			Перегородка	ПЦ.106.2.004 6	04.05.2011	52682,13	0,00
			Робоча лінія DataCard 9000E	ПЦ.104.1.012	20.03.2007	49130494,61	0,00
			Робоча лінія DataCard 9000E	ПЦ.104.1.013	20.03.2007	49128908,84	0,00
			Робоча лінія DataCard DPL4000	ПЦ.104.1.014	20.03.2007	34169999,06	0,00

			Персональний комп'ютер, монітор, програмне забезпечення	8999000000	01.09.2005	279971,08	0,00
			Автомобіль Octavia Elegance DO10890 FF7924AC	5185010000	01.07.2004	2756639,86	53599,94
			Автомобіль ВАЗ 21043 АА 1403 КІ	ПЦ.105.1.000 1	16.03.2011	519727,48	0,00
			Автомобіль ВАЗ 11184 АА 1402 КІ	ПЦ.105.1.000 3	16.03.2011	877943,92	0,00
2	ДП «Миколаївстандартметрологія»	м. Миколаїв, вул. 5 Слобідська, буд. 2А, 54003	Автомобіль марка АС F С А 1031АХУ 1 вантажний фургон малотонажний – В; ВЕ 1647 АО	1631313	2008	51676,00	9789,00
3	ДП «Кіровоградстандартметрологія»	м. Кропивницький, вул. Арсенія Тарковського, 1	Система мікрохвильова «Мінотавр-2»	-	2011	79045	-
5	ДП «Полтавастандартметрологія»	М. Полтава, вул. Генерала Духова, 16	Калібратор температури ТС2000	13937	2003	58863.33	0,00
6	ДП «Укрхімтрансміак»	м. Київ, вул. Є. Сверстюка, 15, 02002	Монітор параметричного контролю для відображення параметрів вібрації	0460134	03.05.2012	71271,68	0,00
			Будинок лінійного ремонтера (м. Мар'ївка)	10397	01.12.1982	429438,00	345578,30
			Система АЕМ та КНС канал Дніпро-Кр. Ріг	0630061	01.02.2010	5205080,37	145,00
			Система ПАЕМ та КНДС на ділянці 1608-1610 км	0920028	30.12.2008	1013051,57	39971,46
			Система ПАЕМіК НС м/а на переходах ч/з а/з дороги	0920029	30.12.2008	1121054,47	16306,34
			Машина для установки пробки LOR PLUS 4-20	0480150	04.01.2013	1740357,58	140715,83

			Платформа для машини для установки пробки LOR PLUS	0480151	04.01.2013	346371,51	21470,44
			Пристрій для зжаття блокіратора машини установки пробки 420	0480153	04.01.2013	89880,28	24017,33
			Ел.підстанція ТП 35/6кВ НС-12	40560	01.12.1981	811548,87	606779,27
			Робоча станція DELL Optil Plex GX-200-L ЦПУ	90340	27.06.2001	369272,35	0,00
			Робоча станція DELL Optil Plex GX-200-L ЦПУ	90340/1	27.06.2001	165479,50	0,00
			Сервер АСУ Р 866128 Euro ЦПУ	90340/5	31.10.2013	234002,44	58915,94
			Ел. Підстанція ТП 35/6кВ НС -11	40559	01.12.1981	135479,32	20346,20
			Азотно-заправний пункт на КС-15	10460	01.12.1984	68700,00	39649,76
			Телемеханіка Т-200	90069	01.06.1980	65348,13	0
			Промислова комп'ютерна станція оператора ПКСО на НС-12	0460088	31.12.2007	191130,17	29,00
			Витратомір турбінний	71044	01.11.1980	457118,88	203,00
			Автомобіль АТЗ МАЗ 5337 паливозаправка № 038-85НК	110280	01.02.1997	54454,29	0,00
			Водопостачання БВП селище Кам'янка	20013	30.07.2004	109273,87	37921,70
			Водопостачання НС-11	20482	29.10.2004	120045,00	59477,15
			Водопостачання НС-13	20492	31.12.2002	108384,00	62552,88
			Водопостачання БВП с. Калинівка	20493	31.12.2002	97096,00	56038,29
			Водопостачання БВП с. Вогніги	20494	31.12.2002	84573,00	48810,71

			Водопостачання БВП с. Ряснопіль	20497	29.09.2003	105343,00	65108,87
			Водопостачання БВП с. Міщанка	20498	05.11.2003	150721,00	94367,33
			Водопостачання БВП с. Головка	20499	04.11.2003	102318,71	61097,67
			Ділянка регенерації мастила	10438	01.08.1984	67565,00	2703,00
			Система оповіщення по Херсонській області	20354	01.09.1999	164534,36	0,00
			Система оповіщення по Дніпропетровській області	20358	01.08.2001	1009883,96	0,00
			Обладнання міжміського автом. зв'язку «Техніфон» ЦПУ	50289/1	15.08.1980	291389,73	0,00
			Система радіозв'язку RAKS	51074	01.12.1998	1355799,91	0,00
			Телефонна станція «АЛКАТЕЛ-4400»	90001	01.12.1999	815797,02	0,00
			Насос магістральний відцентровий MSD8x10x15 «Bingham Pump»	50423	01.06.1980	710582,29	4079,26
			ЕОМ персональна ЦПУ	901135	01.05.1993	1371977,60	0,00
			Приміщення для зберігання інвентаря та механізмів	20350	01.04.1997	250360,72	123858,52
			Водонапірна башта Рожновського ЦРБ №1	20001	01.04.1993	92761,78	3945,16
			БЛР с. Надєждівка 1410 9Ц5	10256	01.01.1982	241144,00	211505,84
			Промбаза м. Куп'янськ	1209	01.12.2005	5545294,00	5206896,39
	ДП «Український інститут інтелектуальної власності»	м. Київ, вул. Глазунова, 1, 01601	Серверний комплекс «Westville» - сервер без даних	202794	27.02.2004	74881,20	0
Сервер UCL-Server-Xeon			205106	15.10.2004	52501,99	0	
Сервер UCL-Server-Xeon			205553	28.10.2004	57114,19	0	
Сервер UCL-Server- Xeon:/Xeon 2x3.0GHz			207058	31.03.2005	104420,47	0	

			Серверний комплекс «Jatell»: Xeon 2*2,8GHz	207312	19.05.2005	192788,52	0
			Серверний комплекс «Jatell»: Xeon 2x2,8GHz	208201	09.11.2005	116118,55	0
	ДП «УДВП ІЗОТОП»	м. Київ, вул. Антоновича, 152, 03150	Автомобіль ГАЗ-5312; н/з 83-85 КХП	00937	1988	50665,03	0
			Автомобіль УАЗ-3741; н/з 66-42 КХС	01041	1991	51468,26	0
			Автомобіль УАЗ-374106; н/з 45-08 КХВ	01833	1995	51274,00	0
			Автомобіль ПАЗ-3672; н/з 33-04 КХТ	01685	1993	58290,50	0
			Автовантажувач 40814М; н/з Т0034 КХ	01590	1991	87688,91	0

Примітка: дані Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України

Продовження додатку Б
Таблиця БЗ

ПЕРЕЛІК

**об'єктів державної власності, які рекомендовано до передачі в концесію,
у тому числі тих, що можуть бути передані в концесію після внесення змін до актів законодавства, відповідно до
яких ці об'єкти не підлягають передачі в концесію**

№ п/п	ЄДРПО У	Назва підприємства	Орган управління
1.	03451526	Служба автомобільних доріг у Житомирській області	Державне агентство автомобільних доріг України
2.	05422303	Служба автомобільних доріг у Черкаській області	Державне агентство автомобільних доріг України
3.	24014538	Служба автомобільних доріг у Сумській області	Державне агентство автомобільних доріг України
4.	24718432	Служба автомобільних доріг у Кіровоградській області	Державне агентство автомобільних доріг України
5.	25253009	Служба автомобільних доріг у Львівській області	Державне агентство автомобільних доріг України
6.	25825434	Служба автомобільних доріг в Івано-Франківській області	Державне агентство автомобільних доріг України
7.	25829550	Служба автомобільних доріг в Одеській області	Державне агентство автомобільних доріг України
8.	25843931	Служба автомобільних доріг у Дніпропетровській області	Державне агентство автомобільних доріг України
9.	25845655	Служба автомобільних доріг у Вінницькій області	Державне агентство автомобільних доріг України
10.	25878206	Служба автомобільних доріг у Миколаївській області	Державне агентство автомобільних доріг України

11.	25879878	Служба автомобільних доріг у Хмельницькій області	Державне агентство автомобільних доріг України
12.	25891336	Служба автомобільних доріг у Запорізькій області	Державне агентство автомобільних доріг України
13.	25894919	Служба автомобільних доріг у Рівненській області	Державне агентство автомобільних доріг України
14.	25898491	Служба автомобільних доріг у Полтавській області	Державне агентство автомобільних доріг України
15.	25899361	Служба автомобільних доріг у Херсонській області	Державне агентство автомобільних доріг України
16.	25901106	Служба автомобільних доріг у Чернігівській області	Державне агентство автомобільних доріг України
17.	25903424	Служба автомобільних доріг у Луганській області	Державне агентство автомобільних доріг України
18.	25908960	Служба автомобільних доріг у Волинській області	Державне агентство автомобільних доріг України
19.	25946285	Служба автомобільних доріг у Донецькій області	Державне агентство автомобільних доріг України
20.	26345736	Служба автомобільних доріг у Київській області	Державне агентство автомобільних доріг України
21.	30885376	Служба автомобільних доріг у Харківській області	Державне агентство автомобільних доріг України
22.	22843868	Служба автомобільних доріг у Чернівецькій області	Державне агентство автомобільних доріг України
23.	25449824	Служба автомобільних доріг у Закарпатській області	Державне агентство автомобільних доріг України
24.	25887079	Служба автомобільних доріг у Тернопільській області	Державне агентство автомобільних доріг України

25.	20572069	Державне підприємство "Міжнародний аеропорт "Бориспіль"	Міністерство інфраструктури України
26.	33073442	Державне підприємство "Міжнародний аеропорт "Львів" імені Данила Галицького"	Міністерство інфраструктури України
27.	19290012	Державне підприємство "Стивідорна компанія "Ольвія"	Міністерство інфраструктури України
28.	1125815	Державне підприємство "Ізмаїльський морський торговельний порт"	Міністерство інфраструктури України
29.	4704790	Державне підприємство "Морський торговельний порт "Южний"	Міністерство інфраструктури України
30.	1125672	Державне підприємство "Морський торговельний порт "Чорноморськ"	Міністерство інфраструктури України
31.	1125695	Державне підприємство "Херсонський морський торговельний порт"	Міністерство інфраструктури України
32.	36430503	Державне підприємство "Олімпійський навчально-спортивний центр "Чернігів"	Міністерство молоді і спорту України

Продовження додатку Б
Таблиця Б4

ПЕРЕЛІК

**об'єктів державної власності, матеріально-технічна база яких розташована на території проведення
антитерористичної операції, що унеможливило здійснення ними їх основної діяльності**

№ п/п	ЄДРПОУ	Назва підприємства	Орган управління
	33678944	Державне підприємство "Сільськогосподарське підприємство "Таїровське"	Фонд державного майна України
	21982533	Державне торгове підприємство "Комбінат шкільного харчування Кіровського району м. Донецька"	Фонд державного майна України
	00174846	Публічне акціонерне товариство "Шахта імені О. Ф. Засядька"	Фонд державного майна України
	00191827	Приватне акціонерне товариство "Комсомольське рудоуправління"	Фонд державного майна України
	00375906	Публічне акціонерне товариство "Горлівський комбінат хлібопродуктів"	Фонд державного майна України
	14310253	Відкрите акціонерне товариство "Скіф"	Фонд державного майна України
	05473246	Відкрите акціонерне товариство "Луганське шахтопрохідне управління"	Фонд державного майна України
	00178713	Відкрите акціонерне товариство "Брянківський рудоремонтний завод"	Фонд державного майна України
	00180373	Публічне акціонерне товариство "Укрвуглепромтранс"	Фонд державного майна України
	00181496	Відкрите акціонерне товариство "Трест Свердловськшахтобуд"	Фонд державного майна України
	00242861	Українсько-канадське спільне підприємство "Донбас-Ліберті" у формі товариства з обмеженою відповідальністю	Фонд державного майна України
	00846279	Публічне акціонерне товариство "Племінний завод імені Літвінова"	Фонд державного майна України
	01131520	Відкрите акціонерне товариство "Авіакомпанія Луганські авіалінії"	Фонд державного майна України
	05481582	Публічне акціонерне товариство "Луганськнафтопродукт"	Фонд державного майна України
	05758948	Відкрите акціонерне товариство "Науково-виробнича фірма "Луганські акумулятори"	Фонд державного майна України
	05761258	Відкрите акціонерне товариство "Донецький завод хімічних реактивів"	Фонд державного майна України
	14308753	Публічне акціонерне товариство "Завод "Красний луч"	Фонд державного майна України

14312766	Відкрите акціонерне товариство "Юність"	Фонд державного майна України
20164703	Публічне акціонерне товариство "Краснолучвуглебуд"	Фонд державного майна України
20344581	Товариство з обмеженою відповідальністю "Поліном ДН"	Фонд державного майна України
19388768	Публічне акціонерне товариство "Український бізнес банк"	Фонд державного майна України
13377887	Товариство з обмеженою відповідальністю "Будівельні матеріали та конструкції"	Фонд державного майна України
13389152	Господарське товариство з обмеженою відповідальністю "Фортуна"	Фонд державного майна України
00191170	Відкрите акціонерне товариство "Макіївський металургійний комбінат"	Фонд державного майна України
00178594	Відкрите акціонерне товариство "Іллічівський рудоремонтний завод"	Фонд державного майна України
13378929	Товариство з обмеженою відповідальністю виробничо- комерційна фірма "Скіф ЛТД"	Фонд державного майна України
13391752	Товариство з обмеженою відповідальністю "Екостромавто"	Фонд державного майна України
20176209	Господарське товариство з обмеженою відповідальністю виробничо-комерційна фірма "Вісма"	Фонд державного майна України
22000213	Спільне підприємство у формі товариства з обмеженою відповідальністю українсько-російсько-латвійське "Екологічні технологічні системи"	Фонд державного майна України
25365688	Луганська проектно-будівельна асоціація "Деміург"	Фонд державного майна України
32458441	Закрите акціонерне товариство "Корес"	Фонд державного майна України
00181473	Відкрите акціонерне товариство "Антрацитшахтобуд"	Фонд державного майна України
00846990	Відкрите акціонерне товариство "Антрацитовське"	Фонд державного майна України
01557590	Відкрите акціонерне товариство "Урожай"	Фонд державного майна України
01886543	Відкрите акціонерне товариство "Донецкглавснаб"	Фонд державного майна України
00181131	Відкрите акціонерне товариство "Первомайське шахтобудівельне управління"	Фонд державного майна України
00223705	Відкрите акціонерне товариство "Кіровський завод по виготовленню виробів з металевих порошків "	Фонд державного майна України
00285735	Публічне акціонерне товариство "Іванівський верстатозавод"	Фонд державного майна України
14307268	Відкрите акціонерне товариство "Стахановський завод металовиробів"	Фонд державного майна України
00181013	Відкрите акціонерне товариство "Лутугинське шахтобудівельне управління"	Фонд державного майна України

13392504	Закрите акціонерне товариство "Термо"	Фонд державного майна України
24647249	Спільне українсько-англо-російське підприємство у формі акціонерного товариства закритого типу "Топазімпекс"	Фонд державного майна України
13381512	Товариство з обмеженою відповідальністю "Інтер'єр ЛТД"	Фонд державного майна України
13407648	Товариство з обмеженою відповідальністю "Шатун"	Фонд державного майна України
21783963	Підприємство з іноземними інвестиціями у формі товариства з обмеженою відповідальністю "Систем-Антрацит-Енерго"	Фонд державного майна України
00958565	Відкрите акціонерне товариство "Захист хліба"	Фонд державного майна України
03113213	Відкрите акціонерне товариство "Ровеньківське автотранспортне підприємство № 10912"	Фонд державного майна України
21850961	Державне підприємство "Управління робітничого постачання підприємств вугільної галузі Луганської області"	Фонд державного майна України

Примітка: Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України

Додаток В

Довідки про впровадження наукових ідей та результатів наукових досліджень та акти про використання результатів наукових досліджень

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
 Національного університету
 «Львівська політехніка»
 д.т.н., Демидов І.В.
 2021 р.

АКТ

про використання результатів дослідження старшого викладача кафедри фінансів Познякової Олени Ігорівни при виконанні науково-дослідної роботи кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» за темою «Проблеми оподаткування і страхового захисту діяльності виробничо-господарських структур в машинобудуванні та приладобудуванні» (номер державної реєстрації 0107U010249)

Комісія у складі голови – начальника НДЧ, д.т.н. Небесного Р.В., завідувача відділу науково-організаційного супроводу наукових досліджень, к.т.н. Лазько Г.В., завідувача кафедри фінансів д.е.н. Алексєєва І.В. та заступника начальника планово-фінансового відділу Чулой Т.М. цим актом підтверджують, що результати дослідження старшого викладача кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» Познякової Олени Ігорівни використані при виконанні науково-дослідної роботи кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» за темою «Проблеми оподаткування і страхового захисту діяльності виробничо-господарських структур в машинобудуванні та приладобудуванні» (номер державної реєстрації 0107U010249), у 2008 р. при написанні Розділу 2 «Інноваційна діяльність, трансформація власності і ризики, що виникають у виробничо-господарських структурах». Зокрема, Позняковою О.І. в межах дослідження інноваційної діяльності та трансформації власності у виробничо-господарських структурах визначено поняття «цикл трансформації власності», під яким слід розуміти низку змін форм власності, що мають тенденцію до повторювання під впливом діалектики між політичними змінами та зміною власників, так і впливу нових технологій на циклічний розвиток продуктивних сил. Зокрема, проаналізувавши можливі різновиди зміни форм власності для суб'єкта господарювання та їх взаємозв'язок, можна зробити висновок, що існує певний життєвий цикл трансформації власності, склад і можливі тенденції змін у якому слід розглядати як послідовність форм власності за певних економічних, соціальних та політичних факторів.

Голова комісії:
 Начальник НДЧ,
 д.т.н., ст. досл.

Р.В. Небесний

Члени комісії:
 Зав. відділу науково-організаційного
 супроводу наукових досліджень
 к.т.н.

Г.В. Лазько

Заст. нач. відділу ПВФ

Т.М. Чулой

Зав. кафедри фінансів,
 д.е.н., проф.

І.В. Алексєєв

Продовження додатку В

ЗАТВЕРДЖУЮ

професор з наукової роботи
 Національного університету
 «Львівська політехніка»
 д.т.н., Демидов І.В.
 02 2021 р.

АКТ

про використання результатів дослідження старшого викладача кафедри фінансів Познякової Олени Ігорівни при виконанні науково-дослідної роботи кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» за темою «Проблеми балансування засобів фінансового і кредитного впливу на стабілізацію стану виробничо-господарських структур в машинобудуванні та приладобудуванні» (номер державної реєстрації 0108U010402)

Комісія у складі голови – начальника НДЧ, д.т.н. Небесного Р.В., завідувача відділу науково-організаційного супроводу наукових досліджень, к.т.н. Лазько Г.В., завідувача кафедри фінансів д.е.н. Алексеева І.В. та заступника начальника планово-фінансового відділу Чулой Т.М. цим актом підтверджують, що результати дослідження старшого викладача кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» Познякової Олени Ігорівни використані при виконанні науково-дослідної роботи кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» за темою «Проблеми балансування засобів фінансового і кредитного впливу на стабілізацію стану виробничо-господарських структур в машинобудуванні та приладобудуванні» (номер державної реєстрації 0108U010402), у 2011 р. при написанні Розділу 3 «Управління діяльністю виробничо-господарських структур». Зокрема, Позняковою О.І. в межах дослідження уточнено особливості, місце і роль діагностики економічної стійкості та покращення фінансових результатів підприємств, зокрема тих, що готуються до приватизації в системі управління функціонуванням та розвитком підприємств із врахуванням акценту на зростання ринкової вартості давних підприємств.

Голова комісії:

Начальник НДЧ,
 д.т.н., ст. досл.

Р.В. Небесний

Члени комісії:

Зав. відділу науково-організаційного
 супроводу наукових досліджень
 к.т.н.

Г.В.Лазько

Заст. нач. відділу ПФФ

Т.М. Чулой

Зав. кафедри фінансів,
 д.е.н., проф.

І.В. Алексеев

Продовження додатку В

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
 Національного університету
 «Львівська політехніка»
 д.т.н., Демидов І.В.
 2021 р.

АКТ

**про використання результатів дослідження старшого викладача кафедри
 фінансів Познякової Олени Ігорівни при виконанні науково-дослідної роботи
 кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка»
 за темою «Проблеми управління процесами капіталізації в умовах інноваційного розвитку
 підприємств»
 (номер державної реєстрації 0112U000799)**

Комісія у складі голови – начальника НДЧ, д.т.н. Небесного Р.В., завідувача відділу науково-організаційного супроводу наукових досліджень, к.т.н. Лазько Г.В., завідувача кафедри фінансів д.е.н. Алексеєва І.В. та заступника начальника планово-фінансового відділу Чулой Т.М. цим актом підтверджують, що результати дослідження старшого викладача кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» Познякової Олени Ігорівни використані при виконанні науково-дослідної роботи кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» за темою «Проблеми управління процесами капіталізації в умовах інноваційного розвитку підприємств» (номер державної реєстрації 0112U000799), у 2016 р. при написанні Розділу 3 Управління капіталізацією підприємств в умовах здійснення інноваційної діяльності, підрозділу 3.3 «Формування системи показників доцільності приватизації (реприватизації) як соціально-економічного проекту». Зокрема, Позняковою О.І. в межах дослідження запропоновано методичний підхід до оцінювання доцільності приватизації (реприватизації) як соціально-економічного проекту, який на відміну від традиційних підходів враховує на стадії прийняття рішень збільшення вартості компаній, а відповідно очікуваної ціни продажу при приватизації за рахунок зростання доданої економічної вартості.

Голова комісії:
 Начальник НДЧ,
 д.т.н., ст. досл.

Р.В. Небесний

Члени комісії:
 Зав. відділу науково-організаційного
 супроводу наукових досліджень
 к.т.н.

Г.В.Лазько

Заст. нач. відділу ПВФ

Т.М. Чулой

Зав. кафедри фінансів,
 д.е.н., проф.

І.В. Алексеєв

Продовження додатку В

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор з наукової роботи
 Національного університету
 «Львівська політехніка»
 І.В. Демидов
 2021 р.

АКТ

про використання результатів дослідження старшого викладача кафедри фінансів Познякової Олени Ігорівни при виконанні науково-дослідної роботи кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» за темою «Проблеми фінансово-кредитного забезпечення сталого розвитку економіки в процесі науково-технічної підготовки виробництва» (номер державної реєстрації 0117U004018)

Комісія у складі голови – начальника НДЧ, д.т.н. Небесного Р.В., завідувача відділу науково-організаційного супроводу наукових досліджень, к.т.н. Лазько Г.В., завідувача кафедри фінансів д.е.н. Алексеева І.В. та заступника начальника планово-фінансового відділу Чулой Т.М. цим актом підтверджують, що результати дослідження старшого викладача кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» Познякової Олени Ігорівни використані при виконанні науково-дослідної роботи кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка» за темою «Проблеми фінансово-кредитного забезпечення сталого розвитку економіки в процесі науково-технічної підготовки виробництва» (номер державної реєстрації 0117U004018), у 2020 р. при написанні Розділу 3 «Управління процесами фінансово-кредитного забезпечення сталого розвитку економіки в процесі науково-технічної підготовки виробництва», підрозділу 3.3 «Удосконалення методології формування реєстру власності як інструменту попередження розвитку прихованих монополій для забезпечення сталого розвитку». Зокрема, Позняковою О.І. в межах дослідження удосконалено систему оцінювання наслідків попередніх трансформацій власності, яка включає Єдиний реєстр власності України, що передбачає збір даних щодо майнових трансформацій і на відміну від існуючих реєстрів, враховує у трансформаційних змінах не лише зміну власника, але й ознаки як володіння, так і користування та розпорядження майном на основі матричного підходу оцінювання трансформацій власності.

Голова комісії:
 Начальник НДЧ,
 д.т.н., ст. досл.

Р.В. Небесний

Члени комісії:
 Зав. відділу науково-організаційного
 супроводу наукових досліджень
 к.т.н.

Г.В. Лазько

Заст. нач. відділу ПВФ

Т.М. Чулой

Зав. кафедри фінансів,
 д.е.н., проф.

І.В. Алексеев

001699

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, тел. (380-32) 237-49-93, 258-27-58, факс: (380-32) 258-26-80
 ел. пошта: coffice@lpnu.ua, інтернет: www.lp.edu.ua

11.02.2021 № 67-01-277

на № _____

До спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Львівська політехніка»

Довідка
про впровадження результатів дисертаційної роботи на тему «Економічне оцінювання та державне планування трансформацій власності» Познякової Олени Ігорівни у навчальному процесі

Основні положення та результати дисертаційної роботи Познякової Олени Ігорівни «Економічне оцінювання та державне планування трансформацій власності», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством», впроваджені у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» та використовуються під час викладання дисциплін «Фінансовий аналіз у публічних фінансах», «Фінансові інновації», «Фінансова інфраструктура» (для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»).

Зокрема, у навчальному процесі впроваджено запропоновані Позняковою О.І. методико-прикладні положення щодо:

- оцінювання вартості публічних підприємств та визначення доцільності трансформацій їх власності відповідно до динаміки фондових індексів (дисципліна «Фінансовий аналіз у публічних фінансах», тема 8 «Аналіз позиції державного підприємства на ринку цінних паперів. Оцінка вартості підприємства»);

- впливу нових технологій на циклічний розвиток продуктивних сил (дисципліна «Фінансові інновації», тема 3 «Теорії інновацій»);

- концентрації капіталу серед банківських та небанківських фінансових установ (дисципліна «Фінансова інфраструктура», тема 2 «Регулювання фінансової інфраструктури»).

Проректор з науково-педагогічної роботи
Національного університету «Львівська політехніка»
 к.т.н., доцент

Давидчак О.Р.

Виконавець
 Алексєєв І.В., (032) 258-21-93

Продовження додатку В

Львівська міська рада

Департамент економічного розвитку

79006, м. Львів, пл. Ринок, 1, тел/факс: (032) 254-60-57

30.12.2020 № 23-вех-103632 На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів наукового дослідження виконаного у процесі написання кандидатської дисертаційної роботи на тему «Економічне оцінювання та державне планування трансформацій власності» Познякової Олени Ігорівни

Результати наукових досліджень, одержані Позняковою О.І. в процесі написання кандидатської дисертаційної роботи на тему «Економічне оцінювання та державне планування трансформацій власності», були використані при формуванні Стратегії розвитку Львова на період до 2020 року та Програми підвищення конкурентоспроможності Львівської області шляхом формування інноваційних механізмів в управлінні муніципальною власністю.

Регіональна програма інформатизації «Електронна Львівщина» на 2018-2020 роки враховує авторські пропозиції щодо запровадження новітніх технологій щодо формування реєстру власності, зокрема комунальної. Запропонований реєстр передбачає збір даних щодо майнових трансформацій на основі матричного підходу оцінювання трансформацій власності, що базується на сучасній парадигмі трансформації власності, яка враховує не лише зміну власника, але й ознаки як володіння, так і користування та розпорядження майном.

Запропонований реєстр допоможе формалізувати сам процес зміни власності в динаміці. Даний інструмент оцінювання, планування та контролю допоможе у прийнятті обґрунтованих рішень щодо управління муніципальним майном, у питаннях доцільності його відчуження, здачі в оренду та інших трансформаційних змін в частині володіння, користування та розпорядження.

Довідка видана для пред'явлення у спеціалізовану вчену раду.

Директор департаменту

Ірина Кулинич

11.01.2021 № 14-43
№ _____

Довідка
про впровадження окремих результатів
дисертаційної роботи Познякової Олени Ігорівни
на здобуття ступеня кандидата економічних наук
на тему «Економічне оцінювання та державне планування трансформацій власності»

Розгляд основних положень наукової новизни дисертаційної роботи здобувача наукового ступеня кандидата економічних наук Національного університету «Львівська політехніка» Познякової О.І. на тему «Економічне оцінювання та державне планування трансформацій власності», підтверджує актуальність, обґрунтованість та практичну цінність представлених матеріалів та можливість їх використання АТ «Львівгаз».

Практичне значення результатів виконаної дисертаційної роботи полягає у формуванні інструментальної основи ефективної системи оцінювання і планування трансформаційних змін власності в умовах циклічності та сучасних інституційних змін.

Отримані результати дослідження були використані при плануванні стратегії розвитку підприємства. Зокрема, було взято до уваги запропоновану методику оцінювання вартості акціонерних товариств та визначення доцільності трансформацій їх власності для запобігання концентрації активів не тільки в частині володіння, але й користування та розпорядження на основі матричного підходу. Розглянуто також можливість в подальшому включення підприємства до індексного портфелю фондового індексу UPA, запропонованого автором, застосування якого дозволить крім зазначених здобувачем корисних макроекономічних ефектів, отримати позитивні результати і для підприємства зокрема, а саме, поживлення ділової активності, зростання ринкової вартості та новим можливостям інноваційного розвитку й виробничої реструктуризації завдяки альтернативним шляхам залучення фінансових ресурсів.

Застосування вказаних наукових розробок сприяє підвищенню ефективності діяльності АТ «Львівгаз» в умовах антимонопольного регулювання зі збереженням всіх інструментів ринкових відносин.

Начальник відділу
тендерних закупівель

Талатура І.М.

Продовження додатку В

25.01.2021 р № 16

ДОВІДКА

про впровадження результатів кандидатської дисертаційної роботи
Познякової Олени Ігорівни
 за темою: «Економічне оцінювання та державне планування трансформацій
 власності»

Регіональним відділенням Фонду державного майна України по Львівській, Закарпатській та Волинській областях за результатами вивчення дисертаційного дослідження Познякової Олени Ігорівни засвідчено, що окремі теоретико-методологічні та науково-прикладні висновки щодо оцінювання економічних та фінансових показників діяльності державних підприємств, які готуються до приватизації та рекомендації щодо покращення їх фінансових результатів при запровадженні системи індикаторів для прийняття зважених управлінських рішень, а також оцінювання доцільності відчуження державного майна на даному етапі, контролю за його ефективним управлінням та планування трансформації власності можуть бути використані державними органами приватизації шляхом формування інноваційних механізмів в економічному оцінюванні об'єктів приватизації.

Зокрема, пропонується використання матричної моделі оцінювання трансформацій власності, яка враховує не лише зміну власника, але й ознаки змісту права власності, такі як володіння та користування й розпорядження майном. Система оцінювання та планування доповнена запропонованими індикаторами фондового ринку, що можуть використовуватися для оцінювання економічної доцільності відчуження (приватизації) підприємств державної форми власності, контролю за їх ефективним управлінням, який базується на врахуванні динаміки зміни вартості державних корпоративних прав у часі.

Отримані автором результати потенційних переваг системи економічного оцінювання та планування трансформації власності можуть бути прийняті до уваги при підготовці пропозицій щодо політики та стратегії реформування власності Фондом Державного майна України на сучасному етапі.

Довідка видана для пред'явлення у спеціалізовану вчену раду.

Начальник відділу оцінки майна та майнових прав
 регіонального відділення ФДМУ по Львівській,
 Закарпатській та Волинській областях

Віктор ДУРИЦЬКИЙ

Підпис засвідчую: начальник відділу управління персоналом

Н.Лапка

Продовження додатку В

ЛЬВІВСЬКА
ОБЛАСНА
РАДАвул. В. Винниченка, 18,
м. Львів, 79008,
Україна«19» лютого 2021 р. № 01-20
на № _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Познякової Олени Ігорівни
на тему «Економічне оцінювання та державне планування трансформацій
власності»

Подані до впровадження наукові результати дисертаційної роботи Познякової Олени Ігорівни містять оригінальні пропозиції щодо порядку оцінювання та планування трансформацій власності та можуть використовуватися для оцінювання концентрації капітальних вкладень та аналізування динаміки структури капітальних інвестицій у Львівській області.

Зокрема, заслуговують на увагу пропозиції автора щодо використання матричного підходу в системі оцінювання трансформацій власності та застосування його при формуванні реєстрів власності.

Запропоновані методи попередження можливих трансформацій власності можуть також використовуватися для оцінювання та планування трансформацій спільної власності територіальних громад Львівської області.

Подані до впровадження пропозиції можуть використовуватись у Стратегії розвитку Львівської області на період 2021-2027, сприяти як диверсифікації економіки області, так і зниженню диспропорцій за рівнем соціально-економічного розвитку між територіями регіону.

Довідка видана для пред'явлення у спеціалізовану вчену раду.

Голова обласної ради

Ірина ГРИМАК

Львівська обласна рада
№01-вих-20 від 19.02.2021
арк.1

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

1.1. Монографії

1. O. Pozniakova & P. Horyslavets, 2020. Alternative ways of forming of financial resources of stateowned enterprises. *Modern technologies in the development of economy and human well-being*: Katowice, Poland: Publishing House of University of Technology, p. 92-100. (Особистий внесок автора: запропоновано використовувати особливий вид місцевих зборів як альтернативного джерела формування фінансових ресурсів державних підприємств).
 2. Pozniakova, O. i Kosovska, Y., 2016. Оцінювання вартості підприємств нафтопереробної галузі в умовах антикризового управління. (Wyceny przedsiębiorstw przemysłu naftowego w zakresie zarządzania kryzysowego). *Rahunkowość i finansowanie MŚP a wyzwania wspólczesnej gospodarki*. P. 244-251. (Особистий внесок автора: запропоновано використовувати метод мультиплікаторів для визначення вартості підприємств нафтопереробної галузі).
 3. Познякова, О. І., та Алексеєв, І. В., 2010. Трансформування власності: основні процеси та категорії. В: В.С. Пономаренко, ред. *Социально-экономическое развитие Украины и ее регионов: проблемы науки и практики*: ИД «ИНЖЕК», с. 9-29. (Особистий внесок автора: запропоновано типологію видів трансформацій власності).
- #### 1.2. Наукові праці, опубліковані у наукових фахових виданнях України та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз
4. Pozniakova*, O., 2020. Improvement of the methodology for the property registry formation as a tool preventing the development of hidden monopolies. *Technology audit and production reserves*, 3(4 (53)), с. 45-48. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*).
 5. Познякова*, O., Добош, Н. та Кльоба, Л., 2020. Інституційні інновації в регулюванні фінансового ринку в Україні в контексті покращення захисту прав споживачів фінансових послуг. *Інтернаука*, 6, с. 127-136. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: запропоновано діджиталізовану систему державного регулювання спірних відносин споживачів та надавачів фінансових послуг різних форм власності).
 6. Познякова*, O. І. та Бонецький, O. O., 2019. Концентрація страхового ринку non-life України. *Інтернаука. Серія «Економічні науки»*, 7, с. 117-121. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*).

* Видання одночасно належить до наукових видань, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

- (Особистий внесок автора: досліджено схильність страхового ринку до формування прихованих монополій через визначення концентрації страхового ринку України).
7. Познякова*, О. та Добош, Н., 2020. Development of digitalization mechanism of Institute of financial ombudsman on the example of Ukraine. *Technology audit and production reserves*, 6 (4 (56)), с. 54-59. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: розроблено механізм діджіталізації інституту фінансового омбудсмена в питанні врегулювання та попередження спорів, в тому числі майнових відносин споживачів та надавачів фінансових послуг різних форм власності.)
 8. Познякова*, О. І., Чубка, О. М. та Ярошевич, Н. Б., 2018. Проблеми використання ринкового підходу до оцінки вартості підприємства в Україні. *Інфраструктура ринку*, 24, с. 380-384. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: запропоновано використання ринкового підходу до оцінювання вартості підприємства в Україні в умовах підготування підприємств до приватизації).
 9. Познякова, О. І. та Алексеев, І. В., 2014. Формування системи показників доцільності приватизації (реприватизації) як соціально-економічного проекту. *Економіка Криму*, 3, с. 37-43. (Особистий внесок автора: запропоновано систему показників доцільності приватизації (реприватизації) підприємств).
 10. Познякова, О. І. та Алексеев, І. В., 2010. Циклические закономерности в трансформации собственности. *Бизнес Информ*, 5 (1), с. 8-11. (Особистий внесок автора: виявлення циклічності зміни форм власності та пливу трансформування власності на тривалість економічного циклу).
 11. Познякова, О. І., 2010. Кластери як результат трансформації власності в системі інноваційних структур. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 668: Проблеми економіки та управління, с. 135-142.
 12. Познякова, О. І., 2008. Недружні поглинання в системі перерозподілу власності. *Науковий вісник НЛТУ України*, 18 (5), с.175-181.
 13. Познякова, О. І. та Алексеев, І. В., 2006. Співвідношення «приватного» і «публічного» у відносинах власності. *Вісник Львівської державної фінансової академії*, 9, с. 337-345. (Особистий внесок автора: розглянуто державну власність з точки зору публічного володіння, користування та розпорядження).
 14. Познякова, О., 2006. Форма власності як фактор маркетингу суб'єктів господарювання. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Серія «Логістика»*, 552, с. 121-126.
 15. Познякова, О. та Алексеев, І., 2006. Трансформація власності: історичний аспект. *Регіональна економіка*, 2, с. 5-25. (Особистий внесок автора: розглянуто трансформування власності в історичній динаміці та виявлено циклічну закономірність зміни частки державної та приватної власності в залежності від стадії економічного циклу).

16. Познякова, О. І. та Алексеєв, І. В., 2006. Банківська система і процес трансформації власності. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Євроінтеграційний курс України: фінансовий вимір*, 3 (1), с. 79-85. (Особистий внесок автора: розглянуто вплив банківської системи на процес трансформацій власності).
17. Познякова, О. І. та Алексеєв, І. В., 2005. Категорії і процеси трансформації власності в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 533: *Проблеми економіки та управління*, с. 12 - 17. (Особистий внесок автора: розглянуто основні категорії та виділено процеси трансформацій власності).
18. Познякова, О. І. та Алексеєв, І. В., 2004. Необхідність державного управління інвестиційним процесом в Україні. *Вісник Дніпропетровського національного університету*, том IV, с.1216-1223. (Особистий внесок автора: розглянуто роль держави в період криз та економічного спаду та державне регулювання трансформацій власності як інструменту впливу на тривалість економічного циклу).

1.3. Публікація у науковому фаховому виданні України, індексованому у накометричній базі Web of Science

19. Синютка, Н. Г., Побурко, О. Я. та Познякова, О. І., 2020. Дивергенція фіскального простору України: ризики боргового виснаження. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*, 4 (35), с. 335-346. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Web of Science, Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: виявлено ризики зростання державного боргу, який при значній концентрації та схильності до державних монополій може призвести до боргового виснаження).

1.4. Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав

20. Pozniakova*, O., Kondrat, I. & Chervinska, O., 2019. The Impact of Public Debt on Economic Growth in Ukraine. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio H–Oeconomia*, 53 (4), s. 91-100. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: виявлено негативний вплив концентрації банківського сектора України та формування державної монополії у банківському секторі на економічний розвиток країни).
21. Pozniakova, O. & Alyeksyeyev, I., 2018. Transformation of ownership of the banking system in Poland and Ukraine: problems and prospects. *Financial Sciences. Nauki o Finansach*, 23 (1), s. 33–48. (Особистий внесок автора: розглянуто методи концентрація банківського сектору України за рядом показників як превентивний спосіб виявлення прихованих монополій).

1.5. Публікація у іншому науковому виданні України, що входить до міжнародних наукометричних баз

* Видання одночасно належить до наукових видань, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

22. Познякова, О. І. та Вільгард, М. Р., 2016. Проблеми та перспективи розміщення цінних паперів українських компаній на Варшавській фондовій біржі. *Молодий вчений*, 4 (31), с. 160-164. (Міжнародна представленість та індексація журналу: *Index Copernicus International*). (Особистий внесок автора: запропоновано залучення проміжного етапу проведення первинного розміщення акцій українських підприємств, зокрема державної власності до виходу на міжнародні фондові ринки).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

23. Познякова, О. та Мацьків, О., 2020. Удосконалення бізнес-процесів підприємств в умовах діджиталізації. *Тези доповідей VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Управління інноваційним процесом в Україні: розвиток співпраці»*. Львів, Україна, 18-20 Червень 2020. Львів: Видавництво Львівської політехніки. (Особистий внесок автора: розглянуто на прикладі системи «Prozorro» ефективність діджиталізації при управлінні трансформацій власності в епоху економіки спільного користування).
24. Pozniakova, O. & Kondrat, I., 2020. Wpływ długu publicznego Ukrainy na potencjał wzrostu gospodarczego. *Інноваційні технології у розвитку сучасного суспільства: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, Україна, 8 Жовтень 2020. (Особистий внесок автора: виявлено ефект витіснення кредитних можливостей Господарських структур на користь державних потреб, пов'язаних з видатковою частиною бюджету у зв'язку з надмірною концентрацією державної власності у банківському секторі України).
25. Pozniakova, O. I. & Chubka, O. M., 2019. Real estate investment trust as a mechanism of collective property investment. *Information and Innovation Technologies in the XXI Century : Proceedings of the 2 International Scientific Conference*. Katowice, Poland, 23-24 Вересень 2019. Katowice: Katowice WST. (Особистий внесок автора: розглянуто інвестиційні фонди нерухомості як інструмент зміни форм власності, зокрема при відчуженні державної власності).
26. Познякова, О. І. та Митка, Ю. І., 2019. Особливості розвитку ОВДП в Україні. *Інноваційні технології у розвитку сучасного суспільства: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, Україна, 18–19 Квітень 2019. (Особистий внесок автора: розглянуто негативну тенденцію заміни корпоратизації українських підприємств на фондовому ринку забезпеченням виконання фіскальних зобов'язань держави).
27. Познякова, О., Шимла, В. та Колегович, К., 2019. Ефект витіснення в контексті політики внутрішніх запозичень України. *Фінансово-кредитні системи в умовах зміни ділових циклів: тези доповідей міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Київ, Україна, 15 Травень 2019. (Особистий внесок автора: розглянуто негативну тенденцію зменшення кредитування реального сектора економіки через монопольне становище держави у банківському секторі економіки).

28. Pozniakova, O. I., 2018. Endowment funds as a source of funding for higher education. *Information and Innovation Technologies in the XXI Century: Proceedings of the 2 International Scientific Conference*. Katowice, Poland, 20-22 September 2018. Katowice: KatowiceWST.
29. Познякова, О. та Пістун, Х., 2017. Фондові індекси як індикатори економічних трансформацій в Україні. *Економіка, фінанси, облік, маркетинг та менеджмент в Україні та за кордоном: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Полтава, Україна, 20 Жовтень 2017. (Особистий внесок автора: розглянуто роль фондових індексів в системі оцінювання структурних зрушень в економіці країни).
30. Познякова, О. І., 2017. Проблеми розвитку торгівлі ф'ючерсними угодами в Україні. *Вісімнадцяті економіко-правові дискусії (економічне спрямування): матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Львів, Україна, 30 Травень 2017.
31. Познякова, О. І., 2016. Роль фондових індексів України в системі оцінювання та державного управління власністю. *Фінанси, банківництво, страхування: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених*. Львів, Україна, 22–23 Вересень 2016. Львів: Видавництво Львівської політехніки.
32. Познякова, О. І., 2015. Вплив концентрації капіталу на конкурентоздатність країни. *Актуальні питання економічних наук: збірник матеріалів VIII міжнародної науково-практичної конференції*. Запоріжжя, Україна, 9-10 Жовтень 2015. Запоріжжя: ГО «СІЕУ».
33. Познякова, О. І., 2014. Види та методи недружніх поглинань в системі трансформування власності України та шляхи їх попередження. *Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення: Матеріали Міжнародної інтернет-конференції молодих вчених*. Львів, Україна, 11-12 Квітень 2014. Львів: НУ«ЛП».
34. Познякова, О. І., 2013. Особливості оцінки вартості підприємства при зміні форм власності. *Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні: Матеріали IX науково-практичної конференції*. Львів, Україна, 15-20 Квітень 2013. Львів: ЗУКЦ.
35. Pozniakova, O. & Dubyk, K., 2013. Social Enterprise in Ukraine. *Economics & Management: Proceedings of the 3rd International Conference of Young Scientists EM-2013*. Lviv, Ukraine, 21-23 November 2013. Lviv: Lviv Polytechnic Public House. (Особистий внесок автора: розглянуто соціальне підприємництво як особливий вид поєднання різних форм власності з наголосом на спільне користування).

36. Познякова, О. І., 2013. Рейдерство як різновид процесу поглинань у системі перерозподілу власності. *Актуальні проблеми кібернетики та економічної безпеки: Матеріали Міжнародної конференції*. Харків, Україна, 22-24 Квітень 2013. Харків: ХНУРЕ.
37. Познякова, О. І., 2012. Концесії як альтернатива приватизації. *Маркетинг та логістика в системі менеджменту: Тези доповідей ІХ Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, Україна, 8-10 Листопад 2012. Львів: Видавництво Львівської політехніки.
38. Познякова, О. І., 2010. Принципи управління державною власністю в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні: V Міжвузівська науково-технічна конференція науково-педагогічних працівників*. Львів, Україна, Березень 2010.
39. Познякова, О. І. та Алексеєв, І. В., 2010. Взаємозалежність відносин власності і стану розвитку продуктивних сил. *Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції*. Харків, Україна, 27-28 Травень 2010. Х.: ВД «ІНЖЕК». (Особистий внесок автора: виявлення взаємного впливу відносин власності та інноваційної складової трансформації засобів виробництва).
40. Познякова, О. І. та Алексеєв, І. В., 2007. Етапи приватизація та її наслідки для машинобудування України. *Управління у сфері фінансів, страхування та кредиту: Всеукраїнська науково-практична конференція*. Львів, Україна, 8-10 Листопад 2007. (Особистий внесок автора: визначення основних етапів приватизації в Україні та її наслідків для машинобудування).
41. Познякова, О. І., 2006. Місце банків у процесі трансформування власності. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 45 річниці Полтавського університету споживчої кооперації України*. Полтава, Україна, 10-12 Травень 2006.
42. Pozniakova, O., 2006. The state government of investment process in Ukraine. *Rozwój miast I regionów w procesie integracji europejskiej*. Łódź, Poland, October 2006.
43. Познякова, О., 2005. Проблема трансформації власності в Україні. *Проблеми впливу фінансової системи на інноваційний розвиток економіки: Збірник тез доповідей за матеріалами наукового семінару кафедри фінансів НУ «Львівська політехніка»*. Львів, Україна, Жовтень 2005.
44. Познякова, О. І. та Алексеєв, І. В., 2005. Власність в Україні: форми та шляхи взаємодії. *Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави: Міжнародна науково-практична конференція*. Дніпропетровськ, Україна, 26-27 Жовтень 2005. (Особистий внесок автора: розглянуто способи взаємодії різних форм власності).

45. Познякова, О. та Алексєєв, І., 2004. Управління інвестиційним процесом: світовий досвід, проблеми в Україні та їх вирішення. *Інвестиційні стратегії сталого розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Дніпропетровськ, Україна, 27-28 Лютий 2004. Дніпропетровськ: Наука і освіта. (Особистий внесок автора: досліджено вплив трансформацій власності на інвестиційний процес).
46. Познякова, О. І. та Алексєєв, І. В., 2004. Роль і значення приватизації в Україні та етапи її проведення. *Динаміка наукових досліджень: III Міжнародна науково-практична конференція*. Дніпропетровськ, Україна, 21-30 Червень 2004. (Особистий внесок автора: виокремлено основні етапи приватизації в Україні).
47. Познякова, О. І., 2004. Економічні, політичні та соціальні наслідки процесу зміни форм власності в Україні. *Маркетинг та логістика в системі менеджменту: П'ята міжнародна науково-практична конференція*. Львів, Україна, 7-9 Жовтень 2004.
48. Познякова, О. І., 2004. Особенности и принципы управления государственным имуществом в Украине. *Перспективи розробки науки і техніки: Науково-практична конференція*. Бел город, Російська Федерація, 22 Жовтень 2004.

АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Таблиця Г.1

№ з/п	Типи конференцій	Назви конференцій	Місце і дата проведення	Тип участі
1	2	3	4	5
1	Міжнародній науковій конференції	«Функціонування місцевих виробничих систем в умовах економічної кризи»	м. Жешув, Польща, 2014 р.),	очна
2	Міжнародній науковій конференції	«Інститут фінансового омбудсмена: польський досвід та шляхи його імплементації в Україні»	м. Краків, Польща, 2018 р.),	очна
3	Міжнародній конференції	«Інформаційні та інноваційні технології у XXI столітті»	(м. Катовіце, Польща, 2018 р.)	очна
4	23-тій Міжнародній конференції	«Управління реструктуризацією. Розвиток та ефективність в час змін»	м. Криніца-Здруй, Польща, 2018 р.)	очна

5	Міжнародній конференції	«Економічний контекст соціальної та екологічної справедливості»	м. Лодзь, Польща, 2019 р.)	очна
6	Міжнародної наукової конференції	«Виклики для страхових ринків східної Європи»	м. Краків, Польща, 2019 р.),	очна
7	18-й Міжнародній науковій конференції	«Financial Market institutions and instruments»	м. Люблін, Польща, 2019 р.)	очна
8	24-тій Міжнародній науковій конференції	«Управління реструктуризацією. Інноваційність та конкурентоспроможність в умовах змін»	м. Криница-Здруй, Польща, 2019 р.)	очна
9	Міжнародній науковій конференції	«Інноваційні технології у розвитку сучасного суспільства»	м. Львів, Україна, 2019 р.)	очна
10	Другій Міжнародній науковій конференції	«Information and innovation technologies in the XXI century»	м. Катовіце, Польща, 2019 р.)	очна
11	Міжнародній науковій конференції	«Фінансово-кредитні системи в умовах зміни ділових циклів»	(Київ, Україна, 2019 р.),	заочна
12	Міжнародній науковій конференції	«Управління ризиками у фінансовому секторі»	(м. Львів, Україна, 2019 р.),	очна
13	Міжнародній науковій конференції	«Інноваційні фінансові інструменти у розвитку ринку житла в Польщі»	(м. Краків, Польща, 2020 р.)	Очна дистанційна
14	Міжнародній науковій конференції	«Виклики перед фінансовим сектором в добу четвертої промислової революції»	(м. Краків, Польща, 2020 р.)	Очна дистанційна